

1954

ANDRA KAMMAREN

Nr 26

26—27 oktober.

Debatter m. m.

Tisdagen den 26 oktober.

Sid.

Svar på frågor av:

herr Braconier ang. borttagande av skattefriheten för tobak och sprit, som försäljes på båtar och färjor mellan Sverige och Danmark	3
herr Nelander ang. förslag till förbättringar av folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen	7
herr Larsson i Stockholm ang. förbud mot civilförsvarsövningar på dagar då allmänna val förrättas	8

Interpellationer av:

herr Senander ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister	9
herr Nihlfors i anledning av det ökade inslaget av finska brottslingar i Sverige	10

Onsdagen den 27 oktober fm.

Vid remiss av propositionen nr 219	12
--	----

Onsdagen den 27 oktober em.

Vid remiss av propositionen nr 219 (forts.)	81
---	----

Tisdagen den 26 oktober.

Kl. 16.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 18, den 19 och den 20 innevarande oktober.

§ 2.

Föredrogs följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsledamoten Eddy Eriksson vårdas på sjukhus tills vidare.

Sthlm 22/10 54.

Lars Hirsch.

Docent.

Kammaren beviljade fru Eriksson i Ängelholm ledighet från riksdagsgörömlen från och med den 22 innevarande månad tills vidare.

§ 3.

Svar på fråga ang. borttagande av skattefriheten för tobak och sprit, som försäljes på båtar och färjor mellan Sverige och Danmark.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, som yttrade:

Herr talman! Herr Braconier har frågat, om jag planerar några åtgärder för att borttaga den nuvarande skattefriheten på tobak och sprit som försäljes på båtar och färjor mellan Sverige och Danmark.

Såsom redan offentliggjorts har generaltullstyrelsen i dagarna avgivit förslag angående ändring av reglerna för skattefri försäljning av varor i nordisk passagerartrafik. Förslaget, som tillkommit efter överläggningar mellan tullstyrelserna i de nordiska länderna, har i vanlig ordning utsänts på remiss. Bland an-

nat har länsstyrelserna i Malmö, Göteborg, Karlstad och Luleå anmodats inkomma med yttrande. Det har därvid förutsatts att länsstyrelserna i sin tur låter höra sådana kommunala myndigheter och organisationer inom länet, som kan tänkas vilja framlägga sina synpunkter i ärendet. Då remissvaren den 1 december föreligger, kommer ärendet att upptagas till beredning inom finansdepartementet och först därefter är jag beredd att underställa frågan regeringens prövning.

Härefter anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag skall be att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för hans svar, även om det ju inte ger uttryck för något ståndpunktstagande från hans sida. Om det tillåtes vill jag rikta en annan fråga till statsrådet: Tänker regeringen, därest man vill genomföra det förslag, som nu framlagts av generaltullstyrelsen, fråga riksdagen om saken eller anser man att regeringens ekonomiska lagstiftningsmakt ger regeringen befogenhet att genomföra förslaget utan att riksdagen höres?

Behandlingen av frågan om skattefriheten på Öresundsbåtarna rymmer vissa anmärkningsvärda moment. Utan att uppta någon lång debatt vill jag erinra om det anförande som förre socialminister Möller höll i Nordiska rådet beträffande denna sak och där han uttalade sin stora förvåning över att den danske föredraganden i rådet utgick ifrån att den socialpolitiska kommittén tagit ställning även till frågan om skattefriheten. Herr Netzen hade ju tidigare vid samma sammanträde med Nordiska rådet uttalat betänkligheter mot att, såsom man

Svar på fråga ang. borttagande av skattefriheten för tobak och sprit, som försäljes på båtar och färjor mellan Sverige och Danmark.

påstod, man avskaffade en hävdvunnen frihet för få och i stället ville införa en frihet för alla. Genom att ta bort de skattefria varorna på båtarna ville man — det har i debatten framförts från vissa håll — skapa större lättnader vid tullbehandlingen för resenärerna över huvud taget — det skulle ju bli tillåtet att tullfritt införa 200 cigarretter i stället för 50 o. s. v. Man trodde att detta skulle vara ett steg mot ökad förståelse för det nordiska samarbetet.

Den nordiska parlamentariska kommittén, som i viss mån uttalade sig för avskaffandet av denna hävdvunna frihet, framhöll att en sådan inskränkning skulle vara en följdföreteelse till en nordisk tullunion. Är det någon som tror att generaltullstyrelsens linje skulle bidra till förverkligandet av en sådan tullunion? Har regeringen t. ex. någon möjlighet att hindra tyska eller andra främmande nationers båtar, som går på internationellt vatten, att sälja de skattefria varor det här gäller? Men generaltullstyrelsen säger att resenärer, som köpt sådana varor på dessa båtar, inte skulle bli delaktiga av den vidgade tullfrihet man avser att införa — alltså ökad kontroll!

Det är uppenbart att det förslag, som generaltullstyrelsen nu framlagt, har tillkommit vid en psykologiskt sett mycket olämplig tidpunkt. Stora medborgargrupper anser att det vore i hög grad olyckligt, om biljettpriset på båtarna och färjorna i Öresund skulle behöva höjas med kanske 50 procent. Det har från ansvarigt håll inom S. J. gjorts uttalanden, där man befarar att det skulle bli fråga om en så stark höjning av biljettpriset. Det är klart att en sådan höjning skulle bli mycket kännbar, inte minst för de många familjer som reser fram och tillbaka mellan t. ex. Malmö och Köpenhamn.

Det hade enligt min mening varit skäl i att ta litet lugnare på denna sak. Den svenska regeringen kan ju försvara

sig med att den inte har deklarerat samma uppfattning som den danske finansministern, nämligen att det framlagda förslaget skall genomföras. Regeringsledamöter har också till pressen sagt att man inte vill göra någon deklaration i saken, då man ännu inte tagit ställning till förslaget. Vidare finns det ju ett nordiskt råd, som är avsett att diskutera frågor som denna. Men när saken kom upp i Nordiska rådet visste inte ens den, som själv suttit i den socialpolitiska kommittén, såsom förre socialminister Möller gjort, att frågan om skattefriheten på Öresundsbåtarna var inkluderad i ett visst utskottsbestänkande som förelagts rådet.

Det är givet att frågan om denna skattefrihet kommer i ett helt nytt läge, om det bygges en bro över Öresund. Det är också givet att den kan få en ändrad innebörd, om de nordiska staterna går med på en tullunion. Men är det någon som tror att det för det stora flertalet resenärer skulle innebära någon större vinning, om man tullfritt fick införa 200 cigarretter, som man får betala minst lika mycket för i Danmark som i Sverige? Var skall man egentligen köpa dessa cigarretter, om man skall få dem billigare? I själva verket skulle för närvarande endast ett fåtal resenärer komma att ha nytta av att man gick på generaltullstyrelsens linje.

Jag lägger alltså principiella synpunkter på denna fråga med hänsyn till det nordiska samarbetets betydelse. Jag vill citera den socialdemokratiska talaren i Nordiska rådet, som sade, att man i viss mån har äventyrat en del av den allmänna goodwill, som Nordiska rådets ansträngningar att genomföra lättnader i den nordiska resetrafiken har skapat. Man avskaffar en förmån eller frihet, som vi tidigare haft råd till.

Jag tror, att det finns all anledning för regeringen att noga pröva denna fråga. Jag tror också, att jag gör mig till tolk för en ganska utbredd mening inom

Svar på fråga ang. borttagande av skattefriheten för tobak och sprit, som försäljes på båtar och färjor mellan Sverige och Danmark.

riksdagen, när jag säger, att det är rimligt, att en fråga av denna ganska stora räckvidd blir föremål för riksdagens prövning, innan man genomför det förslag, som generaltullstyrelsen har kommit med.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag skall i motsats till den föregående ärade talaren icke yttra mig i själva sakfrågan, och jag har särskilda skäl till det. Jag är ju skyldig att ta del av hela utredningen, innan jag fattar min ståndpunkt. Jag kan dessutom säga, att jag tyvärr inte har hunnit sätta mig in i denna fråga så grundligt, att jag nu skulle vilja uttala en mening. Jag begärde egentligen ordet, därför att herr Braconier talade om att det hade skett något anmärkningsvärt i detta sammanhang. När jag närmare lyssnade, fann jag emellertid, att det anmärkningsvärda hade hänt utanför Sveriges gränser och icke inkluderade några svenskar. Då var det kanske inte så mycket att säga härom. Jag tycker emellertid ändå, att herr Braconier skulle ha utsträckt sina forskningar i denna fråga litet längre bakåt i tiden, ty sanningen är ju den, att 1950 års svenska statsrevisorer har uttalat sig för att dessa s. k. urgamla rättigheter skall upphöra, och 1951 års riksdag har på statsutskottets förslag skrivit till Kungl. Maj:t och begärt utredning härom. Det intresserade mig särskilt att höra, att herr Braconier nu har principiella synpunkter på problemet. Det hade han inte år 1951, när denna fråga behandlades i riksdagen.

Under sådana förhållanden, när den svenska riksdagen hade begärt, att denna fråga skall utredas, är det väl ganska uppenbart, att då man från danskt håll tog initiativet till att saken blev underkastad en undersökning, vi inte från svensk sida motsatte oss detta. Det var väl i stället ganska naturligt, att vi i

regeringen sade till vår tullstyrelse: Det är klart, att ni skall utreda detta. Det kunde vi så mycket hellre säga, som vi hade riksdagens direkta uppdrag att göra det.

Jag menar därför, att herr Braconiers anförande här innefattade bara en sida av saken och inte inkluderade den befattning med frågan, som den svenska riksdagen för endast några år sedan hade.

Till sist vill jag bara säga, att om det skulle förhålla sig så, att regeringen kommer till den uppfattningen, att något skall ske i detta ärende, då kommer frågan att föreläggas riksdagen för prövning.

Herr **BRACONIER** (h):

Herr talman! Jag vill särskilt tacka för den sista meningen i finansministerns yttrande. Man har ju från pressens sida inte fått klarhet i om regeringen här skulle låta riksdagen få avgörandet. Här om har man i vida kretsar stannat i ovisshet.

Sedan säger finansministern, att därför att jag inte gjorde några invändningar mot att riksdagen uttalade sig för en utredning av denna sak, skulle jag inte nu — det var väl meningen — få uttala mina betänkligheter, när det föreligger ett konkret förslag. Skulle man då motsätta sig utredningar i riksdagen? Det var väl ingen skrivelse från riksdagens sida, där den sade, att dessa rättigheter under alla förhållanden skulle tas bort. Jag undrar, om riksdagens ledamöter verkligen har deklarerat en sådan uppfattning; i varje fall torde man inte ha gjort det från skånebänken.

Vidare är det uppenbart, som jag sade i mitt anförande, att om vi får en nordisk tullunion kommer frågan i ett nytt läge. Men generaltullstyrelsen kommer bara fram med ett förslag om att man skulle underlätta tullbehandlingen för resenärerna, att man skulle få föra in 200 cigarretter i stäl-

Svar på fråga ang. borttagande av skattefriheten för tobak och sprit, som försäljes på båtar och färjor mellan Sverige och Danmark.

let för 50 etc. Om man kan tolka riksdagens skrivelse på det sättet, att den uttalat sig bestämt på denna punkt, då har jag mycket illa förstått dess begäran om en utredning. Jag är inte säker på att statsrevisorerna under alla förhållanden vill upphäva en frihet, om detta motverkar de nordiska samförståndssträvandena. Det är väl ganska djärvt av dem att säga, att vi skall ta bort denna frihet, som funnits i alla tider. Vad är det som är så orimligt i de nuvarande förhållandena? Är det att biljettpriserna kan hållas nere? Man påstår ofta, att det är så mycket fylleri på dessa båtar. Är det därför vi skall ta bort den nuvarande skattefriheten?

Det är ju inte den motiveringen som generaltullstyrelsen har, utan generaltullstyrelsen och Nordiska rådet, som i någon mån debatterat detta, har ju lagt fram förslaget såsom ett led i strävandena till ökat samförstånd mellan Nordens stater. Det vore egendomligt, om riksdagen skulle ha den uppfattningen att generaltullstyrelsens förslag såsom det föreligger främjar de nordiska samförståndssträvandena. Jag framhöll i mitt föregående anförande att det av representanter från olika partier uttalats mycket stark kritik mot detta förslag. Man har ansett, att vill man åstadkomma ett intensifierat nordiskt samarbete, så skall man se alla dessa förslag ur helhetens synpunkt. Det är ganska olyckligt att på detta sätt plocka fram en detalj, innan en tullunion skapats. Det är klart att vi här inte närmare skall diskutera Nordiska rådet, ty finansministern är ju inte ansvarig för hur det handlar. Jag har inte heller riktat någon kritik mot regeringen. Jag har bara fastslagit, att det är mycket svårt för de svenska medborgare, som är intresserade av dessa frågor, att få något besked.

Samtidigt har Danmarks finansminister förklarat, att från och med nästa år kommer denna fråga att vara slutgiltigt

ordnad. Han förklarar alltså in blanco, att även Sverige på något vis bundit sig.

Tyvärr är inte herr Edberg närvarande — han sitter i den nordiska kommitté som utrett denna fråga. Jag har talat med herr Edberg och därvid fått det intrycket, att han inte ansåg det vara nödvändigt att skattefriheten skall upphävas. Jag har fått det intrycket, att det är framför allt från danskt håll som man har kommit fram med förslaget.

Nu har vi alltså tillfälle att en gång i riksdagen få pröva denna fråga, och det är i alla fall någonting att ta fasta på.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag gjorde bara en stilla invändning mot att herr Braconier här i dag tog upp en sakdiskussion i en fråga, som inte är färdigberedd och där det alltså knappast är någon annan som vill gå in på en sakdiskussion, eftersom man ännu inte fixerat sin ståndpunkt. Jag gjorde alltså bara den stillsamma reflexionen, att det hade varit ett mera lämpligt tillfälle för herr Braconier att framlägga sina betänkligheter den gång då det i riksdagen förelåg förslag om en utredning i frågan. Det var en partivän till herr Braconier i första kamaren som yrkade avslag på utredningsförslaget, och statsrevisorerna intog här en principiell ståndpunkt som, såvida inte herr Braconiers principiella uppfattning är alldeles ny, måste stå i stark strid med vad han i dag deklarerat. Revisorerna sade nämligen:

»Enligt revisorernas mening framstod det såsom principiellt oriktigt, att betydande medel, vilka egentligen hade karaktär av skattemedel, som med hänsyn till monopolrättens allmänna innebörd rätteligen borde komma statsverket till godo, på sätt här skedde skulle undandragas det allmänna för att i

Svar på fråga ang. förslag till förbättringar av folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen.

stället tillgodoföras statliga eller enskilda restaurationsföretag.»

Det är verkligen en principiell inställning, och den har ingenting att göra med huruvida det rör sig om 50 cigarretter eller 200 — det är en alldeles ovidkommande sak.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det är möjligt att det varit bättre om jag och andra när riksdagen begärde en utredning yppat våra betänkligheter. Men jag undrar om det skall anses vara praxis, att var och en, som företräder en viss meningsriktning, skall redan i förväg, när riksdagen beslutar om en mer eller mindre förutsättningslös utredning i en viss fråga, behöva yppa sina betänkligheter inför det och det förslaget som kan komma, t. ex. i fråga om det nordiska samarbetet. Det finns väl ändå någonting som kallas en förutsättningslös utredning, och det är väl diskutabelt, om man i riksdagen ens skall i detalj diskutera alla frågor som väckts av statsrevisorerne. Det kan ju finnas tillfällen då kammaren är ganska uttröttad, och det är väl inte säkert, att man bör ta till orda vid varje förslag, som man är kritisk mot.

Jag sade tidigare, att om man får en nordisk tullunion kommer frågan i ett nytt läge. Men man har inte kommit dithän. Medan den nordiska parlamentariska kommittén av allt att döma betraktar detta ärende som en följdföreteelse till en tullunion, ställer man det nu i centrum.

Jag finner det ganska anmärkningsvärt att finansministern riktar kritik mot en ledamot av denna kammare för att han, när riksdagen begär utredning, inte kommer fram med de betänkligheter han skulle kunna hysa mot det förslag, som då ännu inte är framlagt. Det kan komma nya förslag i framtiden, som berör dessa ärenden och då kan man förebrå riksdagsledamöter för

att de inte kommit med sina reservationer innan de kunde veta till vilket resultat en kommitté skulle komma. Jag tror inte heller att de andra riksdagsledamöterna — det finns nog ganska många — som är kritiska mot detta förslag, anser att de gjorde något fel då de inte yttrade sig i denna fråga när riksdagen begärde en utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Svar på fråga ang. förslag till förbättringar av folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nelander har frågat om jag har för avsikt att i så god tid under höstriktsdagen framlägga förslag till förbättringar av folkpensionärernas ställning inom sjukförsäkringen att de nya bestämmelserna kan tillämpas redan den 1 januari 1955.

Som svar härpå får jag anföra.

Som redan meddelats i dagspressen kommer förslag till en förbättrad samordning mellan folkpensionering och sjukförsäkring att föreläggas 1955 års riksdag. Som även redan meddelats i dagspressen kommer i avvaktan härpå ett förslag till övergångsbestämmelser för gamla sjukkassemlemmar att föreläggas höstriktsdagen.

Vidare anförde

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min fråga angående folkpensionärernas ställning i den nya sjukförsäkringen. Statsrådet säger i detsamma, att dagspressen har innehållit meddelanden om det av mig angivna spörsmålet. Det vill synas som om herr statsrådet ansåg min fråga onödig. För några dagar sedan, efter

Svar på fråga ang. förbud mot civilförsvarsövningar på dagar då allmänna val förrättas.

framställandet av min fråga, fanns ett referat av ett tal av statsrådet, där vissa upplysningar gavs. Mig veterligt har socialförsäkringskommittén inte ännu avlämnat sitt förslag, varför den ovisshet, som varit och väl ännu är rådande bland folkpensionärerna, får anses vara naturlig.

Om grundprincipen för själva sjukpenningen — att den skall utgöra ersättning för inkomstbortfall — torde det säkert inte råda delade meningar. Men man kan gott förstå missnöjet hos de pensionärer, som i åtskilliga fall varit med om att bygga upp sjukkassorna och tillhört dem under större delen av sitt liv men nu skulle bli uteslagna från fortsatt sjukpenningförsäkring.

Socialministern erinrade i anslutning till lagförslagets framläggande om att folkpensionärernas ställning i den nya lagen blir gynnsammare än nu. Och från departementet har senare framhållits, att inte mindre än 75 procent av pensionärerna nu för första gången i sitt liv blir sjukförsäkrade. Detta är utan tvivel riktigt. Men det försvarar ändå inte, att 25 procent av de gamla skulle få en försämrad ställning.

Det är viktigt att denna storslagna reform redan från början får gynnsammast möjliga mottagande inom alla läger. Jag tror därför, att folkpensionärerna landet runt med tillfredsställelse och glädje skall hälsa budskapet, att en väg nu öppnats, så att de — när den nya sjukförsäkringen träder till — ska få bli kvar vid sina gamla rättigheter under minst vad beträffar sjukpenningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på fråga ang. förbud mot civilförsvarsövningar på dagar då allmänna val förrättas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med anledning av herr Martin Larssons i Stockholm fråga om jag vill medverka till att utbildning av civilförsvarspersonal icke kommer att äga rum på dagar, då allmänna val förrättas, vill jag endast svara: ja. Obligatorisk civilförsvarsutbildning bör enligt min mening icke meddelas sådana dagar. Chefen för civilförsvarsstyrelsen, som förklarat att han icke kände till att sådan utbildning bedrivits under någon av de allmänna valdagarna denna höst, har meddelat att han kommer att tillse att detta icke sker i fortsättningen.

Härpå anförde

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga. Jag blev förvånad över hur det på civilförsvarsstyrelsen kan råda sådan okunighet om vad som egentligen försigår inom civilförsvaret. Jag har i min hand en inkallelseorder till civilförsvarsutbildning, som bl. a. omfattar båda valdagarna den 19/9 och den 17/10, och denna order är utfärdad av chefen för civilförsvaret här i Stockholm.

Jag är tacksam för att inrikesministern ställer sig positiv till den åsikt, som jag också hyser, att det är olämpligt att ha civilförsvarsutbildning just under dagar då allmänna val förrättas. Det är ju inte endast den till denna utbildning inkallade personalen, som drabbas och blir förhindrad att utföra sin samhällsgagnande gärning vid valurnan, utan också den militära instruktionspersonalen blir i någon utsträckning förhindrad därav. Det är klart att det under vissa situationer kan bli nödvändigt att avvika från ett arbetsschema, som har uppgjorts. Så var ju t. ex. förhållandet under åren närmast efter koreakrigets utbrott. Den dåvarande inrikesministern Mossberg förordnade ju om en intensifierad utbildning av civilförsvarspersonal, och det gjorde att man då även måste ta arbetstagares arbetstid i an-

Interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

språk och inte nöja sig enbart med fritidsutbildning på kvällar och söndagar. Jag kan i varje fall inte finna att det föreligger någon liknande situation nu, och därför var jag mycket förvånad när jag fick reda på att dylik utbildning verkligen ägde rum nu i höst under båda dessa dagar.

Det är i alla fall inte mycket mer att tillägga i saken. Jag är tacksam för att civilförsvarsstyrelsen liksom inrikesministern uttrycker som sin åsikt att man såvitt möjligt bör förhindra att dylikt upprepas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Helén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående rättvisare behandling i skattehänseende av studiebidrag och studieskulder.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Interpellation ang. regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **SENANDER** (k), som yttrade:

Herr talman! Den åtalsaktion som stuveriarbetsgivarna igångsatt vid arbetsdomstolen mot tusentals hamnarbetare har åstadkommit en stark förbittring, inte bara bland de åtalade, utan hos de fackligt organiserade arbetarna över huvud taget. Orsaken till arbetsgivarnas aktion, som av arbetarna betraktas som en hämndåtgärd, är den arbetsnedläggelse som i våras kom till stånd i en rad av landets hamnar. Arbetsnedläggelsen uttryckte ett sedan

många år tillbaka ackumulerat missnöje med de oeffterrättliga förhållanden som rått i hamnarna beträffande löne- och andra arbetsvillkor, skydds- och välfärdsanordningar m. m. Den hade därjämte karaktär av en protestaktion mot årets dåliga avtalsuppgörelse, som med överväldigande majoritet förkastats av arbetarna i en allmän omröstning.

Ansvar för tillståndet i hamnarna faller helt på arbetsgivarna, som vägrat att tillmötesgå även mycket blygsamma anspråk från arbetarnas sida. Arbetsgivarna betraktar det som ett självklart privilegium att driva en profitabel hamnarbetsrörelse i av samhället ägda hamnar men finner det inte lika självklart att de bör ha minst samma skyldigheter mot sina arbetare som de arbetsgivare har som själva äger sina arbetsplatser. Det unika förhållandet, att av samhället ägda arbetsplatser med dyrbar maskinell utrustning kan utnyttjas i privat vinstsyfte, har tydligen hos arbetsgivarna skapat den föreställningen, att samhället som är ägare till arbetsplatsen också skall svara för skydds- och välfärdsanordningar för arbetskraften.

Trots att arbetsgivarna är väl medvetna om att det är de som genom sin oresonlighet och halsstarrighet har främsta ansvaret för hamnarbetarnas protestaktion, utnyttjar de kollektivavtalslagen för att släpa sina arbetare inför arbetsdomstolen. De bestrider hämndmotivet och riktar därmed uppmärksamheten på sitt ekonomiska intresse av fällande domar. De känner sig naturligtvis uppmuntrade av att 5 av arbetsdomstolens 7 ledamöter har borgerlig härkomst och åskådning. Utan varje som helst hänsyn till sin egen skuld och sitt eget ansvar i saken har de instämt den ena arbetargruppen efter den andra och påyrkat högsta skadestånd. Därigenom ökar de otrivseln och bitterheten hos arbetarna. Sådant förbättrar inte servicen i hamnar-

Interpellation i anledning av det ökade inslaget av finska brottslingar i Sverige.

na. Det kan inte heller ge deras ägare, kommunerna, ett gott utbyte.

Arbetsdomstolen har hittills infriat arbetsgivarnas förväntningar. Den har utmätt domar på löpande band mot de åtalade. Skadestånden har blivit höga. Enligt lagen kan arbetsdomstolen utdöma lägre skadestånd än 200 kronor. Den har uraktlåtit att följa den gamla domarregeln »hellre fria än fälla».

Enligt paragraf 8 i lagen om kollektivavtal har domstolen också rätt att helt befria från skadeståndsskyldighet om det med hänsyn till motpartens förhållande i avseende å tvistens uppkomst är skäligt. I de hittills utdömda domarna har, trots det ansvar för missnöjet som motparten måste bära, i åtskilliga fall maximiskadestånd utdömts.

Vid handläggningen av målet i Göteborg, där 1 100 arbetare instämts, förvägrades cirka 94 procent av de åtalade att ens ytira sig, trots att en del av dem som hunnit yttra sig måste skiljas från målet på grund av att de kunnat styrka sjukdom eller annan s. k. legal bortovar från arbetsplatsen.

Det kan nämnas att sedan domstolen vägrat att höra fler än ett sextiotal av de åtalade var den tvingad att tillåta förklaringar från ytterligare 5 åtalade. Av dessa blev 3 omedelbart skilda från målet genom att målsägaren nedlade sin talan.

Hela förfaringsstättet måste betecknas som främmande för svensk rätt.

Därigenom har opinionen bland arbetarna i hög grad vänt sig mot arbetsdomstolen. Solidariteten med de åtalade har en synnerligen stor omfattning och växer dag för dag. Den allmänna opinionen är utan tvivel på hamnarbetarnas sida. Arbetsgivarnas åtalsaktion och arbetsdomstolens domar harmonierar icke med den allmänna rättsuppfattningen.

Kollektivavtalslagen genomdrevs på sin tid mot arbetarrörelsens vilja. Arbetsdomstolen har sedan dess fällt många domar mot arbetare. Men aldrig

tidigare har den så öppet avslöjat sin karaktär som i jätteprocesserna mot Sveriges hamnarbetare. Arbetsdomstolen är icke, såsom det ofta påstås, ett medel för åstadkommande av arbetsfred. Den kan utnyttjas som ett vapen i händerna på arbetsgivarna och skapar därigenom irritation och bitterhet. Den bör därför försvinna. Kravet därom kommer att resas allt starkare.

För dagen vill jag med hänvisning till behandlingen av hamnarbetarna anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande spörsmål:

Är det regeringens uppfattning att lagstiftning och domstol skall kunna utnyttjas som vapen mot arbetarna i intressetvister av den karaktär som här belysts?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.**Interpellation i anledning av det ökade inslaget av finska brottslingar i Sverige.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr NIHLFORS (fp), som anförde:

Herr talman! Sedan något år tillbaka har kunnat förmärkas en viss förändring av det brottslingsklientel, som den svenska polisen — kanske främst i Stockholm — har att kämpa mot. På polishåll tycks man ha den meningen, att en hel del finska förbrytarelement tagit sin tillflykt till vårt land. De har därvid begagnat sig av den införda passfriheten för att på ett bekvämt sätt komma undan den finska polisens övervakning eller spaningar. En del har väl även funnit den svenska »marknaden» lättare att bearbeta. Möjligheterna att hålla sig undan är givetvis större, eftersom den svenska polisen icke kan känna till dessa lagbrytares metoder m. m. När därför dessa nya och ofta hårdförare förbrytartyper dyker upp, medför detta en särskild belastning av den svenska polisens redan förut tunga ar-

Interpellation i anledning av det ökade inslaget av finska brottslingar i Sverige.

betsbörda. Passfriheten gör det också möjligt för dessa förbrytare att snabbt försvinna tillbaka till hemlandet efter ett fullbordat brott. Ändock kan man icke med fog rikta någon anmärkning mot den svenska polisens effektivitet.

Statistiken visar på en oroande ökning av speciellt stöldar och rån. I tidningarna lämnas nästan dagligen rapporter om dylika brott, och ofta är de anhängna eller misstänkta finska medborgare med som det vanligen sedermera visar sig ett synnerligen brokigt förflutet i hemlandet.

Att den svenska allmänheten oroas över denna utveckling är inte att förvåna sig över. Polismyndigheterna torde knappast kunna lösa svårigheterna om ej speciella åtgärder snarast vidtagas. Pågående blockad mot nyrekrytering till poliskåren i Stockholm gör icke situationen bättre.

För min del är jag av den bestämda uppfattningen, att en lösning eller en förbättring av tillståndet icke får ske på bekostnad av den i övrigt så värdefulla passfriheten, men olika former av effektivare samarbete mellan finsk och svensk polis torde behöva etableras för att bemästra svårigheterna.

Med anledning av vad ovan anförts får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på problemet med det ökade inslaget av finska brottslingar i Sverige?

Är herr statsrådet beredd att faga initiativ eller medverka till sådant samarbete mellan finska och svenska polismyndigheter, att den oroande utvecklingen på detta område stävjas?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 218, om godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Indonesien; och

nr 219, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 5 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Andra Kammarens Talman,
Riksdagen.

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under en månad, räknat från den 25 oktober, för deltagande i den svenska FN-delegationens arbete.

Göteborg den 24 okt. 1954.

Rolf Edberg.

Till Riksdagens Andra Kammare.

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 1 instundande november tills vidare under höstriksdagen för fullgörande av uppdrag som delegat vid Unescos generalkonferens i Montevideo.

Stockholm den 25 oktober 1954.

Manne Ståhl.

Kammaren biföll dessa ansökningar.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.40.

In fidem
Gunnar Brith.

Onsdagen den 27 oktober.

Kl. 10.00.

§ 1.

Föredrogs och remitterades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 218, om godkännande av handelsöverenskommelse mellan Sverige och Indonesien.

§ 2.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts på kammarens bord ligande proposition nr 219, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 5 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion; och anförde därvid:

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Jag har den uppfattningen att herr talmannen tillåter, att man vid denna remiss får tala om en hel del annat än vad som berör den proposition som nu skall remitteras.

Vid denna höstriktdagens första stora debatt lär man väl inte kunna undgå att säga något om de kommunalval som ägde rum för en månad sedan. Även kommunala val anses ju numera, lyckligt eller inte, främst som rikspolitiska opinionsmätningar. De flesta argumenten i valrörelsen hämtades också från den politiska allmänningen. Till kammarens tröst skall jag emellertid redan från början säga att mina kommentarer kommer att bli både kortfattade och innehålla föga av långtgående matematiska analyser.

De gamla barrikadkämparna från tiden då seklet ännu var ungt — dit hör väl Z. Höglund och andra, som ibland ger sig till känna — har förmodligen tyckt, att årets valrörelse var

lam och föga uppiggande. Delvis kan jag förstå dem. Valrörelsen slog inga gnistor. Den luktade inte revolution, snarare en aning uppvärmd skåpmat. Ostridigt är dock, att det var för de enskilda medborgarna mycket väsentliga frågor som debatterades. Skattefrågan, bostadsfrågan och livsmedelspriserna kom starkt i förgrunden. För min del måste jag också säga, att jag, allteftersom meningsutbytet fortsatte, fick en allt starkare känsla av att både politikerna och väljarna, som de vände sig till, kom frågorna mera in på livet. Det resonerades något mindre allmänt och mera rakt på sak i år än under de föregående valrörelserna. Jag undantar då den så kallade rättsrötedebatten, som mest blev halvkvädna visor och i några fall orimliga och varför inte också säga otrevliga insinuationer.

Några våldsamma förskjutningar partierna emellan medförde inte valet. En hel del hände dock, som är värt att observera.

Högerpartiet kunde notera en hygglig framgång, både i förhållande till 1950 och till 1952 års resultat. Vi övervärderar inte framgången, talar inte om segerval eller om någon vändning i folkmeningen. För oss är det väsentliga, att vår ställning bland medborgarna har stärkts på ett sådant sätt, att ingen kan tala om 1952 års val som en engångsföreteelse. Vi har en säkrare grund att bygga vidare på.

Socialdemokraterna gjorde ett — jag vågar väl säga det — oväntat gott val och höll i stort sett sina ställningar. Vi har ingen anledning att dölja, att vi hoppats på en större inbrytning i de socialdemokratiska lederna och därmed på en jämnare maktbalans i vårt offentliga liv. Den kom inte till stånd. Sämre karl är jag inte än att jag trots

allt kan lyckönska en skicklig socialdemokratisk valledning till en odiskutabel försvarsframgång. Men må det också vara mig tillåtet att till denna lyckönskan knyta en bestämd förhoppning om stimulerande nederlag en gång i framtiden.

Den kommunistiska mandatökningen är direkt komprometterande för vårt land.

Vad högerns röstökning beträffar lären ingen kunna påstå, att denna tillkomst genom några överdrivna löften under valrörelsen. Vi har sökt att utan särskild utsmyckning lägga fram våra ståndpunkter för väljarna och låta dem själva ta ställning till frågorna och detta har gällt både när de varit angenäma och när de varit mindre angenäma. Vi tänker också efter valet vidhålla denna linje såväl i skattefrågan som då det gäller andra omdiskuterade samhällsspörsmål.

Det är självklart, efter allt vad som sagts och skrivits om valsystemet under de senaste åren, att utslaget den 19 september har kommit att tilldra sig ett stort intresse från proportionalistisk synpunkt.

Otvivelaktigt har 1,4-metoden gjort mandattilldelningen något jämnare och mera rättvis än fallet var vid landstingsvalen 1950. Men den nya metoden har inte visat sig mäktig att åstadkomma en acceptabel »proportionell rättvisa». Jag vill hänvisa till hur skiljaktiga kostnaderna för mandatet varit för de olika partierna i t. ex. Västernorrlands län. Där stod följande antal väljare bakom varje mandat: Högern fick 13 679 röster och 4 mandat, bondeförbundet 18 288 röster och 10 mandat, folkpartiet 26 380 röster och 13 mandat, socialdemokraterna 82 919 röster och 42 mandat, kommunisterna 10 601 röster och 2 mandat. Varje mandat kostade högern 3 420 röster, bondeförbundet 1 828 röster, folkpartiet 2 029 röster, socialdemokraterna 1 974 röster och kommunisterna 5 300 röster.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Ser man på hela riket, frågar man sig, om det är en händelse som ser ut som en tanke, att just de bägge regeringspartierna gynnats av det nya systemet, medan oppositionspartierna och särskilt högern blivit underrepresenterade. Bägge regeringspartierna blir även i fortsättningen avsevärt överrepresenterade i första kammaren. Särskilt anmärkningsvärt är det, att socialdemokraterna med klar marginal behärskar första kammarens majoritet nu och för överskådlig tid, trots att partiet vid de tre val, som inverkar på första kammarens nuvarande sammansättning, nämligen 1946, 1950 och 1954 års, aldrig kommit upp till 50 procents andel av väljarkåren utan hållit sig vid genomsnittligt 47 procent.

Det förefaller som om ett avsevärt fel hos den nya valmetoden är, att den lämnar alltför stort spelrum åt slumpen. I två landstingsområden har det blivit fel majoriteter valda. I Kalmar läns norra landsting har socialdemokraterna fått en majoritet med tre rösternas marginal, trots att de borgerligas totalsiffror överstiger hälften av de avgivna rösterna. I Blekinge län återigen har de borgerliga fått majoritet trots att socialdemokraternas röstetal är större än dessas. Möjligen kan dessa felutslag förklaras av den omständigheten, att valkretsarnas antal i dessa två områden är litet, tre respektive fyra, varigenom slumputslag underlättas. Men nu när valstrid efter valstrid gällt majoriteten, en majoritet som i regel är ytterst knapp, måste det ligga i allas intresse att få till stånd en valmetod som så vitt möjligt förebygger uppkomsten av dylika missvisningar tvärt emot folkviljan. Troligen var den d'Hondtska metoden med tekniska karteller en starkare garanti häremot än 1,4-metoden. Den bästa och tillförlitligaste garantien erbjuder emellertid uppenbarligen systemet med tilläggsmandat, eventuellt kompletterat med spärr emot uppkomsten av småpartier. Vad som

Vid remiss av propositionen nr 219.

inträffat vid senaste valct, icke minst i det nu angivna hänseendet, borde enligt mitt sätt att se vara en anledning för regeringspartierna att än en gång, objektivt och fördomsfritt, pröva frågan om införande i någon form av tilläggsmandat, när vi går att göra ett slut på det nuvarande valmetodsprovisoret och utfinna en slutgiltig lösning.

Efter det att bondeförbundet i årets valrörelse förklarat, att det just är detta parti som räddat den svenska kronan, har diskussionen om riskerna för en ny inflation blossat upp — kanske alltför häftigt, skulle jag vilja säga. Både större och mindre löntagarorganisationer har signalerat kommande krav på löneökningar i sådan omfattning att en ny allmän lönelöftning ansetts ligga inom räckhåll. På samma gång har emellertid erfarna representanter för såväl tjänstemanna- som arbetargrupper uttryckt sin oro för en ny prisstegringsvåg och dess följder just för löntagarna.

Själva den diskussion, som såväl i pressen som i andra former kommit i gång, har inte minskat riskerna för en ny inflation. Människornas oro — den må vara grundad eller ej — har lätt att sprida sig. Sprider den sig hastigt får vi ett slags psykos och framför allt, kompensationsmaskineriet börjar arbeta. Vad det kan mala fram vet ingen.

Därför är det viktigt att inte förivra sig men också att de ansvariga ger ett fast intryck av beslutsamhet. Allmänna förmaningar till arbetsmarknadens parter och till andra tror jag inte mycket på. Vad det gäller är att i handling visa, att de politiskt ansvariga, såvitt på dem ankommer, inte länkar medverka till eller godtaga någon ny engångsanpassning av det allmänna prisläget.

Nu har ju riksgälds- och bankofullmäktige, säkert i god kontakt med regeringen, tillgripit en inte alldeles väntad åtgärd. De har gått ut med ett 4 procents statslån, d. v. s. höjt upplåningsräntan med en halv procent. Att

denna åtgärd varit välbetänkt visar de uppnådda resultaten. Det 4-procentiga statslånet har mottagits mycket gynnsamt. Placerare, som staten inte nått kontakt med i sin upplåning på kanske ett tiotal år, har visat ett aktivt intresse. Vi har redan fått något av den tveksamhet och försiktighet på kreditmarknaden som behövs just nu för att bryta udden av inflationsspekulationerna. Regeringspressens flåsande ansträngningar dagarna efter det lånet blivit bekräftat att på det mest konstlade sätt söka urskulda partierna för vad som nu skett är säkert överflödiga. Valet är ju över!

Att staten finansierar sina utgifter för, som det normalt heter, »anläggnings- och byggnadsverksamhet» med verkligt sparande, måste vara ett framtæg. Varken riksbankspengar eller korta affärsbankspengar är lämpliga för sådana utgifter. Detta sätt att placera statens lån binder pengar och kommer kreditmarknaden att hårdna. Man åstadkommer alltså en viss återhållsamhet, och därmed en av förutsättningarna för en något kärvare linje, åtminstone för en viss tid.

Skall man nå ett mera bestående resultat ur penningvårdande synpunkt, måste man emellertid också godtaga en aktiv penningpolitik med en över hela fältet rörlig ränta. Man måste ta konsekvenserna av den nu avbrutna låneoperationen och inte bara nöja sig med att staten fått sina pengar.

Det verkligt allvarliga skulle vara, om vårt land pressades upp i ett kostnadsläge, som försvårade våra möjligheter att hävda oss på exportmarknaden. Detta har inte minst finansminister Sköld understrukit i ett tal häromdagen — om jag inte missförstått referatet av detsamma. I dagens Organisationssverige, där alla grupper jämför sig med varandra och envar är rädd för att komma i sämre läge än någon annan, där räcker inte som spärr mot en inflationsrisk förre finansminister

Vid remiss av propositionen nr 219.

Wigforss' ofta upprepade uttalande: »Allteftersom de många får ökat inflytande, får man förutsätta att ingen ställer krav, som är oförenliga med samhällets intressen.» Jag har en livlig känsla av att den nuvarande finansministern tror, att det behövs något mera än att bara lita till den goda viljan. Jag skall inte förneka att denna goda vilja finns, men jag tror att den behöver stegas upp och att den behöver stöd även på annat sätt. Det är en av den ekonomiska politikens uppgifter och ingalunda den oviktigaste. Det är fråga om på vad sätt detta kommer att ske.

Att exporten vinner nya marknader och behåller gamla och att produktionen ökar, är sannerligen inte något ensidigt företagarintresse. Det är i minst samma grad ett intresse för löntagarna och för oss alla andra. Det är sysselsättningen och avpassningen av vårt arbete det gäller. Den beskäring av bolagens och de ekonomiska föreningarnas rätt till fri avskrivning, som företagsbeskattningskommittén ifrågasätter, kan komma att ytterst ogynnsamt påverka många företags möjligheter till konsolidering, till utvidgningar och rationaliseringar. Den minskar möjligheterna att ge de anställda sysselsättning vid kastningar i försäljningen, och den kan under vissa förhållanden allvarligt försämra konkurrensläget. Jag vill därför framhålla, att det finns all anledning för regering och riksdag att gå fram med lämpor på detta område.

Jordbrukarna i vissa delar av landet har haft det besvärligt i år på grund av ogynnsamt skördeväder. Sockerbetsodlarna har det fortfarande besvärligt med allt regnet. Vissa hjälptåtgärder för särskilt illa utsatta områden har därför ställts i utsikt. Det finns starka skäl för att någonting blir gjort därvidlag, att man ger hjälp till självhjälp.

Även den del av befolkningen i detta land, som inte lever av jordbruket, har av allt att döma större förståelse för vad som rör sig på jordbrukets om-

råde än vad kanske många har trott. Också i storstäderna inser man värdet för oss alla av en tillräcklig inhemsk livsmedelsproduktion. På annat sätt kan man väl knappast förklara den helt uteblivna framgången av en sådan tidningspropaganda som den Dagens Nyheter, Expressen och kanske även några andra tidningar före valet bedrev mot jordbrukarna och jordbruket. Livsmedelskonsumenterna begrep för mycket för att låta sig utnyttjas i en enklerriktad propaganda. Jag betraktar detta som ett hälsotecken, och jag tror det är någonting som bör mana till eftertanke även i klarakvarteren.

Det som förvånar mig är emellertid att nu efter valet få läsa i en del bondeförbundstidningar — och jag tror inte jag har läst fel — att man där försöker framställa högerns valframgång såsom varande till direkt skada för landsbygdens och jordbrukets folk. Om den saken skulle jag vilja resonera litet med statsrådet Hedlund. Högerpartiet gick i många delar av vårt land framåt både på landsbygden och i städerna, och de största framgångarna noterades t. o. m. i städer och tätorter. I Stockholm ökade sålunda högerpartiet, i direkt kamp med Dagens Nyheter, med icke mindre än 18 000 röster. Dessa framgångar vanns sedan och som vi tror därför att partiet givit klart besked både i städerna och på landsbygden om att högerpartiet tog sin del av ansvaret för den prisuppgörelse för jordbrukets del, som träffats vid förhandlingar med näringsens fackliga och ekonomiska organisationer och därefter godkänts i riksdagen. Högerpartiet tvekade inte att tala rent ut.

Är det då till nytta eller till skada för jordbruket och för landsbygden att praktiskt taget 600 000 väljare ger högerpartiet sitt förtroende?

Statsrådet Hedlund uttalade visserligen före valet i en intervju till Dagens Nyheter Bang, att han väl under vissa

Vid remiss av propositionen nr 219.

företsättningar kunde tänka sig ett närmare samarbete med folkpartiet men aldrig med högern. Detta yttrande uppfattade jag visserligen, när jag såg det återgivet den gången, närmast som en överdriven artighet till Dagens Nyheters charmerande och livfulla medarbetare. Men kanske innebar det något långt mera. Kanske menade herr Hedlund allvar. Kanske är han mera intresserad av den syndare, som sig omvänder och bättrar, än av ett parti, som för en konsekvent utjämningspolitik mellan stad och land och som nått resultat i dessa sina strävanden. Jag vet ingenting därom, men jag tror mig veta, att ansvariga kretsar inom jordbrukets organisationer har dragit helt andra slutledningar av årets valresultat än vad vissa tidningar på det hållet har gjort.

Herr talman! Vad jag här hittills sysslat med kanske betraktas som mer eller mindre partipolitiskt anlupet. Det må kanske tillåtas mig att därutöver säga några ord om problem som jag anser inte bör vara partiskiljande.

Till de verkligt stora tingen, som avtecknar sig framöver, hör överbefälhavarens nu varslade riktlinjer för försvarets framtida utformning. Jag hyser intet misstroende mot försvarsministern och hans vilja att positivt pröva och bearbeta ÖB:s utredningar — jag skulle snarast vilja säga tvärtom. Det skulle emellertid vara av värde för riksdagen och kanske till ledning för den allmänna diskussionen, om statsrådet kunde upplysa om hur han tänker sig den närmaste handläggningen av dessa frågor. Att försvarsministern och regeringen ämnar bereda dessa spörsmål i nära kontakt med riksdagsopinionen kan man utgå ifrån.

Framför allt två ting anser jag då vara av intresse, nämligen formerna för denna kontakt och den tidtabell regeringen tänkt sig. Kommer särskilda utredningsmän att tillkallas eller överläggningar ordnas på annat sätt? Får

riksdagen redan till nästa års vårsession några förslag i anledning av riktlinjerna eller först senare? Jag kanske först och främst ställer denna fråga av den anledningen att jag sett, både i pressen och på annat håll, det ryktas om en ny stor parlamentarisk utredning. Vi på vårt håll står frågande inför en sådan åtgärd. Den är tidsödande och tungrodd och bör nog inte tillgripas i första omgången. Jag vet att jag inte kan begära några besked i själva sakfrågan redan nu, men jag skulle sätta stort värde på att få svar i övrigt, i den mån det är möjligt att ge något. Vi inom högerpartiet tillåter oss i övrigt att redan nu uttala förhoppningen om fortsatt samförstånd i försvarsfrågan samtidigt som vi förklarar oss beredda att göra vad som är möjligt för att uppnå ett samförstånd.

Jag skulle till sist gärna vilja göra en anknytning till det nordiska samarbetet. Sista dagarna i denna månad sammanträffar här i Sverige representanter för Danmarks, Norges och Sveriges regeringar till överläggningar angående möjligheterna att förverkliga de rekommendationer som Nordiska rådet gav vid sitt sammanträde under augusti i Oslo, och i början av nästa år får vi glädjen att hälsa Nordiska rådet som kära gäster här i vårt riksdagshus. Vi som deltagit i det Nordiska rådets arbete känner kanske i alldeles särskilt hög grad angelägenheten av att vad som där diskuterats också till någon del blir omsatt i praktisk handling. Att det förekommer skilda meningar såväl mellan de olika nationernas deltagare som mellan olika politiska grupper från de enskilda länderna, tror jag vi skall betrakta som både nödvändigt och riktigt. Det viktigaste blir sedan att sälla ut ett antal frågor, vilka har tillräckligt bärande underlag i de tre länderna, och att söka förverkliga dem. Vi har ju beträffande pass- och arbetsmarknadsfrågor nått verkligt snabba resultat. Att nå sådana möter av na-

Vid remiss av propositionen nr 219.

turliga skäl större svårigheter när vi går in på det ekonomiska samarbetets område; där möter vi säkerligen svårigheter. Vi måste respektera de skilljaktiga meningar som där kommer fram; var och en har säkert skäl för sig. Dock bör även i rent ekonomiska frågor, om än till en början i begränsad omfattning, lösningar kunna nås. Under alla förhållanden bör vi i vårt land medvetet och klart sträva efter sådana.

Får jag utöver det sagda göra en liten kommentar till riksdagens eget arbete under höstsessionen? Höstsessionerna är inte särskilt lyckade, och allt tyder på att årets höstriksdag blir många av sina föregångare lik. Arbetsmaterialet är ofullständigt och arbetsfördelningen ojämn. Vissa utskott är väl sysselsatta, andra får mycket litet att göra. Det går inte att hålla strängt upptagna människor samlade, om de inte känner sig ha en verklig uppgift att fylla. Som det nu är förvandlas många av oss till ständiga resenärer, som infinner sig här någon dag i veckan. Det går knappast för en partigrupp att hålla normala sammanträden under hösten, och kontakten inom riksdagen blir ofullständig. Skälet för att vi inte skall kunna undvara höstriksdagar är väl att riksdagens arbetsuppgifter avsevärt ökas och inte kan medhinnas, om riksdagen skall vara avslutad den 1 juni. Det ligger mycket i detta, det skall inte förnekas, men nog borde man försöka finna någon bättre organisation av arbetet än den som nu råder. Olika förslag har nämnts. Jag vet, att konstitutionsutskottet för närvarande är i fullt arbete med frågan om riksdagens arbetsformer, och jag skall inte fresta kammaren med att i dag ta upp någon sakdebatt härom. Jag vill endast till konstitutionsutskottet framföra — och jag vet att denna min uppfattning delas av många andra — en bestämd vädjan att ägna spörsmålet om höstriksdagarna en alldeles särskild uppmärksamhet.

Regeringen visade under vårriksdagen en beaktansvärd förbättring när det gällde att lämna propositioner tidigare till riksdagen; man hade ett intryck av att regeringen gjorde allt som på den punkten stod i dess förmåga. Nu blir det fråga om vad riksdagen själv kan åstadkomma för att effektivisera sitt arbete.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Detta är ju inte en remissdebatt i vanlig mening. Det finns ingen anledning för oss att nu vid höstriksdagens början eftersträva en direkt parallell till remissdebatten i januari, som ju har statsverkspropositionen med alla dess utgifts- och skatteförslag till utgångspunkt. Men en allmän, inledande debatt kring några aktuella frågeställningar får väl anses naturlig. Jag skall tillåta mig att börja med några korta reflexioner kring det nyligen timade valet.

Detta bragte ingen förändring i den politiska situationen. Regeringens underlag är något svagare än vid dess tillkomst men något starkare än efter 1952 års val. I detta läge insisterar man på socialdemokratiskt håll, när man talar om valutgången, på att jämföra uteslutande med det senaste valet, d. v. s. 1952. Jag har därför roat mig med att slå upp regeringens huvudorgan för dagen efter valet för två år sedan för att se, vilka jämförelser man då gjorde. Då hade nämligen socialdemokratien gått tillbaka $2\frac{1}{2}$ procent från 1950, medan folkpartiet den gången ökat med 2,8 procent.

Men, märkvärdigt nog, den gången var det inte tal om att jämföra med vad som skett för två år sedan. Ingen rubrik om socialdemokratiskt nederlag och folkpartiseger. Statsministern talade om stabiliteten i det socialdemokratiska väljarunderlaget. Man sökte tröst i att socialdemokraterna fått ungefär samma procenttal som vid valet fyra år tidigare. Men i år, när socialdemo-

Vid remiss av propositionen nr 219.

kraterna gått tillbaka sedan valet för fyra år sedan, gör man alla jämförelser med 1952. Jag lämnar den sortens valkommentarer åt deras öde.

För folkpartiets del ligger det så till att resultatet visserligen var lika bra som det bästa landstings- och kommunalval folkpartiet har gjort sedan sitt bildande, men att vi på grund av 1952 års ännu bättre siffror inte vill dölja, att vi hade hoppats på ett mer tillfredsställande resultat än det vi uppnådde. Jag tänker för övrigt, herr talman, inte här diskutera valkampanjen, ehuru jag gärna skall göra det om regeringspartierna så önskar.

En sak har valkampanjen emellertid bekräftat, och det är att socialdemokratien här i landet ser i folkpartiet den farligaste konkurrenten. Kan bara högern vinna på folkpartiets bekostnad, så betyder det en förstärkning av socialdemokratiens position. Jag tror att en övergång från folkpartiet till högern skedde i viss mån på grund av diskussionen kring sjukförsäkringsreformen. Det var ingen överraskning för oss i folkpartiet att det gick på det sättet. Redan vid beslutets fattande uttalade jag för min del den uppfattningen, men vi ansåg och anser att sjukförsäkringsreformen är en så viktig reform, att man inte kan ta hänsyn av denna art utan måste stödja sådana reformer, som man menar vara till uppenbart gagn för land och folk.

Det är, som herr förste vice talmanen Skoglund nyss sade, oundvikligt att den provisoriska valmetoden blir föremål för debatt. Fyller denna metod de krav som rätteligen kan ställas på densamma? Mitt svar är liksom hans nekande. Valutgången avviker sålunda så mycket från rättvisa, att metoden inte kan anses tillfredsställande. När detta påpekas av oppositionen efter valet, svarar den socialdemokratiska pressen att nu kritiserar man inom oppositionen sådant som man i våras accepterade. Tillåt mig säga att sådana ut-

talanden göres mot bättre vetande. När vi i folkpartiet i vintras accepterade en kompromiss, skedde detta för att undgå ännu större orättvisor, särskilt vad det största partiets överrepresentation beträffar. Vi sade redan då ifrån, att vi inte var nöjda med den provisoriska metoden men att den var bättre än en ännu mera orättvis metod. Men ändå låtsar den socialdemokratiska pressen som om vi hade anslutit oss helt till denna provisoriska metod.

Tyvärr gjorde sig statsministern skyldig till en liknande, jag måste säga demagogisk framställning i sin skrift »Människor i samverkan», som utkom under 1954 års valrörelse. Han gjorde där följande uttalande: »Folkpartiet har i år accepterat den valordning som man 1952 inte drog sig för att beteckna såsom fiffel och fusk med valsyste- met.» Här finns inte ett ord om de två väsentliga medgivanden som regeringspartierna gjorde i den av de demokratiska partierna antagna kompromissen, nämligen att valordningen inte blev definitiv utan fortfarande är ett provisorium. Varför insisterade vi på att den skulle vara ett provisorium, om inte därför att vi inte var nöjda med metoden?

Vi uppnådde även att det minsta antalet mandat i landstingsvalkretsarna ökades till sju, med rätt snäva undantagsbestämmelser. Inte heller om detta säger statsministern ett ord utan låtsar, att vi har accepterat det hela utan vidare.

Under remissdebatten i våras gjorde herr Erlander följande uttalande om den träffade uppgörelsen: »Det är möjligt man skall ha ett visst mått av vantrivsel för att trivas, och jag skall så långt det är möjligt sprida vantrivsel inför valreformen i mitt parti, om herr Ohlin lovar att göra detsamma i sitt parti. Då kan inte den ena parten känna sig såsom den som tagit hem allting, medan den andra parten står såsom slagen.»

Vid remiss av propositionen nr 219.

Detta löfte att tala om, att uppgörelsen var en kompromiss, som ingen var tillfredsställd med, uppfyllde sannerligen inte statsministern utan gav ett helt annat intryck. Inför sådana försök att oriktigt ange vår ståndpunkt vill jag slå fast, att vi nu som då fasthåller vid riktpunkten, att man bör eftersträva en rättvis valordning. Vi har i främsta rummet anvisat metoden med tilläggsmandat till prövning.

När vi nu talar om en orättvis valordning, säger särskilt statsministern: Men se på Frankrike och tänk på faran av att vi skulle kunna få en mängd småpartier utan fast organisation. Jag måste då framhålla, herr talman, att i Frankrike har man ju inte alls någon metod som åstadkommer en rättvis valordning. Jag är övertygad om att man skulle få färre, fastare organiserade partier i Frankrike, om man använde en sådan metod som vi i främsta rummet har rekommenderat till prövning här. Det franska exemplet kan alltså sannerligen inte anföras som någon motivering för att man inte skulle eftersträva en rättvis mandatfördelning, långt mera rättvis än den som man har i Frankrike.

Jag är inte någon anhängare av sådana där jämförelser, men när man på regeringssidan gör dem vill jag säga: Jämför med Danmark. Där har man bara ett enda parti, som inte existerade före första världskriget, men det partiet tycks snarast hålla på att försvinna. Gör detta sannolikt, att en rättvis mandatfördelning leder till uppkomsten av en mängd småpartier? Man kan säga, att Knud Kristensens misslyckande med sin partibildning berodde just på en sådan bestämmelse, som även herr förste vice talmannen antydde möjligen kan övervägas.

Nej, man har inte lyckats göra sannolikt att en söndersplittring av partiväsendet under sådana förhållanden som råder i vårt land skulle bli resultatet av en rättvis valordning. Jag

undrar varpå denna ängslan beror, att socialdemokratien skulle splittras i många beståndsdelar, om det blev en rättvis valordning. Ty det kan väl inte vara folkpartiet som ni är så intresserade av att vidmakthålla? I så fall vill jag säga, att den saken kan ni ju lämna åt oss andra.

Nu är det väl självklart att en definitiv valordning inte kan komma till stånd förrän den utredning har ägt rum som författningskommittén, hoppas jag, redan har påbörjat, men å andra sidan är det inte önskvärt med ett långvarigt provisorium. Därför vore det naturligtvis mycket bra om författningskommittén påskyndade behandlingen av denna fråga, även om vissa saker i det stora komplexet kanske bör behandlas dessförinnan.

Jag tillåter mig i alla fall att redan nu rikta en uppmaning till regeringen och till regeringspartiernas representanter i författningsutredningen: Sök inte skapa en definitiv valordning under strid! Höj i stället behandlingen av denna sak över partitaktiska hänsyn till förmån för en allmän demokratisk samling, samling kring en ordning, som främst eftersträvar rättvisa!

Sedan riksdagen senast sammanträdde har händelser av världshistorisk betydelse utspelats i Europa. En kraftig förstärkning av Västeuropas försvar kommer att bli följden av de beslut som nyligen har fattats. Jag tror att det betyder ökade utsikter till fred i Europa, ja i hela världen, och minskade risker för en rysk hegemoni i Europa genom den påtryckning, som en mycket överlägsen rysk militärmakt skulle kunna utöva. Ur svensk synpunkt måste denna utveckling hälsas med stor tillfredsställelse. Demokratien och friheten i världen är mindre otrygga än de skulle ha varit utan dessa överenskomnelser.

De risker som en begränsad tysk upprustning medför — och de bör naturligtvis inte bagatelliseras — tror jag

Vid remiss av propositionen nr 219.

är väsentligt mindre än de risker som skulle följa med ett militärt svaghets-tillstånd i Västeuropa. Man har sann-nerligen anledning att vara tacksam för att det i England och Tyskland inte är de socialdemokratiska parti-erna som sitter vid makten, ty då skul-le denna förstärkning av demokratin i världen med all säkerhet inte ha kommit till stånd. Vi känner alla hur det är med ståndpunkterna inom de socialdemokratiska partierna i både Tyskland och England, så jag behöver inte närmare utveckla den saken här. — Vad som är av ett visst intresse att veta är hur man på regeringssidan ser på dessa spörsmål. Man kan inte säga att händelserna inte angår oss här i Sverige, ty det angår i hög grad oss i Sverige vad som sker ute i Väst-europa. Jag hoppas därför att vi, helst redan i dag men, om det inte är möj-ligt, i varje fall mycket snart skall få någon belysning av hur man inom re-geringen ser på det utrikespolitiska läget ute i Europa, ty det är klart att kännedom härom har betydelse i många avseenden.

Jag vill för min del konstatera att denna utveckling enligt min mening för Sveriges del inte motiverar någon omläggning av vår utrikespolitik. Men en sak är uppenbar: förståelse i väster för vår hållning, och därmed möj-ligheten att inköpa alla de viktigaste moderna vapnen, blir för varje år av alltmer avgörande betydelse.

Vi väntar nu på överbefälhavarens utredning rörande avvägningen för-svarsgrenarna emellan, en allmän för-svarsplan som säges skola vara färdig om några dagar. Jag måste beklaga att vi inte hade den tillgänglig före denna debatt. Den har varit föremål för spe-kulationer i pressen, vilket är natur-ligt. Bland de av försvarsfrågan intres-serade var väl det allmänna intrycket i våras att överbefälhavarens utredning skulle belysa olika avvägningsalt-ernativ, olika alternativ vad den totala kost-

nadsramen beträffar. Om man tar till den totala kostnadsramen alltför hög och har endast *en* sådan ram, bort-faller ju egentligen hela avvägnings-problemet. Ett sådant förfarande vore till föga hjälp för regering och riksdag när avgörande skall träffas. Jag till-låter mig därför fråga försvarsminis-tern: Kan herr statsrådet ge kamma-ren en förvissning om att överbefäl-havarens utredning, som har tillkom-mit efter direktiv från försvarsminis-tern, kommer att belysa avvägnings-frågan med utgångspunkt från flera olika kostnadsramar för försvarets to-tala budget? Det vore ju att vandra i nuvarande finansminister Skölds fot-spår, och jag vill säga att det finns tillfällen då detta är att rekommendera. Den dåvarande försvarsministern rör-de sig ju under kriget med olika al-ternativ.

Det har blivit en viss oro i fråga om riskerna för en inflation här i landet, inte på grund av förväntningar om in-flation i utlandet utan därför att helt inhemska faktorer skulle framkalla en allmän prisstegring. Vi vet att när det är inflation i utlandet tycks regeringen finna det naturligt, att denna blir star-kare i Sverige än på de flesta andra håll i Västeuropa. Nu gäller det emellertid inte den saken utan frågan om vi skall ha en inflation bara i Sverige, som inte drivits fram av prisstegringar i utlan-det, en svensk privatinflation, som den har kallats.

Jag vill upprepa vad jag tidigare sagt offentligt, nämligen att det är givet att en sådan utveckling skulle vara ett in-kompetensbevis för de styrande. Blotta ängslan för en sådan inflation vittnar ju om misstro mot regeringen, vilket väl är synd så snart efter valet. Det måste vara en uppgift för samhället att slå vakt om penningvärdet, och att penningpoli-tiken är en viktig del av de åtgärder som måste vidtagas är självklart. Jag hälsar med tillfredsställelse att regering-en har övergett sin negativa hållning i

Vid remiss av propositionen nr 219.

fråga om räntepolitiken såsom led i en inflationsbekämpande politik. I flera år, ja, t. o. m. under valkampanjen har socialdemokratiska talare och skribenter utmålade vilka olyckor som skulle inträffa, om man här övergick till en rörlig räntepolitik, i några fall om man höjde räntan från förut existerande nivå. Följden skulle bli arbetslöshet, höjda hyror, ökade inkomster för kapitalisterna och andra hemska ting. Man har ömsom sagt, att räntepolitiken är ineffektiv, och ömsom att man, om den skall bli effektiv, måste tillgripa så kraftiga åtgärder att dessa förfärliga olyckor uppkommer. Jag vill framhålla att bondeförbundets talare inte har varit bättre.

Varken statsministern eller finansministern eller inrikesministern lade saken till rätta under valkampanjen. Tvärtom gav statsministern, bl. a. i sitt häftiga angrepp på doktor Per Jacobsson, det intrycket, att också han var emot en sådan rörlig räntepolitik, även om det i hans uttalanden i allmänhet finns en och annan brasklapp. Det allmänna intrycket kan man emellertid inte ta fel på. Jag tycker nästan synd om alla som nu plötsligt har fått acceptera den räntepolitik som de för inte länge sedan så bestämt fördömde, och man förstår den förvirring som spridde sig i den socialdemokratiska pressen när räntehöjningen annonserades.

Att säga en sak före valet och sedan handla tvärtom efter valet är naturligtvis klandervärt. Partier som uppför sig så får finna sig i att dubbelspelet påtalas, särskilt när man mot dem, som tidigare har förordat den rörliga räntans politik, har riktat allehanda beskyllningar t. ex. för bristande intresse av att full sysselsättning upprätthålls. Sådana lappkast undergräver förtroendet för demokratin.

Låt mig emellertid precisera att den rörliga räntans politik inte betyder högräntepolitik, såsom jag flera gånger framhållit i denna kammare. Men det är väsentligt att det råder ovisshet om hu-

rudan ränteutvecklingen blir, att man kommer bort från den fastlåsta räntan.

Jag har aldrig trott att räntepolitiken allena kan klara stabiliseringen av penningvärdet, inte ens under för oss gynnsamma förutsättningar i utlandet. Räntepolitikens betydelse ligger för övrigt inte främst däri, att själva krediten blir fördyrad, utan däri att man kan åstadkomma en naturlig kreditknapphet, vilken begränsar investeringarna.

En annan viktig fråga gäller de offentliga investeringarnas omfattning. Enligt min mening bör det inte bli tal om att minska bostadsbyggandet genom några statliga åtgärder — det vill jag redan nu göra klart. När investeringsbehoven hårt trängs med varandra, ser man hur oerhört betydelsefullt det är att få fram ett ökat sparande här i landet. Ingen kan väl bestrida att om regeringen från 1946, innan den första efterkrigsinflationen började, konsekvent hade inriktat sig på att försvara penningvärdet och begränsa prisstegringarna, skulle sparviljan ha varit starkare än den är i dag, sparandet skulle ha varit större och möjligheterna att tillgodose de trängande investeringsbehoven bättre. Det är kanske den allvarligaste bristen i regeringens ekonomiska politik efter kriget, att man inte fäste tillräcklig vikt vid penningvärdets bevarande och en ökning av sparandet, men det är aldrig för sent att börja. Det förutsätter emellertid att både penningpolitiken och skattepolitiken tar bestämt sikte på dessa ting.

Jag vill emellertid tillägga att jag tillhör dem som menar, att penningvärdets försvar förutsätter förståelse från arbetsmarknadens parter. Herr Sköld har nyligen uttalat: »I en demokratisk ekonomi med full sysselsättning, fri arbetsmarknad och fri företagsamhet har staten ej makt att helt hindra en överansträngning av resurserna och ett tryck på prisnivån, om löntagarna och företagarna gemensamt pressar för hårt uppåt. Löntagare och företagare kan

Vid remiss av propositionen nr 219.

därför ej fransäga sig sin del av ansvaret.»

Detta uttalande har blivit i viss mån kritiserat, men jag vill uttala att jag tror det ligger någonting väsentligt och riktigt i vad herr Sköld där framförde. Det får naturligtvis inte tas som ursäkt för en ansvarsflykt från regeringens sida. Framför allt är det viktigt att en alltför riklig penningtillgång och överfull sysselsättning med inflationstryck undviks. När man, vilket särskilt sker på högerhåll, gör gällande, att de från arbetsmarknaden härstammande inflationsriskerna skulle helt försvinna om man bara skapade ett »hårdare ekonomiskt klimat», vill jag emellertid tillägga, att det i så fall förutsätter en inte oväsentlig permanent arbetslöshet. Jag anser att en sådan politik inte är önskvärd, och jag tror heller inte att den är möjlig att vidmakthålla i ett demokratiskt land av vår typ. Naturligtvis kan en tillfällig arbetslöshet komma utan någons önskan, men det är en annan sak.

Den trygghet för löntagarna att kunna få arbete som den fulla sysselsättningen innebär är en väsentlig vinning. I Efterkrigstidens samhälle, som folkpartiet utgav för tio år sedan, behandlade vi dessa centrala reformkrav och satte som det första att samhället skulle eftersträva, att alla arbetsvilligas rätt till arbete tillgodoses. Jag kan alltså inte acceptera tanken, att inflationens bekämpande bör ske genom en permanent och väsentlig arbetslöshet. Jag tror att alla är överens på den punkten. Men jag hävdar att det är en missuppfattning att tro det går att skapa ett hårdare klimat som alltid och i tillräcklig grad avlägsnar de från arbetsmarknaden kommande inflationsriskerna utan att man framkallar denna icke önskade arbetslöshet.

Om vi är överens om målsättningen med den fulla sysselsättningen, måste vi därför också erkänna, att här finns ett komplicerat problem, som även be-

rör parterna på arbetsmarknaden. Det är då på regeringen det ankommer att med hjälp av sina många experter utarbeta och framlägga riktlinjer för en politik som kan försvara penningvärdet samtidigt som den vidmakthåller full sysselsättning. När får vi av regeringen detta besked, som från vår sida har efterlysts, jag vill säga varje år ända sedan 1946, d. v. s. från den tidpunkt då problemet först började bli aktuellt? Om regeringen år 1946 hade satt in sina krafter på att lösa den uppgiften i stället för att under de tolv månaderna 1946 till 1947 både statsministern och dåvarande finansministern och andra använda så stor del av sina krafter på den strid, som man då upptog i skattefrågan, där man hade bort göra en kompromiss, hur mycket bättre skulle inte läget ha varit i vårt land? Man borde ha satt in sina krafter på att trygga penningvärdet och begränsa prisstegringarna i stället för att driva sina ståndpunkter i skattefrågan så hårt som man gjorde.

Jag vill i detta sammanhang passa på att beröra en annan utredning som jag flera gånger förordat men som regeringen tyvärr inte intresserat sig för. Jag tänker på behovet av aktuella offentliga siffror som belyser inkomstförhållandena för företagare i olika näringsgrenar. Inkomstutvecklingen för löntagare och jordbrukare kan följas rätt bra även med avseende på vad som skett det senaste året. Vad företagarna i övrigt beträffar finns det däremot inte något annat material än flera år gamla siffror från skattestatistiken. Men om staten och riksdagen alltså inte känner till hurudan inkomstutvecklingen är för olika näringsgrenar, om man inte vet huruvida inkomsterna har gått upp för företagarna inom en näringsgren och ned för en annan, hur skall man då kunna avgöra, om man handlar rättvist, när det beträffande priser, marginaler och en hel del annat sker ingrepp från statens sida som påverkar

Vid remiss av propositionen nr 219.

hela utvecklingen? Jag har sagt detta många gånger tidigare, men av någon anledning tycks regeringen finna det bekvämare att inte skaffa fram ett material, som med aktuella offentliga siffror belyser inkomstutvecklingen för de olika näringsgrenarna.

Jag har med detta påpekande inte tagit ställning till några konkreta och aktuella frågor. Jag reser bara det principiella spörsmålet, om samhället strävar efter rättvisa i den ekonomiska politiken. Det är därför jag efterlyser en redovisning av inkomstförhållandena för folkgrupper, beträffande vilkas inkomster staten direkt eller indirekt ingriper reglerande, i höjande eller sänkande riktning.

Låt mig göra ett litet tillägg av aktuellt slag. De skador, som regn och översvämningar åstadkommit för jordbrukarna i vissa trakter, är så allvarliga att det inte förefaller rimligt och rättvist att låta vederbörande själva bära hela förlusten. Det är ytterst angeläget med ett försäkrings- och utjämningsystem som fördelar sådana förluster på hela landets jordbruk.

I övrigt skall jag inte närmare ingå på jordbrukspolitiken, i avvaktan på att den Söderströmska utredningens resultat äntligen skall, efter vad det säges, föreligga inom ganska kort tid.

Till sist, herr talman, vill jag påtala den brist på planmässighet och handlingskraft som de styrande har visat när det gäller den högre skolundervisningen och utbildningen av en hel del kvalificerad arbetskraft. Vi känner alla till att folktandvården, som infördes före kriget och alltså är ganska gammal vid det här laget, på grund av den svåra tandläkarbristen ännu inte kunnat på långt när utbyggas på det sätt avsikten varit. Vi vet också att massor av skolbarn stängs ute från de högre skolorna, fastän den ena improviserade krisåtgärden efter den andra vidtages för att tillfälligt täcka läraryrket. Jag kan nämna att antalet heltidstjänster

för läroverkslärare, vilka besatts med icke formellt behöriga personer, i fjol var 747. Även när det gäller partiell tjänstgöring hade ett ungefär lika stort antal tjänster besatts med icke formellt behöriga. Därtill kommer att antalet övertimmar för kompetenta lärare, som dessa åtagit sig på grund av läraryrket, var väsentligt större än normalt.

Bristen på läkare är väl känd. Jag vill ta ett exempel. De vakanta tjänsterna såsom läkare vid statens sjuksjukhus utgjorde nu i höst ungefär en tredjedel av hela antalet tjänster. De flesta av dessa vakanser uppehölls av utländska läkare eller medicine kandidater. Talande är också siffrorna för antalet invånare per läkare i olika länder. I Schweiz fanns det år 1950 en läkare på 700 invånare, i Danmark år 1949 en läkare på 1 000 invånare, i Norge samma år en läkare på 1 000 invånare, medan det i Sverige år 1950 fanns en läkare på 1 400 invånare. Slutsatsen måste bli, att man här har att räkna med en allvarlig brist många år framåt, detta trots att den medicinska utbildningen i Göteborg har tillkommit, som alla vet på initiativ från enskilt håll i riksdagen, inte på initiativ av regeringen. Det är klart, att den medicinska utbildningen i Göteborg nu betyder mycket. Jag måste säga, att man vid studiet av sådana siffror får ett intryck av att det brister i energi på regeringssidan vid behandlingen av denna fråga. De akademiska organisationerna och studentorganisationerna har länge och enträget begärt en statlig prognosverksamhet, som skulle kunna tjäna till vägledning. Den skulle ha talat om hur situationen var och skulle säkert lett till åtgärder tidigare än som nu har skett. Den studentsociala utredningen föreslog, att en sådan skulle inrättas, men där har ännu ingenting hänt. Därför är situationen fortfarande svåröverskådlig. Säkert är emellertid, att en allvarlig brist kommer att råda inom stora områden lång tid framåt,

Vid remiss av propositionen nr 219.

samtidigt som intresserade och kvalificerade ungdomar avvisas både från väsentlig skolutbildning och från den högre utbildningen därför att utbildningstillfällena är otillräckliga. Herr talman! Skall detta kallas för planmässighet? Nej, det är snarare ineffektivitet och bristande handlingskraft, som rätt ganska många år. Får jag säga ett ord till herrarna på regeringsbänken i fråga om detta sätt att sköta planeringen? Felet med er planhushållare är bl. a. att ni, som alla dessa exempel visar, tydligen inte kan planhushålla, inte ens på de områden, där alla vet, att en samhällelig planering behövs, främst på utbildningsväsendets område. Likväl kräver den svenska socialdemokratien en samhällelig detaljreglering inom näringslivet i flera avseenden, där för hela folket bättre resultat kan uppnås genom planering utförd av skickliga företagsledningar utan statlig centraldirigering. Jag tillåter mig att rikta en uppmaning till regeringen och dess föredragande experter på dessa ting: Bli vid er läst och lär er att hushålla planmässigt, där ingen annan än samhällets organ kan göra det! Vad ni i dag har att framvisa på dessa områden som resultat — det vill jag säga till kammarens småleende ledamöter — av denna otillräckliga planering och bristande planmässighet, det är sannerligen skrämmande. Den som inte tar allvarligt på detta problem inom svenskt utbildningsväsende och svensk sjukvård, den tror jag kommer att framkalla mycken förvåning bland alla de många medborgare, som fått känna på vad bristfälligheterna verkligen betyder. Nej, när man ser sådana resultat som nu av denna bristande planmässighet, där ingen annan än samhällets organ kan planera, då måste man säga, att pretentionerna på en socialistisk dirigering av näringslivet framstår som mycket egendomliga, ja orimliga. Det vore bättre, om de planerna därför skrinlades definitivt. Visa i stället, att

ni respekterar det svenska folkets berättigade krav på sjukvård och undervisning och andra i detta sammanhang väsentliga ting, och se till, att det blir gjort, som göras kan, för att här gottgöra många års försummelser!

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin gjorde ett uttalande, som jag inte utan vidare vill låta stå oemotsagt. Om jag uppfattade honom rätt ville han låta påskina, att högern anser att det är arbetsmarknaden, som ger upphovet till inflationen, och att högern därför vill förordna en arbetslöshetsskapande politik. Jag vill bestämt protestera däremot. Vi har från vårt håll i olika sammanhang velat framhålla, att statsmakterna inte skall medverka till utan söka hindra en ekonomisk politik, som driver fram en *överfull sysselsättning* och åstadkommer *överrörlighet* på arbetsmarknaden och den vägen pressar fram arbetslöser, som icke på något sätt står i ett rätt förhållande till ett konstant prisläge, utan leder till inflation; jag vill bestämt framhålla, att den arbetslöshet, som möjligtvis herr Ohlin syftar på, vill vi inte vara med om.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag sade, herr förste vice talman, var att dessa prisstegringsrisker, som kan komma från arbetsmarknaden, enligt min mening inte kan avlägsnas endast genom att man skapar ett hårdare ekonomiskt klimat, ty vill man ta bort dem endast den vägen, då måste man skapa väsentlig arbetslöshet. Sedan sade jag, att jag är övertygad om att vi alla, alltså även högern, är överens om att vi inte vill ha denna kraftiga arbetslöshet. Men det är då ett misstag om man tror — och det är här jag vill kritisera en från högerhåll framförd ståndpunkt — att man utan väsent-

Vid remiss av propositionen nr 219.

lig arbetslöshet kan skapa ett så hårt ekonomiskt klimat, att det inte står kvar vissa för arbetsmarknadens parter väsentliga frågor när kampen mot inflationen skall läggas till rätta. Därför drog jag den konklusionen att eftersom vi var överens om att vi inte ville ha någon väsentlig arbetslöshet så måste vi erkänna att det fortfarande finns ett problem kvar som inte bara primärt gäller staten utan också i viss mån gäller arbetsmarknadens parter, låt vara naturligtvis mera sekundärt.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag hade väl följt min vana i andra kammaren och väntat till en senare tidpunkt med att lägga mig i remissdebatten om inte de två föregående talarna haft vänligheten att direkt eller indirekt rikta frågor till mig, som jag tror att det är lika bra att jag besvarar på ett tidigt stadium.

Jag vill börja med att uttrycka min glädje över den entusiasm för planhushållningens idé som folkpartiledaren nyss gav uttryck för från denna talarstol. Börjar han resonera på det sätt som han här gjorde när han sade att planhushållningen är av stor betydelse på de livsviktiga områdena, då är det klart att det inte dröjer länge förrän han kommer in på tankegångar som ligger oss ganska nära!

Jag vill emellertid fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att när det gäller läkartillgången och utbildningsfrågorna på detta område så förhåller det sig inte så som en åhörare möjligen skulle kunna föreställa sig efter herr Ohlins anförande. Samhället har ju inte stått stilla. Från år 1940 och till nu har vi ökat antalet inskrivna vid våra medicinska högskolor från 185 till 304. Detta är en mycket kraftig ökning. Under den senaste 20-årsperioden har vi fördubblat antalet läkare i vårt land. Detta har inte skett utan kamp med sakkunskan-

pen. Då vi velat utvidga utbildningsverksamheten har vi fått mycket kraftiga varningar ifrån den medicinska expertisen. Man har varnat statsmakterna och sagt, att de var i färd med att skapa en överproduktion på detta område. Jag erinrar mig väl — det var under de snabbt flyende månaderna då jag hade tillfälle att resonera om dessa ting i ecklesiastikdepartementet — hur man betraktade min bestämda vilja att skapa en tandläkarhögskola i Malmö såsom någonting mycket riskabelt, och hur man ansträngde sig för att hitta lösningar som jag tillät mig betrakta som palliativ och som ting som försvårade en ordentlig lösning av problemet. Det är riktigt att vi hade en bristsituation, och det var säkert ingen av kammarens ledamöter som drog på munnen åt att erinra sig det. Det var herr Ohlins försök att politiskt utnyttja denna bristsituation som vi tillät oss att le ett igenkännande småleende åt! Att situationen är allvarsam har vi dock inte ett ögonblick förnekat.

Vad har hänt på detta område? Den snabba ökningen av välståndet i vårt land har även i detta fall sprängt gränserna och lämnat framför allt den medicinska expertisens beräkningar långt bakom sig. Även vi räknade fel på snabbheten i expansionsakten. Detta skall kanske också tilläggas när anklagelserna riktas mot oss.

Jag kan gärna hålla med herr Ohlin när han började med att påpeka, att det kanske är någonting konstlat i debatten så här på hösten strax före den stora remissdebatten, då man kan få diskutera hela vårt lands politiska och ekonomiska situation mot bakgrunden av de förslag som bebådas eller läggs fram i trontal och statsverksproposition. Det skadar kanske ändå inte att vi efter valrörelsen och efter valet får ett tillfälle till ett allmänt meningsutbyte. Både herr Skoglund och herr Ohlin lade upp sina anföranden på det sättet, och jag tror att det visar att det ändå finns ett visst

Vid remiss av propositionen nr 219.

behov av att få tillfälle att resonera om detta även nu.

Herr Skoglund var nog älskvärd att framhålla, att socialdemokratien inte hade gjort något dåligt val. Han hade önskat, sade han, att vi skulle ramla på ett stimulerande nederlag. Vore jag elak — det är jag aldrig när jag talar med herr Skoglund — så skulle jag möjligen kunna säga att högern i rikt mått har vederfarits denna stimulans under tidigare år. Låt mig i stället kvittera herr Skoglunds artighet med att säga, att vare sig högern går ut ur en valrörelse som förlorare eller — såsom nu — som vinnare, så måste även vi motståndare medge att den gör det med gott humör och att högern är både god vinnare och god förlorare. Det är kanske inte en dålig egenskap för ett politiskt parti.

Naturligtvis fäster vi liksom herr Skoglund stora förhoppningar vid planerna på ett närmare ekonomiskt samarbete mellan Nordens folk. Jag har en känsla av att det nu snart är på tiden att övergå från ord till handling. Å andra sidan måste vi ju, som herr Skoglund vet lika bra som jag, om man skall fota ett sådant samarbete på en hållbar grund, också beakta de svårigheter som finns, särskilt för Norge, och gå fram på ett sådant sätt att man undan för undan visar att det nordiska samarbetet inte bara är uttryck för en naturlig samhörighetskänsla mellan Nordens folk utan också leder till materiella framsteg. Jag tror inte att det finns några meningsskiljaktigheter mellan herr Skoglund och mig på den punkten. Men jag ville ha sagt till dem som kanske otåligt väntar på mycket snabba resultat, att framsteg förankrade hos människors förtroende genom de resultat man vinner är säkrare än förhas-tade åtgärder.

Herr Ohlin ville ha ett besked om hur regeringen såg på den senaste månadens världspolitiska händelser. Vad som har hänt har icke kommit oss att

föreslå någon ändring vare sig i utrikespolitiken eller i försvarspolitiken. En regeringsdeklaration kan ju inte ha annan uppgift än att tala om för Sveriges folk om det som har inträffat medför modifikationer i vår politik. Det kan inte vara mycket mening i att vi kannstöper över så ovissa ting som den europeiska framtiden. Men då herr Ohlin partitaktiskt försöker framställa saken så som om ett socialdemokratiskt inslag i Englands och Tysklands regeringar skulle ha omöjliggjort vad han menar vara betydelsefulla framsteg, låt mig bara göra en reflexion. När nu Tyskland på nytt får vapen i händerna, måste vi hoppas att de demokratiska krafterna i landet — och dit hör otvivelaktigt den starka socialdemokratiska rörelsen — kan engagera sig i vad som sker på ett sådant sätt att upprustningen kontrolleras av de demokratiska krafterna inom Tyskland. All kontroll utifrån över ett stort folk tror jag har långt mindre betydelse.

För att sedan återgå till vad som här nämndes om valrörelsen förstår jag väl att valet för folkpartiet mot bakgrunden av de högt uppdrivna förväntningarna blev minst sagt otillfredsställande. När partiet sedan 1952 förlorat omkring 100 000 röster, försöker man naturligtvis finna en förklaring. Men något mera halsbrytande i förklaringsväg kan man knappast få höra än den förklaring herr Ohlin i dag presterade, nämligen att det var folkpartiets engagemang för sjukförsäkringen som föranledde valnederlaget och att folkpartiet alltså står som martyr för det sociala framåtskridandet. Det finns nog mycket närmare förklaringar, herr Ohlin, och jag skall gärna bidra med en analys av förloppet så som vi ser det. Men innan jag ger mig in därpå vill jag i förbigående klargöra en sak i fråga om penningpolitiken, även om jag vet att de penningpolitiska spörsmålen i denna debatt bör bli en huvudfråga. Självfallet kommer också den som i regeringen är ansvarig för

Vid remiss av propositionen nr 219.

vår ekonomiska politik att ta upp de intressanta resonemang som herr Ohlin lade fram i fråga om penningpolitiken. Det är inte riktigt att vi, som herr Ohlin säger, har gjort ett lappkast och en frontförändring och att vi skulie ha skadat demokratin genom att säga en sak före valet och en annan efter valet. Vid två intressanta överläggningar inför en betydande publik, i Vasaparken och i Göteborg, hade herr Ohlin alla möjligheter att få klarhet om vilken uppfattning i räntefrågan jag hade. Sveriges radiolyssnare kunde konstatera att ingenting i radiodebatten antydde att herr Ohlin var tveksam om var vi stod i räntefrågan. Och var vi stod i räntefrågan det har jag tillåtit mig att exempelvis i ett anförande 1953 uttrycka så här: »Vi delar riksbanksledningens uppfattning att penningpolitiken är ett användbart medel för att åstadkomma ekonomisk balans, om den användes tillsammans med andra åtgärder av den typ som anlitades under efterkrigstiden. Vi betraktar inte heller ett visst räntetal som heligt utan kan visst diskutera både höjningar och sänkningar av räntan. För oss är räntepolitiken liksom finanspolitiken ett praktiskt spörsmål.» Detta uttalande gjordes den 11 november 1953. I det tal, som herr Ohlin sökte betäckning bakom, var min huvudfråga följande: »Menar herrar Ohlin och Hjalmarson, när de rekommenderar ett ökat bostadsbyggande i nuvarande situation, att man genom att höja räntan kan pressa tillbaka den privata industriens investeringar i sådan utsträckning att det blir möjligt att bygga mera bostäder?» Det är det inlägg som jag gjorde under valrörelsen. På den frågan fick jag inte något svar, men det brukar ju vi partiledare inte ge varandra, så det kanske inte var så konstigt.

Herr Ohlin fäste sig också vid min demagogiska framställning av valmetoden. Ja, det är riktigt att det citat som han anförde står i min skrift. Men i vil-

ket sammanhang? Det står i ett resonemang kring parlamentarismens principer, där jag tar upp en diskussion om Karl Staaffs synpunkter på majoritetsvalets företräden framför proportionalismen för att undvika en splittring av de politiska partierna, som skulle försvaga regeringsmakten. I det sammanhanget fäste jag uppmärksamheten på att 1952 års propaganda från folkpartiets sida tyder på att man där inte har någon som helst förståelse för det som för Karl Staaff var någonting självklart. Och så säger jag: »Visserligen har partiet nu i år accepterat den valordning som det förut betecknade som fiffel och fusk. Men det får säkert inte tas som ett bevis för att dagens folkparti insett vikten av att skapa garantier för demokratiens funktionsduglighet.» Jag tror att var och en som läser detta i sitt sammanhang får klart för sig att den socialdemokratiska partiordföranden har tagit upp ett för demokratin väsentligt problem och belyser att folkpartiets tillfälliga anslutning till det nya systemet icke får tas som uttryck för en mera definitiv sinnesändring. Jag tycker det skulle vara ganska klart, om herr Ohlin och hans medhjälpare kan hitta citatet. Annars har jag det här och kan ställa det till förfogande.

Beträffande valmetoden har jag precis den uppfattning som jag haft hela tiden. Det är mycket synd att inte herr Ohlin hade tillfälle att höra vad en i det politiska livet grånad statsman som Churchill hade att säga om proportionalismen. Han drog sig inte för att säga, att det proportionella valsystemet splittar nationen inte bara därigenom att det kommer att bli en uppdelning i småpartier utan därigenom att varje småparti ängsligt slår vakt om sitt klientel så att man bygger murar mellan partierna i stället för ett majoritetsvalsystem, som enligt hans mening har den oerhörda betydelsen att man liksom delar upp nationen i stora partier, som alla tävlar om ungefärligen samma margi-

Vid remiss av propositionen nr 219.

nalväljare och som därför tvingar de mot varandra konkurrerande partierna att i huvudfrågorna inta positioner, som närmar partierna till varandra. Jag bara refererar. Churchill har också en viss politisk erfarenhet, herr Ohlin.

Jag tillåter mig därför att säga: Jag vill inte acceptera majoritetsvals systemet som lösningen, men jag tror att det är klokt att låta författningsutredningen ta upp ett förutsättningslöst resonemang där även frågan om majoritetsvalet kommer i blickpunkten. Sedan får vi diskutera dessa ting, och vi får säkert tillfälle att diskutera dem många gånger innan vi behöver göra ett definitivt ställnings tagande.

Om jag sedan får säga ett ord om valpropagandan och valutgången, så kan man väl inte bestrida att valet var ett förtroendeval för den politik som föres. Det gjordes inte heller gällande något annat vare sig av herr Skoglund eller herr Ohlin. Men när herr Ohlin och hans press nu försöker finna motive ringarna till att det inte blev något förtroendeval för folkpartiet, så tycks man tro att propagandan spelar en så oerhört stor roll. Det är klart att propagandan spelar en viss roll, men man skall nog inte överdriva den. Jag ser i dagens tidningar, att folkpartiets ledare i Göteborg säger att de förlorade 5 000 röster där, och det anser somliga bero på att det var en alldeles för stillsam och saklig propaganda som folkpartiet förde. Jag vet ju inte om detta är riktigt, jag följde inte Göteborg så noga. Men jag hade tillfälle att följa valrörelsen i Stockholm, och här kan man ju inte säga att folkpartiets propaganda var vare sig stillsam eller saklig, och här förlorade folkpartiet 20 000 röster. Man kanske skulle ta och fundera på hur det kan komma sig att man förlorade oavsett hur propagandan var utformad.

Uppriktigt sagt, ärade kammarledamöter, tror jag att väljarna genom sin valhandling vill tala om vad de tycker

om partiernas politik och inte vad de tycker om partiernas propagandamethoder eller reklamteknik. När man analyserar valresultatet tror jag man därför gör klokt i att ställa sig frågan, om det inte hade varit riktigare från borgerlighetens sida att försöka ställa upp ett alternativ till regeringens politik och erbjuda det till väljarna. Var det inte ett misstag att man ryckte på axlarna åt mina råd och anvisningar i den riktningen under hela valrörelsen? Tror inte kammarledamöterna att det är olyckligt att spela så mycket på folks okunnighet, såsom folkpartiet gjorde? Om man säger att bostadsbristen beror på att regeringen säger nej till ett ökat bostadsbyggande, tänker nog en och annan: »Det var en förskräcklig regering, den skall vi rösta bort.» Men om man samtidigt säger, att vår industri förlorar konkurrenskraft därför att regeringen inte begriper vad det betyder att industrien får bygga, om man samtidigt säger att bilarna blir sönderslagna därför att regeringen inte begriper sig på att bilismen kräver större engagemang på vägbyggandets område, om man samtidigt säger att regeringen inte intresserar sig för sjukhusvården och att det därför byggs för få sjukhus, om man samtidigt säger att regeringen icke bygger tillräckligt med skolor och att svårigheterna på undervisningens område följaktligen är regeringens fel, då tror jag väljarna tänker att detta inte kan vara riktigt. Det måste väl finnas något annat fel än en illvillig regering, ty varför skulle regeringen inta denna besynnerliga hållning? Då frågar sig väljaren, om det kanske inte är så, att vi inte har tillräckliga resurser, och kanske alla byggnadsarbetare är sysselsatta. Börjar väljarens tankeverksamhet fungera i den riktningen, herr Ohlin, då hjälper det inte att man är skicklig och har landets största tidningar till sitt förfogande. Väljaren säger sig ändå, att det kan vara intressant att höra vad socialdemokraternas och regeringens företrädare har

Vid remiss av propositionen nr 219.

att säga som förklaring till denna situation. När vi då säger, att välståndsutvecklingen själv har gjort att vi fått våldsamt ökade behov av bostäder, sjukhus, skolor och vägar, att vi tillfredsställer behoven i större utsträckning än någonsin tidigare men att det ändå inte räcker, varför det måste bli en avvägning, då är det slut på möjligheterna för oppositionen att komma så mycket längre med propagandatekniska medel.

Dessutom, herr Ohlin, måste det vara en halsbrytande politik att säga i valrörelsen, att vi kan låna till en skattesänkning, när både högern och regeringspartierna är ense om att låna till en skattesänkning innebär en påspädning av redan uppenbara inflatoriska tendenser i samhällsekonomin. Den halsbrytande politiken ter sig väl ännu mera orimlig för väljaren i dag, när alla politiska partier ger regeringen rätt i överkant däruti att det finns risk för inflation.

Man skall inte tro att väljaren inte kan följa med även tämligen invecklade ekonomiska sammanhang om han bara får impulsen, och den ger sig ofta själv. Många säger sig, att vi alltid får betala någonting för en sak som vi köper. Det är inte konstigare med samhället. Vill samhället genomföra en mängd reformer, måste det väl kosta någonting. I det ögonblick då väljaren börjar fundera efter de linjerna, öppnar sig också hans sinne för det litet mer invecklade sammanhanget mellan en utgiftspolitik finansierad med lån och inflationsriskerna.

Jag tror att det viktigaste i valpropagandan, hur enkelt den än läggs upp och hur angelägna vi än alla är att försöka fånga stämningarna med slagord som griper medborgarna, alltid måste vara att den har en bakgrund av verklighet som medborgarna känner igen. När medborgaren möter slagorden, måste dessa täcka en realitet för honom. Drar man den slutsatsen av valrörelsen, tror jag att folkpartiet i fort-

sättningen slipper alltför stimulerande valnederlag.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hinner inte besvara allt vad statsministern sade, men får jag börja med detta: Han talade om »den entusiasm för planhushållningen, som herr Ohlin visade». Jag ber kammaren att ett ögonblick tänka på detta. När man fordrar, att de som har stått bakom utbildningen borde ha räknat efter, hur mycket som skulle komma att behövas för att få behovet tillfredsställt, så kallar statsministern detta för entusiasm för planhushållning. Det är ungefär som det vore den socialistiska planhushållningen det gällde. Det är något, som alla konservativa och liberala i alla tider varit överens om, att samhället skall sköta dessa uppgifter och sköta dem så väl som möjligt. Statsministern kan tydligen inte motstå frestelsen att fälla ett yttrande, som han tror vara ett *bon mot* även när alla i kammaren förstår hur gripet ur luften det är — betraktat som replik. Alla i denna kammare, som varit medlemmar här, sedan detta hus byggdes, har varit överens om att samhället här borde eftersträva just den planmässighet som jag har förordat.

Beträffande bristen på läkare försöker statsministern nu att krypa bakom sakkunskapen och säger att den varit motståndare till ökad utbildning. Det kan hända att den har varit det i vissa fall. Jag hade en diskussion för 30 år sedan med tandläkarförbundets ledande män, som alla var mycket pessimistiska om det framtida behovet av tandläkare. Men är det någon ursäkt för regeringen? Jag kan nämna, att det var herr von Friesen, som själv är läkare, som var den främste initiativtagaren till den medicinska utbildningen i Göteborg. Han hade åtskilliga medhjälpare, det vill jag inte förneka.

Statsministerns andra ursäkt är att

Vid remiss av propositionen nr 219.

det har varit en så snabb välståndsutveckling. Det har visserligen varit en snabb välståndsutveckling, herr statsminister, men årtionde efter årtionde med ungefär samma snabbhet, och därför ingår det i prognoserna att ta hänsyn till denna välståndsökning. Men det är denna förhandsbedömning, som regeringen inte brytt sig om att göra ordentligt, och därför har man inte i tid vidtagit åtgärder. Nej, herr statsminister, det går inte att här skylla ifrån sig.

Sedan framför statsministern som tredje argument, välkänt för denna kammare, att »herr Ohlin försöker politiskt utnyttja denna sak». Jag ber ännu en gång kammaren att ett ögonblick stanna inför vad statsministern sagt: »politiskt utnyttja»! När en talare från oppositionen kritiserar regeringen för brister och underlåtenhetssynder, så har regeringschefen ingenting annat att svara än att man försöker »politiskt utnyttja». På den kritik vi framfört svarar statsministern endast, att vi vill politiskt utnyttja situationen. Får jag be statsministern att nästa gång, när han träffar Winston Churchill, fråga honom vad han skulle tänka, om han hörde en regeringschef inför angrepp från oppositionen, när den utkräver ansvar, säga: Nu försöker ni politiskt utnyttja situationen. Vi vet alla vad Churchill skulle svara. Han skulle svara med ett gapskratt. För det engelska tänkesättet är det så främmande, att regeringen skulle kunna smita undan sitt ansvar genom att säga, att den stygga oppositionen vill politiskt utnyttja situationen, när den gör ett kritiskt angrepp.

Beträffande vad statsministern sade rörande vissa halsbrytande förklaringar till folkpartiets förluster i detta val vill jag påpeka för statsministern, att jag talade därvid om övergången från folkpartiet till högern och nämnde i detta sammanhang sjukförsäkringsreformen. Statsministern valde då att låtsas som om jag med dessa två meningar givit min hela förklaring till att valet för

folkpartiet inte blev så gott som vi hade hoppats. Med det konstgreppet att låtsas som om dessa två meningar var hela min förklaring till valutgången försöker statsministern göra vad han tror vara en effektiv replik. Jag vidhåller att det är riktigt att det var en omständighet som bidrog till att en del väljare röstade med högern i stället för med folkpartiet, att de var skeptiska i fråga om sjukförsäkringsreformen, vilket inte alls ändrar min uppfattning om denna reforms berättigande.

Sedan skall jag beträffande räntefrågan komma tillbaka till denna och läsa upp några citat, herr statsminister. Jag förmodar att finansministern kommer in på den saken, men om tiden tillåter, skall jag be att få hit dem. Jag kanske hinner läsa upp dem.

Det var i alla fall så, att den socialdemokratiska pressen förde en kampanj, som nog inte var utan inflytande, en kampanj, som var av den arten, att en framträdande socialdemokratisk journalist — medlem av denna kammare — skrev: »Både pressen och allmänheten har rätt att vara häpna efter alla de diskussioner som förekommit under senare år, till och med så sent som under valrörelsen. Att vanligt folk utanför regeringen och riksbanken har litet svårt att följa med i svängarna ibland är inte så underligt.» Vem vill bestrida att detta är en rättvisande skildring?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall inte gå in på något längre svar. Jag vill bara påpeka för herr Ohlin, att det var herr Ohlin själv, som gjorde dessa reflexioner när han skulle tala om, varför folkpartiet gjort ett mindre gott val. Då nämnde han bara sjukförsäkringen. Det var inte jag som gjorde något urval, utan det var herr Ohlin själv som lämnade uppgiften. Det måste väl betyda, att herr

Ohlin tillskrev den en mycket stor betydelse. Annars skulle det väl innebära, att herr Ohlin har en massa viktiga saker att säga, när han står i talarstolen, men dem döljer han och tar upp någon liten sak, om vilken han sedan säger: Det var bara en liten del av mitt kunande och vetande.

Beträffande den medicinska forskningen är det riktigt att numera en total omsvängning skett bland den medicinska expertisen, och det gläder oss alla. Jag tror därför att vi skall komma fram till mycket betydelsefulla resultat i samarbete med den medicinska expertisen. Men, herr Ohlin, utbildningen av läkare är en långtidsaffär. Denna utbildning är inte beroende enbart av åtgärder vidtagna efter 1945, då denna regering har burit ansvaret för vad som skett på detta område. Vad jag tillät mig säga var helt enkelt att det är ett otillbörligt partitaktiskt utnyttjande av en besvärlig situation att ge den nu sittande regeringen skulden för försummelser som måste ha inträffat långt tidigare och då ofta föranletts av bedömningar av den dåvarande medicinska sakkunskapen. Det var vad jag tillät mig säga. Jag vet inte om Churchill har så lätt att falla i gapskratt, som herr Ohlin tycks föreställa sig. Jag skulle tro att han betraktar det som orimligt om han som regeringschef bleve angripen för åtgärder, som vidtagits före den tid då han blev regeringschef och på vilka han inte kunnat öva något inflytande, och då inte skulle få gå upp och säga att det är ett otillbörligt utnyttjande av misstag, som tillhör en förgången tid. Det tror jag inte skulle föranleda något gapskratt vare sig från Churchill eller det engelska underhuset.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om Churchill varit regeringschef i åtta år och en mycket väsentlig del av de brister och underlåtenhetssynder, som här kan konstateras,

Vid remiss av propositionen nr 219.

terås, gällde denna åttaårsperiod, så kan statsministern vara övertygad om att han inte skulle försökt en sådan undanmanöver som den statsministern försöker här i dag.

Nu talar statsministern om den nu sittande regeringen ungefär som om vad som skett före 1951 har statsministern inget ansvar för. Det kan herr Hedlund säga, men det kan inte herr Erlander säga.

Sedan beträffande detta med valutgången, herr statsminister. Det var på tal om övergången från folkpartiet till högern som jag nämnde sjukförsäkringsreformen. I övrigt avstod jag från en närmare diskussion. Det var snedvridandet från statsministerns sida som jag sist vände mig emot: statsministern låtsades som om jag gjort en allmän valanalys, där jag inte hade något annat att komma med. Detta är ett uppenbart snedvridande, som jag måste påtala.

Till sist säger statsministern, att det hade varit bättre om oppositionen framlagt alternativ. Väljarna såg hur saklig regeringen var, när det gällde investeringarna och allt detta, och det gjorde intryck på dem. Oppositionen hade för litet av sammanhängande alternativ. Jag undrar, herr statsminister, vad det berodde på att ni på er kant ansåg nödvändigt i denna valkampanj — särskilt dess sista omgång, efter vad det nu visat sig — att sätta in en häftig propaganda, där talare, bl. a. medlemmar av denna kammare, for omkring i landet och sade att folkpartiet önskade 200 000 arbetslösa? Vad berodde det på att ni återigen ur garderoben tog fram det gamla storfinansspöket, ifall ni varit så övertygade om att bara väljarna fick höra om er politik var ni säkra på förtroende?

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag vill bara fästa herr

Vid remiss av propositionen nr 219.

Ohlins uppmärksamhet på att de frågor som vi tog upp under valrörelsens slutskede sammanhänge med vår allmänna uppfattning och vår samhällsåskådning, ting som vi i alla tider fört till torgs. Det var ingenting nytt och överraskande att vi gick till angrepp mot en ekonomisk maktkoncentration, om denna visat sig vara skadlig för de många i samhället. Jag står gärna till tjänst med upprepande av alla de många ideologiska debatter som jag haft med herr Ohlin, men att skildra detta så som om vi i valrörelsen slungat in nya paroller är på nytt en fullständigt vilseledande framställning. Vi har inte sagt någonting annat än vad vi sagt vid många andra tillfällen och som jag på nytt är beredd att diskutera, om herr Ohlin vill ha en ideologisk debatt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det ekonomiska läget och den ekonomiska politiken berördes av såväl herr Skoglund som herr Ohlin, och det ger mig anledning att göra några reflexioner i anslutning till vad de här yttrade.

När man skall föra den diskussionen är det rätt viktigt att man gör klart för sig, hur man egentligen anser att läget är och vari riskerna ligger. Jag tror väl ändå att vi allesammans är eniga om att vi f. n. har en balanserad ekonomi. Vi har icke någon inflation, utan det som inger oron är fruktan för framtiden, en fruktan för att den stegrade investeringsbenägenheten, framför allt i det privata näringslivet, och de resultat som kan framkomma ur de blivande löneförhandlingarna tillsammans skall komma att leda till en överanstängning av våra resurser. Det är alltså inte så mycket tillståndet i dag som inger oro utan snarast vad som kan komma att hända i framtiden, och jag vill för min del icke säga annat än att ett sådant problem finns.

Då är den stora frågan: Hur skall man möta de riskerna? Ja, svaret är väl att det får vi från samhällets sida möta med en restriktiv ekonomisk politik. Detta uttalade regeringen under vårriksdagen först i finansplanen och därefter i den s. k. kompletteringspropositionen. Vad vi där rekommenderade såsom grundval för den ekonomiska politiken var ju, att budgeten skulle vara balanserad, det var att vi skulle bibehålla en begränsning av avskrivningarna för företagen, det var att vi skulle upprätthålla en viss grad av priskontroll och en byggnadsreglering, det var att vi skulle tillgripa höjning av kassareserverna i affärsbankerna, om detta erfordrades, och att vi skulle bibehålla ränteregleringslagen. Låt mig ställa frågan: Vad tog nu oppositionspartierna för ståndpunkt till dessa våra riktlinjer för den ekonomiska politiken? Ja, man kan väl säga, att på alla de punkter jag här anfört mötte vi motstånd, avslagsyrkanden eller förslag till uppmjukningar; det var den inställning oppositionen då intog.

Jag skulle vilja fråga herr Ohlin, när han i ett av sina anföranden tog upp frågan om en skattesänkning såsom ett medel i konjunkturpolitiken, om inte han och jag nu skulle kunna komma överens om, att detta ur våra synpunkter icke är något medel för konjunkturpolitiken. Vi önskar ju genomföra en skattesänkning, som främst tar sikte på mindre inkomstagare. Det är en bra sak, men den är av samma natur som höjda folkpensioner och införandet av obligatorisk sjukförsäkring. Detta är inte åtgärder som leder till att man minskar ett expansivt tryck inom ekonomin, det är saker och ting, som man vill göra när man har råd därtill; detta tror jag är den rätta beskrivningen.

En annan sak är om man gör som högern och säger, att man skall ta bort eller minska vissa sociala reformer, man skall inte genomföra en obligatorisk sjukförsäkring, man skall minska

Vid remiss av propositionen nr 219.

de medel, som går till medborgarna genom samhället, och i stället skall medborgarna få motsvarande medel i form av en skattesänkning. Då kan man säga som högers ledare i första kammaren nyss gjorde, nämligen att på så sätt minskar man den offentliga konsumtionen i samma takt som man ökar den privata. Men ur de synpunkter som både herr Ohlin och jag företräder i dessa frågor är det rätt så meningslöst att ta upp skattefrågan som ett av de områden, som vi skulle använda i vårt motstånd mot de expansiva tendenserna i vårt näringsliv.

Jag frågar: Har man under den föregående vårriksdagen och därefter från regeringens sida sett bort ifrån att det förelåg risker för en expansiv utveckling? Nej, regeringen har talat om detta i statsverkspropositionen och i kompletteringspropositionen. Jag har yttrat det i riksdagen, och jag har yttrat det utanför riksdagen. Jag ställer nu frågan: Vad har man från oppositionens sida gjort i detta avseende? Har man understrukt risken för de expansiva tendenserna? Har man krävt några särskilda åtgärder? Nej, varken vid förra riksdagen eller därefter under valrörelsen har något sådant kommit till synes. Jag menar därför att man från oppositionens sida kanske står litet vid sidan om den utveckling som har varit och det som på sista tiden skett. Det är, som jag i början av året hade anledning tro, så, att den ekonomiska intensiteten i näringslivet har ökat under sommaren, och det har givit regeringen anledning till att komplettera den restriktiva politiken med ytterligare åtgärder.

Vad skall man egentligen kunna göra mot den risk till prisstegring, som avtalsförhandlingarna eventuellt kan leda till? Ja, det var ju inte vår mening — och jag antar att det inte är någons mening — att man skulle möta den risken genom att blanda sig i avtalsförhandlingarna. Men det är ju klart, att även om avtalsförhandlingarna förs

3 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 26.*

med förstånd och under ansvar kan det komma att bli vissa konsekvensprisstegringar. Men dem får vi väl möta på annat sätt genom att skapa ett pristryck, som leder till att det blir prissänkningar kanske inte precis på samma område utan på andra, så att den allmänna prisnivån inte bringas att stiga. Det gäller alltså att skapa ett tryck på priserna nedåt.

Jag vill då fästa uppmärksamheten på att regeringen sökt skapa detta pristryck genom att medge fri import av en stor del av de varor vi förr brukade köpa från Amerikas förenta stater. Eftersom man där har en i många avseenden lägre prisnivå än hos oss, bör en sådan import leda till att det blir ett pristryck här hemma. Det är visserligen från åtskilliga håll utsagt, att det inte är så alldeles säkert att den prissänkning, som sker hos producenterna eller i importen, fortplantar sig ända fram till detaljhandelsdisken, men det är självfallet mycket viktigt att så sker. Därför har vi med tillfredsställelse hälsat de åtgärder, som vidtagits av priskontrollnämnden för att övervaka priserna och fästa uppmärksamheten på förseningar och motstånd i prisrörelserna från källan och fram till konsumenterna.

Det går i dag inte att överblicka hur starkt det pristryck kan bli, som den frilistade dollarimporten innebär. Det går inte heller att överblicka, huruvida det av valutaskäl är möjligt att fortsätta på den vägen, men jag tror för min del inte det är uteslutet att vi kan frige ytterligare en del viktiga områden och därigenom skapa förutsättningar för lägre priser.

Vad skall vi då göra för att möta den överdrivna investeringsverksamheten — alltså den investering som med hänsyn till våra resurser kan sägas vara överdriven? Ja, från regeringens sida anser vi att den skall mötas dels av byggnadsregleringen och dels med en ytterligare kreditåtstramning. Regeringen

Vid remiss av propositionen nr 219.

har funnit en skärpning av kreditåtstramningen nödvändig. Frågan om en åtstramning av krediten har många gånger diskuterats här i riksdagen efter kriget, och vi har också debatterat vilka metoder som därvidlag skulle komma till användning. Debatterna har då i första hand rört sig om huruvida vi skall tillgripa en höjning av bankernas kassareserver lagstiftningsvägen eller överenskommelsernas väg, eller om man skall tillgripa en räntehöjning. Dessa frågor har från regeringens sida utförligt diskuterats i propositionen nr 221 till 1951 års riksdag, och vad vi där framhållit håller vi fortfarande fast vid.

Det gör så till vida nästan detsamma vilka metoder man använder för att skapa en kreditåtstramning, som alla har sina fördelar och sina nackdelar. Det är omöjligt att på detta område göra ingripanden, som ju innebär ett tryck på den enskildes möjligheter att handla fritt, utan att samtidigt skapa en del nackdelar. Därför måste man i varje läge överväga vilken metod som ger de största fördelarna och har de minsta nackdelarna. Därefter får man rätta sitt val. Ett sådant övervägande har också skett från regeringens sida denna höst, och resultatet har blivit att vi har valt räntevapnet.

Det har här framhållits, att detta val innebär att regeringen har ändrat mening och givit sig in på en väg, som regeringen förut har förkastat. Detta är emellertid inte bara en överdrift utan också ett bortseende från de verkliga förhållandena. Jag vill fråga: När har det från regeringens sida sagts, att vi i princip är motståndare till att använda ändrade räntesatser såsom ett hjälpmedel för kreditåtstramning? Jag kan föra tankarna tillbaka till den nyssnämnda propositionen 1951, och det finns i riksdagens handlingar även dussintals uttalanden från både den nuvarande och den föregående regeringen, där det uttryckligen säges, att vi icke har någon principiell motvilja mot att

tillgripa räntevapnet för kreditåtstramning, i lägen där den metoden är fördelaktigare än andra metoder. Vi har emellertid sagt, och det vidhåller vi fortfarande, att räntevapnet icke är något universalmedel. Det är inte någonting, som man kan tillgripa som ett huvudmedel i kampen mot en expansiv konjunktur. Det verkar dock som om högern har den uppfattningen. Herr Ohlin däremot har i dag gjort en deklaration, som mera överensstämmer med regeringens uppfattning i denna fråga.

Det förhåller sig sålunda inte på det sättet, att vi från regeringspartiernas sida i detta fall har sagt en sak före valet och gjort en annan sak efter valet. Herr Ohlin har här velat stödja denna sin uppfattning på uttalanden av vissa anonyma talare och skribenter. Därmed vill herr Ohlin ha sagt, att det socialdemokratiska partiet har förkunnat för det svenska folket, att det aldrig kommer att bli någon räntehöjning. Hur kan herr Ohlin våga sig på en sådan taktik, herr Ohlin som ju befinner sig i det förfärliga läget, att han minst en gång i månaden får lov att säga till den svenska allmänheten: Ja, vad som står i den tidningen, det är inte folkpartiets mening, även om det är en tidning som stöder folkpartiet? Och vad som står i den tidningen representerar inte heller folkpartiets mening. — Vad är folkpartiets mening? Herr Ohlin har alltid sagt att det är den mening som förfäktas av folkpartiets majoritet i riksdagen — jag hade så när sagt att det är den som representeras av herr Ohlin, men efter utgången av voteringen under vårriksdagen om spritskatterna vågar jag inte vidhålla den linjen.

När herr Ohlin nu är tvingad att jämt och ständigt säga att det från folkpartihåll förekommer uttalanden i propagandan, som icke är överensstämmande med folkpartiets mening, hur kan herr Ohlin då påstå att det är för regeringen och det socialdemokratiska partiet komprometterande, om det har

förekommit uttalanden på socialdemokratiskt håll, som icke överensstämmer med den linje som vi från regeringens sida mycket konsekvent hävdar, som har förelagts riksdagen och som aldrig har väckt någon gensaga på socialdemokratiskt håll här i riksdagen?

Herr Ohlin talar om förvirring, en förvirring som skulle ha uppstått i den socialdemokratiska pressen efter beslutet om det senaste statslånet. För min del vill jag säga: Nog tycker jag att förvirringen varit närmast att finna hos herr Ohlin. Herr Ohlin talar om ett »lappkast» från regeringens sida i räntefrågan. Jag har tagit mig friheten att gå igenom alla uttalanden i den saken, som vi för vår del har gjort här i riksdagen. Jag har till och med gått ända tillbaka till finansminister Wigforss' tid. Jag har inte funnit något lappkast. Jag har också gått igenom vad herr Ohlin sagt i denna fråga — och där har jag funnit lappkastet! Jag skall inte närmare skildra detta lappkast. Det kan herr Ohlin göra genom att själv göra en retrospektiv undersökning av sina uttalanden i räntefrågan under de senaste fem åren. Det räcker med en tillbakablick på fem år.

Herr Ohlin säger också — han sade det inte här i dag men har sagt det i ett föredrag — att det var närmast en sensation att regeringen gick med på en ändrad räntesats. Hur skulle det kunna vara en sensation, när regeringen under många år har sagt att vi är beredda att göra detta när det lämpar sig? Jag kan inte förklara herr Ohlins känsla av sensation på annat sätt än att herr Ohlin inte har trott vad vi har sagt. Han har trott att våra uttalanden inte var avsedda att avslöja vår mening, utan att det var rent opportunistiska uttalanden, som vi använde för att klara en tillfällig situation. Men, herr Ohlin, så gör inte vi för vår del. Vi är inte så opportunistiska och så övertaktiska, utan om vi säger en sak så menar vi den, och när sedan det inträffar

Vid remiss av propositionen nr 219.

som vi har sagt att vi vid lämpligt tillfälle skulle göra, då borde detta inte vara någon sensation för herr Ohlin.

En räntestegring som ett medel för att skapa en kreditåtstramning lämpar sig inte i alla situationer. Den lämpar sig ytterligt illa i tider med mycket starkt inflationstryck. Om man vill använda en räntestegring såsom hjälp till en kreditåtstramning är det nämligen nödvändigt att kapitalmarknaden får den uppfattningen, att den räntehöjning man gör innebär en topp i ränteutvecklingen och att höjningen närmast kommer att efterföljas av en räntesänkning. Det finns emellertid ingen möjlighet i tider med starkt inflationstryck att göra en så stor räntehöjning, att kapitalmarknaden tror att nu är toppen nådd. Det är i stället på det sättet, att om man i ett sådant läge tillgriper räntehöjningar, skapas därmed en situation som innebär motsatsen till vad man vill uppnå. Man skapar en spekulation i fortsatt räntestegring, och man får ingen nytta utan man får skada av räntestegringen. Det är detta som har gjort att vi från regeringens sida vägrat att leka med räntevapnet under tider av starkt inflationstryck. Situationen var icke lämplig för att använda räntehöjning såsom ett vapen vare sig 1950 eller 1952, de båda gånger då vi diskuterat denna fråga under den tid som jag har varit finansminister.

Men i dag är situationen en helt annan. Det inflationstryck som finns är svagt, ty det bottnar inte i en förhåndenvarande, bristande balans i vår samhällsekonomi: vi har ett balanserat läge. De expansiva tendenserna bottnar i mera dunkla föreställningar om risker under den kommande tiden. I ett sådant läge är det möjligt att med tillhjälp av en räntehöjning skapa en kreditåtstramning. Det går nämligen att med en måttlig räntehöjning skapa den föreställningen på kapitalmarknaden, att räntetoppen är nådd och att vad som därefter sker icke blir någon fort-

Vid remiss av propositionen nr 219.

satt höjning utan snarare en dragning nedåt av räntan. Det var så vi bedömde saken, och det var därför vi ansåg, att ett statslån med en höjd ränta skulle komma att dra över betydande summor från — enkelt uttryckt — affärsbankerna till kapitalmarknaden. Därigenom skapas en åtstramning. Vår bedömning var riktig; vi lyckades att få det resultat, som vi från början hade räknat med.

Därtill kommer, att denna åtgärd med en högre ränta på statslånet kunde förväntas ge en god psykologisk effekt. Det skall man väl inte se bort ifrån, och det gjorde vi inte heller. Det var också rätt bedömt. Det blev en god psykologisk effekt.

Det är klart att vi inte bestrider, att när man kan använda en räntehöjning i kreditåtstramande syfte, så när man en snabbare verkan än om man skall gå fram över kassareservbestämmelserna, där man ju för att inte skapa alltför stora rubbningar tvingas gå relativt långsamt fram. Vi bestrider från vår sida inte heller att det är en fördel, om man på detta sätt kan binda pengarna hårdare än vad som sker genom en ökning av bankernas likviditet.

Allt detta sammantaget betraktade vi från regeringens sida som sådana fördelar, att det uppvägde nackdelarna. Den främsta nackdelen är väl att en räntestegring alltid skapar risk för kostnadsstegringar, en stegring av produktionskostnaderna och en stegring av konsumtionskostnaderna. Även den halva procent, som det här är fråga om, kan ju komma att få en verkan i uppdrivande riktning på vissa hyror, om åtgärden blir tillräckligt långvarig och man inte finner det rimligt att vidtaga andra åtgärder för att undvika en sådan stegring. Det skall vi inte se bort ifrån, och vi skall inte försöka komma ifrån att detta är en nackdel. Det är möjligt, att nackdelen inte blir så framträdande, kanske beroende där-

på att ränteläget genom marknadens egen utveckling inte blir bestående så länge.

Jag vill alltså understryka, att när vi från regeringens sida var med om räntehöjningen, så skedde det i det rent konkreta syftet att på detta sätt föra över medel från affärsbankerna till kapitalmarknaden, göra det mer ont om pengar hos affärsbankerna och därigenom dra ned utlåningen av medel till det ekonomiska livet. När man har ett sådant syfte måste det ju vara naturligt, om man eftersträvar att klyftan mellan räntan på långa pengar och andra räntesatser blir så stor som möjligt. Ju större den klyftan är, desto större blir ju sugningen av pengar från affärsbankerna till kapitalmarknaden, och det är därför ganska naturligt att vi från regeringens sida inte motsatte oss att diskontot bibehölls oförändrat.

Herr Skoglund i Doverstorp har här i dag förklarat, att vi borde ta steget fullt ut och gå fram över hela fältet. Jag skall inte säga någonting annat om detta än att det får väl ändå anses vara välbetänkt om man stannar och ser sig för och något observerar huruvida reaktionen på marknaden blir. Det får väl tjäna som en ledtråd för det fortsatta handlandet.

Jag har för min del den uppfattningen, och jag tror mina kolleger delar den, att räntevariationer inte har några mystiska egenskaper. Man skall inte tro att räntan är en allmänt verkande god medicin. Jag har visserligen inte hört det här i dag, men jag föreställer mig att herr Skoglund har i sitt bakhuvud den tanken, att det är så väldigt bra med en räntehöjning därför att det stimulerar sparandet. Det är ingen som vet någonting om det. Ännu har inte den vetenskap som herr Ohlin företräder lyckats utreda, huruvida en räntestegring verkar stimulerande på sparandet eller om den har en motsatt verkan. Vi vet ingenting om det, och vi har väl därför lov att tro, att verkan

Vid remiss av propositionen nr 219.

inte kan vara stor. Verkan av räntevariationer måste väl närmast bli den rakt motsatta till en stimulans, ty när folk vet att räntan kan röra sig, så är ett tillfälligt högt ränteläge verkligen ingenting att bygga ett sparande på.

Inte heller skall vi väl ha den föreställningen, att räntevariationer som sker inom ramen för en lågräntepolitik kan ha någon större verkan på investeringsverksamheten på grund av att pengarna blir dyrare. I en högkonjunktur, när det finns föreställningar hos företagen om ökade vinster, är kanske inte en halv procent någonting som avskräcker. Det kan ju sägas, att det ju i alla fall finns företag som har det svårt. Men om de har det svårt och kämpar för sitt liv, så föreställer jag mig att de inte avstår från att låna pengar för att hålla sig uppe i kampen även om räntan har stigit med en halv procent.

Detta när det gäller utlåningen ifrån affärsbankerna. När det gäller den långa räntan inskränker ju sig faktiskt den verkan, som kan skapas, till långa, bundna lån, och den effekten tillvaratas ju med den åtgärd som nu har vidtagits.

Ingen kan väl påstå att det som nu har gjorts för att bromsa upp den expansiva utvecklingen är tillräckligt. Det kan hända att det behöver göras mer, och då kan ju även skärpningar komma i fråga.

När det gäller investeringsverksamheten är det klart att den får ägnas uppmärksamhet dels när regeringen skall ta ståndpunkt till den s. k. byggnadsbudgeten för nästa år, där ju byggnadsinvesteringarna är inbegripna, och dels när staten skall ta ställning till sina egna investeringar. Det kan vi väl lämpligen ta ståndpunkt till i samband med behandlingen av nästa års statsverksproposition, ty någon alltför överdriven investeringsverksamhet kommer väl inte att äga rum under vintern, utan de risker vi kan möta

kommer väl när nästa sommar inställer sig.

Men det skulle vara av visst intresse, enligt mitt sätt att se, att få veta vad folkpartiet egentligen menar om de offentliga investeringarna. Här har herr Ohlin nyss i denna kammare uttalat den meningen, att bostadsbyggandet icke får minskas, och jag föreställer mig att han då menar att inte heller statens tillskott till bostadsbyggandet får minskas. Men samtidigt har folkpartiets ledare i första kammaren sagt, att staten bör begränsa sina investeringar, att staten bör dra in tentaklerna, för att använda herr Ohlons yttrande. Det innebär väl att man från folkpartiets sida anser att det finns andra delar av de statliga investeringarna som bör stryka på foten, och det skulle vara intressant särskilt för mig, som ju inte kan underlåta att ta en viss ståndpunkt i den saken, att få veta vilka investeringar inom den offentliga sektorn som folkpartiet vill ha begränsade, var tentaklerna skall dras in. När det inte gäller bostadsbyggandet så får det väl vara kraftiga tag på något annat håll. Jag föreställer mig väl att folkpartiets ledare i de båda kamrarna, när de uttalar sig, har samma mening, även om man i den ena kammaren talar om ökning och i den andra talar om minskning.

Till sist vill jag bara säga, att det ju mycket väl kan hända att vi också får överväga att utöva ett ökat tryck på den enskilda investeringsverksamheten genom en ytterligare kreditåstramning. Då blir det kanske lämpligt att vi i nästa omgång använder kassareserverna såsom metod för att genomföra den uppgiften.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju nästan rörande att höra finansministern i dag betona att regeringen inte har något ansvar för vad som står i regerings-

Vid remiss av propositionen nr 219.

pressen. Det är i alla fall av intresse att konstatera, som jag gjorde och vilket herr Sköld alltså inte ville bestrida, att det i regeringspressen har förts en kampanj mot oppositionen för dess ståndpunkt i räntefrågan och att man från regeringens sida, som jag sade, underlät att lägga denna fråga till rätta. Alla vet ju att det är mycket, mycket närmare förbindelser mellan t. ex. herr Erlander och Morgon-Tidningen än det är mellan mig och en eller annan folkpartitidning. Ja, när man nyligen fått läsa — en text som är avsedd för engelsk publik — att Morgon-Tidningen gör anspråk på att tala för regeringen, tror man förstås att det ligger någonting i det.

Men jag skall inte bara fästa mig vid vad Morgon-Tidningen säger. Det var ju så, som uttalades i det citat jag läste upp, att allmänheten hade fått intrycket, att det förelåg en bestämd meningsskiljaktighet mellan regering och opposition. Jag vill påpeka för finansministern, att den socialdemokratiska partistyrelsen har givit ut någonting som heter »Politiska argument och fakta», där man talar om för folk, att när oppositionen ville ha höjd ränta på hösten 1952 skulle en räntestegring ha lett till prisstegring och andra olägenheter. Det är inte lätt för folk att förstå, att detta bara gällde hösten 1952. Herr finansminister! Varför är det härvidlag annorlunda 1954? Hösten 1952 hade ju inflationstrycket upphört!

Herr Sköld säger att det är fråga om anonyma uttalanden. Det uttalande jag läste upp från Folket kom från en tidning, vars chefredaktör är ledamot av denna kammare och efter vad jag tror också medlem av den socialdemokratiska partistyrelsen, nämligen herr Sehlstedt. Det är hans uttalande herr Sköld nu tar avstånd från.

Herr Sköld säger »de båda gånger vi diskuterat räntefrågan, 1950 och 1952». Men vi har väl diskuterat räntefrågan

många gånger här. Vad menar finansministern med att trola bort alla de andra diskussionerna?

Statsrådet Sven Andersson sade — jag måste fatta mig kort, ty tre minuter är inte lång tid — i ett anförande den 1 september 1954, refererat i Sörmlands Nyheter den 2 september 1954, att det socialdemokratiska partiet inte är principiell motståndare till fri ränta, men om man eftersträvar favörer för speciellt bostadsbyggandet har man näppeligen någon annan väg att gå än den man nu är inne på. Jag frågar: Kan detta ge något annat intryck än att man visserligen i princip vill ha en fri ränta men att man dock inte i nuvarande läge ville släppa något på den?

Sedan har det i tidningen Bohuslänningen refererats att statsministern sagt — och han har inte heller dementerat det — att det i krissituationer kan vara rätt att använda räntevapnet, som Danmark har gjort, men att de danska socialisterna inte var glada över att ha behövt göra det. Det var alltså i ett krisläge. Tänk, att man skulle få veta att det var visserligen inte kris här i Sverige i september, men det blev det i oktober!

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h), kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte direkt inblandad i den diskussion som pågår mellan finansministern och herr Ohlin, men låt mig dock göra ett litet inpass.

Jag har uppfattat finansministerns uttalande här så, att räntehöjningen inte är gjord enbart i syfte att underlätta det för staten att låna upp ett visst antal miljoner kronor, utan att den även har penningpolitiskt syfte. Den kan åstadkomma en åtstramning på kreditmarknaden genom att därifrån överföra till kapitalmarknaden mycket betydande belopp. Jag har tidigare här sagt, att jag tror att detta är en åtgärd

Vid remiss av propositionen nr 219.

som man inte på något sätt har anledning att klandra.

När sedan finansministern kommer fram till den punkt där vi nu är — då teckningen avbrutits och upplåningen i detta skede avslutats — fortsätter han och säger, att han anser det vara välbetänkt om man avvaktar hur marknaden reagerar. Jag kan också förstå att finansministern just nu, när riksbanken skall föra förhandlingar med banker och försäkringsföretag, inte skyndar i förväg med något uttalande. Jag tillåter mig emellertid att säga att om man vill ha full effekt av vad som här har uppnåtts, torde man också få överväga att följa upp de verkningar som redan inträtt.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag kan för min del inte tro att herr Ohlin med sin senaste replik lyckades få folk att tro, att det av det socialdemokratiska partiet har förts en kampanj i räntefrågan, som skulle innebära att vi därmed visat oss vara motståndare till att i lämpliga situationer använda räntevapnet för reglering av konjunkturen. Om det på socialdemokratiskt håll förts något resonemang, så har det väl närmast tagit sikte på det läge som vi hade under Koreakrisen, där det ur våra synpunkter ter sig självklart, att om man den gången skulle lekt med räntevapnet hade det skapats en betydande räntestegring, som skulle ha varit till skada för både det ekonomiska livet och samhällslivet i allmänhet. Vad herr Ohlin yttrade i dessa avseenden gav inte något intryck av att här varit någon kampanj. Herr Ohlin får gärna för mig kalla herr Sehlstedt för allmänheten, men herr Sehlstedt är inte för mig allmänheten.

Jag kan inte heller förstå att det fanns något matnyttigt att hämta i de lösryckta ord, som herr Ohlin cite-

rade från kommunikationsministern. Och om herr Erlander har sagt att de danska partivännerna inte var glada över att de hade fått tillgripa räntevapnet, vad kan det ge vid handen annat än att kanske vi i Sverige har anledning att säga att inte heller vi är glada över att behöva använda detta vapen? Det är så mycket man får göra fastän man inte är glad över det. Jag känner inte alls någon glädje över att vi denna gång funnit att just detta var det lämpligaste och att vi borde göra på detta sätt.

Och till sist, herr Ohlin: visst har vi diskuterat räntefrågan många gånger men det är särskilt två gånger som denna fråga på allvar diskuterats här, och det var vid de tillfällen jag nämnde. Jag vill emellertid ge herr Ohlin den trösten: Gå gärna igenom alla uttalanden vid alla andra tillfällen också, och herr Ohlin kommer att konstatera att lappkastet är herr Ohlins och icke regeringens.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få läsa upp en passus ur de »Politiska argument och fakta», som år 1954 utgavs av den socialdemokratiska partistyrelsen — alltså inte enbart av herr Sehlstedt. På tal om räntevapnet och vad som förekommit under höstriktsdagen 1952, troligen i november månad — jag förmodar att finansministern håller med mig om att det då inte fanns någon inflation eller något inflationstryck och att det alltså inte förelåg den situation, där finansministern anser att räntevapnet inte skall användas — lämnas följande vägledning till de socialdemokratiska talarna: »Den praktiska konsekvensen av oppositionens politik» — alltså med en höjd ränta — »skulle sannolikt ha blivit att vi i ett läge, där den viktigaste politiska uppgiften var att hålla priserna nere, skulle fått prisökningar på en rad viktiga områden».

Vid remiss av propositionen nr 219.

Nog måste man ursäktat de talare och skribenter, som av detta får det intrycket att en räntehöjning är regeringen inte med om. Om man sedan också läser det referat av statsministerns anförande, som jag nyss citerade och där det talas om att i ett krisläge som i Danmark kan det bli nödvändigt att höja räntan, även om ingen är glad över att göra det, så drar man naturligtvis den slutsatsen, att eftersom vi i Sverige inte befinner oss i ett sådant krisläge som danskarna, kan det inte vara aktuellt för oss att höja räntan.

Nu säger herr Sköld, att frågan om en räntehöjning blir beroende på huruvida läget är lämpligt eller icke. Men, herr finansminister, redan efter vårriksdagen sade Ni, att det kan bli nödvändigt med en ekonomisk åtstramning här i landet. Vill Ni då hävda att situationen ändrats så mycket från september till oktober, att läget nu blivit sådant att det är lämpligt att höja räntan?

Vad beträffar frågan om huruvida man kritiserat oppositionen eller inte, så vill jag, för att även säga några ord om bondeförbundet, erinra om ett yttrande av herr Pettersson i Dahl från den 26 maj 1954, där han finner det egendomligt att oppositionen fortfarande som den ståndaktige tennsoldaten hänger fast vid sitt gamla evangelium om räntehöjningens välsignelsebringande verkan.

Att det fortgående och inte bara vid två tillfällen, herr finansminister, har förts en debatt, där oppositionen krävt rörlig ränta och där bl. a. Ni, herr finansminister, hårt kritiserat oppositionen, låt vara att Ni kommit med vissa brasklappar, är väl uppenbart. Det ha ju från Ert parti som ett starkt skäl mot oppositionens politik använts det argumentet, att en räntehöjning skulle medföra hyreshöjning o. s. v.

När herr Sköld nu säger att folkets röst inte är herr Sehlstedts, så måste

man ju tycka synd om herr Sehlstedt, som är chefredaktör för en tidning vid namn Folket.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen i de begreppsglidningens spår, som herr Ohlin nu gav sig in på, när han kom över från begreppet »allmänheten» till »folket». Skulle man fortsätta på det sättet, vet jag inte var man skulle hamna.

Jag vill bara säga att eftersom ett starkt skäl mot att tillgripa en räntehöjning är, att en sådan har tendens att medföra höjda hyror, så är det viktigt att man noga överväger, vilket medel som har de minsta nackdelarna, och sålunda inte tillgriper en räntehöjning i oträngt mål. Det är vår ståndpunkt, och den har vi fortfarande kvar.

Vidare blev det väl inte, herr Ohlin, något av den där kampanjen som herr Ohlin här talat om. Och vad har herr Ohlin ytterligare att anföra? Jo, ett uttalande i en skrift från den socialdemokratiska partiexpeditionen om att ett krav på hösten 1952 om höjd ränta var olyckligt, ty detta krav skulle, om det hade genomförts, ha lett till prisstegringar på en rad varor. Vad finns det att invända mot detta resonemang? Herr Ohlin har ju själv här konstaterat, att på hösten 1952 hade vi inte någon inflation eller något inflationstryck. Följaktligen var väl vår ekonomi i balans, och vad fanns det då för motivering att hösten 1952 genomföra en räntehöjning, som otvivelaktigt skulle ha medfört prisstegringar?

Herr SEHLSTEDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag får kanske sticka upp huvudet mellan de stora i denna debatt, eftersom mitt namn har kommit att figurera och eftersom herr Ohlin för ovanlighetens skull lyckades ge en mycket rolig replik på Folkets bekostnad.

Jag vill bara göra herr Ohlin och dem

Vid remiss av propositionen nr 219.

som lyssnar på debatten uppmärksamma på en sak, nämligen att det förhållandet att jag i en tidningsartikel ifrågasatt, om räntevapnet borde användas just nu, inte härledde sig från tanken på att ingenting borde göras, utan tvärtom från tanken på att man i stället borde ha fortsatt på den gamla vägen, varvid jag åsyftade tillämpandet av lagstiftningen om bankernas kassareserver, alltså en medicin som herr Ohlin, såvitt jag förstår, för sitt vidkommande inte finner särskilt angenäm.

Jag har alltså haft mina dubier beträffande räntevapnet och jag har det fortfarande. Under de senaste dagarna har jag haft tillfälle att lyssna till en lång rad sakkunniga personer som diskuterat räntan och jag har därvid ännu mer stärkts i det intrycket, att ingen av dem egentligen vet var vi kommer att hamna efter en räntehöjning. Den höjning som nu skett har ju visserligen fyllt en uppgift just därigenom, att man kunnat ta in en massa pengar på statslånet till 4 procent. Men det som jag tycker är litet besvärande över huvud taget för den svenska räntedebatten är att ingen, inte ens nationalekonomerna vet — och jag är inte heller säker på att riksbankschefen vet det — var någonsans vi kommer att hamna. De anmärkningar, som tidigare har gjorts beträffande räntehöjningen och de vådor, som den kan komma att medföra för prisutvecklingen, anser jag fortfarande har lika stort berättigande.

Det är mitt bidrag till diskussionen om räntan, och det var därför, som jag tyckte att det kunde få finnas en liten enkel röst, som hävde upp sina invändningar mot den mäktiga regeringen och riksbanksledningen, när de nu tog till räntevapnet.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sympatiserar varmt med dem, som hävdar sin egen självständiga åsikt. Vad jag citerade från herr Sehlstedt — det var det som var

poängen — var hans omdöme om förändringen från räntediskussionen för någon månad sedan och till nu: »Att vanligt folk utanför regering och riksbank har litet svårt att följa med i svängarna ibland, är inte så underligt.» Det är denna uppfattning om svängarna, som herr Sehlstedt och jag har gemensam. Det är en helt annan fråga än den om ränteteorien i och för sig. Det är vad svängarna beträffar jag tror herr Sehlstedt redovisar det allmänna intrycket av vad som skett bättre än finansministern.

Herr **SEHLSTEDT** (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, såvitt jag förstår, att vanliga människor blev förvånade. Men även de, som borde veta bättre, nämligen sakkunskapen, inte minst den i bankerna, var också mycket förvånade. Alla människor var förvånade utom herr Sköld, riksbankschefen och några till. När jag registrerar det, tycker man att det är egendomligt.

Jag skall emellertid be, herr Ohlin, att få understryka en sak, nämligen att jag har så många gånger hört finansministern tala om räntan såsom ett användbart vapen, att det inte förvånar mig, att han tillgrep den vid en tidpunkt, då han själv tydligt ansåg att den borde tillgripas. Efter vad jag förstår är han ursäktad, men däremot inte herr Ohlin.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag vill bara säga, att effekten av förvåningen var en av förutsättningarna för att åtgärden med räntehöjningen skulle lyckas.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k):

Herr talman! Jag kanske skulle notera, att jag, som har anmälts som tredje

Vid remiss av propositionen nr 219.

talare, kommer först på något kringtjugonde plats genom den teknik, som används i remissdebatterna. Jag vill inte säga, att jag känner mig så värst trakterad av detta; det är ju ganska självklart. Jag skulle önska, att några fler i denna kammare började reagera mot en sådan användning av replikrätten som här äger rum.

Först skulle jag vilja peka på ett par utrikespolitiska ting. Sedan riksdagen sist var samlad har en stor seger vunnit för strävandena till fred och avspänning. Berlinkonferensens fortsättning, Genèvekonferensen, gjorde slut på kriget i Indo-Kina. För första gången på många decennier pågår nu inte något krig mellan stater i någon del av världen. Detta underlättar fortsatta ansträngningar för att hindra ett nytt stor-krig. Resultaten av dessa båda konferenser bekräftar, att det lönar sig att kämpa för freden och att ett nytt stor-krig inte alls är oundvikligt, även om faran därför inte är ur världen.

Det är frestande att jämföra de uppnådda resultaten med högerledarens olycksprofetior i våras. Han hade som bekant inte funnit något positivt i Berlinkonferensen, snarare tvärtom, och han utgick från att Genèvekonferensen skulle bli en ändå större besvikelse. Hans ställföreträdare i dag lär inte våga bekräfta dessa olycksprofetior. Detta betyder dock inte, att allt är som det skall. Tvärtom arbetar starka krafter, vilkas utgångspunkt är att ett nytt krig är oundvikligt och måste komma till stånd så fort som möjligt. De har vunnit en framgång i Londonkonferensen med beslutet om upprättandet av den tyska militarismen. Samma krafter, som i vår tid har utlöst två världskrig, görs genom Londonkonferensen beredda att utlösa ett tredje. Denna konferens innebär i korthet, att det gamla militaristiska Tyskland återuppstår väster om Elbe, att Tysklands enande som en demokratisk och fredsvänlig stat ställs på framtiden, samtidigt som en anledning

till konflikt mellan Tyskland och Frankrike genom den s. k. lösningen av Saarfrågan permanentas.

Hitler kunde starta med 100 000 man och ansåg sig efter återinförande av den allmänna värnplikten och insatsen av 90 miljarder mark på upprustningen vara färdig för det andra världskriget. Hitlers generaler, som nu tar ledningen i den nya västtyska armén, skall starta med 500 000 man jämte en reserv av 17 årsklasser frontsoldater från andra världskriget. 60 miljarder mark skall disponeras under de närmaste tre åren för upprustningen. 22 000 före detta Hitlerofficerare är redan enrollerade för att överta utbildningen. På några få år kommer den västtyska armén att vara den absolut starkaste i Västeuropa. En del av de västtyska stridskrafterna kommer att inordnas under Atlantpaktens nordkommando, som är förlagt i Oslo. Om de uppställda planerna realiseras måste de danska och norska folken betrakta närvaron av tyska stridskrafter i sina länder, kanske samma människor som under andra världskriget ockuperade Danmark och Norge, som ett säkert perspektiv. Detta är oroande.

De amerikanska dirigenterna försöker inbilla folk att de skaffat garantier mot en ny tysk självständig krigspolitik, och herr Ohlin har verkligen upprepat dessa påståenden i dag. Han finner det bra, att man här skapar maktbalans i Europa, att Sovjetunionen inte blir för stark. Men om detta resonemang skulle vara hållbart har ju Sovjetunionen varit oerhört lättsinnig, eftersom den under alla dessa efterkrigsår, när alla militära experter varit överens om att Sovjetunionen har haft en dominerande militär styrka, inte skaffat sig garantier för att förhindra en sådan av herr Ohlin önskad maktbalans. Jag tror inte att vare sig amerikanerna eller herr Ohlin själva tror på vad de säger i dessa avseenden. Jag vill här uttrycka förvissningen, att den västtyska regeringen inte kommer att behöva många år för

att med bajonetterna riva sönder de underskrivna fördragen. Inom en kort tid kan den västtyska krigsmakten utgöra ett hot mot alla grannar, ja mot hela Europa.

I medvetande härom har den tyska socialdemokratien vänt sig mot upprustningen och Västtysklands anslutning till Atlantpakten. Den franska socialdemokratien har splittrats i två delar på denna fråga. Den engelska labourkongressens majoritet var motståndare till den västtyska upprustningen, och endast genom en listig resolution lyckades ledningen avvärja ett direkt avståndstagande. De danska och norska socialdemokraternas ledare har däremot gått med på Västtysklands upprustning och anslutning till Atlantpakten och den framtida placeringen av tyska krigskrafter i Danmark och Norge. Det är både tragiskt och ynkligt. Den socialdemokratiska stortingsmannen Løberg har just betecknat dagen, då förslaget godkändes i det norska stortinget, som en av de svartaste dagarna sedan 1945. Det finns även borgerliga norska tidningar som nu börjar beklaga det stora priset man måste betala för att ha en »stor» utrikesminister.

Sveriges regering har hittills tegat om dessa allvarliga händelser. Men jag tror att efter det uttalande som statsministern gjorde för en stund sedan behöver jag inte ställa frågan om regeringen ännu delar den mening, som utrikesminister Undén uttryckte i början av detta år inför Publicistklubben. Han ansåg det då vara av stor betydelse för Sverige om Tyskland enades och befriades från ockupation och inte ingick någon militärpakt med västmakterna. Så långt har inte statsministern gått i sitt uttalande i dag. Han har uttalat förhoppningen, som jag tolkat som ett uttryck för en mycket stark oro, att de demokratiska krafterna i Västtyskland skall få ta ledningen av den nya staten. Ja, det är en nåd att stilla bedja om. Tillåt mig i anledning av detta uttalande och

Vid remiss av propositionen nr 219.

av herr Ohlins uttalande om att denna upprustning är ett stöd för demokratien erinra om ett par fakta! Tidningen Expressen gjorde efter valet 1953 en undersökning av den nya förbundsdagens sammansättning och konstaterade då: »Nästan hälften av den är gamla nazistiska partimedlemmar.» Den kände svenske historikern professor Hugo Valentin har nyligen i ett föredrag i Uppsala redovisat sina intryck av dagens Västtyskland. Jag skall be att få citera honom efter Morgon-Tidningen:

»Hela den västtyska förvaltningen håller på att infiltreras av gamla nazister. I västtyska utrikesdepartementet består personalen redan till 85 procent av exnazister. Samma utveckling är märkbar inom både polisen och rättsväsendet och snart sagt hela statsapparaten. Det är inte längre aktuellt att undra om nazismen i Västtyskland utgör en fara. Den faran är så påtaglig, att man i dag oroligt måste fråga sig vilka medel man har till förfogande emot den. Till och med i förbundskansler Adenauers eget kabinett sitter inte mindre än åtta gamla aktiva nazister. Inrikesministern var SS-överste, Adenauers egen sekreterare skrev under Tredje rikets glansdagar juridiska kommentarer till nazismens judehetslagar.»

Jag tror att detta citat ger ett svar på herr Ohlins falska framställning om att den tyska upprustningen är ett stöd åt demokratien och att det även väsentligt måste öka den oro som statsminister Erlander givit uttryck för i dag. Jag tror även att det skulle vara bra, om den svenska regeringen ännu tydligare säger ett besinningsord i anledning av det som här inträffat, inte minst i anledning av reaktionerna i det danska folketinget och i det norska stortinget.

Vi för vår del anser, att det som här har inträffat måste öka misstron mot det etablerade Nordiska rådet. Hur oskyldigt och menlöst man än försöker framställa detta samarbete så komprometterar det den svenska alliansfrihe-

Vid remiss av propositionen nr 219.

ten. De signalerade planerna på ett gemensamt nordiskt medborgarskap bör under nuvarande förhållanden skrinläggas. Jag tror inte att någon svensk vill bli medborgare i ett atlantpaktssland, och jag tror att man kan utgå ifrån det utan att brista i tillgivenhet för de danska och norska folken.

Herr talman! Två världskrig har utlösts genom Tysklands rustningar och genom att Europa har delats i två antagonistiska block. Båda dessa betingelser håller återigen på att ta form, d. v. s. betingelserna för ett tredje världskrig. Det kan väl inte bara vara dumhet som förorsakar folkpartiledarens glädje däröver.

Men sista ordet är ännu inte sagt i denna fråga. Det finns ett alternativ, och det är alternativet europeisk kollektiv säkerhet. Denna fråga vinner i aktualitet ju mer det blir klart att en tredje väg inte kan ges. Vi anser för vår del att Sverige bör följa alliansfrihetens väg och skapa betingelser för neutralitet i händelse av ett nytt krig. Men vi anser också att det är ett stort svenskt intresse att en kollektiv europeisk säkerhet upprättas, att uppdelningen på två antagonistiska block bringas ur världen och att den svenska utrikespolitiken bör stödja sådana strävanden.

Innan jag avslutar detta avsnitt skulle jag vilja fråga regeringen huruvida den överväger några åtgärder i anledning av förhållandena inom textilindustrin. För många år sedan beslöt riksdagen att hemställa till regeringen om att utreda förhållandena inom textilindustrin. Regeringen har hittills ignorerat detta beslut. Under tiden har bekymren hopat sig för textilarbetarna. I den socialdemokratiska tidskriften *Aktuellt* talade man strax före valet om den ständiga textilkrisen. Faktum är att många textilföretag slår igen, att många textilarbetsare får söka sig annan sysselsättning och att förhållandena för textilarbetarna fortfarande är bland de sämsta i landet.

Regeringen har varit mycket tillmötesgående mot det från USA inspirerade kravet på frilistning av importen. Jag menar att villkoret bör vara att denna frilistning skall vara ömsesidig. Om ömsesidigheten inte förverkligas kan en svensk frilistning visserligen betecknas som uttryck för en god vilja och ett förlåtande sinne gentemot andra stater, men det kan också ligga nära till hands att beteckna det som lättsinne. Jag tänker härvidlag särskilt på regeringens beslut att frilista varor från Förenta staterna. Detta beslut kom en tid efter det att de amerikanska myndigheterna genom sällsynt diskriminerande åtgärder stoppade importen av vissa svenska trävaror. De svenska protesterna i anledning av denna åtgärd var verkligen välbefogade. Regeringens replik att frige huvudparten av den amerikanska importen till Sverige ter sig åtminstone för mig inte lika befogad. Det är inte så många år sedan motsvarande förmåner för de amerikanska exportörerna ledde till en svensk valutakris, som framtvingade rigorösa motåtgärder. Uppstår inte, herr statsminister, en liknande fara nu? Borde inte erfarenheterna varna för en upprepning av experimentet från 1947 och 1948?

När den nuvarande regeringen tillkom betecknades som något väsentligt i dess program den gemensamma åskådningen om nödvändigheten av att hålla en låg ränta. Man menade att en politik som syftar till full sysselsättning bör uppmuntra företagsamheten och att den lättaste metoden därvidlag är billiga och lätt tillgängliga lån. Man har samtidigt sagt, att bönderna har intresse av låga räntor, så mycket mer som skuldsättningen på grund av mekaniseringen inom jordbruket på kort tid tredubblats. Man har sagt att en procents räntehöjning motsvarar tio procents hyreshöjning för hyresgästerna.

Regeringspartierna har också i årets valrörelse försökt övertyga allmänheten

om vilka skadliga konsekvenser för sysselsättningen och prisbildningen som höga räntor måste få. De har framställt höga räntor som ett attentat mot hemmens och de stora familjernas ekonomi, mot företagsamheten och mot arbetstillfällena. De har också utgått från att låga räntor kan stödja strävandena att motverka inflation. Herr Sköld har nyss ytterligare förtydligat detta när han uttryckte den meningen, att en räntestegring är ett dåligt vapen mot inflationen.

Just i räntefrågan har storfinansen genom sina partier gjort alldeles särskilda ansträngningar för att driva regeringen på reträtt. Trots försöken för en stund sedan att bagatellisera saken tror jag att frågan om den s. k. rörliga räntan contra den låga räntan har dominerat remiss- och ekonomiska debatter under de senaste fem åren. Efter all värtalig argumentation mot den s. k. rörliga räntan och mot räntehöjningar över huvud kommer därför riksgäldskontorets beslut att höja obligationsräntan på det nya lånet med en halv procent som en fullständig överraskning. En sådan kovändning sker inte var dag. Gårdagens lögn blev hokus pokus dagens stora sanning. Det förlorande borgerliga blockets mest propagerade programpunkt togs i denna fråga av regeringen. Det är inte underligt med skadeglädjen i storfinansens press har berövat många regeringsorgan målföret.

Regeringen har tidigare och även i dag genom herr Sköld erkänt många negativa konsekvenser av beslutet. Om räntehöjningen slår igenom förutser man minskad sysselsättning. Om räntehöjningen drar ut på tiden, leder den till ökade levnadskostnader. Ökade levnadskostnader är liktydigt med sänkt penningvärde. Man frammanar sålunda det som man säger sig vilja undvika. Man uppställer officiellt som den ekonomiska politikens mål upprätthållande av full sysselsättning och fast penningvärde, samtidigt som man söker

Vid remiss av propositionen nr 219.

åstadkomma minskad sysselsättning och ett försämrat penningvärde. Säkert kommer det att ge ökade vinster åt kapitalägare på konsumenternas bekostnad, men jag har svårt att föreställa mig att sådana åtgärder kan vara i arbetares, bönders och tjänstemäns intresse.

Vi kommunister är anhängare av ett fast penningvärde. Kommunistiska partiet var det enda parti i riksdagen som motsatte sig devalveringen och som förutsade att denna måste leda till den inflation som sedan följde. Vi måste därför beklaga denna reträtt för storfinansens och dess partiers mångåriga huvudkrav.

LO-ledningen har konstaterat att det finns utrymme för generella lönestegringar. Produktionen ökar oavbrutet, och i de fall där arbetslönerna undergår en viss ökning ökar profitterna ännu mer. Faktum är att avståndet mellan lön och profit förstoras och att arbetarklassens samlade andel av nationalinkomsten — trots att arbetarklassen utgör en växande andel av befolkningen — oavbrutet nedgår.

Det finns tendenser att utnyttja räntestegringen för att animera till ökat motstånd mot kravet på löneförbättringar. Finansminister Sköld har nyss förklarat, att åtgärden icke har någon betydelse då det gäller att bromsa investeringar, att åtgärden inte kan uppmuntra till ökat sparande, att åtgärden inte är användbar som ett vapen mot inflationen, att åtgärden höjer levnadskostnaderna. Vad finns det då kvar av hans försök att advokera för denna åtgärd annat än hans förklaring, att den genomfördes av rädsla för att de väntade lönehöjningarna skulle bli för stora? Är det någon anledning att vara rädd för detta? Har inte kapitalisterna tillräckliga resurser utan att man skall behöva mobilisera regeringsmakten för att hindra en nödvändig förbättring av stora arbetargrupperns existensvillkor? Enligt vår mening är denna räntestegring med dess nu senast av finansminis-

Vid remiss av propositionen nr 219.

tern angivna konsekvenser ytterligare ett starkt skäl för arbetare och jämför-liga löntagare att anstränga sig för att pressa upp lönerna. Jag anser att man också måste förhindra att räntestegringen sprides.

Det finns, herr talman, en löntagar-grupp som har särskilt missgynnats, nämligen de lägre statstjänstemännen. Deras reallöner har försämrats under de senaste åren, de har inte fått någon-ting med av de goda konjunkturernas möjligheter, och de ser ingenting av den starkt växande nationalinkomsten i sina egna plånböcker. Därför är miss-nöjet bland dem mycket utbrett. Rege-ringen har tydligen ingen aning om hur stort detta missnöje är, men den kanske kan erinra sig dåvarande finansminis-ter Wigforss' erkännande — jag tror det var 1946 — att han inte haft en aning om hur prekär situationen då var för de lägre statstjänarna. Även om det är en f. d. järnvägsman som nu sköter rege-ringens lönepolitik mot de statsan-ställda, tycks det i dag inte stå bättre till med kunskapen om hur statens ar-betare har det. Man måste höja dessa statstjänares löner. Man måste bland annat av hänsyn till trafiksäkerheten och de anställdas hälsa avvisa metoden att under namn av rationalisering lägga allt fler arbetsuppgifter på varje enskild anställd i statens tjänst.

I konjunkturinstitutets rapport talas om att utgifterna för den växande bil-parken närmar sig bostadskostnaderna. Det är ju någonting fullständigt sensa-tionellt. Man skall naturligtvis vara glad över att folk kan skaffa sig bilar, men det är samtidigt en uppfordran till krafttag för att lösa alla därmed upp-kommande problem.

Vi har nyss genomkämpat ett val, vars utgång kan betecknas som ett hårt slag mot de borgerliga partiernas för-hoppningar att kunna erövra väljarmaj-oriteten i vårt land. Det blev ett *vänster*val, och detta konstaterande för-ändras inte av att högern och folkpar-

tiet ännu en tid får regera i Stockholm. De borgerliga partiernas överlägsna pro-pagandaresurser kunde inte hjälpa dem denna gång, och allt talar för att de inte skall räcka till i framtiden heller, om bara arbetarrörelsen drar de nödiga lärdomarna av valet.

Valet visar att arbetarrörelsen kan marschera ytterligare framåt på de bor-gerliga partiernas bekostnad. Folkpar-tiet har inte längre samma möjligheter att tränga in i arbetarrörelsen. Efter nästa val har väl herr Ohlin genomkäm-pat sin sjunde valrörelse som partile-dare. Det är mycket möjligt att vi då får säga om herr Ohlin som man lär säga om utrikesminister Eden i Eng-land: sju gånger tärna men aldrig brud. Folkpartiet har haft några framgångens år, och det har därvid gynnats av arbe-tarklassens tidigare besvikelser. Den so-cialdemokratiska taktiken att möta den borgerliga offensiven med koncessioner åt höger och vrakande av viktiga arbe-tarkrav stimulerade den borgerliga pro-pagandan och underlättade de borger-liga partiernas tidigare frammarsch. Folkpartiet har sol-och-vårat sig fram. Nu går det inte längre med taktiken att vara något allt för alla. Man kan inte vara både för storfinsansen och med fol-ket, och det kanske är en av orsakerna till att högern vann så många anhängare från folkpartiet av folk som ogillar allt-för mycket oklarheter på detta område.

Vad kommunistiska partiet beträffar så lyckades det vända strömmen. Par-tiet ökade sina röster med 12 procent jämfört med 1952. I Stockholm ökade rösterna med 20 procent. De uppgifter som partiet ställde för arbetarna i val-kampen löstes i det väsentliga, och de skulle ha lösts helt om inte socialdemo-kraterna tappat två mandat i Stockholm. De krav som partiet förde fram i valet kommer att vägleda partiets politik. Jag har till min glädje hört hur den tillför-ordnade högerledaren herr Skoglund finner att Sverige komprometteras ge-nom kommunisternas frammarsch. Ja,

kanske ur storfinansens, ur de amerikanska miljardärernas synpunkt. Men jag skulle vilja tillägga: statsministern karakteriserade före valet högern som reaktionen i svensk politik. Det är ur det arbetande folkets synpunkt stor anledning att säga att högerpartiets frammarsch är komprometterande för Sverige.

Jag tror inte att arbetaruppmarschen kan tolkas som belåtenhet med den nuvarande regeringspolitiken. Men i höstens val ställdes ett borgerligt alternativ för landets styrelse som ett möjligt perspektiv. De svenska arbetarnas klasskänsla underkände ett sådant alternativ. Därför marscherade de upp i ökad utsträckning och drev tillbaka den borgerliga fronten.

Den socialdemokratiska partiledningen känner lika bra som kommunisterna till i vilka frågor arbetarna är särskilt missnöjda. Den gav mycket förpliktande löften i valrörelsen att åstadkomma en av arbetarna önskad lösning av en del av dessa frågor. Jag tycker att vi sålunda inte borde behöva gräla om nödvändigheten av att förkorta arbetsveckan så snart som möjligt, att genomföra arbetarpensioneringen så snart som möjligt och att sänka skatterna.

Men är detta nog? Jag tror att det som ligger djupast under arbetarnas vantrivsel är bristen på stora perspektiv, själva osäkerheten i tillvaron och att goda möjligheter till sociala och kulturella reformer sumpas bort. Därför tror jag också att villkoret för att detta vänsterteval skall få en god fortsättning i ett kommande val är en verklig omprövning av politikens uppgifter och problem för hela den svenska arbetarrörelsen. Jag tror det vore mer fruktbarande om den socialdemokratiska partiledningen brydde hjärnan med denna fråga i stället för att spekulera över hur en samregering med folkpartiet framdeles skulle kunna bli möjlig.

Förutsättningen för att befästa vänstersegern och ytterligare försvaga stor-

finansens partiblock är, att politiken söker lösningar, som inspirerar de breda massorna.

Man måste ge arbetarklassen tillsammans med tjänstemän och bönder den verkliga ledningen över landets politik. Man måste aktivisera, utbilda och utveckla nationens bästa krafter, det arbetande folket, i detta syfte. Folket skall bestämma. Storfinansens måste föras åt sidan.

Vi behöver följaktligen, herr talman, en ekonomisk politik, som ökar tryggheten, som beskär kapitalisternas makt och som ger samhället resurser för reformer på skilda områden.

Vi behöver en kulturpolitik, som avskaffar överklassens utbildningsmonopol, liksom monopolen på högre tjänster och ämbeten och som underlättar en allsidig demokratisering av samhället.

Vi behöver åtgärder för att begränsa de reaktionära, krigsfrämjande krafternas verksamhet och som befordrar strävandena till fred och kollektiv säkerhet.

Låt mig med stöd av doktor Lindgrens undersökningar erinra om hur det står till med demokratien inom näringslivet. 2,5 procent av landets invånare äger landets aktietillgångar, d. v. s. äger nästan alla bolag och kreditanstalter inklusive viktiga naturtillgångar. Av våra 165 000 aktieägare — flera är det inte — äger 11 000 två tredjedelar av samtliga aktier. På omkring 60 procent av undersökta större bolags årsstämmor dikteras besluten av en person, och på de övriga större företagens bolagsstämmor dikteras besluten av högst tre personer. Det betyder att några tiotal människor innehar den ekonomiska makten i vårt land.

Just denna egendomskoncentration och de vanliga människornas bristande inflytande över företagens förvaltning och ledning ökar massornas känsla av maktlöshet, beroende och otrygghet.

De anställdas problem om ökad trygghet i anställningen illustreras dagligen

Vid remiss av propositionen nr 219.

av nya driftsinskränkningar och nya, alltmera raffinerade metoder för att utnyttja arbetskraften. Olycksfall och sjukdomar ökar. Hetsen på arbetsplatserna ökar, parallellt med profitterna. Där det behagar kapitalisterna att slå igen företagen gör de detta utan att myndigheterna säger ett knyst. Vill de avskeda en del av arbetsstyrkan gör de också detta utan att fråga vare sig samhället eller fackföreningen om lov. Vad finns det för säkerhet för arbetarna i dessa fall? Kan man alls tala om en ökad trygghet i anställningen utan att beröva kapitalisterna deras nuvarande rättigheter på dessa områden?

Dessa stora problem kan man inte vifta bort genom några tekniska överenskommelser med företagen om förhandsvarsel vid avskedanden, överenskommelser som dessa sedan blankt struntar i. Arbetarna kan inte nöja sig med att någon vecka i förväg få reda på att de blir utan arbete, eftersom deras behov är att *alltid* ha arbete och helst på den arbetsplats där de etablerat sig.

Produktionen är samhällelig till hela sin karaktär. Den borde därför också drivas och ledas utifrån samhälleliga synpunkter i stället för utifrån ett obetydligt antal människors vinstsynpunkter. Samhället måste ha ett verkligt inflytande över företagens skötsel. Arbetarna måste få inflytande över alla frågor som har med deras arbete och försörjning att skaffa.

Vi anser inte att dessa spörsmål blir lösta även om våra förslag att lagfästa en ganska lång varseltid vid planerade driftsinskränkningar och driftstopp skulle godkännas. Vi anser inte heller att en lagstiftning som ger samhället fullmakt att överta företag, som drives otillfredsställande med hänsyn till kravet om full sysselsättning, skulle skapa en ny ordning på området.

Här aktualiseras för övrigt en annan fråga. Vi hoppas att Statens skogsindustrier i enlighet med den tillsatta utred-

ningens förslag skall överta Törefors, som missbrukats och missköotts genom kapitalistisk spekulation. Ett sådant beslut är nödvändigt med hänsyn till befolkningen och bygden. Men det belyser bara ytterligare problemet om staten som företagare. Det är löjligt att samhället bara skall få driva av kapitalisterna bankruttrade företag eller företag på områden, där kapitalisterna anser sig erhålla för små profiter för att själva riskera några investeringar.

Därför anser vi att frågan i sin helhet bör tas upp till prövning. Eftersom den moderna produktionen är samhällelig är det abnormt att detta inte avspeglas i fråga om ägande och ledning av företagen.

Om samhället övertar viktiga produktionsområden, där man exempelvis kan börja med företag, som exploaterar naturtillgångarna, och kreditväsendet, och om produktionens syfte blir att tillfredsställa människornas behov i stället för ett litet antal enskilda kapitalisters vinstintressen, så skapar man grundläggande förutsättningar för full sysselsättning, lönande produktion och sänkta skatter.

Den inledda offensiven på arbetsplatserna för att utnyttja varje sekund av arbetstiden, automatisera och exploatera varje rörelse från arbetaren, är en form av rationalisering som medför den största fara för arbetaren själv. Den innebär inte bara att man försöker förvandla arbetarna till ett slags levande robotar. Den skall efter ingående testningar också införa en ny individuell lönesättning, som i realiteten skulle avskaffa kollektivavtalen. Att bekämpa skadeverkningarna av ett sådant system, som man nu håller på att införa, kan inte bara vara fackföreningarnas angelägenhet. En förkortning av arbetstiden och trygghet på ålderdomen blir naturligtvis ändå mera ofrånkomliga under dessa nya förhållanden.

Ett annat problem dyker upp i sam-

Vid remiss av propositionen nr 219.

manhanget. Några tusen hamnarbetare jämte en del byggnadsarbetare har under denna sista tid dragits inför arbetsdomstolen. Hamnarbetarna hade protesterat mot decennierlånga missförhållanden på arbetsplatserna genom en proteststrejk. Denna arbetargrupp har bland det tyngsta, smutsigaste och ohälsosammaste arbetet i vårt land, men den ligger samtidigt under jämförliga arbetare i löner och arbetsvillkor. Den saknar elementära anordningar för trivsel, hygien och vila. Bidragande till denna protestaktion var att arbetarna påtvingats ett avtal, som de nyss, såsom i Göteborg, med 95 procents röstövertikt hade förkastat och som berövade dem varje inflytande över arbetsvillkoren under ett år framåt.

Kapitalisterna försöker i hamnarna konservera missförhållandena. De vill nu med skadestånd återta de kronor, varmed lönerna enligt senaste avtalet skulle ha kunnat förbättras, och mera därtill. Kan verkligen detta, herr talman, vara rättfärdigt? Är inte hela denna aktion i stället ett försök att göra en manifestation av den svenska arbetarklassens rättslöshet?

Domarna över en del byggnadsarbetare, som har stannat hemma någon lördag, ger ytterligare en belysning av rättstillståndet. Är inte dessa domar, som straffar själva frånvaron från arbetsplatsen och ger arbetsköparna skadestånd, en manifestation av ett slags *arbetsplikt* i vårt land? Men vilken rättslig grund finns det därför? Vilken lag säger att arbetaren ovillkorligen skall arbeta sex dagar i veckan och att han, om han bryter däremot, skall ådömas skadestånd?

Här finns ju inte ens en formell likhet inför lagen. Arbetsköparen kan när han vill avskeda eller permittera arbetaren. Han kan uppge vilken motivering som helst därför, den verkliga eller någon annan, och lagen kan ingenting göra däråt. Han kan på sådant

sätt också kringgå de hinder som avtalen eventuellt reser mot politiska följelser. Arbetaren kan inte stämma arbetsköparen eller begära skadestånd av honom för förlorad arbetstid resp. förtjänst och detta trots att i vissa fall åtgärderna kan få katastrofala verkningar för arbetaren och hans familj. Är inte detta en utomordentlig bekräftelse på de farhågor som vid kollektivavtalslagens tillkomst uttrycktes av representanter för fackföreningsrörelsen och socialdemokratiska partiet i riksdagen?

Det handlar här inte om rättskonflikter utan om intressekonflikter, och därför är det ett arbetarkrav att regeringen tar avstånd från den nuvarande tillämpningen av kollektivavtalslagen. Men det aktualiserar samtidigt på nytt det gamla arbetarkravet att avskaffa kollektivavtalslagen och arbetsdomstolen.

I anslutning här till skulle jag helt kort vilja beröra en annan viktig punkt, som har med kulturpolitiken att göra och som samtidigt berör demokratiseringsfrågan. Socialdemokraterna har publicerat en undersökning, enligt vilken socialgrupp 1, den s. k. överklassen, som omfattar fem procent av befolkningen, betalar 11½ procent av skatterna, men har 42 procent av alla studenter. Socialgrupp 2, den s. k. medelklassen, betalar enligt samma undersökning 28,8 procent av skatterna, men den har 46 procent av alla studenter. Socialgrupp 3 däremot, arbetare och bönder, som betalar nära 60 procent av alla skatter, har endast 12 procent av alla studenter.

Att den högre utbildningen fortfarande är ett överklassmonopol är ju ingen nyhet. Mera anmärkningsvärt är att tendenser till ett stärkande av detta monopol på sista tiden har förmärkts. I departementen, alltså i kanslihuset, härstammade år 1917 77,2 procent av tjänstemännen från socialgrupp 1. Motsvarande proportion var 30 år senare

Vid remiss av propositionen nr 219.

79,9 procent, d. v. s. en ökad andel. Från socialgrupp 3 var siffran 1917 2,4 procent och 1947 1,1 procent. I kanslihuset var 1947 endast 3 av tjänstemännen från socialgrupp 3.

Den svenska adeln torde uppgå till ungefär $\frac{1}{500}$ av befolkningen, men i departementen utgjorde den 1947 18,3 procent och i utrikesdepartementet i det närmaste en tredjedel av samtliga tjänstemän. I officersskåren torde ännu inte mer än 3 procent av officerarna komma från arbetarhem.

Detta är bara några exempel, men de belyser en viktig sida av demokratin.

Man kan inte som dåvarande försvarsministern Sköld vifta bort demokratiseringskravet med att säga, att demokrati är något orimligt i det militära. Man kan inte slå sig till ro med att som ett annat exempel anföra, att arbetsdomstolen är sammansatt av fem borgare och två s. k. arbetarrepresentanter med hänsyn till att det inte finns juridisk och annan sakkunskap inom arbetarklassen. Man måste allsidigt angripa demokratiseringsproblemet.

Det påstås att det var i utrikesdepartementet den finska regeringen under kriget hade sin förbindelseman, som rapporterade alla diplomatiska nyheter, som den svenska regeringen kunde komma över. På slottet bodde en tjänsteman, som organiserade krylbokatastrofen, medan polisen gjorde razior bland arbetarna och spärrade in kommunister i militära koncentrationsläger. I utrikesdepartementet och försvarsstaben kläcktes den sköna plan, som enligt förre finansministern Wigforss' »Minnen» skulle via Ålands befästade föra över den svenska armén på Karelska näset för att kriga mot ryssarna. På slottet ställdes dåvarande regeringen — återigen enligt Wigforss' »Minnen» — inför kravet att öppna gränserna för engelsk-franska trupper under finnkriget, ungefär som en fly-

gel inom folkpartiet i ett nytt krig vill öppna de svenska gränserna för amerikanska trupper. Ingen kan betvivla att om det kravet hade bifallits, skulle Sverige automatiskt dragits in i kriget, liksom om Ålandsplanen vidhållits. Från slottet ökades också pressen från Berlin på regeringen för att öppna de svenska kommunikationerna för transport av tyska trupper. Den pressen blev som bekant framgångsrik, och den grundlade en nesans politik för vårt land under flera krigsår.

Frågan om demokratisering berör sålunda alla områden av det svenska samhällslivet. Att låta allt fortsätta i gamla spår är ett svek mot demokratin, ett hot mot folkets existensvillkor och emot nationens framtid.

Så avtecknar sig, herr talman, i stort problemet på längre sikt för en demokratisk och framstegsvänlig politik i vårt land. Arbetarklassen, som är majoriteten av vårt folk, önskar en sådan politik, och önskar en samordning av arbetarrörelsens alla krafter härför. Och lika säkert är att en sådan politik motsvarar behovet hos de svenska bönderna och det stora flertalet av den våldiga tjänstemannaarmén i vårt land. Den politiken — och därmed slutar jag mitt anförande — skulle inleda ett nytt skede i vårt land, där folkets verkligen finge gå före storfinansens.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag kommer i likhet med föregående talare att inte alls syssla med den proposition det här gäller att remittera, utan jag kommer i likhet med dem att tala om helt andra saker.

Det är helt naturligt att den debatt som föres här i dag sysslar ganska mycket med den valkampanj som fördes innevarande höst vid kommunalvalen. Jag tror nog man kan säga, att den valkampanjen var en av de hårdaste vi någonsin haft i vårt land. Högern och folkpartiet gjorde vad de kunde för att slå sönder regeringssamverkan mellan

bondeförbundet och socialdemokraterna. Den som följde med den politiska debatten uppmärksammade att man riktade mycket häftiga angrepp mot bondeförbundet, det borgerliga inslaget i regeringen. På sina håll sökte man t. o. m. få till stånd en folkstorm i det avseendet.

Herr talman! Jag hörde att förste vice talmannen herr Skoglund i Doverstorp i sitt anförande här sade, att allteftersom valdebatten pågick kom talarna frågorna alltmera in på livet. Han menade därmed att debatten blev mer och mer saklig. Jag skall inte ett ögonblick mistänka annat än att det sagda gällde för herr Skoglunds eget vidkommande, men jag måste säga, att med den erfarenhet jag hade av valdebatten var förhållandet det alldeles motsatta. Jag vågar bestämt påstå, att det inte alls var ovanligt att talare — särskilt då från högerhåll — i sina inlägg helt och hållet sysslade med bondeförbundet och därvid inte bara med sakliga skäl utan också rätt så mycket med personligheter. Avsikten var inte alls svår att förstå; den var tydligen att reducera bondeförbundets inflytande och beröva det dess ställning i svensk politik.

Man kan fråga sig vilka intressen som stod bakom dessa aktioner mot vårt parti och jämväl mot det resultat som uppnåts genom vår politik. Man utgav sig ju för att bekämpa socialismen, men i stället bekämpade man bondeförbundet.

Resultatet av årets val blev måhända inte så tillfredsställande som vi från vårt håll önskat. Bondeförbundet fick vidkännas röstminskning och en del mandatförluster. Vår procentuella andel i valdeltagandet sjönk från 10,7 till 10,3 procent. Dessa röstförluster har emellertid sin förklaring i den fortgående befolkningsuttunnningen på landsbygden. Flyttningsförlusten för landsbygden var 1952 19 000 personer och 1953 22 000. Avflyttningen från den egentliga landsbygden har varit av än-

Vid remiss av propositionen nr 219.

nu större omfattning. Detta är en förklaring till valutgången.

Men jag vill gärna tillägga, att detta inte är någon prognos för framtiden. Enligt min mening bör vårt parti ha lika stora förutsättningar som andra partier att göra sig gällande även i städer och tätorter, ty den politik vi för är till lika stort gagn för alla grupper av vårt folk, och den bör kunna vinna erkännande och anslutning även från städernas invånare.

Det har sagts att det blåste högervind i årets val. Det är naturligtvis efter röstsiffrorna en riktig bild. Högern kunde notera en ökning av sin procentuella andel av rösterna från 14,4 vid 1952 års val till 15,7 nu. I det historiska perspektivet är högerframmarschen dock på intet sätt anmärkningsvärd. Under 1920- och 1930-talen ända fram till den stora Ohlin-lavinen var högern det största borgerliga partiet. Vid 1928 års val fick högern 29,4 procent av rösterna, vid 1940 års val ännu 18 procent men vid 1948 och 1950 års val endast 12,3 procent av rösterna. För cirka 20 år sedan hade högern 73 mandat i andra kammaren, men det minskade sedan, så att man vid 1948 års val förlorade 16 mandat på en gång och föll ned till sammanlagt 23 andrakammarmandat.

Det har tidigare från denna plats framhållits, att högern är en mycket god vinnare och en lika god förlorare. Ja, man får kanske i detta fall likna högern vid Karl XII, som var i med- och motgång lika. Högerns kräftgång avbröts emellertid vid 1952 års val, då partiet noterade 14,4 procent av rösterna och återerövrade åtta av de förlorade andrakammarmandaten. Genom årets val har högern ytterligare reparerat något av vad partiet tidigare förlorat.

Nu är fluktuationer vid val ingalunda något märkvärdigt. Jag vill bara som hastigast erinra om att folkpartiet 1911 hade 111 mandat här i kammaren men att partiet 1914 förlorade inte mindre

Vid remiss av propositionen nr 219.

än 44 av dem. Folkpartiet var då i regeringställning. Högerframmarschen i årets val kan väl betecknas som en återhämtning för konservatismen, men det bör uppmärksammas att konservatismen som idé inte spelade någon större roll i högerpropagandan inför årets val. Mestadels har högern framträtt under andra namn. Inte minst har partiet lovat de enskilda människorna att lyckliggöra dem med »egendomsägande demokrati» — detta trots att egendomsägandet aldrig varit så stort som nu, då högern varit utan politiskt inflytande, och trots att vi genom den politik som förts uppnått en rättvisare inkomstfördelning än tidigare.

Det kan vara särskild orsak att uppmärksamma högerns argumentering beträffande sjukförsäkringen, inte minst av den anledningen att herr Skoglund i Doverstorp som vikarierande högerledare ånyo tagit upp den frågan i en interpellation. I de andra partierna har vi varit eniga om att införa den obligatoriska sjukförsäkringen. När beslutet härom fattades 1946, var högern med på vår linje, och herr Skoglund var också, vill jag minnas, ganska kritisk mot regeringen ännu under valkampanjen 1952, för att denna reform då inte hade förverkligats. Men sedan har högern ändrat uppfattning och vill nu inte vara med längre. Det finns emellertid anledning att understryka, att den allmänna sjukförsäkringen innebär en trygghet mot oförvällat inkomstbortfall, som vi måste ge folket. Det bör också vara klart att samhällets resurser att genomföra en sådan reform nu i varje fall inte är sämre än på den tiden, då högern ville vara med om en allmän sjukförsäkring. Nu har vi dock i högerns valkampanj fått höra, att den enskilda människan skulle ha större glädje av att få en soffa. Jag har emellertid mycket svårt att tro att Jarl Hjalmarsons möbelfabrik skulle kunna ge de enskilda människorna den trygghet, som i detta fall är önskvärd och nödvändig.

Om det sålunda har blåst högervind, så har det ändå inte varit någon vårvind för folket. Om en sådan politik skulle vara till fördel för enskilda människor, så gäller detta bara för det fåtal, som högern alltid har intresserat sig för. Det må vara en prestation av högerns slagordsindustri att genom begrepp som »vardagsmänniskorna» och »de många människorna» ge det politiska innehållet i propagandan en annan innebörd än det i verkligheten har. En sådan argumentering, som helt bygger på missnöjespropagandan, tycker jag — det får förlåtas mig — verkar litet kommunistisk. Den kan ett oppositionsparti använda sig av med viss framgång, så länge det inte behöver riskera att i praktisk politik visa, att det bara är fråga om såpbubblor. I längden håller det dock inte. Jag tror att högern kommer att få göra den erfarenheten — liksom folkpartiet fick göra vid årets val.

Folkpartiets bakslag är givetvis den mest anmärkningsvärda händelsen i årets val. Folkpartiets andel av rösterna har minskats sedan 1952 från 24,4 procent till 21,7 procent, d. v. s. med inte mindre än 2,7 procent av valmanskåren. Jag vill erinra om att minskningen för vår del var 0,4 procent. Flera orsaker har naturligtvis samverkat till folkpartiets tillbakagång. År 1948 gick herr Ohlin upp som en sol på den politiska stjärnhimlen, och folkpartiet bör nu ha kunnat göra den erfarenheten, att man i längden inte kan bygga politiken på en filmstjärnekult kring partiledaren. Sådan popularitet är obeständig. Det kommer nya stjärnor ideligen, och just nu är det nog Jarl Hjalmarson, som vill vara den politiska filmstjärnan.

Man kan säga, att folkpartiets förlust är baksidan av högerns framgång. Vad var orsaken till tillbakagången? Jag vet inte om en utomstående får döma i den saken. Herr Ohlin har själv sagt, att han tror det var högerns motstånd till och folkpartiets tillstyrkan av förslaget

Vid remiss av propositionen nr 219.

om sjukförsäkringen som var orsaken. Herr Ohlin trodde inte alls att det var den negativa jordbrukspolitik som folkpartiet fört. Men jag tror det senare, och det har framhållits också från folkpartihåll — i varje fall har vi fått läsa det såväl i Stockholms-Tidningen som i Karlstads-Tidningen — att den hetskampanj, som kretsarna kring Dagens Nyheter och Expressen med flera folkpartitidningar fört, i viss mån hade orsakat tillbakagången för folkpartiet.

Jag skall kanske inte trötta med dessa erinringar, men jag kan inte underlåta att något tala om den kampanj, som inleddes hösten 1951 mot skogsägarna och den som började hösten 1953, då man i Dagens Nyheter förklarade, att mjölken var »sämre än utdömt badvatten». I dessa kretsar har man medvetet strävat efter att göra folkpartiet till ett konsumentparti. Nu fick ju folkpartiet vidkännas en kraftig tillbakagång inte minst i våra största städer, Stockholm och Göteborg, vilket kan vara en fingervisning om att folkparti-propagandan gått för långt. Jag får säga precis som herr Skoglund sade tidigare, att det är hedersamt för väljarna i dessa städer att de tog avstånd från folkpartiets klasskampargumentering.

Det har ju också rätt fullständig förvirring inom folkpartiet inför jordbrukspolitik. Man har — har det framhållits — letat efter en konkordieformel. Det har då och då sagts, att folkpartiet är en politisk diversehandel. Jag tror att denna beteckning är litet gammalmodig. Man har på sistone snarare fått intrycket av en snabbköpsbutik, där kunderna får expediera sig bäst de kan. Affärsföreståndaren har bara ställt sig för att ta betalt vid utgången. Vid den här valutgången blev det kanske sämre än han hade väntat.

Det jordbruksprogram, som professor Ohlin lade fram här i riksdagen i våras, blev ju inte den konkordieformel som man hade utlovat. Även efter valet har jag sett, att man inom folkpartiet

är oense om jordbrukspolitik. Det var emellertid anmärkningsvärt, att när professor Ohlin i den stora partiledardebatten i radio äntligen måste ge besked om jordbrukspolitik, så vägrade han att ta avstånd från den argumentering, som hade förts i den folkpartistiska valtidningen »Folkets val». Det var en argumentering precis i den stil som man är van att finna i Dagens Nyheter och Expressen. Det skulle alltså betyda, att folkpartiet officiellt ställer sig bakom hetskampanjen mot jordbruket.

Efter valet har jag också sett, att sekreteraren i folkpartiets riksdagsgrupp i en artikel i Dagens Nyheter velat konstatera, att folkpartiet klarat sig bättre i tätorterna än i jordbruksbygderna. Det finns väl ingen anledning till protest mot den slutsatsen. Strävandena att göra folkpartiet till ett renodlat konsumentparti har inte varit utan framgång. Ingen behöver ju sörja över det, då det synes vara helt i överensstämmelse med folkpartiets egen önskan. Men för min del tror jag, såsom jag redan har framhållit, att en sådan klasskampssträvan inte alls passar för vårt samhälle av i dag. De olika grupperna av vårt folk är så beroende av varandra, att vi i stället måste göra allt vad vi kan för att få till stånd det samarbete och den hänsyn som behövs — få till stånd samarbete i stället för strid.

Utgången av höstens val har på intet sätt ändrat det politiska läget i vårt land. Det har inte varit fråga om något jordskred — förskjutningarna har varit små i år liksom i de flesta tidigare val. Förlorar man i ett val, får man givetvis försöka reparera skadan nästa gång. Oppositionens och särskilt högers försök att slå sönder vårt parti har misslyckats. Bondeförbundet har som centerparti alltså nyckelpositionen i vårt lands politik — lika markerat efter valet som före.

Koalitionsregeringar bildas, när de

Vid remiss av propositionen nr 219.

politiska förutsättningarna talar för en sådan lösning, och de består så länge dessa förutsättningar finns för handen. Nu liksom alltid kan väl andra möjligheter tänkas. Det är förvisso ingen som missunnar högern och folkpartiet att få regera. Det skulle nog vara ganska välgörande, om herrar Ohlin och Hjalmarson inför folket på det sättet fick demonstrera, att praktisk regeringspolitik är någonting helt annat än en bullersam oppositionspropaganda. Det är väl bara ett hinder i vägen — det är inte så lätt att enas om ett program att regera på.

Vi har haft koalitionsregering i tre år nu. När vårt parti hösten 1951 gick i koalition med socialdemokraterna, var vi naturligtvis medvetna om att detta inte var fördelaktigt ur partitaktisk synpunkt. Under inflationsutvecklingen efter Koreakrigets utbrott befann sig emellertid landet i en brydsam situation. Bondeförbundet ville givetvis inte undandra sig ansvaret för den politik som det ansåg nödvändigt att föra i kampen mot inflationen. Landets och folkets intresse måste enligt vår uppfattning gå före de partitaktiska hänsynen. Under 30-talet, då vårt land också hade drabbats av en svår ekonomisk kris, inleddes samarbete mellan bondeförbundet och socialdemokraterna, och denna samarbetspolitik visade sig vara till gagn för hela folket. Det samarbete som vi inledde 1951 är det konsekventa fullföljandet av 30-talspolitiken.

Vi kunde inför årets val peka på goda resultat som uppnåtts genom koalitionsregeringens politik till gagn för det hela. De många enskilda människorna har fått det bättre än förut. Det är ett resultat som vi kan vara nöjda med. Sedan är det en annan sak, att det för ett parti i oppositionsställning kan vara fördelaktigare att driva en hänsynslös missnöjespropaganda, såsom högern och folkpartiet har gjort. Men sådant håller bara en viss tid. Folkpartiet inledde sin stora löftespolitiska propaganda-

offensiv 1946—48 men kunde inte längre leva på den konjunkturen. På samma sätt tror jag det kommer att gå för högern, som kommit ut på löftespolitikens jaktmarker, där professor Ohlin har skjutit bort sitt krut. Den jordbrukspolitik som förts i vårt land har medfört, att jordbruket och framför allt småbruket har kunnat vederfaras större rättvisa än tidigare, även om likställighet med andra näringar ännu inte är uppnådd. Bondeförbundet kommer lika målmedvetet som tidigare att fortsätta kampen för rättvisa.

Skatterna har varit ett av de stora debattämnen i valrörelsen. Vi vill ju alla ha en skattesänkning. Det har från bondeförbundet bland annat framlagts en motion, som skall behandlas av höstrikssdagen, vari föreslås att en parlamentarisk kommitté skall tillsättas i syfte att söka möjliggöra en bestående skattelättnad. Angelägenheten av att vi kan uppnå ytterligare skattesänkning och en rättvis skattesänkning bör understrykas. Vi hoppas kunna öka produktionen så att detta mål kan uppnås, om vi samtidigt iakttar den nödvändiga sparsamheten med statens medel. Oppositionens skattepolitiska argumentering har emellertid varit mycket demagogisk, när man försäkrat, att skatten omedelbart kunde sänkas. Det har inte funnits några möjligheter för ett sådant beslut i år, om man ville att debet och kredit skulle gå ihop för staten.

Det var ganska intressant att i radiodebatten i Göteborg höra hur folkpartiets ledare där, herr Thorburn, samtidigt en ledande kommunalman i Göteborg, blev angripen från kommunistiskt håll därför att man inte där kunde sänka skatten under 12 kronor. Herr Thorburn framhöll mycket energiskt att det skulle vara fullständigt felaktigt att sänka skatten nu, när staden Göteborg står inför så stora utgifter i framtiden för bl. a. pensionering av sina anställda. Han framhöll också mycket riktigt att det är alldeles nödvändigt, att kommu-

nen ordnar så, att den har reserver och resurser för framtiden. Jag tycker att det var en alldeles riktig argumentering herr Thorburn framförde.

Högersns skattesänkingsförslag saknade täckning, såsom med all önskvärd tydlighet klargjordes i valdebatterna i radio. Och folkpartiets förslag betydde, att vi skulle ha underbalanserat budgeten, vilket knappast bör kunna ifrågakomma i en högkonjunktur som den nuvarande.

Den ekonomiska politiken talade oppositionen inte så mycket om under valkampanjen, och det kan man förstå. Oppositionen hade tidigare vid upprepade tillfällen förklarat, att regeringen skulle misslyckas i sina strävanden att hejda inflationen. Det blev i stället oppositionen som misslyckades såsom politisk väderleksprofet. På senaste tiden har en del hänt som åter givit oppositionen mod att tala om ekonomisk politik. Regeringen har tagit räntevapnet i sin tjänst i kampen mot de nya inflationistiska impulser som kan spåras. Ett 4-procentigt statslån har utgivits, vilket betyder att kapitalmarknadsrörelsen i detta fall höjts med en halv procent.

Nu har man från oppositionens sida sagt att regeringen härmed har gjort ett »lappkast» i den ekonomiska politiken. Utan att säga något förklenande om lappkast, som lär vara en användbar färdighet i skidåkningen, måste man dock konstatera att något sådant är det inte fråga om här. Herr Svensson i Ljungskile har skrivit och berättat i Expressen, att jag nu har måst ändra mig så att han och jag kommit på samma linje i räntefrågan. Det vore roligt om så litet kunde uppmuntra herr Svensson, ty det händer ju inte så ofta. Det är nästan synd att behöva tala om för herr Svensson, att jag inte har ändrat mig. Jag har aldrig haft någon dogmatisk ståndpunkt i räntefrågan. Jag har alltid gjort gällande att det är ytterst värdefullt, att räntan är fixerad.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Herr Ohlin har varit vänlig att här citera vad jag yttrade under den ekonomiska debatten i våras om oppositionen såsom den ståndaktige tennsoldaten. Herr Ohlin hann inte med att citera hela mitt uttalande på den punkten. Det var ju så, att bankoutsnittet då hade behandlat riksbankens redogörelse över den förda politiken. Där förelåg en reservation, ifrån höger- och folkpartihåll, varav tydligt framgick att den politik som regeringen fört varit framgångsrik. Jag kanske kan erinra om att folkpartisten De Geer i första kammaren klart sade ifrån, att oppositionen tagit fel och att den politik som förts hade lyckats.

Om jag, herr talman, får återge mina ord vid detta tillfälle i vad gäller denna angelägenhet, tillåter jag mig göra det för fullständighetens skull.

»När oppositionen nu alltså medger» — detta återfinnes i mitt anförande den 26 maj — »att regeringspolitiken varit framgångsrik och avgörande, tycker jag det är egendomligt, att oppositionen fortfarande som den ståndaktige tennsoldaten hänger fast vid sitt gamla evangelium om räntehöjningens välsignelsebringande verkan. I sin reservation i år kräver oppositionen en rörlig räntepolitik, som tillåter variationer i det allmänna ränteläget såväl uppåt som nedåt. Men det är enbart rörligheten uppåt som oppositionen tänker på, ty annars skulle ju oppositionen kunna vara tillfreds med den rörlighet, som visades genom att diskontot i höstas sänktes med en kvarts procent. Jag vill minnas, att herr Ohlin vid remissdebatten i höstas medgav, att den dåvarande konjunkturen i själva verket innebar en tendens till räntesänkning. Men nu vill man ha räntehöjning igen. Jag tycker det är egendomligt, att oppositionen inte vill släppa sin räntehöjningsideologi, när vi alla vet, att en räntehöjning skulle medföra kostnadsfördyringar, som skulle innebära allvarliga risker för sam-

Vid remiss av propositionen nr 219.

hällsekonomin. Hyrorna skulle stiga och livsmedelspriserna måste höjas. Därmed skulle följa lönestegringar, och industriens kostnadsläge skulle ytterligare pressas upp till förfång för vår utrikeshandel och för våra möjligheter att upprätthålla och om möjligt öka valutareserven.» Och så fortsätter jag: »När oppositionen nu har måst medge, att regeringens politik varit av avgörande betydelse för inflationens övervinande, så bör väl konsekvensen fordra, att vi fortsätter med den politik, som visat sig framgångsrik, och inte kastar oss ut på sådana äventyr, som reservanterna vill rekommendera.»

Jag tycker, herr talman, att den argumentering jag då förde var absolut riktig och att de åtgärder, som en ränteförhöjning för med sig, måste inverka på det sätt jag här har sagt. Sedan blir man självklart många gånger ställd i det läget, att man får gå med på saker som man egentligen inte anser vara så trevliga. Vi hörde detta av finansministern, då han för en stund sedan här i kammaren sade att han inte var så glad över denna åtgärd, som han dock har fått medge måste vidtagas. Vi måste se detta i förhållande till det läge som uppkommit. Vad är det som har skett? Om det, i det läge vi hade 1951—1952, skulle ha varit möjligt att bekämpa inflationen med en räntestegring, så hade det väl inte varit någon mening med att företa en höjning på en halv procent, utan då hade det kanske fått vara både två och tre procent.

Nu har vi kommit i den situationen att det är en allmän tendens till lönestegringar, och vidare har vi den stora investeringen. Vad är då att göra? Det är väl av allra största betydelse för individ och samhälle, att penningvärdet kan bevaras. Vi har nu ekonomisk stabilitet. Konjunkturinstitutets höstrapport visar att vårt samhälles resurser är goda. Bruttonationalproduktionen kan i år beräknas öka med 4 å 5 pro-

cent, vilket är en snabbare stegring än man vågat hoppas.

Här anmäler sig kanske en annan fråga. I den nämnda rapporten omtalas inte vilken stegring det blir för exempelvis jordbruket. Man har kanske anledning att ställa sig frågan: Hur mycket av jordbrukets inkomster har regnat bort, och vilka konsekvenser kommer dessa förhållanden att få? Jag vill i detta sammanhang gärna framhålla att det är nödvändigt, att de som hårdast drabbats av skördeskadorna blir hjälpta.

Då man talat om jordbruket har det från vissa håll då och då gjorts gällande att jordbruket inte kunnat rationalisera i tillräcklig omfattning. Det kan därför vara anledning att uppmärksamma, att jordbrukets produktionsvolym från 1938—1939 till 1953—1954 ökat med cirka 50 procent per arbetstimme, vilket är betydligt mer än vad industrien kunnat prestera.

Det är emellertid vidare några detaljer som bör observeras i den ekonomiska bilden. Investeringslusten har åter ökat i betydande omfattning. Den privata konsumtionen har också stigit snabbt. Särskilt kan man lägga märke till att bilinköpen ökat kraftigt. Det beräknas att utgifterna för samtliga personbilar under år 1954 kommer att uppgå till cirka 2,2 miljarder kronor. Det är tydligt att om utgiftsexpansionen blir alltför stor, föreligger det risk för prisstegringar. De löneoffensiver som i höst signalerats från såväl LO som TCO kan otvivelaktigt innebära riskmoment för vårt penningvärde. Man har på vissa håll till och med gjort gällande att vi borde acceptera en ny engångsinflation. Man har skjutit ifrån sig problemet genom att säga, att det är regeringen som får svara för penningvärdet. Naturligtvis har regeringen sitt självklara ansvar för den ekonomiska politiken. Men man kan inte komma ifrån, att arbetsmarknadsorganisationerna också har sitt ansvar,

och jag är glad över att finansministern har givit ett så klart besked på den punkten. Skall vi ha en fri arbetsmarknad — och det är ju självklart att vi vill ha det — måste organisationerna också visa ansvar inför lönerörelserna. Jag tror emellertid att det finns anledning att säga till regeringen och till dem som skall föra dessa förhandlingar, att det nog är skäl att vara mycket hård vid förhandlingar. Jag ställer mig verkligen frågan: Vad gagnar det att öka lönerna, som det sagts, med t. ex. 10 procent? Är det någon som kommer att tjäna på det? Hela denna rullning kommer i gång. Om den ene får, skall den andre också ha, och det kan bli så att alla parter kommer att förlora. Jag tillåter mig därför, herr talman, här understryka, att det finns all anledning att vara mycket försiktig på denna punkt.

När man från oppositionens sida säger, att den vidtagna räntehöjningen skulle ha använts tidigare i kampen mot inflationen, så är det en felaktig argumentering. En sådan räntehöjning med en halv procent skulle, som jag tidigare nämnt, inte ha haft någon effekt år 1951, då vi hade en pågående infiation. Då hade det behövts en höjning av räntan med kanske 2 å 3 procent. Man kanske kan säga att denna halva procent kan ha en effekt nu. Jag ser i Expressen att herr Waldemar Svensson säger att det var en ödets lek, att jag såsom suppleant blev inkallad och fick vara med om detta beslut, och han tycker att det i så fall inte finns någon tackning för hela den argumentering som jag tidigare har fört. Jag tillåter mig att upprepa att jag har den bestämda meningen att det är riktigt att föra en lågräntepolitik. Det hela kommer nog att må bäst av en sådan politik, men jag vill också tillägga att jag flerfaldiga gånger från denna plats, när jag argumenterat för lågräntepolitiken, sagt att den högre räntan inte skall tillämpas annat än i

Vid remiss av propositionen nr 219.

yttersta nödfall. Enligt min mening har det nu varit skäl att tillgripa denna utväg. Sedan hoppas jag också att de som det vederbör skall ta varning av detta, så att det faktiskt blir något resultat och vi om möjligt snart kan gå tillbaka till den gamla räntepolitiken igen. Jag tror att denna åtgärd denna gång kan vara ett användbart vapen mot den ansats till psykos som finns inom näringslivet.

Det är givetvis alldeles omöjligt att här profetera om det blivande resultatet, och ingen i denna debatt har heller försökt sig på det, men jag tror att det bör finnas möjligheter att bemästra situationen på detta sätt och att vi har anledning att vara tacksamma för att regeringen så snabbt vidtagit denna åtgärd. Det är förvisso bättre att stämma i bäcken än i ån.

Till sist, herr talman, skall jag be att få förekomma herr Dickson med att yrka att propositionen nr 219 remitteras till vederbörande utskott.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Sedan lång tid tillbaka vidmakthåller vi här i landet en högre sysselsättning än kanske de flesta andra länder i världen, i varje fall åtskilligt högre än som hos oss betraktades såsom fullt tillfredsställande för bara ett par årtionden sedan. Av gjorda uttalanden förefaller det som om alla partier är ense om att detta är en god sak, som bör fortsätta.

Det ligger emellertid i sakens natur, att en full sysselsättning alltid innefattar vissa latent risker för en efterfrågan, som kan driva priserna uppåt och sålunda gynna uppkomsten av inflatoriska tendenser. I en högkonjunktur som den nuvarande skapas för övrigt lätt föreställningen, att det finns mera att ta än vad som i verkligheten finns. Klart är att sådana föreställningar också innebär en stimulans till en ur

Vid remiss av propositionen nr 219.

stabilitetssynpunkt ogynnsam utveckling.

För närvarande råder i vårt land — det har tidigare i dag omvittnats av finansministern — en stabil ekonomi, en god balans mellan varutillgång och köpkraft och ett prisläge som icke undergår annat än obetydliga justeringar i någondera riktningen. Det råder också enighet om att man bör bevara en sådan god balans.

Det är därför angeläget att man, även vid svaga rubbningar i balansen, ingriper för att förhindra en utveckling som kan få inflatorisk prägel. Åtgärden — i och för sig inte alls sensationell, men dock för många något överraskande — att utbjuda ett obligationslån till förhöjd ränta är vidtagen just av den anledningen. Riksgäldskontorets av regeringen vidtagna åtgärd har av oppositionen hårt klandrats, inte därför att den i och för sig skulle vara oriktig, utan därför att socialdemokraterna har medverkat till den. Herr Ohlin har för sin del gått så långt att han kallat saken för ett politiskt lappkast.

Man har för övrigt också sagt, att regeringen genom denna räntepolitiska åtgärd har svikit sina vallöften. Vilka vallöften är det man då har i tankarna? Förmodligen vår ofta deklarerade vilja att hålla räntenivån på ett lågt plan. Det är en vilja som fanns före valet, och det är en vilja som finns efter valet. Men — och det är ju en sak som oppositionen inte vill uppmärksamma — socialdemokraterna har aldrig försvurit sig åt den orörliga, åt den fasta räntans dogmatik. Tvärtom lär man väl såväl i propositioner som i riksdagstal finna många exempel på att regeringen förbehållit sig rätten att använda en rörlig ränta som ett penningpolitiskt instrument. Jag kan nämna ett exempel: propositionen år 1951 om ränteregleringslagen. Men det finns också andra. Statsministern plockade en del av dem ur citatsamlingen

för en stund sedan. För vår del har vi i de här sammanhangen resonerat om en rörlig ränta inom lågräntepolitikens ram.

För att nu diskutera räntesättningen på det långfristiga obligationslån, som släpptes ut i marknaden för något mer än en vecka sedan, så utgör inte den något enstaka exempel på användningen av rörlig ränta. Åtminstone två gånger under den nuvarande finansministerns ämbets tid har man ruckat på räntesatserna, 1950 genom att höja diskontot och vid årsskiftet 1953/54 genom att sänka det.

Avsikten med det nyligen utsläppta lånet har uppenbarligen varit att det skulle ur kreditmarknaden uppsuga ett inflationsdrivande penningöverskott. Av lämnade rapporter att döma synes det också väl fylla den avsedda uppgiften. Och när den uppgiften är fullgjord, ja, då återgår väl ränteläget till det förutvarande. Finns det för övrigt inte en tendens till det redan nu?

Men, herr talman, om det nu omdiskuterade lånet inte skulle komma att fullgöra den funktionen, vad är då att göra? Ja, ingen kan väl med bestämdhet nu avgöra vad som då skall ske. Kommer tid kommer råd. Men tidigare har vi ju i sådana situationer med framgång prövat en överbalansering av budgeten och annat sådant. Jag tror emellertid att dagens läge inte alls gör det behövt för oss att närmare fundera över dylika ting. Det sannolika är nämligen att det utsläppta långtidslånet kommer att visa sig ha just den i dag önskade effekten på penningmarknaden, och därmed kan vi med gott samvete uppskjuta diskussionen om vad som eventuellt skall ske efter detta.

Det har sagts att den rådande högkonjunkturen accentuerats till överkonjunktur med vissa inflationsrisker på grund av löntagarnas föreställning om att man nu kunde ta ut mera ur produktionen genom ökade löner, nå-

Vid remiss av propositionen nr 219.

got som skulle få en prisstegrande verkan. Utsagan är sannolikt felaktig. Andra mera spekulativt betonade grupper bör kanske i stället uppmärksammas. Jag vet för övrigt inte hur man inom de fackliga rörelserna ser på utsikterna till en löneyftning — det är väl en sak, som arbetsmarknadens parter får förhandla om. Men det skall å andra sidan inte fördöljas, att många företags stegrade vinster och genom gratisaktieemissioner ådagalagda goda ställning gör det naturligt för de anställda att tro, att det finns utrymme för reallöneförbättringar. Alla är vi nog emellertid överens om att det inte är önskvärt med sådana lönestegringar, som i sin helhet slukas av prisstegringar. I ett sådant fall betyder ju justeringen ingen reallöneförbättring för de anställda, utan endast sämre konkurrenskraft för våra exportvaror. Men — och det finner jag angeläget understrika — utrymmet för sådana löneförbättringar, vilka icke behöver eller bör resultera i högre priser, skall de anställda ha rätt att dela. Näringslivet består fortfarande inte bara av aktieägare och företagsledare utan också av de anställda. Ett gott resultat av det samfälliga arbetet bör därför vara delaktigt för alla, som varit med om att skapa detsamma. Ökad ekonomisk och social trygghet måste nämligen alljämt vara den aktuella politikens riktmärke. Jag tror också, herr talman, att man kan tolka det nyss förrättade valet så, att väljarna önskar att den hittills förda politiken skall fullföljas, med fortsatt strävan till upprätthållande av full sysselsättning och stabilt penning- och prisvärde; med fortsatta justeringar av de socialpolitiska åtgärderna; prövning av de nya stora uppgifter, som infångas i uttrycken förkortad arbetstid och arbetarpensionering, samt — och icke minst — att jordbruket ägnas den omsorg, som inger även de små brukarna känslan av trygghet och tillförsikt.

Tillåt mig så, herr talman, att i samband med de ekonomiska frågorna något beröra ett spörsmål som kan komma att bjuda på vissa förändrade aspekter. Jag syftar därvid på den pågående förskjutningen i det svenska folkets konsumtionsvanor. Vi har i detta land en fri konsumtion, och inkomsttagaren bestämmer själv vad han vill köpa för sina pengar. Det är förresten en angelägenhet, som det allmänna inte skall lägga sig i, försåvitt det inte vållar alltför stora omställningsbekymmer. Här finns emellertid i dagens Konsumtionssverige en sak som är värd att uppmärksamma. Genom den ansvällning, som bilparken i vårt land undergått sedan krigsslutet, har nämligen förbrukningen av andra nyttigheter påverkats. Under det sista året har man sålunda kunnat spåra en konsumtionsminskning i fråga om såväl livsmedel som kläder och andra förbrukningsartiklar. Anledningen synes vara den, att människorna för nytan och nöjet av att äga en bil nödgas uppoffra något annat av sin standard. Problemet har förresten också uppmärksamrats av vår tidningspress. Att det svenska folket blir ett bilägande folk är i och för sig intet fel, men det kan skapa vissa problem och komma att innebära, att det kanske uppstår en del sysselsättningsbekymmer på ett eller annat område. För dagen finns emellertid ingenting annat att säga om detta än att samhället nog bör ha sin uppmärksamhet fäst vid konsumtionsvaneutvecklingen i fortsättningen.

För något mer än en månad sedan begick det svenska folket ett val, föregånget av en valrörelse, vilken jag skall be att få ägna några ord. Under förberedelserna för denna valrörelse rekommenderade man från folkpartiets sida en större saklighet i debatten om de politiska problemen. Personliga insinuationer och politiska misstänkliggöranden skulle sålunda helt avlysas. Förslaget möttes med stort in-

Vid remiss av propositionen nr 219.

tresse på alla håll. Hur blev det nu i fortsättningen? För var och en som följde valrörelsen något närmare stod det ganska snart klart, att den goda tanken ingalunda slagit igenom inom folkpartiet eller bland dess propagandaledare. Från det hållet fick man i stället veta, att rättsrötan florerade inom det svenska samhället, att dess ämbets- och tjänstemän höll på att influeras av totalitär smitta, att det behövdes ett folkuppbåd för att värna demokratin mot socialistisk frihetsfientlighet, att de svenska konsumenterna utsatts för tre års utsugning o. s. v. »Vi har fått nog av det nuvarande systemet», förklarade sålunda en ledande folkpartitidning på tal om jordbruksuppgörelsen och fortsatte: »Vi har under de senaste tre åren sett hur det hänsynslöst kan utnyttjas vid politisk kohandel. Varför skall Sveriges husmödrar betala extra för smör, bröd, kött och andra livsmedel bara för att herr Erlander skall få sitta mera ombonat i kanslihuset? Favörerna till jordbruket är nämligen det pris som socialdemokraterna måste betala för böndernas röster.»

På ett annat ställe i samma artikel hette det: »Storbonden herr Norup sköt åt sidan statens förhandlingsorgan som alltför obekvämt och gjorde själv upp med godsägare Liedberg om hundratals miljoner i inkomstförbättring till jordbruket. Det gick ut över konsumenterna och skattebetalarna. Herr Sköld, denne kavate Sköld, skrev utan vidare på överenskommelsen.» Vad man än kan säga om detta och liknande uttalanden, inte vittnar de om att åt sakligheten givits något ökat spelrum. Och så denna iver från folkpartiledarens sida att fånga in alla missnöjesyttringar med förklaring att folkpartiet vore berett att lösa de missnöjdas problem, alldeles obesedda.

Jag tillåter mig att i det sammanhanget påminna om hurusom folkpartiet bl. a. sökte politiskt utnyttja ett yppat missnöje bland folkpensionärerna rörande deras inlemmande i den nya

sjukförsäkringen och hurusom folkpartiet inför ett motsvarande missnöje bland vissa statstjänargrupper ansåg sig oförhindrat att lova dessa sitt stöd utan att dessförinnan ha klargjort vare sig för sig självt eller för väljarna, hur det hela skulle gå till eller vilka konsekvenser detsamma kunde komma att få. Mot denna form av propaganda ställdes regeringens kanske en aning kyliga men desto mer sakliga redovisning av de aktuella frågorna. Redovisningarna gavs stundom i meddelandets korta och korrekta form, t. ex. i fråga om folkpensionärerna och sjukförsäkringen. I denna liksom i andra under valrörelsen aktualiserade frågor föredrog socialdemokraterna att redovisa vilka utredningar och förberedelser man sysslade med utan att göra andra utfästelser än man vore beredd att insätta sina krafter på att infria. För ett parti, som måste ta sina ståndpunkter med hänsyn till möjligheterna att genomföra dem, blir det en naturlig sak att icke slänga ut vallöften, om vilkas genomförbarhet man ingenting vet. Det är kanske däri som regeringspartierna och oppositionen framför allt skiljer sig.

Hur reagerade så väljarna inför de båda argumenteringsmetoderna? I den mån det nyss förrättade valet är ett uttryck för väljarnas reaktion mot partiernas sätt att framträda, får man nog säga, att den folktopartistiska metoden blivit underkänd. Folkpartiet fick nämligen vidkännas en röstnedgång sedan 1952 på 97 000 röster, en procentuell förlust på 2,7. Socialdemokraterna däremot nådde en röstökning på omkring 65 000 röster, motsvarande en procentuell ökning på 1,3. Av dessa siffror bör man kanske för ögonblicket inte dra annan slutsats än att den frikostiga löftespolitik och den frigjorda argumenteringskonst, som folkpartiet tillämpade vid höstens val, icke vann väljarnas uppskattning och förtroende.

Argumenteringsmetoden fortsätter

emellertid på vissa håll även efter valet. Man försöker sålunda nu från folkpartiets sida komma förbi de egna motgångarna vid valet genom att göra gällande, att den socialdemokratiska valframgången var ett resultat av illusionsnummer och fingerfärdiga propagandatrick. En aktad folkpartirepresentant i denna kammare förklarar sålunda i en tidningsartikel: »Genom en skicklig och taktiskt välberäknad propaganda lyckades socialdemokraterna komma ur underläget såväl beträffande skatte- som rättsfrågan.» Och vidare: »Socialdemokraternas propagandamakare med statsministern i spetsen uppförde här ett mycket skickligt illusionsnummer, som också fick åsyftad verkan: folkpartiet fick lägga sig på försvar i en fråga där partiet från början var den angripande.» Eller följande: »Genom några fingerfärdiga propagandatrick lyckades socialdemokraterna slingra sig ur den farliga situationen som skatte- och rättsfrågorna försatt dem i.» Dagens Nyheter går förstås ett stycke längre och talar om statsministern som Pelle Jöns i Vasaparken. Hur är det med sakligheten i propagandan, herr Ohlin?

Att den debattmetod som folkpartiet lanserade i årets val framstår som tvevelaktig även för de egna, framgår av följande citat ur en folkpartitidning — Västerbottens Kuriren — en vecka efter valet. Där står: »En annan svaghet (i folkpartiets valrörelse) är nog att folkpartiets politik kommit att bli kortsiktigt inriktad genom att partiledaren i så hög grad koncentrerat sin verksamhet på att bevaka regeringen och dess politik. Det framstår som alltför angeläget, att folkpartiet ägnar mer energi åt att utforma sin egen politiska linje.»

Författaren nöjer sig inte bara med misstanken om att allting inte är välbeställt, han ger också en anvisning om hur man framdeles borde handla.

Vidare säger han: »Det är säkert klokt, att partiet fram till nästa riks-

Vid remiss av propositionen nr 219.

dagsval ägnar mer tid åt att klarare utforma en långsiktlinje, även om det sker till priset att regeringen blir mindre intensivt bevakad än hittills.» En annan, herr Ohlin kanske mer närstående författare ger följande omdöme om folkpartiets valpropaganda, som den mötte oss i höstas. Han säger: »Ytterligare en principiell iakttagelse kan vara motiverad beträffande vår propaganda. Denna var trots de abstrakta dragen på flera punkter pressad just till gränsen av det faktiskt hållbara. Ingen tvekan om att det fanns underlag för propagandan, men den var hårt tillspetsad. Det innebar att man som debattör och talare inte kunde utnyttja det offensiva draget i propagandan utan av renlighetsskäl nödvändigt måste hålla sig inom propagandaformuleringarnas gräns och ägna åtskillig tid åt ett defensivt bemötande av de motargument som framkallats just av tillspetsningen av vår egen propaganda. En centralt distribuerad propaganda bör nog inte vara hårdare pressad än att den enskilde uttolkaren av den kan göra sina personliga tillspetsningar och spjutformuleringar utan att halka över gränsen till det tillåtna.»

Under valrörelsen frågade statsministern gång på gång herr Ohlin vilket alternativ till regeringens program han hade att bjuda väljarna. Herr Ohlin vek bara undan. De av mig anförda citaten ger vid handen, att frånvaron hos folkpartiet av en konstruktiv politik kändes besvärande även för herr Ohlins egna partivänner, vilka nu anger denna brist som en av anledningarna till den för folkpartiet ogynnsamma valutgången.

Folkpartiets interna uppgörelse om politisk taktik är dess sak och inte min, men med hänsyn till önskvärdheten av en sakligare politisk debatt här i landet tillåter jag mig ändå att fråga folkpartiledaren: Hade det inte varit taktiskt klokare om herr Ohlin hade försökt utarbeta och för väljarna presen-

Vid remiss av propositionen nr 219.

tera ett alternativ till regeringsprogrammet i stället för att koncentrera sig och partiet på den negativa och kortsiktiga uppgiften att bevaka regeringen? Ett svar på denna fråga skulle, oaktat den berör en folkpartiets inre angelägenhet, bli av värde för den fort satta politiska debatten här i landet.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag har en så trivsam och solig bild av koalitionen personifierad framför mig, att även om jag hade varit frestad att använda några skarpa formuleringar, faller dessa fres- telse till marken.

Jag skall med herr talmannens till- stånd beröra diverse ting och då börja med att tala om valet, liksom de flesta andra talare här har gjort. Det har ju varit ett lyckosamt val, tydligen, för alla. Alla har vunnit valet eller i varje fall varit nöjda efter valet. Detta har kunnat uppnås genom vad herr Skog- lund i Umeå skulle kalla »fingerfärdiga manipulationer» med årtalen för tidi- gare valresultat. Jag fäste mig vid att herr Ohlin alldeles i början av debat- ten klandrade socialdemokraterna där- för att de hade gjort en jämförelse med 1950 den ena gången och 1952 den andra gången. Men han glömde då, för- modar jag — han har mycket att tänka på — att han själv gjorde en jämförel- se, jag tror i själva appellen till folk- partiväljarna efter det lyckade valet, vari han hävdade 1938 såsom det jäm- förelseår från vilket man rätteligen bor- de utgå. Herr Ohlin kanske hade kom- mit ihåg detta själv, men jag ville än- då påminna honom om det.

Efter valet, som har kostat mycket och väckt mycket intresse, skulle man kunna filosofera något över vad me- ningen med detta val liksom med andra val här i landet egentligen har varit. De flesta skulle väl tro, att det mål man huvudsakligen vill uppnå är att i de olika församlingarna, landsting, kom-

munalfullmäktige och stadsfullmäktige, få de representanter som väljarna ut- talat sig för. Men studerar man förlop- pet finner man, att det finns någonting som är än viktigare än detta. Det är, att de som sköter valet kan alla de pa- ragrafer och bestämmelser som omgär- dar själva valhandlingen. Först sedan man förvissat sig om detta, kan man tillgodose väljarna intressen. Vi har otroligt krångliga bestämmelser som i vällovligt syfte omger valhandlingen.

Jag har här framför mig ett par tid- ningsklipp. Det ena, som är ur Sven- ska Dagbladet, säger att drygt 1 000 socialdemokratiska röster måst kasse- ras. Det andra, som också är från Svenska Dagbladet — det är kanske lite ensidigt — gäller också en social- demokratisk malör. Det första fallet gäller Ljungbyholms storkommun utan- för Kalmar. Förhållandet var, att röst- sedlarna hade beteckningen »Kommunalfullmäktigeval» tryckt överst på lis- tan i stället för nederst. Alla de som använt sådana sedlar får sina röster underkända, såvida inte regeringsrät- ten är nådig och godkänner dem. Sed- dan står det i detta urklipp, att sed- larna för övrigt hade ännu ett fel. De saknade bindestreck mellan orden »Arbetarpartiet» och »Socialdemokra- terna». Även detta betraktas som ett fel, som kan inverka på huruvida väl- jarna får sin vilja genom eller inte.

Om man skulle försöka använda det sunda förnuftet i detta som i andra stycken här i världen, skulle man då inte i första hand fråga sig hur väljarna har menat? Om detta resonemang god- kännes, vill jag framställa en fråga: Finns det någon enda människa som inte begriper, att de tusen socialdemo- kratiska väljarna i Ljungbyholms stor- kommun, som lagt sina röster på denna litet felaktigt konstruerade lista, ville att de namn som stod på denna lista skulle komma in i kommunalfullmäk- tige? Jag kan inte begripa att man kan underkänna folkviljan i detta fall bara

därför att en under en övermänsklig arbetsbörda dignande politisk ombudsman har gjort ett förbiseende.

Må det tillåtas mig, herr talman, att för en gångs skull från denna plats ge en hyllning till de politiska ombudsmännen av alla schatteringar. De är människor som för ett underligt och under vissa perioder utomordentligt ansträngande liv samt nedlägger ett otroligt arbete för att valet skall bli såsom de önskar. Jag tror att det kan vara på sin plats att de någon gång får ett offentligt erkännande för sitt stora och plikttrogna arbete.

Men jag återgår till valproceduren.

Jag ser till min glädje att inrikesministern är här. Det är han som sköter om dessa ting, och nu skulle jag vilja be honom titta på detta med valsedlarna någon gång och ordna så, att det blir folkmeningen som blir det väsentliga under det att formerna gärna får komma i andra rummet eller åtminstone betraktas såsom mindre väsentliga. Man kan riktigt se ämbetsmännen när de upptäckte detta med bindestrecket. Jaha, här har vi ett fel som gör att vi måste underkänna detta! En sedel får inte märkas. Man skulle kunna föreställa sig — jag tror att det är realistiskt att ta ett sådant exempel — att man på en länsstyrelse finner en valsedel, där någon fluga mist självbehärsknigen och satt en liten punkt. Det kan väl tänkas att denna valsedel — vi är noggranna här i landet — skickas till kriminaltekniska anstalten för att man där skall utröna om sedeln är märkt med avsikt eller inte.

Nu står det också att sedlarna skall vara av vitt papper. Jag tror att jag har frågat förut här i kammaren vad i alla dagar det skulle göra, om jag skriver mina kandidaters namn på en röd papperslapp och lägger den i kuvertet. Det är väl lika lätt att se vad jag menar även i detta fall, och det vet jag att inrikesministern förstår. Om jag är litet excentrisk och vill ha en

Vid remiss av propositionen nr 219.

rund valsedel, då anses den troligen vara märkt och blir kasserad. Och om jag klipper en elefant av papperet, då kan sannolikt detta inte heller godkännas på grund av min kanske litet besynnerligt uttryckta önskan i fråga om valets utgång.

Valhemligheten skall skyddas, sägs det. Det är nog mycket bra. Antag emellertid att jag i mitt lilla valdistrikt är den ende som röstar på posten. Då vet alla människor efteråt hur jag röstat — eller i varje fall de som har hand om sammanräkningen på länsstyrelsen.

Jag litar till min vän inrikesministern i denna fråga. Det är barockt som vi har det nu. Regeringsrätten bör få direktiv — jag förmodar att man måste ha paragrafer också — som säger, att de skall vara generösa, så att ett val blir som det bör vara. Nu kommer under fyra års tid en mängd troligen duktiga och erfarna kommunalmän inte att få medverka i en del kommunala styrelser bara därför att litet trycksvårta fattats eller därför att ett ord kommit att stå på fel ställe på valsedeln. Om det nu står »Kommunalfullmäktigeval» överst i stället för nederst, så kan man ju betrakta ordet som obefintligt eller vad som helst. Lösningar finns det säkert.

Jag kommer nu till en helt annan sak, nämligen våra utlandsförbindelser, som vi väl alla börjar inse vara betydelsefulla. Vi kan inte nonchalera dem. Det är viktigt att vi sysslar med utrikes-ting och att vi håller kontakt med vad som sker ute i världen. Vi är med i FN, vi är med i Europarådet, vi är med i Nordiska rådet och i vissa andra internationella sammanslutningar, och detta är bra. Sveriges röst skall inte fattas där det över huvud taget är lämpligt att den finns med. Men för att kunna klara den saken måste vi vara beredda att medverka. Jag tror att jag någon gång tidigare inför ecklesiastikministern har understrukt hur betydelsefull språkundervisningen i sko-

Vid remiss av propositionen nr 219.

lorna är och hur viktigt det är att våra ungdomar får tillfälle att i så stor utsträckning som möjligt komma ut i världen för att lära sig språk och få kontakter.

Vi är med i FN, sade jag. Statsministern talade i Eskilstuna på FN-dagen, och det glädde mig mycket att i referatet av vad han där hade sagt läsa om hans rätt stora optimism i fråga om FN eller i varje fall hans övertygelse, att FN är ett medel som vi måste ha för att komma framåt i samvaron länderna emellan. Jag skulle önska att våra delegater i FN vore något mera frejdiga och mera talade om vad de ville. Jag anser att en sak i fortsättningen är mer betydelsefull än någon annan, nämligen att FN får verklig makt och får medel till sitt förfogande för att utöva sina funktioner. Förenta Nationerna behöver i denna onda värld militära trupper som står under FN:s befäl och överhöghet, och ju förr vi för fram den frågan på det praktiska planet, desto bättre är det.

Vi har också någonting som heter Interparlamentariska gruppen, en sammanslutning där de flesta av oss är med. Dess aktivitet består i att man sammanträder på kongresser en gång om året i olika länder. Vi får anslag av statsmedel för den saken, och det kan vara ett utmärkt led i den uppfostran jag talade om och i den strävan som vi behöver gynna för att våra utlandskontakter skall bli så bra som möjligt. Men det är fel att, såsom emellanåt har skett, ge ut de pengarna som en premie till gamla förtjänta riksdagsledamöter, som har ett eller annat år kvar av sin riksdagstid, för att de en gång skall få göra en utlandsresa. Det må vara dem hjärtligt väl unnat rent personligt, men staten bör inte bekosta en sådan sak. De som skickas ut till interparlamentariska möten bör vara folk som har framtiden för sig inom det politiska livet, personer som är villiga att göra någonting av en sådan resa, att lära sig

språk och få personliga kontakter, så att de kanske blir nyttiga verktyg i framtiden. Jag vill lägga styrelsen för Interparlamentariska gruppen och framför allt de partipolitiskt ledande männen om hjärtat att söka få ordning på den saken, annars kommer det anmärkning längre fram; det får inte vara en sorts premieinrättning för statsresor åt riksdagsmän.

Vårt förhållande till främmande makter är gott, sägs det, men där finns ett moln på himlen i vårt förhållande till den västtyska förbundsrepubliken. Vi har där en olöst fråga; jag har fört fram ärendet tidigare från den här platsen, och det måste föras fram tills frågan är löst. Efter kriget har här gjorts transaktioner med tysk privategendom som inte kan tolereras i ett rättssamhälle. Enskilda människor har blivit berövade sin egendom, kanske från vår synpunkt sett under vissa betryggande former, men dock på ett sätt som i varje fall enligt vad jag begriper inte kan godtas av hederliga människor. Det var kanske förklarligt att man såg på ett alldeles speciellt sätt genast efter kriget, men nu har vi haft tid att tänka oss för. Nu måste var och en inse, att om vi skall kunna resa till Tyskland och se tyskarna i ögonen, måste den här saken ur världen. Det händer att det kostar pengar, men vårt anseende såsom rättsstat och hederliga människor kan vara värt en bra summa. Det är kanske närmast utrikesministern som inom regeringen har hand om detta, och han är inte här, men jag vet att många andra skickliga människor är inkopplade på denna krångliga sak. Detta är inte en politisk fråga utan en moralisk, och den måste lösas under alla förhållanden.

Till det ekonomiska hör väl också riksbanken och därmed riksbankschefen. Jag vet att man inte skall diskutera val här i kammaren, herr talman, och jag skall vara försiktig. Vi i Älvsborgs län — herr Rubbestad och jag

och många andra — har blivit utlovade en ny landshövding, och han är välkommen till oss, men han skall ha en efterträdare i riksbanken, och det är av betydelse att man håller för ögonen det ärendets vikt. Det måste vara en skicklig karl, det bör vara en självständig karl, och så skall regeringen inte försöka hunsa med honom för mycket. Skall riksbanken skötas riktigt skall det vara en högt kvalificerad och högt avlönad man, som tillåtes att självständigt sköta sitt jobb och ta ansvaret för det. Får han inte göra detta, behöver vi inte ha någon högt kvalificerad man. Det kan då räcka med en man som kan expediera regeringens intentioner, och han behöver inte avlönas så särskilt högt. Jag vill uppställa dessa båda alternativ, och det är en viktig fråga.

Detta är litet osammanhängande, herr talman. Jag hoppas nu till våra arkiv. Finansministern är inte här just nu, men jag vet att han ibland njuter en stilla stund i kammарarkivet bland gamla volymer, och han vet då hur nedslitningen hotar att förstöra våra gamla urkunder. Är det så att arkiven kan få litet mera pengar till sitt konserveringsarbete, tror jag kommande generationer kommer att tacka oss därför.

Slutligen skulle jag vilja säga till justitieministern att jag är glad att bilstöld numera får kallas för bilstöld.

Därmed är jag inne på slutrepliken. Herr Pettersson i Dahl har varit nog vänlig att avlyfta, som jag tror han uttryckte det, besväret från mig att yrka bifall till den föreliggande propositionen. Herr Skoglund i Doverstorp hade samma yrkande. Jag skall vara mera blygsam och bara yrka remiss av propositionen till vederbörande utskott.

Herr HAGBERG i Malmö (h):

Herr talman! När en representant för den i koalitionen ingående mindre bro-

Vid remiss av propositionen nr 219.

dern omsider tog till orda här i kammaren, hade säkert åtskilliga väntat att få höra någon längre kommentar till det aktuella ekonomiska läget, framför allt till den märkliga händelse som inträffade för någon tid sedan. Jag syftar givetvis på räntejusteringen. Man blev emellertid mycket besviken. Herr Pettersson i Dahl tog på denna sak, som dock har föranlett en så omfattande diskussion, med mycket lätt hand. Herr Pettersson i Dahl förklarade att han inte hade något emot denna justering. Men, sade han, jag har inte ändrat mening. Detta uttalande påminner mig om en historia om en gammal prost — det var ingen ledamot av det numera rätt talrika proteståndet här i riksdagen — en gammal prost alltså som uttalade sig sålunda: »Min unge vän, sprit nyttjar jag icke, men understundom tager jag mig en genever.» I det sammanhang, varom nu är fråga, har man otvivelaktigt tagit sig en genever, bildligt talat, och jag måste nog säga, att resultatet förefaller ha blivit ganska välgörande, som det ofta blir vid användandet av denna medicin. Anslutningen kring detta lån har ju blivit över förväntan. Den har blivit så stor, att man får gå tillbaka ända till krigsårens försvarslån för att finna någon jämförelse.

Det var ett annat uttalande av herr Pettersson i Dahl, som jag också gärna skulle vilja knyta en kort kommentar till. I stället för att syssla med, som man hade hoppats, den ekonomiska politiken, använde herr Pettersson i Dahl en betydande del av sitt anförande till en filippik speciellt mot högern av någon anledning som jag inte riktigt kan förstå. Det var emellertid ett yttrande där, som jag i någon mån fäste mig vid. Herr Pettersson i Dahl ordade om det »fåtal som högern alltid intresserat sig för». Men, herr Pettersson i Dahl, skulle vi inte nu snart kunna vara ense om att avföra denna gamla klyscha till allmänna indragningsstaten? Ett parti, som dock samlar 600 000 röster, kan

Vid remiss av propositionen nr 219.

ju inte vinna alla dessa röster genom att göra sig till talesman för ett fåtal.

Jag skulle med herr talmannens benägna medgivande vilja komplettera detta mitt uttalande med följande, också det adresserat till herr Pettersson i Dahl. I min egen hemstad Malmö samlade högern vid senaste valet något över 32 000 röstande. Det är ungefär 27 procent av väljarna i denna stad. Dess sociala struktur är känd. Malmö är ju ett stort och betydande industrisamhälle. Man kan inte, herr Pettersson i Dahl, samla 27 procent av väljarna i ett sådant samhälle som Malmö, om man gör sig till talesman för ett fåtal.

Jag är inte så särskilt intresserad av det bollande med valsiffror, som här äger rum. Men jag kan inte i anslutning till herr Petterssons i Dahl anförande underlåta att slutligen erinra om att så sent som 1950 — det är dock inte mer än fyra år sedan dess, låg högern och bondeförbundet mycket jämnt. Bondeförbundet låg före med 1 000 röster. I dag, herr Pettersson i Dahl, fyra år senare ligger bondeförbundet efter högern med ungefär 200 000 röster! Kan man nå ett sådant resultat för högerens vidkommande, herr Pettersson i Dahl, genom att göra sig till talesman för ett fåtal? Jag tror som sagt inte att herr Petterssons i Dahl anförande i den delen kan anses så särskilt starkt underbyggt. Jag tror det skulle vara lyckligt för oss alla, om sådana antikverade valfraser definitivt avfördes från diskussionen.

Det talas i dessa dagar så mycket om vad som främst åsyftas med det nya lånet. Finansministern har varit inne på den saken, och riksbankschefen gjorde ett uttalande omedelbart efter det räntejusteringen tillkännagavs. Den sistnämnde förklarade — och finansministern har sagt ungefär detsamma tidigare i dag — att vad som främst åsyftas är »en åtstramning av kreditmarknaden för att motverka de nu något för starka expansiva tendenserna».

Jag citerar här riksbankschefen ordagrant. Det är på det sättet; det är nog så riktigt. Men, herr talman, man får nog i detta sammanhang inte alldeles bortse från statens roll som investerare. Det kan ju dock inte vara denna kammares ledamöter alldeles obekant att riksdagens anvisningar på kapitalbudgeten för löpande budgetår betydligt överstiger siffran en miljard kronor. Räkna vi in de kvarstående reservationerna, kommer vi till en siffra vida överstigande detta belopp. Dessa pengar, det förstår ju var och en, skall upplånas, hur det nu skall gå till. Jag skulle vilja fråga: Vore det dock inte skäl i att även staten anpassade sina investeringar efter konjunkturutvecklingen? Har man inte i den hets, som är rådande så ofta i det här huset, hållit på att glömma bort att kapitalbudgeten dock måste begränsas till belopp, som kan tillgodoses inom ramen för de tillgängliga resurserna? Då nu riksgäldsfullmäktige i ett uttalande här omdagen speciellt understrukt denna sak, tror jag, att detta är, som man brukar säga, ett ord i sinom tid. Kapitalbudgeten kan inte göras upp utan hänsyn till storleken av det enskilda sparande, som kan beräknas stå till förfogande för sådana långfristiga investeringar, som det här är fråga om. Ty får man inte de här pengarna, nödgas ju riksgäldskontoret att vid sin kapitalanskaffning i allt högre grad anlita kortfristig upplåning hos affärsbankerna, en upplåningsmetod, som naturligtvis innebär mycket stora risker för inflation.

Jag för min del tror, att det nog är ganska riktigt, som det har sagts, att statens utgifts- och upplåningspolitik under de två senaste åren haft till följd, att effekten av de penningpolitiska vapnen sannolikt har försämrats. Effekten skulle ha blivit större, om utgifts- och upplåningspolitiken gestaltats annorlunda. Nu står vi inför en ny antiinflationspolitik. Såvitt jag förstår, är det

Vid remiss av propositionen nr 219.

därför en förutsättning för att denna nya antiinflationspolitik över huvud taget skall lyckas, att den offentliga sektorn, som inte anses vara särskilt räntekänslig, ålägges stark sparsamhet med utgifter och att lånebehovet för denna sektor i stor utsträckning täcks på marknaden och inte i banksystemet. Detta tycks ju också, såvitt jag rätt uppfattade det uttalande, som finansministern här gjort, vara finansministerns egen uppfattning.

Jag vill här gärna, herr talman, förklara, även om det kanske förvånar någon, att enligt min mening är finansministern icke ensam ansvarig för att det har gått som det gått. Han har det säkert inte alltid så lätt, när det gäller att hålla de övriga departementscheferna på jorden då de kommer med sina »behjärtansvärda ändamål», som det brukar heta. Och, ärade kammarledamöter, hur har riksdagen själv fungerat i detta sammanhang? Är det opasande, herr talman, att ställa den frågan: Hur har riksdagen ryktat *sitt* ansvar, när det gällt att visa återhållsamhet? Här finns nog, skulle jag tro, just nu åtskillig plats för en ganska nyttig självrannsakan. Det måste nämligen för eller senare, antingen vi vill det eller inte, bli slut på den orealistiska »vi har råd till allt»-mentalitet som nu alltför länge gjort sig alltför bred. Jag är ganska övertygad om att en mera restriktiv riksdag skulle vara ett gott stöd för vår nuvarande finansminister.

I ett uttalande i anslutning till meddelandet om höjningen av den långa räntan förklarade riksbankschefen, att det inte vore riksbankens avsikt att ingripa med några detaljregleringar. Vad man syftar till är, sade riksbankschefen, en allmän kreditstramning. Det är, tillade han, den totala kreditvolymen, som måste pressas ned. Skall det vara någon mening med en sådan deklaration, måste den ju betyda, att i

begreppet den totala kreditvolymen också den offentliga sektorn inkluderas.

Det, som jag tycker är särskilt glädjande i fråga om anslutningen kring det nya lånet, är det anmärkningsvärt starka inslaget av enskilda personer. Den som har haft något intresse för de många lånetransaktioner, som staten under en lång följd av år har nödgats vidta, måste känna sig överraskad, för att inte använda ett annat uttryck, över denna uppslutning från de enskildas sida kring detta statslån. Det är inte denna gång, som det har brukat vara, bara försäkringsbolag, banker, fonder, kassor, landsting etc., som har tecknat. Det är i stor utsträckning enskilda människor. Sedan länge har det, som jag antydde för ett ögonblick sedan, varit påtagligt, att privatpersoner endast i mycket obetydlig grad deltagit i statslåneemissioner. Vi står här otvivelaktigt inför en omsvängning från allmänhetens sida.

Vad innebär då den omsvängning, som nu har kunnat konstateras? Jag tror inte det är alldeles oriktigt att förmena, att denna omsvängning visar, att den senaste räntehöjningen verkat starkt attraherande på sparkapitalet. I teckningsresultatet för det nya lånet — det är ju över 640 miljoner — har myndigheterna, säga vad man vill, fått ett klart bevis på räntegottgörelsens betydelse. Det går inte, såvitt jag förstår, att i fortsättningen hävda den här i kammararen så många gånger framförda meningen, att en halv procent spelar ingen som helst roll. Här har vi ett bevis för att den verkligheten spelar en roll.

Finansministern framhöll visserligen i ett föredrag häromdagen inför Kommunaltjänstemannaförbundet — och han var i förmiddags inne på samma tankegångar — att riksbankens räntehöjning på »de långa pengarna» inte skedde för att man hoppades kunna öka sparandet — »det torde inte fungera så», sade finansministern, vad som nu kan menas med det. Jag vet inte, om

Vid remiss av propositionen nr 219.

detta är så alldeles riktigt resonerat. Jag återkommer emellertid till den saken om ett ögonblick.

Jag skall först ytterligare något uppehålla mig vid vad finansministern sade i det nämnda anförandet inför Kommunaltjänstemannaförbundet. Han tillade, att räntehöjningen skedde inte heller för att fördyra saker och ting och därigenom minska aktiviteten, utan den skedde för att folk, som hade pengar stående hos affärsbankerna, i stället skulle köpa statsobligationer. Finansministern utvecklade ytterligare detta ämne här i dag. »Därigenom minskas affärsbankernas pengar, och man får den åtstramning av deras krediter som vi eftersträvar», tillade han.

Jag bestrider inte, att det ligger åtskilligt i detta resonemang. Det kan man inte underlåta att medge. Jag kan följa finansministern en ganska god bit på väg, när han ser saken på det sättet. I stor utsträckning är det naturligtvis i det här fallet inte fråga om ett nysparande. Man överför medel för att få bättre ränta. Det är ju alldeles uppenbart. Men jag tror, att saken även har en annan sida, som tyvärr, såvitt jag kan se, har något förbisetts i den allmänna diskussionen. Jag undrar nämligen, om man inte, i varje fall på längre sikt, så att säga »på köpet» vid denna räntejustering kan få ett betydande nysparande. »Atmosfären», om jag må använda detta uttryck, för ett sådant nysparande har ju blivit bättre. Många, som tar av sina tillgodohavanden på bankräkningarna för att köpa statsobligationer, vill nog ha medel till hands för sina eventuella behov och kan då tänkas sätta in pengar på bankräkningar. Då får man ju ett nysparande, som är så oändligt önskvärt och som kanske ingen önskar mer än finansministern. Men en sådan utveckling mot ett mera markerat nysparande skulle naturligtvis främjas och underbyggas, därest man nu läte räntehöjningen gå vidare och inte stoppade den vid vad som nu har medgivits.

Jag vill i detta sammanhang peka på en annan åtgärd — jag medger gärna, att det gäller en angelägenhet av begränsad betydelse — men jag vill omnämna den, därför att jag tror, att en sådan åtgärd som den, som jag nu kommer att säga ett ord om, kan komma att verka sparfrämjande. Jag syftar på 1950 års skattelagssakkunnigas förslag till, som det heter, »förenkling av vissa beskattningsregler». Jag är säker på att i varje fall de ledamöter av denna kammare, som intresserar sig för dessa ting, har sett, att skattelagssakkunniga bl. a. föreslagit dels att inkomst av kapital — ja, även inkomst av annan fastighet — skall vara skattefri upp till ett belopp av 200 kronor, dels att försäkringspremieavdraget skall höjas från nuvarande 200 kronor för ensamstående och 400 kronor för gifta till resp. 300 och 600 kronor. Enligt min mening måste sådana anordningar som dessa av de sakkunniga nu föreslagna var för sig verka sparfrämjande, och jag vill gärna hoppas, att finansministern kommer att ta på dessa förslag så välvilligt som möjligt.

Tyvärr, herr talman, måste man nog från sparfronten, om jag får använda denna term, samtidigt inregistrera tecken, som går i rakt motsatt riktning till de nu nämnda. Uppenbarligen planerar man nämligen i annat sammanhang åtgärder, som direkt måste komma att motverka sparandet, nämligen den form av sparande, vi brukar kalla företags-sparandet. Jag tänker på det förslag, som företagsbeskattningskommitténs majoritet nyligen lagt fram och som kammarens ledamöter väl känner till från tidningsreferaten. Jag skall inte här i detalj uppehålla mig vid denna angelägenhet; den ligger ju alltså under remissbehandling. Tids nog får vi tillfälle att diskutera den frågan här i kammaren, men så mycket vill jag nu säga som att från småföretagarsynpunkt är förslaget om en skärpning av varuvärderingsreglerna oroväckande, då ju lager-

Vid remiss av propositionen nr 219.

nedskrivningen för majoriteten småföretag varit den hittills enda möjligheten att åstadkomma någonting i riktning mot en konsolidering. Jag har sett i tidningarna, att man från vissa av småföretagarnas organisationer talat om »diskriminering» av småföretagen. Det är ju starka ord att använda i ett remiss-svar, men det kan ju ifrågasättas om det inte ligger något i detta uttryck. Frågan är nog, om tiden nu inte är inne för dem, som bestämmer i dessa ting, att tänka om även i denna sak.

Man har tidigare här i dag talat så mycket om vad de socialdemokratiska tidningarna skrivit och vad de inte skrivit om räntestjusteringen. Här har citerats ett uttalande i tidningen »Folket», som ledde till den beklagliga konsekvensen att finansministern förklarade, att Folkets värderade redaktör inte representerade allmänheten. Jag skulle kunna citera ett uttalande i samma stil i tidningen »Arbetet», men med hänsyn till att tidningens aktade redaktör vid sådant förhållande också han kunde löpa risken att framställas såsom icke företrädande allmänheten skall jag inte göra det. Jag skall i stället ta fasta på huvudorganet för att vara alldeles på den säkra sidan. Där får man nu veta hur litet doktrinär vår regering i själva verket är. Där utsades häromdagen, att den vidtagna åtgärden är att fatta som »en signal att statsmakterna ej kommer att ligga stilla och att deras ingripande ej kommer att hämmas av någon dogmbundenhet vare sig åt det ena eller andra hållet». Det måste jag säga var ett utmärkt uttalande. Måtte det bara stå sig. I anslutning till detta uttalande skulle jag emellertid, herr talman, gärna vilja passa på tillfället att vördsamt rekommendera skattefrågan till ett förnyat övervägande inom de bestämmande kretsarna, obundet av dogmer och konventionellt tänkande på samma sätt som nu skett i räntefrågan.

Vi har från högerhåll de senaste åren framlagt motioner om begränsning av

statsverksamheten mot bakgrunden av angelägenheten av en skattesänkning. Vi körde mycket med detta i valrörelsen, det bestrider jag inte. Jag skall därför inte närmare uppehålla mig vid den saken, jag bara konstaterar att dessa motioner här i kammaren i vederbörig ordning avslagits. Vi har kommit tillbaka i år bl. a. med en framställning, i vilken sammankopplats nödvändigheten av planmässiga åtgärder för rationaliseringar och begränsningar i den statliga verksamheten med kravet på planerat skattesänkingsarbete. Vi har också föreslagit ett system med skattefritt sparande för bostadsändamål. Vi är övertygade om att denna sparform skall stimulera ungdom, som vill sätta bo, till ett sparande, som eljest inte skulle komma till stånd. Behandlingen av dessa frågor har uppskjutits till höstriktsdagen. Det har blivit något slag av tradition under senare år att förfara på detta sätt. Vi får alltså tillfälle att resonera om dessa förslag om några veckor. Jag undrar, herr talman, om det inte vore skäl i att denna gång på förekommen anledning skänka dessa framställningar ett något mindre förstrött intresse än tidigare varit fallet.

Till slut, herr talman, bara ett ord till om sparandet. Vi har, som det många gånger tidigare sagts, att välja mellan konsolideringens väg och balansgång på gränsen till inflation. Statsministern talade enligt gammal tradition till den socialdemokratiska riksdagsgruppen samma dag som höstriktsdagen sammanträdde. I detta anförande — jag kan givetvis endast hålla mig till de referat som förekommit i tidningarna men som jag föreställer mig var auktoriserade — framhöll statsministern — inte utan tillfredsställelse, förmodar jag — att den genomsnittliga lönenivån för industriarbetarna beräknas ha stigit med 4 å 5 procent från i fjol. Samtidigt har, sade han, prisnivån visat en sjunkande tendens. Om statsministern hade gått tillbaka ytterligare ett år i tiden, hade han

Vid remiss av propositionen nr 219.

kunnat säga, att den genomsnittliga lönenivån för industriarbetarna beräknas ha stigit med nio procent under två år. Dessa siffror bestyrkes också av innehållet i konjunkturinstitutets rapport, som offentliggjordes i går. Vi har alltså här en vacker och glädjande ökning av lönenivån. När jag gör detta konstaterande, måste jag emellertid samtidigt säga, att, om det föreligger en genomsnittlig ökning av industriarbetarnas löner på nio procent under de senaste två åren, så borde det väl också finnas utrymme för ett mycket brett lagt sparande, alltså ett sparande i de vidaste kretsar här i landet, till gagn för penningvärdets bevarande.

I nämnda rapport från konjunkturinstitutet står emellertid bland annat följande sats: »Några väsentliga förändringar i det personliga sparandet synes inte ha inträffat.» Detta nedstämmande uttalande från konjunkturinstitutets sida är riktigt. Jag har här i min hand en uppställning över behållningen på sparkasseräkning hos samtliga kreditinstitutioner i landet den 30 september i år, alltså postsparbanken, de 84 större sparbanker, som ingår i statistiken, affärsbankerna, jordbrukskassorna, KF:s sparkassa o. s. v. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp dessa siffror, men jag tror man kan säga, att den bild av sparandet, som man får av denna uppställning, inte är särskilt uppmuntrande. Den innebär nämligen att tillgången på kapital för exempelvis långfristiga investeringar — som vi så ofta talar om — är för liten, vilket är att beklaga. Ty, när allt kommer omkring, är nämligen sparandet — inte minst i ett så oklart läge som det nuvarande — den viktigaste stabiliseringsfaktorn. Vi kan se på effekten av de åtgärder, som vidtogs av de skickliga herrarna i finansdepartementet. De kan komma med den ena konstruktionen efter den andra, men deras uppslag och initiativ föranleder oftast meningsskiljaktigheter. Resultaten ter sig tvivelak-

tiga. Däremot tror jag att alla, även finansdepartementets talesmän, kan vara ense om att sparandet är den viktigaste stabiliseringsfaktorn. Ett sparsvänligt klimat borde därför vara just den friska luft, i vilken vårt folk ganska snart, det är min fasta förvissning, skulle bli kurerat från sin elaka inflationssjuka — precis som fallet varit med en lång rad länder runt om ute i Europa.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Några vänner, som tycks ha lyssnat till vad jag nyss anförde, har fäst min uppmärksamhet på att min uppräknings av de karakteristika som jag ansåg borde utmärka en riksbankschef, kunde innebära en insinuation att den nuvarande riksbankschefen icke skulle fylla dessa kvalifikationer. Jag vill därför till kammarens protokoll manifesteras, att jag icke hyser en sådan åsikt, utan att jag tvärtom anser honom vara en självständig och bra riksbankschef.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Vid Nordiska rådets möte i Oslo i somras enade man sig om att rekommendera ett fortsatt arbete för att skapa en gemensam nordisk marknad över så stora områden som möjligt av det ekonomiska livet. För att realisera detta rekommenderade man likartade tullsatser för de nordiska länderna gentemot andra stater och en arveckling av tullar och restriktioner vid de nordiska gränserna. Vidare rekommenderade man förhandlingar för att lösa konkreta uppgifter, som är gemensamma för de nordiska ländernas produktivitet och levnadsstandard: kraftförsörjning, teknisk naturvetenskaplig forskning, jordbruksvetenskapliga frågor o. s. v. Den svenska delegationen var därvid enig med den danska och majoriteten av den norska, liksom vi var eniga med den svenska regeringen om de rekommendationer som

Vid remiss av propositionen nr 219.

gjordes. Det är ju alltid så på det politiska området, att det man är överens om diskuterar man inte så värst mycket. Jag har bara velat omnämna detta och vill stryka under att jag tror det är angeläget att vi här i den svenska riksdagen litet till mans gör oss förtrogna med de tankegångar det är fråga om. Det är alldeles riktigt som statsministern sade, att vägen kan bli lång och kanske också besvärlig, men så mycket nödvändigare är det ju att man inte glömmer bort att göra sig förtrogen med förhållandena.

Här har, herr talman, rätt mycket diskuterats om valrörelsen. Herr Petersson i Dahl nämnde, att det tycks ha varit högerns avsikt att beröva bondeförbundet inflytande. Jag skall inte föra högerns talan och knappast något annat partis heller. Annars trodde jag det var självklart att det är alla partiers avsikt att beröva konkurrentpartierna inflytande. Det är väl det legitima syfte vi allesammans har i en valrörelse. Det verkar rätt idylliskt, tycker jag, om man börjar på att diskutera detta, och jag skall inte göra det.

Här i landet firar vi ju jubileum alltemellanåt av alla möjliga anledningar, och medan valrörelsen pågick ägnade en del socialdemokratiska tidningar något slags jubileumskommentar åt den svenska arbetsmarknadsstyrelsen — den hade ett annat namn från början, denna Hjalmar Hammarskjölds skapelse från år 1914, som nu alltså fyllde 40 år. Jag förvånar mig över att detta ansågs vara ett jubileumsämne, men jag skall inte utveckla det heller, herr talman.

Det är ett annat jubileum jag skulle vilja beröra. Det är visserligen intet fyratioårsjubileum utan ett tioårsjubileum. Så länge sedan är det sedan de svenska efterkrigsprogrammen lades fram för allmänheten. Det var bl. a. det socialdemokratiska 27-punktsprogrammet, i vars första punkt det heter:

»Prisstegringar förhindras. Vid bättre varutillgång bör priserna sjunka.»

Detta var alltså det hugnesamma budskap som man då hade att ge svenska folket. Nu efter tio år, när vi har litet perspektiv på utvecklingen, kan vi ju se hur det har gått. Det har inte gått precis i enlighet med programmet.

Det var emellertid inte bara i detta 27-punktsprogram som man anslöt sig till denna tankegång. I bankoutsrottets utlåtande nr 57 från år 1944 finns verkligen ett av regeringen framlagt ekonomiskt efterkrigsprogram, som var byggt på samma syn som 27-punktsprogrammet i denna punkt. Det heter där att penninginkomsterna varken borde höjas eller sänkas. Bankoutsrottet hade en hel del berömmande ord att säga om detta program. Man var särskilt glad åt att olika alternativ hade sakkunnigt genomarbetats och åt att man fått anslutning för dessa tankegångar från olika håll. Det gällde riksbanksfullmäktige, regeringen, samtliga demokratiska partier, LO, Kooperativa förbundet och representanter för bankerna och affärsvärlden. Jag citerar några rader: »Enligt utskottets mening är det av utomordentlig vikt, att de huvudsakliga slutsatser och rekommendationer, som de penningpolitiska utredningarna lett till, enhälligt omfattats av samtliga sakkunniga vid frågans förberedande behandling samt vunnit departementschefens och regeringens gillande. Denna enighet ger ökad tyngd åt det i propositionen framlagda programmet för penningpolitiken under den närmaste efterkrigstiden.»

Som jag nämnde har det inte gått precis så som man tänkte sig för tio år sedan, när detta program skrevs. Levnadskostnadsindex har stigit från 154 till 215, och vi vet allesammen åtskilligt om milstolparna på denna törnbeströdda väg. Nu förstår jag mycket väl och erkänner mycket gärna, att det inte alltid går att driva ekonomisk politik eller politik över huvud taget

Vid remiss av propositionen nr 219.

efter ett på förhand uppgjort program. Det finns på det politiska området mycket oväntat som inträffar, så mycket av strömsättningar och vindkast som gör, att det kan vara svårt att hålla kursen. Men även om man medger detta, tar alltihop det där med i bilden, tror jag ändå man kan ha anledning säga att de svenska statsmakterna har lyckats relativt dåligt med att realisera vad man en gång hoppades.

Det finns mycket som är riktigt i 1944 års program. Det är ju så att man kan ta ut en stegring i den reala levnadsstandarden antingen genom att höja de nominella inkomsterna eller genom att sänka priserna eller naturligtvis genom en kombination av dessa möjligheter. Man kan naturligtvis också, såsom vi har gjort, höja både priserna och de nominella inkomsterna och ändå försöka hålla lönerörelserna i gång så att det blir en någorlunda hygglig fördelning av den reella standardstegringen. Men det ligger väl ändå ganska mycken sanning i vad man påstod för tio år sedan, när man motiverade detta program med att de nominella lönestegringarna knappast kan förlöpa så rättvist, att den höjda standarden kommer alla till del på samma sätt som om det sker genom prissänkningar.

Vad som har hänt under dessa tio år är att lägga till handlingarna. Det är bara att konstatera att så här har det nu gått, och det som är gjort kan man inte göra ogjort. Men det skulle vara oerhört dystert — och det kanske är det viktigaste i dagens läge — ifall vi utan några inflationsdrivande krafter utifrån skulle få ett nytt varv av lönestegringar som leder till prisstegringar.

Professor Ohlin har här i dag framhållit — något som han framfört många gånger tidigare — att det vore önskvärt att få ett bättre grepp om en del företagens inkomster för att man därigenom bättre skulle kunna bedöma vad som bör göras och hur det bör

göras i fråga om ekonomiska ingrepp som påverkar dessa kategoriers ekonomi. Det är säkerligen alldeles riktigt, men det skulle också vara värdefullt att veta, hur många människor det finns i detta land som inte kan höja sina nominella inkomster när priserna stiger. Jag vet att man försöker att så småningom kompensera dem genom sociala åtgärder av olika slag, men man når aldrig ut till alla dem som drabbas av prisstegringen, och man gör det inte annat än med lång eftersläpning, i den mån man över huvud taget lyckas. De stora familjerna, alla de människor som inte kan starta någon lönerörelse — och det är trots allt sammanlagt en mycket stor grupp i detta land — alla dessa drabbas direkt och orättvist av prisstegringar. Och ju lägre deras standard är förut, ju mera den är sammansatt av de nödvändigaste varorna, desto hårdare drabbas de många gånger av en sådan utveckling.

Här har diskuterats vem som har ansvaret för den fortsatta utvecklingen, statsmakterna eller intresseorganisationerna. Jag tror man har anledning stryka under att det måste finnas ansvar överallt där det finns makt, och ansvaret bör finnas ungefär i proportion till makten och möjligheterna att öva inflytande. Den av regeringen år 1951 tillsatta vetenskapliga utredningen om hur man skall kunna förena full sysselsättning och stabilt penningvärde, d. v. s. den utredning som borde ha varit gjord innan man skrev 27-punktsprogrammet om det skulle ha varit någon botten i det, vilket det ju inte var, denna utredning är ännu inte färdig, och därmed är det väl alltså från finansministerns sida erkänt, att vi i grund och botten inte har något slutgiltigt och definitivt svar på frågan hur dessa två väsentliga önskemål skall förenas. Så länge det svaret inte är givet och vägen framåt i detta avseende inte är kartlagd, lär det inte vara rim-

Vid remiss av propositionen nr 219.

ligt att frikalla någon från ansvaret för den fortsatta utvecklingen.

När finansministern därför talar om att han nu vill skapa ett pristryck som leder till temporära prissänkningar, bland annat genom dollarimporten, skall jag för min del gärna be att få önska honom lycka till. Det är alldeles tydligt att någon stillastående, helt stationär prisnivå kan man aldrig få. En genomsnittligt stabil prisnivå kan man inte tänka sig utan att vissa priser också faller, och därför är det, om man skall gardera sig mot en ny försämring av penningvärdet, önskvärt att ett sådant pristryck skapas.

I detta sammanhang har räntefrågan kommit in i bilden, och här har diskuterats hur olika parter tidigare stått till frågan om en rörlig ränta. I dag får vi veta att egentligen alla i princip har varit med på denna rörliga ränta, vilket tydligt visar att det i politiska sammanhang är mycket svårt att tala så, att missförstånd inte uppstår. Jag får ju säga att när jag läst exempelvis det uttalande som herr Pettersson i Dahl här citerat rörande sitt ståndpunktstagande och som också andra citerat i denna debatt — jag skall inte trötta med att läsa det en gång till — har jag mycket svårt eller, rättare sagt, har jag haft mycket svårt att förstå annat än att det var en rekommendation att icke begagna räntevapnet. Dessutom kanske jag kan få göra en liten rättelse i texten, när herr Pettersson i Dahl talar om oppositionens »räntehöjningsideologi». För folkpartiets del tror jag inte att det har funnits någon räntehöjningsideologi, utan det har funnits en uppfattning att man i lämpliga sammanhang borde använda en rörlig ränta.

Man har emellertid i många sammanhang på det mest skrämmande sätt målat följderna av denna höjda ränta. Det gjorde inrikesministern, herr Hedlund, den 19 januari i år. När man nu har tillgripit en höjd ränta i ett visst sam-

manhang får man från Jordbrukarnas Föreningsblad, Fackföreningsrörelsen och andra sådana inflytelserika tidningar höra, att det givetvis kan vara ett visst obehag förenat med detta, men att det ju i alla fall var det bästa som kunde göras. Att åtgärden inte i och för sig är någonting att vara glad åt är vi överens om. Vi har såvitt jag vet aldrig från folkpartiets sida påstått att en höjd ränta skulle vara något i sig självt önskvärt, utan den har betraktats som ett nödvändigt ont i vissa sammanhang för att undgå någonting ännu värre. Tydligen är det också så finansministern har betraktat saken just nu.

Nu talar finansministern om att en höjd ränta skall användas då det inte föreligger något svårare inflationstryck, därför att den annars inte hjälper. Och så säger finansministern att därför lekte vi inte med en höjd ränta 1950 eller 1952. Jag har ingen större anledning att polemisera mot finansministern här i dag beträffande hans sakståndpunkter, men i den här historieskrivningen tycker jag nog att det fattas en del. I debatten år 1950 om penningpolitiken bekände sig finansministern mycket riktigt till en rörlig ränta i princip, men han sade, att det kunde man inte begagna då, i den situation som då förelåg, men om något år eller så skulle det kanske vara möjligt att göra det. Detta yttrades i denna kammare den 24 maj 1950. Minns jag rätt dröjde det på dagen två månader tills riksbanken inställde köp av statsobligationer och därmed i realiteten höjde räntan, och det drog ju mycket riktigt med sig en räntehöjning på hösten 1950. Riktigt så fin är alltså inte finansministerns historia som den efterrationaliserade framställningen i dag skulle kunna ge vid handen.

Vad bondeförbundet och dess inställning beträffar får jag nog säga, att om det var något som jag trodde att jag lärde mig under valrörelsen när det gällde bondeförbundets ståndpunkt, så

Vid remiss av propositionen nr 219.

var det att bondeförbundet hade räddat penningvärdet och på ett avgörande och betryggande sätt skapat den ekonomiska stabilitet, som vi inte hade när bondeförbundet gick in i regeringen. Det har man förkunnat praktiskt taget varhelst jag har hört på framställningarna från det hållet; kronan är räddad tack vare att bondeförbundet grep tag i ratten 1951.

När herr Pettersson i Dahl här skulle försöka krångla sig ifrån sina egna uttalanden — vilket naturligtvis aldrig lyckas, hur mycket herr Pettersson i Dahl än krånglar — sade han att en räntehöjning är någonting som endast kan tillgripas i yttersta nöd; jag antecknade orden. Jag tycker det är litet underligt att denna yttersta nöd skulle komma en månad efter valet, då man hade förkunnat för allt Sveriges folk att frågan om penningvärdet var löst.

Jag skall inte läsa några citat. Jag har åtskilliga sådana, men det kan göra det samma.

Herr talman! Jag måste säga att jag blev en smula överraskad strax efter valet när man såg spelöppningen till årets avtalsrörelse. Där förkunnades det från regeringen närstående håll med beklagande, att löftena om sänkta varupriser icke hade infriats. De som hade rest omkring och talat om att de var hundraprocentigt nöjda med regeringens ekonomiska politik upptäckte så fort valet var över, att löftena om sänkta varupriser inte hade infriats.

På de punkter där vi från folkpartiets sida har presterat — i och för sig tämligen blygsamma — förslag till pris-sänkningar under de gångna åren har man inte visat det minsta intresse från socialdemokratiskt håll att vara med. Man kunde från år 1952 och framåt ha hållit mjölet till svenskt bröd 10 å 15 öre billigare än vad man nu har gjort. Detta kunde ha gjorts genom den jordbruksreglering som man har haft i sin hand. Men det har man inte brytt sig om, och — som sagt — för de i och

för sig mycket måttfulla förslag till justeringar, som vi ibland har fört fram, har man inte visat ett spår av intresse.

Låt mig säga, för att undvika missförstånd, att den diskussion om de svenska jordbrukspriserna, som förs på vären, alldeles självfallet förs utifrån den prognoskalkyl, i vilken man förutsätter hyggligt väder och normalskörd. Det är ju själva diskussionsbasen, eftersom man inte har någon annan grundval att diskutera på. Vad som sedan kan hända under sommarens och höstens gång, det är ju något annat. I år har det hänt en hel del, såsom här har sagts tidigare. Ett mera prövande väder för lantbrukarna än det har varit i sommar, särskilt i vissa landsdelar, är det ju nästan svårt att tänka sig, och det motiverar att man försöker fördela bördorna när det gäller skörde-skadorna. Men det är som sagt en sak för sig, som man inte kan dra in i ett principiellt resonemang, ifall man nu vill föra det på ett någorlunda hyggligt sätt.

Nu skulle jag bara vilja notera till riksdagens protokoll, att den ståndpunkt som folkpartiet tidigare har till-låtit sig inta när det gäller spannmåls-priset har accepterats av herr Norup för 1955 års skörd. För denna skörd har det satts ett pris av 40 kronor på vete och 35 kronor på råg. Detta är vår-priset, gällande den 1 april 1956, vilket alltså betyder att höstpriset ligger någonstans vid 37: 50 eller 38 kronor för vete och 32: 50 eller 33 kronor för råg. Jag vill upprepa vad jag yttrade i ett föredrag i somras, att mot den prissättningen har jag för närvarande, så långt jag nu kan överblicka saken, ingen er-innan att göra.

Men då kan man ju, herr jordbruks-minister, ställa frågan: Vad är det för produktionskostnader som har fallit och som gör det möjligt att hålla det priset för 1955 års skörd? Mig veterligt har ingenting väsentligt hänt beträffande produktionskostnaderna, och än-

då säger jordbruksnämndens chef, att man trots de sänkta priserna räknar med en mycket stor brödsädsareal. Men går det alltså att år 1955 odla vete för 40 kronor, varför gick det då inte att göra det åren 1952 och 1953, när ju produktionskostnaderna inte har gått ned?

Jag tror att debatten på denna punkt egentligen kan vara avslutad, ty herr Norup har ju själv givit slutrepliken.

Vidare skall jag, herr talman, bara be att få säga några ord om ett par detaljer. Jag kommer först till frågan om foderpriset, som för övrigt inte är någon detalj utan som för en stor del av Sveriges jordbrukare och även för andra är en viktig sak.

Det råder här i Sverige brist på kött — därom har vi blivit underrättade i flera olika sammanhang, varav en del inte varit särskilt behagliga. Samtidigt har vi överskott på både kalvar och mjölk, och vi har i många fall överskott på vete och grovfoder. Dessutom finns det tillräckligt med arbetskraft på småbruks- och bondgårdar för den lilla produktionsökning som skulle behövas för att vår köttproduktion skulle bli tillräckligt stor. Vad som kräves för att balansera foderstaterna och få det hela på rätt bog är rimliga priser på foderspannmål. Med sådana priser finns det alla förutsättningar för en ökad köttproduktion. Nu har man i stället betalat upp till 24 kronor per 100 kg brödsäd för att bli av med spannmålen, samtidigt som man importerat dåligt kött från Sydamerika. Det är en mycket dålig planhushållning och jordbrukspolitik som i detta avseende förts.

En extra poäng i hela denna spannmålsaffär är att jordbrukarna varit så angelägna att sälja ut rågen medan staten betalade förlusten, att man inte kunde lugna sig och se hur det gick med bärgningen av skörden, och därför måste vi nu köpa råg, sedan vi betalat 24 kronor per kg för att bli av med det tidigare överskottet. Det är ju

Vid remiss av propositionen nr 219.

nästan lika olyckligt som när jordbruksministern förra hösten mitt uppe i allt veteöverflödet träffade en överenskommelse om att köpa vete enligt det internationella veteavtalet.

Slutligen vill jag helt kort beröra frågan om oljekraftfodret. Vi har ju i år fått skördeskadat dåligt hö och dåligt grovfoder över huvud taget; rotfrukterna är, åtminstone i de landsändar jag besökt, praktiskt taget förstörda och spannmålen är delvis också dåliga. Om det över huvud taget skall gå att få någon fason på foderstaterna, är det i många fall inte möjligt annat än genom att använda oljekraftfoder. Men priset på oljekraftfodret hålles fortfarande uppe i över 50 kronor per 100 kg. Jag skulle vilja fråga jordbruksministern, om han fortfarande tänker låta detta pris ligga så högt. Skall de, som nu har fått sin skörd förstörd eller skadad och som kämpar med svårigheter i olika avseenden, behöva betala ett så högt pris för oljekraftfodret? Jag tror att flertalet jordbrukare i detta land är rätt intresserade av svaret på den frågan.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ge en replik till herr Waldemar Svensson med anledning av hans argumentering då det gäller den ändrade räntan. Han kan inte förstå att bondeförbundet någon vecka efter valrörelsens slut kan vara med om att ändra räntan, sedan vi under hela valrörelsen talat om att det ekonomiska läget och penningvärdet stabiliserats på ett betryggande sätt. Men när vi här i riksdagen i våras behandlade frågor som rörde det ekonomiska läget, t. ex. bankoutsiktets utlåtande om den ekonomiska politiken, så gjordes det ju, herr Waldemar Svensson, från både högerns och folkpartiets sida uttalanden, där man medgav att det uppnåtts en viss grad av samhällsekonomisk balans här i lan-

Vid remiss av propositionen nr 219.

det. Det förekom t. o. m. att folkpartister intygade att oppositionen missräknat sig vid sin tidigare kritik av den ekonomiska politiken.

Sedan hände det ingenting under hela valrörelsen, men så kom den överraskande spelöppningen till avtalsrörelsen — herr Waldemar Svensson sade ju själv att han var förvånad över denna spelöppning. Det var inför detta hotande läge på avtalsmarknaden och de stora investeringsökningarna som man fick lov att ändra uppfattning. Åtminstone hade inte jag tidigare reda på att investeringarna ökat på det sätt som skett, och jag vet inte, om så var förhållandet med herr Waldemar Svensson, som är ordinarie ledamot av riksgälden, men jag skulle inte tro det.

Jag sade inte, att det i »yttersta nöd» utan i »yttersta nödfall» skulle vara tid att använda räntevapnet. Jag kan inte förstå annat, med det ändrade läge vi fått, än att det kan vara berättigat med en annan syn på saken än man tidigare haft.

Sedan kommer herr Waldemar Svensson också in på frågan om spannmålspriset. Jag måste säga, att han därvid inte alls förvånar mig. Det är precis som det brukar vara, när det gäller herr Svensson, att han ena gången är misslynt på ett sätt och andra gången på ett annat. Tidigare, åtminstone under senare år, har det förhållit sig så, att herr Waldemar Svensson har ansett, att spannmålspriserna varit för höga. Nu tycks han vara missnöjd för att de är för låga. Jag vet inte, om man skall säga, att herr Svensson är kroniskt missnöjd, ty han är alltid missnöjd, vad som än sker.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra ett par, tre små anmärkningar. Herr Pettersson i Dahl hörde tydligen inte vad jag sade. Jag uttalade inte något miss-

nöje med de priser på brödspannmål, som satts för nästa år; tvärtom, jag förklarade ju, att jag ingenting hade att erinra mot dessa priser. Däremot vidhåller jag min gamla uppfattning, att man håller för höga foderpriser.

Att herr Pettersson sade »yttersta nödfall» i stället för »yttersta nöd» skall jag gärna erkänna och bekräfta.

Vad sedan beträffar investeringarnas storlek, visste inte herr Pettersson i Dahl om den saken förrän han kom in i riksgäldsfullmäktige. Men herr Pettersson har ju varit med om att behandla saken i riksdagen. Det enda överraskande, under förra året åtminstone, är ju att nettoinvesteringarna inte blev högre efter de beslut, som fattats, än vad de i realiteten blev.

Till slut kan det ju noteras, att herr Pettersson i Dahl nu erkänner, att han ändrat ståndpunkt, och det är ju obestridligt.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det förhöll sig ändå så, herr Svensson i Ljungskile, att folkpartisterna i sin motion och reservation i våras hade ett yrkande om att spannmålspriset skulle sänkas med 4 kronor. Och då var de väl missnöjda med att priserna var för höga.

Beträffande de väldiga investeringarna och uttagningarna i bank, som man fick reda på vid riksgäldsfullmäktiges sammanträde, var det aldrig tal om dem i våras. Om herr Svensson hade reda på saken förut eller ej vet jag inte.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Det pris, som vi anmälde missnöje med i våras, gällde 1954 års skörd. Vad jag talade om i dag var de fastställda priserna för 1955 års skörd.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Efter vad jag har hört, har herr Dickson riktat en häftig kritik mot det sätt, varpå de tyska tillgångarna i Sverige har behandlats. Med anledning därav vill jag, fastän jag inte har hört hans anförande, lämna en kortfattad redogörelse för hela denna fråga.

Det förhöll sig ju så, att vid Potsdamkonferensen i juli 1945 beslöt de segrande stormakterna, att den tyska egendomen i neutrala länder skulle tillkomma de västallierade nationerna. Sovjetunionen förklarade sig desintresserad, ty den hade fått vederlag i andra länder. Till fullföljande av detta Potsdamkonferensens beslut riktade de västallierade stormakterna till Sverige en begäran att få ut den tyska egendomen från Sverige och få överta kontrollen över den. Detta skedde av två motiv. Dels ville de, att denna egendom skulle ingå i det allmänna skadeståndskravet, och dels hade de ju satt upp som sin politik att avveckla tyska intressen i andra länder.

Från svensk sida avböjdes denna begäran, och man förklarade för västmakterna, att man i första hand ansåg, att tyska tillgångar i Sverige skulle användas för tillgodoseende av svenska rättsägares intressen. Efter långa och svåra förhandlingar träffades en uppgörelse i Washington i juli 1946 mellan Sverige å ena sidan och de tre allierade stormakterna å andra sidan. Denna uppgörelse innebar i huvudsak följande:

Från svensk sida förklarade man sig ha för avsikt att företa en likvidation av de tyska tillgångarna och en tvångs-clearing. Intäkterna av denna likvidation uppskattades preliminärt till i runt tal 375 miljoner kronor. Av detta belopp beräknades 225 miljoner kronor motsvara sådana tillgångar, som borde disponeras för betalning av tyska skulder till Sverige. I enlighet därmed vän-

tades ett saldo uppkomma på 150 miljoner kronor till tysk förmån. Detta skulle enligt överenskommelsen användas för inköp av nödvändiga varor för det tyska folkhushållets räkning. Man bör komma ihåg, att det vid denna tidpunkt var ett allierat organ, som var regering för Tyskland och som hade ansvaret för den tyska försörjningen i det fruktansvärda läge, som rådde vid krigets slut. Det ansågs alltså, att detta saldobelopp, som tillkom tyska rättsägare, lämpligen skulle kunna överlämnas till dem, som hade ansvaret för det tyska folkets bestånd, och det förutsattes, att de enskilda rättsägare, som hade gjort förlust genom att de hade blivit av med egendom i Sverige, sedermera genom interna åtgärder skulle få ersättning av tyska staten. Det förutsattes att de enskilda tyska fordringsägarna skulle få värden motsvarande de 150 miljoner kronorna. Från allierad sida åtog man sig att tillse, att avtalet i dess helhet godkändes av tyska vederbörande i samband med ett kommande fredsfördrag.

Svenska regeringen förklarade sig i avtalet även beredd att återlämna vissa kvantiteter guld, som bevisligen hade genom tyska åtgärder rövats från ockuperade länder.

Såsom en fristående svensk prestation skulle Sverige lämna vissa särskilda finansiella bidrag till återuppbyggnaden av de krigshärjade länderna i Europa. Denna hjälp skulle omfatta dels 50 miljoner kronor till den internationella flyktingkommittén att användas för gottgörelse åt offer för nazistregimen, dels, såsom en fortsättning av den svenska hjälppolitiken gentemot de krigshärjade länderna, ett belopp av 75 miljoner kronor, närmast avsett att utgå i form av avskrivningar å redan lämnade eller framtida återuppbyggnadskrediter. Dessa belopp togs av svenska statsmedel. Uppgörelsen godkändes på sin tid av riksdagen.

Vad beträffar de 150 miljoner kronor,

Vid remiss av propositionen nr 219.

som var ett saldo till Tysklands förmån och skulle disponeras för inköp av livsförnödenheter för tyska folket, har motvärdet av detta belopp av vissa skäl ännu icke såsom det var meningen utbetalats av tyska staten som ersättning till enskilda rättsägare. Detta förklarar i viss mån att det då och då dyker upp en propaganda i Tyskland rörande den saken från kretsar, till vilka dessa rättsägare hör.

För utdelningen av de medel som kom in genom likvidationen av de tyska tillgångarna inrättades en särskild myndighet, likvidationsnämnden. Denna har per den 30 juni i år godkänt svenska fordringsanspråk på Tyskland på sammanlagt cirka 650 miljoner kronor, alltså ett väsentligt större belopp än det som från början beräknades. Härav faller ungefär 165 miljoner kronor på fordringsanspråk, som har ansetts böra utgå med förmånsrätt, och följaktligen återstående 485 miljoner kronor på fordringsanspråk utan förmånsrätt. Bland dessa sista är obligationsfordringar, såsom svenska innehav av Dawes-, Young- och Kreugerobligationer.

Anspråken med förmånsrätt har till fullo kunnat utbetalas. På de fordringar, som inte har tillerkänts förmånsrätt, har kunnat gäldas 15 procents utdelning. Det väntas dock en tilläggsutdelning. Denna tilläggsutdelning, som ännu inte kan bedömas, inskränker sig till några få procent.

Cirka 1 500 fordringsanspråk återstår att granska av ett sammanlagt antal av drygt 20 000. Nämnden räknar med att kunna slutföra sitt arbete i början av nästa år.

För närvarande pågår vissa förhandlingar dels med västtyska regeringen, dels med de allierade regeringarna angående en slutgiltig avveckling av de med Washingtonavtalet sammanhängande frågorna, däribland spörsmålet om den ännu icke skedda dispositionen av de 150 miljoner kronorna.

Jag tror att det av denna redogörelse framgår, att då svenska staten har sökt att i det tyska konkursboet tillgodose svenska intressenters rätt, har detta skett med all hänsyn. En utdelning med 15 procent på fordringarna utan förmånsrätt bör väl inte heller kunna kränka herr Dicksons rättskänsla.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar hans excellens utrikesministern för att han har velat ge denna redogörelse, men jag känner mig inte lugnad av den. Om en person här i landet har en fordran på en annan person och så tar av dennes ägodelar och på så sätt skaffar sig kompensation utan att vederbörande gäldenär går med på detta, kallas det för egenmäktigt förfarande. Här säger utrikesministern, att de västallierade begärde att Sverige skulle utlämna tyska privat tillgångar till dem. Detta vägrade Sverige, men Sverige drog sig inte för att självt ta hand om dessa tillgångar för att täcka egna fordringar. Bland dessa människor, som haft egendom här, har säkert funnits många utomordentligt värdefulla människor, lika värdefulla kanske som vilken svensk medborgare som helst. Dessa har haft det förtroende för vårt land, att de litat på att den egendom de hade här skulle behandlas enligt rättsliga principer. De har blivit svikna i sin tilltro. Som jag redan har sagt kunde under efterkrigstiden mycket hända, därför att det hela hände en smula plötsligt. Vad som ändå hände bör emellertid Sverige för att rädda sin heder undersöka om inte dessa, som verkligen förlorat på vår åtgärd, kan soulageras, när vi nu har insett att åtgärden var olycklig.

Jag skulle vara mycket intresserad av att i detta sammanhang få höra, vilka fordringar som har ansetts värda förmånsrätt. Det talas man och man emellan rätt mycket om den saken.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Dickson ville likna de åtgärder som vidtagits vid egenmäktigt förfarande. Jag tycker att det legat närmare till hands att tänka på ett konkursförfarande. Då tar man hand om gäldenärens egendom och likviderar den för att få tillgång till att i någon mån ersätta fordringsägarna.

Beträffande herr Dicksons spörsmål angående sådana rättsägare som har förlorat sin egendom genom likvidationen, har tankegången varit den, att tyska staten, som fick det saldo som blev över, skulle använda det till ersättning åt de enskilda tyskar som gått miste om sin egendom. Detta torde väl så småningom komma att ske.

Slutligen frågade herr Dickson vilka fordringar som utgick med förmånsrätt. För detta har lämnats en redogörelse i en särskild proposition som på sin tid har godkänts av riksdagen.

Herr **DICKSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Om svenska staten skulle gå i konkurs — vilket jag hoppas inte skall ske — är det då utrikesministerns mening att det skulle vara ett riktigt rättsförfarande om andra folk infann sig här och berövade enskilda svenska personer deras egendom för att klara upp sina fordringar?

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Ja, herr talman, om svenska folket gett sig ut på ett angreppskrig mot sina grannar och detta slutat med en kollaps för svenska folket, då tror jag att man fått räkna med att de svenska medborgarna betraktats såsom solidariska med sitt land, och de hade då fått lida med landet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! I debattens början har det ställts ett par direkta frågor till

mig angående överbefälhavarens utredning. Jag vill begagna tillfället att besvara dem.

I bakgrunden tycker jag mig skymta ett beklagande av att försvarsfrågan inte kunde diskuteras just i dag på grund av att överbefälhavaren ännu inte har haft möjlighet att lägga fram sin utredning. Tidigare har det också beklagats att försvarsfrågan på grund av samma orsak inte har debatterats i den nyss avslutade valrörelsen. Till detta vill jag emellertid bara göra den kommentaren, att man kanske begär något för mycket av överbefälhavaren och hans medarbetare. Om vi exempelvis tittar på de parlamentariska utredningar som varit tillsatta för försvarsfrågans behandling i andra sammanhang och tänker på den tid dessa har tagit i jämförelse med den prestation överbefälhavaren och hans medarbetare nu har gjort, då måste man medge att man från militärt håll har varit snabb i vändningarna.

Herr Ohlin frågade mig emellertid direkt, huruvida överbefälhavarens utredning belyser olika alternativ. Till detta kan jag svara att förutsättningen för försvarsgrenschefernas utredning är att de utgår från skilda alternativ i ekonomiskt avseende. Det är dessa försvarsgrenschefernas utredningar, som sedermera legat till grund för överbefälhavarens strategiska bedömning och vad denna ekonomiskt sett kan komma att innebära. Följaktligen belyses konsekvenserna av skilda kostnadsramar. Detta är emellertid av naturliga skäl ett hemligt material, eftersom man där tvingas framlägga konsekvenser av sådan art, som näppeligen kan placeras i offentlighetens ljus vid den diskussion, som kommer att tas upp kring dessa ting. Överbefälhavaren har emellertid sedermera förordat ett alternativ, och det blir detta alternativ som huvudsakligen berörs i den offentliga delen av betänkandet.

Regeringen har för endast några da-

Vid remiss av propositionen nr 219.

gar sedan erhållit en förberedande, koncentrerad information av vad utredningen innehåller. Denna koncentrerade information visar emellertid tydligt nog, att det är utomordentligt svårbedömbara ting som har ställts under debatt. Det kommer därför att krävas ett mycket ingående studium av det föreliggande materialet. Enligt mitt förmenande är emellertid redan nu så mycket klart, att den utredning som föreligger i sin tur nödvändiggör kompletterande utredningar. Som ett exempel härpå kan jag nämna, att en utredning om förutsättningarna för och konsekvenserna av en eventuell kategoriklyvning, utan att man i förväg tar ställning till problemet som sådant, kommer att bli nödvändig.

Sedan frågade herr Skoglund i Dovertorp mig om man kan räkna med att förslag med utgångspunkt från överbefälhavarens utredning kommer att framläggas för vårriksdagen. På detta vill jag bara svara att det kan tänkas att smärre ting, som inte föregriper de stora principiella avgörandena, kan framläggas redan i vår. Annars är min uppfattning den, att det är klokt att man tar tid på sig innan beslut av mera avgörande och vittgående betydelse fattas.

Slutligen frågade herr Skoglund angående formerna för kontakter i fortsättningen. Avsikten är att inom den allra närmaste tiden informera de demokratiska partierna om förslagets innebörd, och man kommer då att ingående skildra konsekvenserna av de olika alternativ som eventuellt kan komma i fråga.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för upplysningarna. På en punkt synes mig måhända någon oklarhet vidlåda beskedet. Försvarsministern säger, att i den offentliga delen av överbefälhavarens utredning kommer i huvudsak att behandlas det alternativ till

avvägning och kostnadsram, som han själv förordar. Det skulle vara hänsyn till materialets hemliga natur som gjorde, att inte andra alternativ kunde redovisas inför offentligheten.

Det är klart att vad alla alternativ beträffar måste det finnas ett material som inte kan läggas fram för offentligheten, men herr försvarsminister, det är väl också lika klart att det vid alla alternativ finns fakta och omdömen, som kan och bör redovisas för offentligheten för att tjäna regering, riksdag och allmänhet till vägledning.

Jag hoppas därför att man kan tolka försvarsministerns upplysning på det sättet, att överbefälhavaren visserligen av naturliga skäl i det offentliga betänkandet mest uppehåller sig vid det alternativ som han själv förordar, men att vi i alla fall får en vägledning även rörande de övriga alternativen, en så god vägledning som är förenlig med uppenbara hänsyn till att vissa uppgifter icke kan framläggas för offentligheten.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON:**

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Ohlin här har framhållit, att det i *samtliga* alternativ måste finnas material av sådan karaktär, att det inte kan föreläggas offentligheten. Vad sedan beträffar den offentliga delen av överbefälhavarens utredning, som jag inte själv har läst — såsom jag förut sade har jag endast hört en koncentrerad redogörelse av den hemliga delen — är det givet att många ting, som behandlas i utredningen kommer att redovisas alldeles oavsett vilket alternativ som väljes. Det gäller exempelvis bedömningen av det utrikespolitiska läget, av Sveriges strategiska läge med utgångspunkt från det utrikespolitiska läget o. s. v., vilket är gemensamt för samtliga de alternativ som kan komma i fråga.

Vad beträffar det hemliga materialet avseende *andra* alternativ än det som överbefälhavaren har anslutit sig till,

Vid remiss av propositionen nr 219.

är det framför allt de konsekvenser av *militär* art, vilka vi enligt överbefälhavaren och hans medhjälpare skulle utsetta oss för, därest man skulle följa något av de lägre alternativen, som inte kan redovisas offentligt. I övrigt utgår jag ifrån att en sådan allmän vägledning som herr Ohlin efterlyste, oavsett vilket alternativ det gäller, kommer till synes i den offentliga delen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera ledamöter anmält sig till ytt-

randes avgivande, beslöt kammarerna på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande propositionen ävensom behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarernas ledamöter åtskildes här efter kl. 16.49.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 27 oktober.

Kl. 19.30.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Vid remiss av propositionen nr 219.
(Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 219, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 5 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp), som yttrade:

Herr talman! Den socialdemokratiska tidskriften *Aktuellt* säger i sitt senaste nummer, att det blir höstriksdag i år också, därför att det skall så vara.

Det vore intressant att här ta upp en debatt om höstriksdagens organisation och riksdagsarbetets organisation

över huvud taget, men eftersom vi får en särskild debatt härom senare under denna session med anledning av de motioner som väckts, skall jag inskränka mig till att uttala min tillfredsställelse över det som herr förste vice talmannen i dag sade beträffande höstriksdagens organisation: Det måste i alla fall någon gång komma därhän, att riksdagen inte bara intresserar sig för att organisera andras arbete utan också organiserar sitt eget.

Dessutom skulle jag vilja ta upp ännu en sak. Man klagar på att höstriksdagen är illa organiserad, därför att utskotten har en ojämn arbetsbelastning. Men så länge vi inte betraktar höstriksdagen som en normal session i samma utsträckning som vårriksdagen utan som ett nödvändigt ont, måste det ju vara en fördel om vi kan ordna arbetet på vårriksdagen så att utskotten tar med så mycket som möjligt och att man till höstsessionen endast flyttar sådana ärenden som man absolut inte hinner med. Därav följer att utskotten får en ojämn belastning, men det har ju den

Vid remiss av propositionen nr 219.

fördelen att ledamöter i de utskott, som icke har någon arbetsbelastning att tala om, på hösten har möjlighet att ägna sig åt sitt arbete utanför riksdagen, d. v. s. om höstriksdagen kan organiseras på ett förnuftigare sätt än hittills.

Innan jag går in på det som jag egentligen tänkt säga, är det en liten anmärkning jag skulle vilja göra. Herr Skoglund i Umeå talade om den kraftiga ökningen av bilparken, som framför allt har aktualiserats av konjunkturinstitutets rapport, där man påpekar att vi nu i bilar och underhåll och drift av bilar investerar nästan lika mycket som vi gör i bostäder. Det kanske i alla fall i detta sammanhang bör sägas, för att undvika missförstånd, att när man gör denna beräkning har man tydligen i bilkostnaderna också tagit med alla driftkostnader för bilarna inklusive bilskatterna, både bensinskatten och fordonsskatten. När man säger att bilarna kostar ungefär lika mycket som bostäderna så menar man bilarna plus alla väginvesteringarna, eftersom väginvesteringarna täcks av bilskatterna. Det är klart att i och för sig kan det inte vara något fel att göra jämförelsen på detta sätt, men man bör för att undvika missförstånd ha klart för sig, att i denna siffra ligger kostnaderna för bilköp, underhåll och drift av bilarna samt väginvesteringar.

Denna remissdebatt skall ju huvudsakligen röra ekonomiska frågor. De ekonomiska debatterna i riksdagen har ju ett stadgat rykte för att vara tråkiga och enformiga. Senast i våras blev oppositionen beskylld för att bara komma med de gamla vanliga argumenten. Man ifrågasatte från regeringssidan till och med om inte oppositionens reservation till utlåtandet angående den ekonomiska politiken var onödig och egentligen, som någon sade, tillhörde valårets vedermödor. Nu har herr Pettersson i Dahl i dag upprepat vad som stått i bondeförbundets valbroschyr, att oppositionen i sin reservation skulle ha

erkänt att regeringens ekonomiska politik har varit lyckosam på alla sätt. Vad oppositionen där sade var att man med tillfredsställelse noterade att regeringen sent omsider tagit ad notam de råd beträffande kreditåtstramningen i inflationstider, som oppositionen år efter år hade fört fram. Nu visar det sig att när man gjorde den senaste statsupplåningen, så följde man de rekommendationer som oppositionen förde fram i sin reservation och i debatterna i våras. Droppen har tydligen urholkat regeringens i princip rörliga men i praktiken förstenade räntepolitik genom att oupphörligt falla. Det kan tyckas vara enformigt, men det har tydligen varit effektivt i detta sammanhang.

Vi har väddat till regeringen att inte låta den fastspikade räntan stå i vägen för en effektiv kamp mot inflationstendenserna, och vi får hoppas att vi nu sett inledningen till en politik med rörligare ränta, vilket, som här påpekats i debatten, inte betyder en högräntepolitik.

Man talar en hel del om inflationsfaran, och där uppkommer frågan, om vi har en tillräcklig beredskap emot icke önskvärda konjunktursvängningar. På detta område har vi bland annat haft ett par utredningar i arbete. Jag skall här i korthet beröra två av dem. Den ena utredningen blev färdig i augusti månad och gäller företagsbeskattningen. Utredningen var enig om vissa åtgärder, men på väsentliga punkter gick meningarna isär. Remissbehandlingen beträffande företagsbeskattningen har just avslutats, och finansministern har självfallet inte ännu tagit någon ställning i frågan. Min mening är inte att här få till stånd någon diskussion i denna fråga. Vi får antagligen tillfälle att debattera den redan nästa år. Men med anledning av de uttalanden som gjorts, sedan utredningen publicerades, vill jag på två områden framföra några synpunkter, som när-

Vid remiss av propositionen nr 219.

mast har karaktären av en vädjan till finansministern.

Först gäller det varulagervärderingen, som kvantitativt otvivelaktigt är den allra viktigaste frågan. Här har majoriteten av kommittén enligt min mening gått längre än de direktiv, som kommittén fick av finansministern. Jag skall inte gå in på några detaljer men jag vill betona att finansministern, när han gav direktiven för kommittén, betonade att kommittén inte skulle eftersträva någon skärpning av företagsbeskattningen.

Förslaget innebär emellertid enligt min mening en sådan skärpning. Om företagen tvångsvis skulle få uppskriva sina varulager i den utsträckning kommittémajoriteten förordar, innebär detta, att man tar ut skatt på en vinst, innan den ännu har uppstått och utan att man är säker på att den någonsin kommer att uppstå. Därtill kommer de stora likviditetssvårigheter, som många företag skulle få under övergångsåren. I konjunkturpolitikens intresse hoppas jag, att finansministern skall gå en annan väg än den som majoriteten inom kommittén har anvisat.

Det andra området av denna kommittés arbete, som jag vill ta upp, är frågan om förlustutjämningen. Det är mycket tillfredsställande, att vi kan få större möjligheter till en öppen resultatutjämning än vi hittills har haft i den svenska lagstiftningen. Men enligt majoritetens linje skulle de nya bestämmelserna inte gälla just de företagare, som har det allra största behovet av en förlustutjämning.

Om vi tänker oss ett nystartat företag — det är i regel de som har någon glädje av en sådan anordning — som de två första åren går med en förlust av 25 000 kronor varje år och som det tredje året visar upp en vinst på 75 000 kronor, då har ju detta företag i själva verket under treårsperioden gjort en vinst på endast 25 000 kronor, 75 000 minus de 50 000 som det förlorade de

två första åren. Om företaget är ett aktiebolag, skall det enligt majoritetens mening få betala skatt på dessa 25 000 kronor, men om det drives som enskild firma eller handelsbolag, får ägaren till detta företag betala skatt icke på 25 000 kronor, som ett aktiebolag skulle få göra, utan på 75 000 kronor. Och till yttermera visso får han på det belopp, som motsvarar vad han förlorat, nämligen de 50 000 kronorna i toppen, betala skatt efter en högre skatteskala. Nu kan man säga att man kan ombilda småföretag till aktiebolag. Men dels förorsakar detta besvär och kostnader för den enskilde, dels är det väl av andra skäl inte så förfärligt önskvärt med en mängd nya småbolag. Reservanterna i kommittén har här föreslagit, att förlustutjämningen skall gälla för alla företag, som har ordnad bokföring och där kontrollen verkligen är tillfredsställande.

Redan nu är det ju så att de enskilda företagen, som ofta är småföretag och utgör en mycket stor grupp företagare, är missgynnade i skattelagstiftningen. Man borde därför eftersträva att i möjligaste mån få till stånd en utjämning också på detta område. Det är i varje fall synnerligen önskvärt, att man inte ytterligare försämrar deras ställning. Detta är alltså närmast en vädjan till finansministern att vid departementsbehandlingen ägna så mycket tid och intresse som möjligt åt denna viktiga fråga.

Dessutom föreslog företagsbeskattningskommittén en hel del åtgärder som bättre skulle skydda de pensionsmedel som de anställda har inom företagen. Kommittén sade emellertid samtidigt ifrån, att kommittén ju bara hade att ta upp skattelagstiftningen till behandling, men framhöll att det finns en rad olösta problem när det gäller att skydda de anställdas pensionsmedel i den mån dessa är placerade i pensionsstiftelser som arbetar inom företagen. Kommittén uttalade därför önskvärdhe-

Vid remiss av propositionen nr 219.

ten, att en utredning kommer till stånd om dessa spörsmål.

En sådan utredning har också be-
gärts av en enhällig riksdag. Jag har
med tillfredsställelse hört, att justitie-
ministern inom den närmaste framtiden
ämnar tillsätta en sådan utredning, och
jag har bara här velat understryka vik-
ten av att den kommer i gång snart
och så fort som möjligt kommer till
resultat. Det fall, som vi hade i Ble-
kinge, där ett företag avsatt medel för
de anställdas pensionsfond, men där
dessa, när företaget gått i konkurs, inte
vet, om de har någon säkerhet för dessa
medel, aktualiserar ytterligare denna
fråga.

Det finns en annan utredning som
arbetar på det här området, och den är
ännu inte färdig. Den har berörts tidi-
gare här i dag. Det är 1951 års penning-
värdeundersökning. Från början ställ-
des i utsikt, att den skulle vara färdig
med utgången av 1953. I årets riksdags-
berättelse har man sagt, att den skall
vara färdig i år.

Denna undersökning är av teoretisk
karaktär. Finansministern har ställt i
utsikt, att när undersökningen är färdig,
skall en särskild kommitté tillsät-
tas för att framlägga konkreta förslag
rörande frågan om stabilt penningvärde
med bevarad full sysselsättning.

Nu skulle jag vilja rikta en fråga till
finansministern — jag ser att han inte
är i kammaren, men jag vore tacksam,
om den kunde vidarebefordras till ho-
nom — om man kan vänta, att denna
penningvärdeundersökning kan bli färdig
i år, som det är utlovat, och i så
fall om finansministern är villig att ge-
nast tillsätta den bebådade kommittén,
som skulle komma fram med konkreta
förslag. Jag tycker att denna fråga om
den fulla sysselsättningen och det be-
varade penningvärdet är så viktig, att
den bör ges den allra största prioritet.
Den angår varje medborgare i detta
land.

Jag tillät mig att i våras i den eko-

nomiska debatten uttala den förhopp-
ningen, att vi skulle kunna komma ifrån
skyttegravskriget i räntefrågan och för-
söka nå fram till en gemensam linje
för att lösa frågan om full sysselsätt-
ning och stabilt penningvärde. Om fi-
nansministern är villig att tillsätta kom-
mittén, ankommer det på alla parter att
göra sitt bästa för att söka nå fram till
en position, där man kan få till stånd
en gemensam front i kampen mot infla-
tion och depression. Frågan är så vik-
tig, att den bör ägnas den allra största
uppmärksamhet.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill börja med att
fråga finansministern om en sak, som
jag är intresserad av, nämligen om vi
kan förvänta en proposition till nästa
års riksdag om borttagande av tobaks-
handelns reglering. Vi har haft en ut-
redning i den frågan, och jag undrar
vad den egentligen gjort. Har den som-
nat in? Om så är, hoppas jag att finans-
ministern snarast möjligt väcker veder-
börande, så att vi kan få en proposi-
tion i ärendet nästa år.

Sedan vill jag instämma i herr Dick-
sons artigheter mot de politiska om-
budsmännen. Det är oerhört viktigt att
vi stimulerar intresset för våra val —
även kommunalvalen har ju numera
mycket stor betydelse — och att vi
försöker få valmanskåren att möta upp
mangrant vid valurnorna. I år har vi
för övrigt inte bara landstingsval och
kommunala val utan även val till
kyrkofullmäktige. Man måste emeller-
tid fråga sig, om inte de sistnämnda
är en parodi på val. Jag undrar om vi
inte har anledning att ompröva hela
förfarandet beträffande val till kyrko-
fullmäktige och där i stället gå fram
på andra vägar.

Här har sedan olika representanter
för de politiska partierna dragit sina
slutsatser av årets valresultat. Herr
Skoglund i Doverstorp har förklarat,

Vid remiss av propositionen nr 219.

att högerpartiet noterat en hygglig framgång och att resultatet för socialdemokraternas del också blivit oväntat gott samt att man inte lyckats göra några större inbrytningar i socialdemokratiens ställningar. I övrigt var det inte så mycket att säga om valresultatet.

Herr Ohlin förklarade för sin del att valet politiskt sett inte hade givit något kraftigare utslag. Jag har emellertid med intresse tagit del av valresultatet från Norrbottens län, då riksdagsmännen nyligen gjort en resa genom de trakterna och eftersom det länet är det mest socialiserade i landet. Där har man prövat hur samhällets olika ingripanden har utfallit, och jag har därför frågat mig vad 1954 års val skulle komma att ge för utslag beträffande för- och nackdelarna av samhälls-ingripanden i olika avseenden. Jag har då kunnat konstatera att socialdemokratien i detta län under de tre senaste valen har gått framåt. Detta tyder på att när människorna får se vad samhället verkligen kan åstadkomma, så försvinner deras rädsla för samhälls-ingripanden, men det är mycket lätt att i allmänna ordalag tala om faran av samhälls-ingripanden i sådana trakter, där man inte prövat på några samhälleliga åtgärder.

Sedan undrar jag om inte folkpartiet måste ta sig en allvarlig funderare, om man verkligen där har infriat de förväntningar, som bland annat arbetsgivarföreningen ställt på partiet. I valpropagandan sade man nämligen ifrån att arbetsgivarna har samma rättigheter och skyldigheter som alla andra och att en av skyldigheterna var att göra en insats i samhällsarbetet och en av rättigheterna att delta i debatten om samhällets utformning. Det är då helt naturligt att arbetsgivarna går den enda tänkbara vägen, nämligen över partierna till riksdagen, och därvid följer de partier som bäst tillgodoser deras intressen. De förväntningar man från arbetsgivarhåll i det avseendet

har ställt på folkpartiet, har nog inte infriats, och folkpartiet bör därför ha anledning att ställa den frågan, om partiet skall gå ännu längre för att tillmötesgå arbetsgivarnas intressen.

När man tar del av de kommentarer till valen, som framkommit i debatten, blir man litet förvånad. Herr Ohlin gjorde till exempel i sitt anförande det ena lappkastet efter det andra. I likhet med högern krävde herr Ohlin under valkampanjen lägre skatter, och jag vill därför nu fråga honom och högerens talesmän: När ni nu först och främst talar för en minskning av samhällets inkomster genom lägre skatter, på vilket område är det då, som ni vill göra prutningar? Är det på försvarets område eller är det på utgifterna för kulturella och sociala ändamål — den sociala välfärdspolitiken, utbildningen av husmödrar, verksamheten på hemkunskapens områden o. s. v. — som ni vill pruta? Jag vill också fråga om man från folkpartiets sida menar, att vi skall stänga möjligheterna till förbättringar för de lägre statstjänarna m. fl. Det kan nämligen inte vara möjligt att, som herr Ohlin gjorde, kräva olika reformer men samtidigt minska de ekonomiska resurserna för samhället att göra en insats. Jag tycker att det är en bluffpolitik, som man mötte inte minst under valrörelsen, att ena stunden tala om, att samhället tar ut för mycket i ekonomiskt avseende av medborgarna, men en stund efteråt kräver en massa reformer; detta överensstämmer enligt min mening inte med de ekonomiska lagar vi tyvärr måste ta hänsyn till.

Herr Ohlin talade om universitet, högskolor, läkarutbildning m. m. Vad den saken beträffar har jag äran tillhöra ett län, där vi har alla dessa problem inför ögonen. Jag skulle därvidlag vilja säga herr Ohlin, att det är rimligt att vi, när vi har de ekonomiska resurserna därtill, skall vidtaga en mycket kraftig upprustning här, men i så fall kan vi inte följa folkpartiets

Vid remiss av propositionen nr 219.

politik i fråga om samhällets ekonomiska behov och resurser.

Sedan skulle jag vilja göra en kommentar till frågan om räntan över huvud taget och den rörliga räntan i synnerhet m. m. Den som tagit del av diskussionen härom här i dag måste ju säga sig, att den verkar något förvirrad, detta särskilt som oppositionen, när den rönt tillmötesgående på en punkt, försöker att med historiska citat få fram att man på den kanten påverkat utvecklingen. För min del anser jag en räntehöjning vara ett farligt medel, emedan åtgärder därvidlag över huvud taget verkar slumpvis och inte ger möjlighet till anpassning så att skadeverkningarna av höjningen kan elimineras. Jag menar kort sagt att en räntehöjning i och för sig är farlig särskilt i ett samhälle som vårt, där såväl stat som kommun engagerat sig i bostadspolitik m. m. på ett sådant sätt, att en räntehöjning ofta drabbar samhället självt hårdast. Under sådana förhållanden måste jag säga mig, att räntans roll som styrare av det ekonomiska livet delvis tjänat ut och att vi måste försöka finna andra medel för att nå vad vi önskar utan att åstadkomma skadeverkningar i olika avseenden.

I fråga om regeringens och riksbankens åtgärder beträffande räntehöjningen på obligationerna kan jag bara säga, att jag uppskattar desamma så till vida att vederbörande handlat snabbt. Dock anser jag inte denna räntehöjning ofarlig, ty ingen vet vad resultatet av densamma kan bli; jag tror sålunda att det är angeläget att handla försiktigt i detta avseende. I detta sammanhang vill jag föra till torgs en mening som jag tidigare gjort mig till tolk för, nämligen att vi måste ha möjligheter att reglera det ekonomiska livet. Jag har vid åtskilliga tillfällen sagt, att samhället under en högkonjunktur måste vidtaga sådana åtgärder att vi genom överbalansering skapar erforderligt rörligt kapital, som i en viss given

situation kan utnyttjas dels för att dämpa en väntad inflation och dels för att stimulera verksamheten inom olika grenar av näringslivet. Jag tror att den direkta skatten, om den konstrueras så att den blir mera rörlig än den för närvarande är och uppbördssystemet förbättras, kan ge oss möjlighet till ingripanden i skattepolitiskt avseende, detta utan att vi behöver reglera det ekonomiska livet på annat sätt än som för närvarande sker. Ingen enskild företagare vill leva ur hand i mun, och därför erfordras tillgång till ett visst rörligt kapital. Jag tror att såväl stat som kommun måste ha de nödvändiga ekonomiska resurserna för att kunna planera och handha sina olika uppgifter på annat sätt än som för närvarande är möjligt. Såvida man inte vill gå den vägen kan jag inte se annat än att vi tvingas ingripa på penningmarknaden hårdare än för närvarande. Det måste ur samhällets synpunkt vara angeläget att affärsbankerna får en annan utformning än deras nuvarande och att samhällets inflytande därvidlag ökas. Jag har velat säga detta, ty av diskussionen mellan finansministern och herr Ohlin samt chefredaktören för tidningen »Folket» verkar det som om både herr Ohlin och herr Sköld vore övertygade om, att resultatet av det hela kommer att bli som var och en av dem tänkt sig. Jag tror att det finns anledning att i dagens situation säga oss att vi på det ekonomiska området måste vidtaga sådana förändringar, att de står i överensstämmelse med den snabba tekniska utvecklingen. Kan inte samhället göra det, då har vi inte heller möjlighet att på ett effektivt sätt styra konjunkturerna.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Denna debatt var avsedd att i första hand vara av ekonomisk natur. De ekonomiska frågorna har redan ventilerats så pass in-

Vid remiss av propositionen nr 219.

gående att jag hade kunnat avstå, men det är ett par yttranden här som gör att jag skall be att få säga något, endast helt kortfattat.

Det var statsministern, herr Skoglund i Umeå och herr Pettersson i Dahl som tog upp en diskussion om vad som sagts från de politiska partiernas sida i valrörelsen och över huvud taget i årets politiska debatt. Dessa herrar försökte naturligt nog att ge ett intryck av stabilitet åt regeringspartiernas uppträdande för att därmed framställa dessa i fördelaktigare dager i förhållande till oss andra syndare. Några nyanseringar, som skulle kunna ge vid handen att det även på den sidan någon gång felades, fanns inte, så vitt jag kunde bedöma.

Jag skulle be att få ta två små exempel på att det nog kan råda en viss, mycket berättigad tvekan, huruvida det verkligen finns en stabil politisk konsekvens i uppträdandet beträffande det huvudspörsmål som i dag diskuterats. Jag skall be att få anföra två exempel på hur man under de nio första månaderna detta år har uppträtt på ett sätt i räntefrågan och på ett annat sätt några veckor efter valet.

Ur bondeförbundets officiella organ, Svensk Politik, skall jag läsa upp vad som står under rubriken »Den ekonomiska politiken». Det är mycket kortfattat och mycket pregnant uttryckt. Det står helt enkelt så här: »Det är alltså fortfarande räntan som är skiljelinjen mellan regeringspartierna och oppositionen». Uttrycket brister inte i tydlighet när det gäller att dra gränsen mellan regeringspolitik och oppositionspolitik i ekonomiska frågor. Det är möjligt att det är ett misstag från bondeförbundsledningens sida att detta kommit in. Jag har emellertid inte sett detta påstående dementerat, och uttrycket ansågs väl således på bondeförbundshåll vara riktigt, i varje fall för någon månad sedan.

Sedan ännu ett litet exempel, denna

gång från socialdemokratiskt håll. Det är ett referat i en tidning den 13 september i år, med ett uttalande av riksdagsman Elowsson i Kristianstad. Jag har inte heller sett det dementerat trots att jag har forskat i saken, varför jag antar att det är riktigt återgivet. Herr Elowsson sade:

»Folkpartiet vill sänka skatterna för att tvinga staten att låna mera pengar, varigenom räntan pressas upp, så att kapitalisterna skall tjäna mera. Och när sedan staten får mindre pengar genom skattesänkningen, så måste man dra in på sjukförsäkring och på andra bra saker på det sociala området. Därför skall nu den som röstar på folkpartiet veta, att han visserligen röstar för sänkt skatt men att sänkt skatt betyder höjd ränta och höjda hyror och bättre förtjänster för kapitalisterna och indragen sjukförsäkring. Och därför röstar han egentligen för större otrygghet i tillvaron.»

Detta var ett referat av vad den socialdemokratiska riksdagsmannen sade sex dagar före valdagen. Intrycket av en påtaglig stabilitet i den politiska argumenteringen blir kanske något blandat efter den senaste tidens händelser.

Statsminister Erlander talade om att »slagord, som griper medborgarna, vill vi alla ha». Vi vill för ut dem i en valrörelse. Han tillade: Men slagorden »måste täcka en realitet hos medborgarna». Jag antar liksom herr Ohlin att statsministern då syftade på slagord av typen: »Folkets väl går före storfinansens». Det är ju synd om herr Elowsson och bondeförbundets organ, att det argumentet för storfinanspropagandan nu ryckts undan genom vad som hände för några dagar sedan. Även statsministern får väl tänka sig en framtida omläggning av sina parkframträdanden.

Jag skall ta ett enda exempel till när det gäller de ståndpunkter som regeringspartierna uppritat under år 1954. Från högerns och folkpartiets sida motionerade man i januari om att en ut-

Vid remiss av propositionen nr 219.

redning borde komma till stånd om möjligheten att få en kontroll eller granskning av lagligheten i regeringens förvaltningsåtgärder. Riksdagsmajoriteten förklarade helt framt i utskottsutlåtandet — jag har det icke ordagrant utan förkortar det hela men det är, tror jag, en korrekt återgivning av dess innebörd — att man inte ville ha någon annan kontroll över regeringen än den parlamentariska. Från detta uttalande ville man inte göra någon som helst avvikelse.

Herr Herlitz, som är ordförande i besvärssakkunniga, som ju blivit en mycket populär institution under de senaste månaderna — jag säger inte detta i någon elak mening utan tror verkligen att de har betydelsefulla uppgifter — herr Herlitz gjorde, när detta utskottsutlåtande med det absolut negativa ställningstagandet från riksdagsmajoritetens sida behandlades i första kammaren, ett uttalande. Han gjorde det därför att han ansåg, att man kunde diskutera vad besvärssakkunniga borde ta upp i detta sammanhang. Herr Herlitz sade då, att »det skulle vara av stort värde att veta, huruvida man ansåg att också det nu aktuella spörsmålet om kontrollen över regeringen borde underkastas behandling av besvärssakkunniga eller av några andra». På detta blev det alltså ett bleklagt nej till svar från riksdagsmajoritetens sida.

När valdagen sedan närmade sig föllde herr Erlander — jag tror det var på Ullevi — det yttrandet, att är det ingenting annat som vi diskuterar än att vi skall få en utredning, som skall undersöka om det bör finnas möjligheter till kontroll av regeringens förvaltningsåtgöranden, så har ju justitieministern redan sagt, att detta kan få äga rum.

Att dessa två ståndpunkter från regeringspartiernas sida — riksdagsmajoritetens absoluta nej och statsministerns åsikt — icke på något sätt rimmar med varandra behöver man ju inte

spilla några ord på för att förklara. Det är diametralt motsatta uppfattningar.

Nu frågar man sig ju, när det gått några dagar sedan valet, vilken uppfattning regeringspartierna för närvarande har. Det vore intressant att framför allt från dem som representerade riksdagsmajoriteten i det sammansatta konstitutions- och första lagutskottet få reda på hur man betraktar situationen. Jag ser i kammaren i varje fall herr Jacobsson i Sala och herr Andersson i Brämhult av dem som undertecknat detta utskottsutlåtande. Det finns ingen på regeringsbänken av dem som deltog i debatten här i riksdagen i maj eller yttrade sig under valrörelsen, så jag kan inte fråga dem, men det är ju möjligt att frågan går vidare. Vill man verkligen träda oppositionen till mötes och försöka möjliggöra en kontroll av regeringens åtgärder utöver den parlamentariska, som riksdagsmajoriteten talat om? Det vore ju i så fall ett utomordentligt värdefullt bevis på att opposition lönar sig.

Sedan tror jag att den eventuella kritiken av att även regeringspartierna snabbt intar olika positioner i sakliga överväganden nog kan dämpas högst betydligt. Det är självfallet intet fel att ändra uppfattning, om man anser sig ha sakliga orsaker till det. Men att med några månaders mellanrum inta diametralt motsatta ståndpunkter och sedan tala om stabil konsekvens i sitt uppträdande är orimligt, och det kan oppositionen inte avstå från att kritisera.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det varit viktigare att herr Dahlén i stället för att hålla på med denna citathistoria, som vi fått mer än nog av i dag, hade gjort klart, vilka områden folkpartiet vill göra beskrifningar på. Är det på kulturbudgeten, är det på socialbud-

Vid remiss av propositionen nr 219.

geten, är det på det eller det området? Tala inte i allmänna ordalag! Vad valmanskåren behöver få veta är, var ni anser att besparingar kan göras. Man skall inte tala i allmänna ordalag utan man skall precisera.

Vad sedan talet om sparandet beträffar så är det ju ett ekonomiskt lättsinne som predikas av oppositionen, ty det är ju omöjligt att få folk att spara, när oppositionspartierna i olika sammanhang talar om hur skatterna suger ut medborgarna och samtidigt framställer krav på att det och det skall göras. Det är mycket viktigare, herr Dahln, att ge ett svar på frågan om var man skall spara än att läsa upp en mängd citat. Sådana har vi nog alla samlade, om det skulle behövas.

Herr SKOGLUND i Umeå (s) kort genmäle:

Jag skall, herr talman, inte ge mig in på en uttolkning av vad herr Elowsson menat med sitt uttalande, särskilt som jag inte vet om det är riktigt återgivet. Men, herr Dahln, om herr Elowsson yttrat sig på det sätt som herr Dahln gjorde gällande, måste han ha gått ut ifrån att oppositionen menade allvar, när den talade om att räntan skulle vara det enda instrument som skulle utnyttjas. Då är det rätt naturligt att konsekvenserna kan bli de som herr Elowsson enligt herr Dahln var inne på.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg var litet irriterad över att jag och en del andra ledamöter gjort oss skyldiga till vad han kallade citathistoria. Jag ber att få påpeka att det inte, såvitt jag minns, var någon från folkpartiet som drog upp denna debatt i dag om vad som sades vid det ena eller andra tillfället under valrörelsen, utan den som tog upp den trallen var statsminister Erlander, som ägnade en betydande del av sitt anförande åt att analysera vad den ene och

den andre hade sagt. Jag hoppas alltså att man ursäktar, om vi då från vårt håll också svarar.

Sedan sade herr Lundberg, att vi från folkpartiets sida borde diskutera budgetfrågorna. Det har ju redan skett i dag. Jag skall bara be att få påpeka för herr Lundberg att den budget, som folkpartiet presenterade i maj i år, gav möjligheter till de förslag, som vi har ställt. Betala t. ex. i bostadssubventioner bara vad de kostar för varje år, så finns det utomordentliga möjligheter om man verkligen vill åstadkomma förbättringar även på andra punkter. Detta är en avvägningsfråga. En del anser att det är nödvändigt att betala bostadssubventionerna på det sätt som herr Sköld för närvarande tycker är lämpligt. Vi anser att man bör kunna ha en annan finansieringsmetod därför att skattesänkingskravet är så väsentligt. Man kan ha olika bedömningar på denna punkt, men att detta skulle innebära en skiljelinje när det gäller ett partis inställning till budgetfrågorna tror jag är mycket svårt att göra klart för det svenska folket. Det svenska folket har säkerligen den uppfattningen, att ville man sänka skatten så finns det finansiella möjligheter härför.

Och, herr Lundberg, när valdagen närmade sig anslöt sig ju i stor utsträckning herr Sköld till det som folkpartiet hade sagt upprepade gånger under vårriksdagen: Om vi får ett relativt normalt förlopp inom näringslivet, om konjunkturerna förhåller sig goda, så blir ökningen av statsinkomsterna så stor att det verkligen finns möjligheter att sänka skatten. Det är möjligt att herr Lundberg, som ibland — jag respekterar det — har avvikande meningar, avviker från herr Sköld även på den punkten. Ett lämpligt ställe att diskutera den saken på är stora partilokalen.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Man fick nu ett sådant svar som man alltid får, nämligen ett

Vid remiss av propositionen nr 219.

sådant som innebär att vederbörande aldrig vill precisera vad saken gäller. Jag skulle vilja fråga: Om man i en högkonjunktur går fram på lånevägen och inte tar ut i skatt det som är nödvändigt att ta ut för att finansiera utgifterna, verkar då inte även detta inflationsstimulerande?

När man i nuvarande situation anser att man skall försöka dra upp ett kapital på mellan 600 och 700 miljoner kronor så skulle jag vilja fråga: Hade inte det frigjorda kapitalet i det sammanhanget också verkat i inflationsdrivande riktning?

När det gäller citat över huvud taget och detta med herr Sköld så skall jag villigt erkänna att alla partier i mer eller mindre svävande ordalag talar om skattesänkning, men för min del ser jag saken på det viset, att det är viktigare att vidta dessa kulturella, sociala och andra upprustningar, som vi har önskemål om, än att nu gå på skattelättnadens väg, ty utrymmet är ju ändå sådant att vi har möjligheter att klara skatten för att tillgodose önskemål som vi anser vara angelägna. Jag konstaterar att ingen vill svara på vad man skall pruta på i det ena eller andra avseendet.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Skoglund i Umeå fällde ett kort yttrande i denna debatt, vilket närmast var det som uppkallade mig. Jag vill emellertid, innan jag kommer till detta, säga till herr Lundberg att herr Dahlen redan har svarat honom. Det är en mycket lustig metod detta att ändå sedan konstatera att man inte har fått något svar, när det har givits ett svar många gånger på denna fråga, nämligen just att man kan låta varje år betala kostnaden för de subventioner, som utgår det året och inte betala för många år framåt i tiden på en gång.

Det som nu uppkallade mig var herr Skoglunds i Umeå verkligen

mest förbluffande yttrande, sedan han blev vald till ordförande för gruppen här i kammaren. Han sade till sitt för svar för herr Elowsson, att herr Elowsson tydligen menar att oppositionen — eller kanske det var folkpartiet herr Skoglund sade — menar allvar när man hävdar att räntehöjningen skulle vara det enda vapnet, det enda medlet i kampen mot inflationen eller i strävandena att åstadkomma stabilitet. Men detta, herr talman, är ju just vad man på vårt håll icke har sagt, när man ständigt har betonat att vi ser den rörliga räntan, kreditpolitiken, såsom ett led i den ekonomiska politik som bör föras och icke såsom något i och för sig allena saliggörande. Då är det ju ändå ett oerhört svaghetsbevis, när man får höra från herr Skoglund att vi skulle ha sagt raka motsatsen till detta som vi alltid har predikat. Tydligare, herr talman, kan man inte här deklarerera hur oerhört väl medveten man är på den socialdemokratiska sidan om hur svag ståndpunkten är i denna räntediskussion än genom att använda sådana argument som herr Skoglund här framförde.

Herr DAHLEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kunde inte ur herr Lundbergs anförande utläsa mer än en sak, nämligen att herr Lundberg inte är villig att stödja herr Sköld i det löfte som herr Sköld avgav vid valrörelsens början, att man skall försöka sänka skatten. Det är möjligt att herr Lundberg står ensam i sitt läger på den punkten och att de andra vidhåller det som man efter press fick medge, nämligen att man borde försöka sänka skatten. Eller är det så att herr Lundberg möjligen förebådar en ny omsvängning från herr Skölds sida när det gäller skattepolitiken? Det skulle kanske vara rätt otroligt, men ingenting är ju omöjligt, och som jag har sagt, vi har alla rätt att ändra oss.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Men då vore det intressant att få ett klart besked och inte bara dessa vaga antydningar under försök att ge ett annat parti en misstänkt ställning.

Herr **SKOGLUND** i Umeå (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin blev något förbluffad över vad jag nyss yttrade. Men, herr Ohlin, hur har det varit under årens lopp? Här har regeringen lagt fram det ena förslaget efter det andra som har syftat till att man skulle dämpa inflationen. Vad har man gjort från oppositionens sida? Jo, man har antingen gått emot de föreslagna åtgärderna eller strävat efter en uppmjukning så långt att de skulle bli mer eller mindre betydelselösa. Är det under sådana förhållanden så underligt om folk som ser till gärningarna uppfattar herr Ohlin och den övriga delen av oppositionen på det sätt jag angav? Det är ett öde som herr Ohlin själv har skapat åt sig.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu erkände i alla fall herr Skoglund genom det han inte sade, att vi hela tiden har sagt att den rörliga räntan är ett led i en större politik. Herr Skoglund vågade inte bestrida att det är vad som från vårt håll hela tiden sagts. Nu säger herr Skoglund troligen: Ja, men ni har inte velat vara med på regeringens åtgärder på den och den punkten. Men det är ju andra åtgärder vi har föreslagit, exempelvis att man bör sträva efter att vidga ramen för de allmänna och enskilda investeringarna här i landet genom att föra en mera sparsvåklig politik, inte minst på skatteområdet. Det är en mycket betydelsefull sak och det torde vara tillräckligt som exempel på hur fullständigt felaktigt herr Skoglunds referat av vår ståndpunkt är.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Det har tidigare i dag sagts åtskilligt om valresultatet och jag skall därför på den punkten fatta mig tämligen kort. De vinnande partierna var som bekant socialdemokraterna, höger och kommunisterna, där de två förstnämnda partierna vann ungefär lika mycket. Folkpartiet och bondeförbundet fick vidkännas en minskning i röstetalet. För bondeförbundets del var denna minskning rätt minimal. Det rör sig om något mellan 12 000 och 13 000 röster, men för folkpartiet kommer man upp till inemot 100 000 röster i förlust. Jag tycker därför att när det från folkpartiets sida talas om bondeförbundet som förlorande parti vid detta val, så skulle man i rättvisans namn också tala om att folkpartiförlusterna uppgår till 7 å 8 gånger så mycket som bondeförbundets minskning utgör. Vid bedömningen av valresultatet för bondeförbundets del kan man väl heller inte undgå att ta hänsyn till det förhållandet att den del av valmanskåren, till vilken vi vänder oss, nämligen folket på landsbygden, smälter samman år från år.

Det är klart att den jämförelse jag här tillåtit mig att göra anknyter till det närmast föregående valet, alltså till 1952 års val. Det finns ingen anledning att vid en sådan jämförelse hoppa tillbaka till 1950 års val. Årets val tillmättes ju av alla rikspolitisk betydelse, och jag tror att väljarna skulle ställa sig alldeles oförstående om man frågade dem huruvida de i år skulle ha lagt sin röst på ett annat parti om det varit fråga om riksdagsval i stället för landstingsval.

Inför 1954 års val hade man inom högerpartiet uppenbarligen knutit stora förhoppningar till att en mängd bondeförbundsväljare skulle flytta över till högerpartiet. Det sades i agitationen och i pressen, och allt eftersom valrörelsen fortskred framgick det mer och mer tydligt att vad man traktade efter var ingenting mindre än att försöka tillfoga bondeförbundet ett svårt nederlag, helst

Vid remiss av propositionen nr 219.

så svårt att partiets existensmöjligheter skulle bli diskutabla. Nu eller aldrig skulle det ske, nu eller aldrig skulle bondeförbundet slå, det var mottot för högern i valrörelsen 1954, sådant detta uppfattades inom bondeleden ute i bygderna. Men denna gång som så ofta eljest visade det sig att räkningen hade gjorts upp utan värden. Det är visserligen en naturlig strävan hos varje parti att söka vinna flera anhängare, och klart är ju att en vinst av röster för ett parti måste motsvaras av en minskning för något annat parti. Men låt mig ändå säga att det berörde oss ganska oangenämt att se högern rikta sina attacker nära nog uteslutande mot bondeförbundet.

De förändringar som har skett i de olika partiernas röstetal är inte så överväldigande stora. Under en period hade vi en successiv övergång av röstande från högern till folkpartiet. Nu har denna cirkulation — för tillfället i varje fall — bytt rörelseriktning. Vi får väl se hur länge detta tillstånd kommer att vara.

Dessa förskjutningar är inte särskilt stora, och det kan de väl heller inte gärna vara när stridsfrågorna mellan oppositionen och regeringen är så pass blygsamma som de har varit åtminstone under de sista två valrörelserna. I valdebatten 1952 t. ex. var det fyra huvudfrågor som ventilerades i tid och otid. Det var grispremierna, svartrosten, 50-kronorshöjningen till folkpensionärerna — det var ju inte fråga om huruvida höjningen var berättigad eller inte utan det gällde vem som först började tala om den — och slutligen var bondeförbundets medverkan i regeringen en aldrig sinande källa till angrepp på bondeförbundet.

Det förefaller faktiskt som om diskussionsämnena från oppositionens sida var ännu mindre betydande vid detta val. Man diskuterade skatten. Där var ju alla ense om att vi ville ha en ytterligare skattelättnad, och resonemanget kom

att röra sig uteslutande om huruvida det fanns pengar i statskassan för att sänka skatten ytterligare eller inte. Regeringspartierna, som skulle se till att det hela gick ihop, konstaterade att det inte gick att sänka skatten mera, medan de som visste om, att deras linje aldrig skulle komma under prövning, därför att det fanns majoritet för regeringens ståndpunkt, kort och gott sade, att det visst fanns pengar, och försökte gå fram på den linjen.

Vi hade vidare en hetskampanj för att inte säga smutskastning mot jordbruket och dess föreningsrörelse. Den var ett mycket uppmärksammat inslag i valdebatten. Det ländar de stora konsumentgrupperna till heder att de på valdagen visade, att det svenska folket inte är tilltalat av aktioner av den här typen. För vår demokrati måste det också betraktas som ett hälsotecken, att det inte går att hur som helst försöka slå blå dunster i svenska folkets ögon. Det hade varit beklämande, om man på grundval av de i sak inte alltför betydande underbudet från folkpartihåll hade lyckats skapa en mot jordbruket rent av fientlig inställning hos de stora konsumentgrupperna och därigenom försvårat möjligheterna för jordbruket att få vad det vill ha, nämligen en rättvis bedömning av sina problem.

En fråga, som diskuterades i valrörelsen och om vilken vi från vårt håll måste säga, att vi är utomordentligt glada över att den fick det utrymme, som den verkligen erhöll, var just den om flykten från landsbygden. En del åtgärder har redan vidtagits för att hejda denna flykt, men det som har gjorts är alltför obetydligt. Det måste krafttag till. Görs ingenting nu är det snart för sent. I många av våra landskommuner är åldersfördelningen sådan, att man måste förutse en katastrofal försämring av befolkningsunderlaget inom 10 eller 15 år. Det är klart, att om man över huvud taget skall ha möjlighet att få folk att stanna kvar på lands-

Vid remiss av propositionen nr 219.

bygden, måste man försöka ge dem arbete, ty sysselsättning är vad de begär. Vi menar från bondeförbundshåll, att man bör göra allt som göras kan för att få fram småföretagsamhet på landsbygden. Här måste både staten och kommunerna intimt samverka med det enskilda näringslivet för att lösa problemen.

Av skilda anledningar har vi här i höst kommit att få vad man kallar en inflationspsykos. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid orsakerna till den. För att i tid motverka psykosen och därigenom värna penningvärdet har det ansetts nödvändigt att något dämpa konjunkturen. Eftersom läget alltjämt är stabilt har man i valet av medel för detta haft ganska stor frihet. Det gällde att skapa en lämplig psykologisk motivik, i första hand till inflationstendenserna. Det nya lånet tillkom därför för att suga upp och binda en del likvida medel, som man inte kunde komma åt med de metoder vi använt tidigare, d. v. s. med kreditåtstramning som riktats mot bankerna. Ränthöjningen skapade en ökad skillnad i ränta mellan långa och korta lån och stimulerade uppsugningen av pengar. Ser man till de belopp, som tecknats på det nya obligationslånet, kan man konstatera, att lånet blev en framgång. Vi skall inte ett ögonblick bestrida, att en ränthöjning kan få en viss kostnadsökande effekt, även när man avser det rakt motsatta, d. v. s. vill försöka hindra en inflationsartad utveckling, men man får komma ihåg, att ränthöjningens kostnadsökande effekt helt beror på för det första hur stor ränteökningen är och för det andra hur långvarig den blir. Jag tror, att de som redan nu kommer med krav på kompensation för ökade omkostnader på grund av ränthöjningen är väl tidigt ute.

På vissa håll har man velat tolka den genomförda ränthöjningen på det långa lånet som ett avsteg från eller rent av ett övergivande av regeringens

uppfattning i räntefrågan. Man vill låta påskina att regeringen tidigare haft en dogmatisk uppfattning i räntefrågan, innebärande att räntan alltid skulle vara fast, men att den nu accepterat oppositionens ståndpunkt beträffande rörlig ränta. Oppositionen har inte något stöd för detta påstående. Det har dock vid mer än ett tillfälle från regeringspartiernas sida framhållits, att de inte är principiella motståndare till ränteförändringar inom lågräntepolitikens ram. Finansministern har sagt detta vid upprepade tillfällen, och för egen del har jag också givit uttryck åt samma mening. Jag kan vidare peka på det uttalande, som regeringspartiernas företrädare gjorde i bankoutsiktet 1951. Detta uttalande är återgivet i utlåtandet nr 20. Där framhölls, att man ur principiell synpunkt inte vill förneka, att det kan finnas situationer, där en stegring av räntan är motiverad.

Vi inom bondeförbundet står fast vid den uppfattningen. De förändringar av diskontot, som skedde exempelvis 1950 och på hösten 1953 och vilka vårt parti accepterade, visar också att det enligt vår uppfattning kan vara motiverat med vissa förändringar av ränteläget inom lågräntepolitikens ram. Däremot har vi på bondeförbundshåll hävdad — och den meningen hyser vi alltjämt — att en rörlig ränta inte är något lämpligt medel för att bekämpa en redan inträffad inflation av den styrka som förekom år 1951. Det är dock en väsentlig skillnad mellan å sina sidan att företa en begränsad och måhända tillfällig ränthöjning för att i ett relativt stabilt läge avvärja en till övervägande del psykosbetingad fara för en kommande inflation och å andra sidan att införa en rörlig ränta med starka variationer för att försöka få bukt på en pågående allvarlig inflation.

Då man från oppositionshåll har uttalat sin tillfredsställelse över regeringens snabba ingripande mot uppdykande inflationstendenser och samtidigt på-

Vid remiss av propositionen nr 219.

stått att regeringspartierna först efter valet började tala om inflationen och alltså skulle ha använt *ett* språk före valet och ett annat efter, så kan det vara befogat att göra ett par påpekanden. För det första uppstod inflationspsykosen efter valet. För det andra har man från regeringens sida ingalunda före valet stuckit under stol med att expansiva tendenser kunde uppkomma under det sista halvåret. Tvärtom har man varnat för en sådan utveckling och framhållit, att det kunde bli fråga om att bland annat skärpa kreditåtstramningen.

Från regeringens sida har man alltså inte blundat för denna utveckling, men hur har oppositionen själv handlat? Oppositionen vill ju gärna helt lägga ansvaret för penningvärdets bevarande på regeringen, men samtidigt har oppositionen vid årets riksdag föreslagit åtgärder, som både skulle ha förstärkt riskerna för inflation och berövat regeringen vissa möjligheter att effektivt ingripa vid ett allvarligt hot mot penningvärdet. Låt mig bara påminna om att såväl högern som folkpartiet vid värriksdagen påyrkade återinförande av fri avskrivningsrätt för bolagen, en åtgärd som givetvis skulle ytterligare stimulera industriens investeringsvilja. Vidare skulle oppositionens skatteförslag, om det genomförts, ha lett till en underbalansering av budgeten, vilket också främjat en expansiv utveckling. Oppositionspartierna motsatte sig för övrigt skärpningen av kassareservbestämmelserna för affärsbanker, vilken dock kan visa sig vara värdefull, om en ytterligare åtstramning av kreditmarknaden blir nödvändig. Vill man föra en aktiv konjunkturpolitik och förebygga en krisartad utveckling i den ena eller den andra riktningen, måste man också hålla en nödig beredskap mot eventuella kastningar i konjunkturläget.

Men för att återgå till dagens fråga, den ekonomiska politiken, vill jag säga

att nog förefaller det, herr talman, som om oppositionen nu står tämligen tomhänt, när dess väsentligaste ansträngningar tycks inriktas på att söka konstruera fram ett lappkast i regeringens inställning till räntefrågan.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hedlund uttalade sin stora tillfredsställelse över att bondeförbundet hade klarat sig så bra i valet, och om han är nöjd med resultatet, har vi för vår del naturligtvis inte anledning att göra några invändningar. Jag skulle tro att det huvudsakligen eller till mycket stor del är Dagens Nyheter och Expressen som han har att tacka för hjälpen därvidlag.

Jag begärde emellertid, herr talman, närmast ordet när herr Hedlund sade, att högern i sin propaganda så gott som uteslutande riktat sig mot bondeförbundet och i detta parti sett en huvudmotståndare. Detta är absolut fel. Vi har sett vår huvudmotståndare i ett stort parti på helt annat håll, och i det fallet skulle vi nog gärna — det har jag förut i dag sagt till statsministern — ha önskat att det skett en utjämning.

Herr Hedlund har i Dagens Nyheter — jag har här förut berört den saken, men jag skall i varje fall inte som så många andra komma med några citat — till signaturen Bang gjort det uttalandet att han under vissa omständigheter mycket väl kan tänka sig ett samarbete med folkpartiet, men aldrig med högern. Jag vill med anledning därav säga, att vi inom högern däremot mycket väl kan tänka oss ett samarbete med bondeförbundet, förutsatt naturligtvis att det är fråga om ett bondeförbund som inte är engagerat på annat håll och som har sådana åsikter, att vi verkligen känner igen partiet sådant det tidigare har varit.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Jag har förut i dag ställt en fråga till herr Hedlund och jag vill nu upprepa den. Bland de 600 000 väljare, som i år röstat med högern, finns det naturligtvis stora konsumentgrupper, och dessa har alltså anslutit sig till oss efter det att vi klart givit till känna, att vi stödjer den uppgörelse i jordbrukets prisfrågor, som träffats mellan jordbrukets organisationer och statsmakternas förhandlare. Skall det betraktas som någonting för jordbruket skadligt eller ofördelaktigt att ett sådant parti deklarerar att det har en jordbruksvänlig inställning? Jag sade det förut i dag och jag säger det ännu en gång, att jag har ett bestämt intryck av att jordbrukets ansvariga organisationer har uppfattat det på ett annat sätt. De har värdesatt att det finns en så stor allmän uppslutning kring och förståelse för jordbrukets intressen.

Det är endast detta jag har velat framföra, herr talman. Vad inrikesministern sade i övrigt skall jag inte ta upp kammarens tid med att kommentera efter allt åltande om detta före valet.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag har utan ond vilja lyssnat på regeringens förklaring för att bilda mig en mening om huruvida denna räntehöjning skulle ha någon betydelse för att motverka inflationen. Jag hörde finansministerns förklaring, att vi har en balanserad ekonomi och ingen inflation. Kunde man tala om något inflationstryck, så vore det mycket svagt. Sedan får jag höra inrikesministern förklara dessa åtgärder med att vi har en mycket stark inflationspsykos, som har brutit ut först efter valet. Det må ursäktas mig om jag säger, att dessa båda förklaringar från två medlemmar av regeringen inte stämmer. Det skulle vara roligt att höra vilken av dem man skall tro på.

Sedan får jag höra av finansministern, att räntehöjningen inte har något sam-

band med en antiinflationistisk politik. Snarare medverkar en sådan politik till inflation i den meningen, att den kan driva upp levnadskostnaderna och priserna. Men så säger inrikesministern, att orsaken till räntehöjningen var att man vill ha ett kampmedel mot inflationen. Jag måste säga att de båda förklaringarna i denna fråga liksom i den förra frågan inte stämmer, och jag tror att det vore nyttigt för det svenska folket att få reda på vilken av förklaringarna man skall tro på.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Jag har ingen svårighet att få finansministerns och mina uttalanden att gå ihop. Tvärtom är det mig omöjligt att finna, att det ligger någon motsättning i dem. Vi har båda förklarat, att det inte föreligger någon egentlig inflation i dag. Jag vet inte vad finansministern har sagt här för övrigt, men jag har för min del sagt att vi har en psykos som kan innebära en risk för inflation. Jag skulle tro att finansministern har sagt ungefär detsamma.

Sedan några ord till herr Skoglund i Doverstorp. Om herr Skoglund läser protokollet över denna debatt tror jag inte, att det är möjligt för honom att någonstans leta upp att jag uttryckt någon stor tillfredsställelse över valresultatet för bondeförbundets vidkommande — och inte någon liten tillfredsställelse heller. Jag har över huvud taget inte uttryckt någon tillfredsställelse över valet, men jag har sagt, att den röstminskning som drabbat bondeförbundet nog ungefär kan motsvara vad bondeförbundet förlorat genom en folkflyttning från landsbygden. Därmed har jag inte sagt att jag är tillfredsställd med valutgången. Det är jag inte. Jag har velat ha en ökning av röstetalet — en betydande ökning. Sedan tror jag nog att bondeförbundet mycket väl kan tacka Dagens Nyheter för en del röster. Däremot tror

Vid remiss av propositionen nr 219.

jag inte vi skall tacka herr Skoglund för några röster.

Herr Skoglund tog här upp vissa uttalanden som jag gjorde före valet. Det var en del svar på frågor, som jag då lämnade. Jag svarade på frågan, huruvida bondeförbundet någon gång i framtiden skulle kunna tänkas samarbeta med ett annat parti än socialdemokraterna. Mitt svar var då i första hand det, att om omständigheterna motiverade detta, skulle vi mycket väl kunna tänka oss gå in i en samlingsregering. Om det däremot gäller en tvåpartiregering, sade jag, borde ett samgående med folkpartiet inte vara otänkbart, eftersom det partiet inrymmer en hel del hantverkare, mindre handlande och liknande yrkesgrupper i ungefär samma ställning som ett mycket betydande antal av bondeförbundsväljarna. Men jag sade vidare att bondeförbundet inte kunde samarbeta med folkpartiet på grund av dess jordbrukspolitik. Sedan övergick jag — fortfarande i ett teoretiskt resonemang om framtiden, frågorna hade ställts till alla partiledarna skulle jag tro — till att tala om de allmänna förutsättningarna för ett kommande samarbete med högern och fann mig nödsakad, herr Skoglund, att konstatera, att dessa förutsättningar föreföll mig vara ganska små. Varför det? Jo, det finns betydande grupper inom bondeförbundet som skulle vägra att ha ett nära och intimt samarbete med vad de kallar för industrihögern. Känner herr Skoglund till den? Många väljare anser det också uteslutet att närmare liera sig med vad de anse vara det översta skiktets parti i samhället. Det är möjligt att herr Skoglund är missbelåten med dessa konstateranden från min sida, men jag försökte att så verklighetstroget som möjligt återge hur jag har uppfattat situationen ute i bygderna bland våra valmän.

Herr **HAGBERG** i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte man kommer från saken så enkelt. Det är mycket vårdslöst om en regeringsledamot talar om, att vi inte har någon inflation, och en annan talar om att vi har en inflationspsykos, om den ene regeringsledamoten talar om att räntehöjningen inte är något medel mot inflation utan snarare kan befordra en sådan, och den andre talar om att det är för att motverka en inflation man tillgriper räntehöjning. Att vara nöjd och finna att dessa uttalanden stämmer med varandra, det är en mer än tillåtlig anspråkslöshet, det måste jag säga, herr inrikesminister!

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h) kort genmäle:

Herr talman! Om det översta skiktet är 600 000 här i landet då kan vi känna oss nöjda. Jag tror tyvärr att påståendet faller på sin egen orimlighet. Vad industrihögern beträffar har vi lagt bort det uttrycket, trodde jag, för ganska länge sedan. Vad så gäller de industriella företagen och dess ledning så känner statsrådet precis lika bra till förhållandena som jag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**:

Herr talman! Jag ber om överseende för att jag lämnar diskussionen om räntan och valresultatet och i stället svarar på den fråga som herr Svensson i Ljungskile ställde till mig.

Herr Svensson frågade hur det skulle bli med priset på oljekraftfoder. Jag vet inte om han ville veta om priset skulle bli föremål för ingripande från statsmakternas sida. För närvarande är emellertid oljekraftfoderpriset fritt. Vilken firma som helst har rätt att importera oljekraftfoder. Det är världsmarknadspriset som är bestämmande. I april 1954 belades oljekraftfoder med importavgift av två kronor per deciton, men bestämmelsen härom bort-

Vid remiss av propositionen nr 219.

togs den 1 augusti i år. Att ge jordbrukarna någon sorts kompensation — om det är det som herr Svensson menar — för de priser, som herr Svensson tycker är för höga, har vi inga medel för. Jordbrukets organisationer har varit av den meningen, att vi bör se till att man använder så litet som möjligt av det importerade kraftfodret, att man bör göra det bara för att komplettera foderstaten på äggvita och i stället använda så mycket hemmaproducerad äggvita som möjligt.

Herr Svensson säger, att regeringen och herr Norup nu har accepterat folkpartiets synpunkt på spannmålspriserna. Det är att i någon mån överskatta både sig själv, herr Svensson, och folkpartiet. Ingalunda har vi accepterat den av herr Svensson föreslagna prisnivån. När vi 1951 gick in för höga spannmålspriser var det därför, att vi då hade brist på spannmål här i landet och att världsmarknadspriserna var höga. Vi fick sedan större brödsädesskörd här hemma, och på världsmarknaden blev det också mycket god tillgång på brödspannmål. När priset sjönk på världsmarknaden, måste vi därför i viss mån följa med i konjunkturutvecklingen. Herr Svensson frågar: Vilka produktionskostnader har sjunkit? Inga produktionskostnader har sjunkit. Viss rationalisering av spannmålsodlingen ger oss kanske någon möjlighet att producera spannmål billigare — det vågar jag inte uttala mig bestämt om. Men å andra sidan har många kostnader stigit för jordbruket, vilket förmodligen väger upp rationaliseringsvinsten. Den prispolitik som har måst föras är den vi har kunnat komma fram till, när vi velat få en utjämnad och balanserad jordbrukskalkyl. Om man skulle låta priserna följa de förhållanden som dagens produktionskostnadsläge bjuder, borde vi kanske ha något högre spannmålspriser än dem som nu godkänts.

Därefter kom herr Svensson i Ljungs-

kile in på ett resonemang om köttpris och foderpris. Han kritiserade, att man inte vakat över att vi haft billigare fodersädspriser här hemma, så att vi kunnat producera flera slaktdjur, och det då blivit större tillgång på kött. Vi hade då inte behövt importera kött. Det är ju ganska lätt att vara efterklok, och det är ju inte något nytt att herr Svensson i Ljungskile är efterklok. Om vi hade fått en sådan brödsädesskörd som det lovades i våras, skulle vi inte ha haft tillräcklig tillgång på fodersäd. Då hade vi antagligen haft brist på fodersäd, ty fodersädsarealerna hade gått ned och vi hade måst importera foderspannmål. Men även om så skett hade vi säkerligen inte på några månader kunnat åstadkomma den ökning av kötttillgången som enligt min mening skulle vara önskvärd. Jag anser det är angeläget för jordbrukarna att övergå från mjölkproduktion till att i större utsträckning producera kött.

Nu säger herr Svensson att vi har haft en export av fodersäd som medfört 24 kronors förlust per deciton. Jag förmodar att herr Svensson menar den export av råg som är företagen. Väderleken har medfört att vi fått en betydligt sämre kvalitet än vi räknat med, inte bara på råg utan även på vete, vilket har medfört en del svårigheter. Vi har därför måst exportera råg som inte fyllt kvalitetskraven här hemma.

Det finns kanske anledning att i detta sammanhang redogöra för marknadsutvecklingen på råg under det senaste året.

I mars månad i år var rågpriset på den internationella marknaden mellan 25 och 28 kronor per deciton cif kontinenthamn. Då uppträdde Argentina och senare även Canada som säljare, varvid priset sjönk till 24:50. Därefter minskade utbudet, vilket medförde en prisstegring, och så sent som i augusti månad såldes argentinsk råg för 27 kronor. Denna stegring var emellertid inte tillräckligt stor för att vi skulle se

Vid remiss av propositionen nr 219.

någon anledning att då forcera exporten av råg. I juli och augusti lovade både rågskörden och veteskörden gott. Vi måste då skaffa utrymme för den nya skörden och företog av den anledningen någon export.

Senare visade det sig att rågskörden slog fel i hela norra Europa, och det medförde att efterfrågan på råg steg. Argentina hade då sålt slut sina lager, och Canada var det enda land som hade råg att sälja. Det medförde att rågpriset ute på kontinenten steg till 40 kronor per deciton. När vi skulle exportera vår råg, var vi alltså inte i det allra sämsta läget. Vi hade möjlighet att till Tyskland sälja en del partier av årets skörd som inte kunde på grund av våra kvalitetsbestämmelser godkännas här hemma.

Fram till slutet av mars 1954 hade 30 000 ton råg exporterats till ett pris av 27 kronor fob. Därefter levererade vi successivt 30 000 ton till Danmark och fick för det 26:50 per deciton. I juni sålde vi 5 000 ton råg till Holland och Belgien för ett genomsnittspris av 24:50. Omkring den 1 augusti sålde vi därefter 10 000 ton till Jugoslavien för 24:30, men vi fick betalt i fria dollar, vilket innebar att priset var likvärdigt med det pris på 26:50 som vi fick vid exporten till Danmark.

Vid den tiden, då vi hade att räkna med att sälja råg, visste man inte vare sig i Sverige eller i övriga Europa, att årets rågskörd skulle bli av dålig kvalitet. Det visar sig nu att skördeskadorna har medfört, att endast ungefär hälften av den svenska rågskörden duger till förmalning till brödsäd, och detta under förutsättning att rågen blandas med oskadad vara.

Hade man kunnat förutse att vi skulle få en så regnig väderlek och så dålig kvalitet på rågen, skulle man givetvis inte ha exporterat den råg som såldes i början av sommaren, utan ha behållit den. Men när vi nu ändå har gjort denna affär, som vi företagit i bästa avsikt

för att få plats för den nya skörden, har vi måst importera 10 000 ton prima råg från Canada i syfte att blanda in den i skadad råg. Denna import har givetvis medfört vissa kostnader.

Vidare har vi gjort ett byte med Finland. För täckande av det omedelbara behovet i Finland har vi sålt 15 000 ton svensk råg av den nya skörden. Det är meningen att vi på nyåret skall få tillbaka råg från Finland av sådan kvalitet, att vi kan blanda den med vår dåliga råg och sålunda få bättre utbyte.

Genom dessa affärer med fodersäd i år har vi försökt göra det bästa möjliga av den situation som varit för handen. Som jag sade är det lätt att vara efterklok, men jag tycker inte man har anledning att framföra något klander — jag vet inte heller om det låg bara klander i herr Svenssons anförande. Enligt min mening har man tillgodosett det svenska folkhushållets intressen så gott som det varit möjligt. Förlusterna av de affärer som efter den 1 september görs av årets skörd bärs av Svensk spannmålshandel, en förening som är jordbrukarnas egen, och kommer givetvis inte att belasta statskassan.

Detta var något till förklaring av den utveckling som har skett. Om jag så går till fodersädespriset här hemma, är det väl i dag ganska acceptabelt. Å andra sidan får säkerligen de jordbrukare, som är hänvisade till att odla i huvudsak foderspannmål, inte något lysande ekonomiskt resultat i år, då det dåliga vädret vid skördetiden åstadkommit så oerhörda skador.

Det kan kanske i detta sammanhang vara av ett visst intresse att veta, att det inom den närmaste tiden kommer att läggas fram en proposition, som ger möjligheter till att i någon mån mildra de skördeskador som åstadkommits. Det har varit nödvändigt att göra en undersökning av hur stor omfattning dessa skördeskador haft. Jordbruksnämnden har gjort undersökningar genom hushållningssällskapen och kom-

Vid remiss av propositionen nr 219.

mit till ett visst resultat, men ingalunda något slutresultat. Jordbruksnämnden har kommit in med ett förslag, enligt vilket man på ungefär samma sätt som år 1952 skulle ställa lånemedel till förfogande. Enligt min mening har dock en del skador varit av den art, att man nog bör överväga ännu starkare medel, då säkerligen en del jordbrukare är så hårt drabbade, att de kan nödgas gå från gård och grund om de inte får hjälp. Så har det varit i Norrbotten, där jag själv varit och sett hur oerhörda skador det blivit av översvämningar till följd av regn under försommaren och mitt på sommaren, likaså i vissa delar av Skåne, i synnerhet nordvästra Skåne, där det blivit stora skador på spannmålen. För närvarande är det stora vattenskadorna, översvämningar på betfälten. Vi vet inte om inte stora delar av betskörden går till spillo. Det är för tidigt att uttala sig om vilka åtgärder som behövs för den saken. Men jordbruksnämnden har fortfarande i uppdrag att följa utvecklingen, och efter hand som man får resultat och förslag från jordbruksnämnden kommer givetvis regeringen att överväga vilka förslag man kan förelägga riksdagen om hjälp till de drabbade jordbrukarna.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi är tydligen i alla fall överens om en sak, och det är att några sänkta omkostnader för odlingen av brödsäd kan vi icke uppsåra. Det blir alltså lika dyrt att odla brödsäd 1955, såvitt vi nu vet, kanske dyrare än vad det var 1951, 1952, 1953 och 1954. Ändå förutsätter jordbruksnämndens chef och tydligen även jordbruksministern, att vi 1955 skall kunna få en mycket stor brödsädesareal för ett pris av 40 kronor för vete, d. v. s. ett höstpris av 38 kronor i stället för det pris av 53 kronor som man en gång startade med. Detta bevisar ju, herr jordbruksminis-

ter, att man hade ett för högt pris under dessa år.

Nu säger herr jordbruksministern med sin vanliga terminologi, att det är lätt att vara efterklok. Men det är inte fråga om någon efterkloshet i det här fallet, det är fråga om en diskussion som förts under tre, fyra år och där det nu visar sig vilken ståndpunkt som var möjlig att i längden realisera. När inte skattebetalarnas pengar finns längre som garanti, då går det inte mer med det priset, och det var inte heller nödvändigt med det priset. Det har varit en spekulativ högt vetepreis liksom det tidigare var spekulativ högt oljeväxtpreis. Det är sanningen, och det är ingen efterkloshet.

Beträffande de här rågaffärerna, där man har sålt råg för 24:50 samtidigt som man har ett svenskt foderpris på bortåt 40 kronor, säger jordbruksministern, att det varit det bästa som kunnat göras. Ja, det är det bästa som kan göras när man har skattebetalarnas pengar till förfogande. Då är det bäst för spannmålsodlarna att vältra undan så mycket råg som möjligt för vad pris som helst och låta statskassan betala, ty då får man högre pris på svenskt foder och över huvud taget bättre utrymme på den svenska marknaden. Men att betala stora pengar, av skatte-medel, för att bli av med denna råg och samtidigt ha köttbrist och importera paratyfus, det är inte klok jordbrukspolitik.

Det skulle, herr talman, ha varit ett par saker till att säga, men jag hinner inte under denna replik.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Svenssons sista ord visar hur ovederhäftig herr Svensson är i sina resonemang. Vi har väl ändå inte på något sätt med statens medverkan eller på någons önskan importerat paratyfus. Jag är fullt beredd

Vid remiss av propositionen nr 219.

att försöka göra allt vad man kan för att skydda de svenska konsumenterna från att lida någon skada av paratyfus. Jag menar att man i det fallet får vara lika sträng när det gäller importvaror som när det gäller att hålla efter det svenska jordbruket och dess företag här hemma. Säkerligen står våra företag i fråga om hygieniska förhållanden på en sådan nivå, att de kan jämföras med vilket annat lands som helst.

Sedan talar herr Svensson om att det är skattepengar som går emellan när det gäller spannmål. Herr Svensson! Vi importerade 1952 en hel del spannmål till 70 kronor per deciton. Varför? Jo, därför att vi under hela 1940-talet hade alldeles för lågt pris på brödsäd och jordbrukarna då inte kunde på något sätt odla tillräckligt med brödsäd här hemma. Det har gjorts beräkningar att jordbruket under 1940-talet subventionerade det svenska folkhushållet med omkring 220 miljoner kronor om året. Jag skulle tro att om man räknar ut debet och kredit, så är det inte jordbruket som har subventionerats så mycket med skattepengar utan tvärt om.

Nu säger herr Svensson, att det kan inte vara någon affär att exportera fodersäd för 24 kronor, när man får 40 kronor här hemma. Men, herr Svensson, man måste hålla sig till någorlunda samma tidpunkt, när man gör jämförelser. När vi exporterade råg var det i ett tidsläge, då vi hade överfullt i våra lagerhus samtidigt som man hoppades kunna bärga en mycket god brödsädes-skörd. Storleken av de sålda arealerna och skördeutvecklingen var sådan, att man vid uppskattningen den 15 juli räknade med en ganska god skörd. Sedan kom de stora regnen, men det visste vi inte, när vi exporterade denna råg.

Sedan vill jag fråga herr Svensson, vilka jordbrukare som i dag vid försäljning av fodersäd får upp emot 40 kronor per deciton. Det är inte känt för

mig i varje fall. Jag vet att det för mycket god kvalitet av korn har betalats 37 å 38 kronor, men att man kan få 40 kronor för fodersäd, är väl ändå en betydligt överdrift.

Om man håller sig till samma datum, när det gäller exportpriser och importpriser på spannmål, tror jag man kommer till ett annat resultat än herr Svensson gjorde. Den bild som herr Svensson försöker att vid olika tillfällen måla upp, är inte överensstämmande med verkligheten utan är ett försök att med olika sammanställningar nå ett visst resultat.

Herr Svensson säger att det är fel av mig att upprepa att herr Svensson är efterklok. Det är emellertid inte på grund av herr Svenssons och folkpartiets förutseende, som spannmålsprissättningen fått denna utveckling, som skett, utan det är på grund av att vi i hela världen under några år haft mycket goda spannmålsskördar, och sådant inverkar givetvis på prissättningen här hemma.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi hamnar i den vanliga karusellen. Vi har inom folkpartiet aldrig förnekat att det var riktigt att höja priset 1951. Vi har aldrig sagt att 30 kronor då var ett tillfredsställande pris. Men att det var nödvändigt att ha ett högre pris än 30 kronor visar väl inte, att det var nödvändigt att ha ett pris på 53 kronor. Det är där som jordbruksministern hoppar jämfota över fakta gång på gång, och det är ju en prestation.

Att sälja råg, som är en bra fodervara, till ett pris av 24 å 25 kronor per deciton samtidigt som man har brist på kött är ju en huvudlös jordbrukspolitik. Jag ber att få gratulera socialdemokraterna till detta nya inslag i den socialistiska planhushållningen som ni lyckats att förvärva. Men det må vara med detta!

Vid remiss av propositionen nr 219.

Det som intresserar mig mest och som jag tror intresserar flertalet jordbrukare mest är, hur man tänker manövrera med foderprissättningen under det kommande året.

Nu säger jordbruksministern, att det är fria priser. Ja, det är det ju, men nu är vi i en sådan situation, att det kanske inte skadade med litet grand initiativ från jordbruksministerns sida.

Jag sade i fjol höst, att foderpriset stod orimligt lågt i förhållande till höstsädespriset eller tvärtom, vilket man vill. Prisrelationen var ohållbar. Men det dröjde inte länge förrän man manövrerade det hela så, att foderpriset blev ganska högt, och av allt att döma får vi ett högt foderpris även i år. Detta är en mycket svår belastning för en massa små jordbrukare här i landet. Jag hoppas att jordbruksministern ägnar den saken ett mycket allvarligt intresse och försöker bereda rum för svensk produktion i stället för att syssla med den sorts spannmålsaffärer som ni gjort tidigare.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! I den delen är vi säkert överens, att vi skall försöka åstadkomma så stor svensk produktion som möjligt. Jag får säga att hittills har väl ändå avvägningen mellan foder-sädespris och fläskpris under de senaste ett och ett halvt åren varit sådan, herr Svensson, att jag för min del är förvånad över att vi inte haft större produktion av fläsk än vad vi haft.

När det gäller framtiden skulle jag vilja be herr Svensson om en sak. Var vänlig att vara spågubbe och tala om, vad vi får för väderlek nästa år, så att vi kan veta hurudan skörden blir och därigenom få reda på hur prissättningen bör ske.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! En remissdebatt påminner i mångt och mycket om en

pytt-i-panna. Här debatteras den ekonomiska politiken i stort och drages fram en rad småting om vartannat. Herr Dicksons anförande litet tidigare här i dag är en typisk sådan pytt-i-panna, och jag vill inledningsvis anknyta till en bit i hans anrättning och knyta några reflexioner till den. Jag syftar på det önskemål han uttryckte, att våra FN-delegater frejdigare skulle säga ut vad de tycker ute i de internationella rådslagen.

Det föreföll som om han menade, att det skulle bero främst på bristande språkundervisning i våra skolor, att så inte skedde. Jag vill gärna säga kammaren, att herr Dicksons uppmärksamhet här är överfödig. De svenska FN-delegaterna sitter ingalunda tigan-de i församlingen i New York, varken av den ena eller andra anledningen. Jag kom hem för någon vecka sedan från en tre veckors generaldebatt i FN:s ekonomiska utskott, en debatt, där även jag deltog och där jag hörde representanter för 40-talet länder yttra sig och anlägga sina synpunkter på just samma ämne som vi debatterar här i dag. Det ger anledning till en del icke alldeles ointressanta jämförelser.

För ett land som vårt, som är så beroende av utrikeshandeln för sin ekonomi, är det ju angeläget att följa tendenserna på världsmarknaden, och det är också vad våra ekonomer ständigt och stadigt spanar efter. Här har sagts under debatten i dag, att vi kan räkna med ett tämligen stabilt internationellt ekonomiskt läge, och att den räntejustering, som har ägt rum här hemma, har skett uteslutande för att dämpa en intern ekonomisk aktivitet, som har blivit något litet för uppjagad. Det är riktigt, att det internationella ekonomiska läget är lugnt för närvarande, speciellt om man utgår från förhållandena i USA, där priserna knappast har undergått några förändringar i år. Grosshandelsindex i Förenta Staterna, som bygger på noga räknat 1 623 varuslag,

Vid remiss av propositionen nr 219.

var i juli månad oförändrat i förhållande till januari månad detta år. 55 % av priserna var helt oförändrade. Av de övriga priserna hade priserna på konsumentvaror sjunkit en aning, vilket dock uppvägs av en lättare höjning av priserna på nyttigheter och service, inklusive hyror. Investeringsvolymen i industrien i USA beräknas dock sjunka under 1954 med en miljard dollar — till 11,3 miljarder — och importen har under första halvåret 1954 sjunkit med 7 procent jämfört med motsvarande halvår 1953 — två företeelser som tillsammans bidragit till att inte blott hålla tillbaka en ekonomisk överaktivitet utan också givit ekonomien en viss liten lutning åt den depressiva kanten. Med en allmän skattelättnad på cirka tre miljarder dollar och en sänkning av räntorna på vissa lån försöker Washington hindra ekonomien att vippa över åt det depressiva hållet. Just nu kan man alltså beskriva läget i USA som ett läge med labil jämvikt. Delegaterna i FN:s ekonomiska utskott talar däremot i höst om en viss »nervös aktivitet» i det västeuropeiska näringslivet, medan amerikanerna samtidigt uttrycker sin tillfredsställelse över att handelsrestriktionerna mellan USA och dess handelspartners borttages alltmer, tack vare dessas bättre dollarsituation och deras större förtroende för det egna näringslivets produktivitet och konkurrensförmåga.

För minskningen i USA-importen svarar i första hand de s. k. underutvecklade länderna, de ekonomiskt efterblivna, som enligt vad som omvittnats i FN-debatten brottas med allt större handelssvårigheter och vilkas framtida läge ter sig allt annat än ljust. Sjunkande priser på de råvaror, som utgör dessa länders huvudsakliga export och huvudsakliga inkomstkälla, minskar deras marginal för inköp av färdigvaror från industriländerna, så länge dessa färdigvaror inte sjunker i pris på sam-

ma sätt. En internationell kommission för studium av konsumentvarornas handelsvägar och prissättning har därför rekommenderats av FN:s ekonomiska och sociala råd. Efterfrågan på konsumentvaror minskar däremot inte i dessa underutvecklade länder, där befolkningsökningen är bekymmersamt stor och där levnadsstandarden ligger inte bara hästlängder utan sekler efter vår. Det gör att inflationen — som vi talat så mycket om här i dag och som egentligen bara är ett spöke här, som har förmått en del gott folk till onödigt stora lagerökningar och investeringar i sakvärden — är en fruktansvärd realitet i många av dessa underutvecklade länder: i Siam (eller Thailand som det numera heter) har levnadskostnaderna ökat med 30 procent, i Bolivia med 450 procent och i Paraguay med 640 procent på några få år — för att här bara ta några exempel. Samtidigt som det råder ett otillfredsställt behov av konsumtionsvaror i nämnda länder, råder där också stor kapitalhunger, alltså en hunger efter sådant kapital, som till låg ränta kan lånas ut på lång tid för byggande av vägar, broar, kommunikationer, skolor — allt detta som man behöver för att bli en civiliserad stat. Förr eller senare, och jag tror inte det kommer att dröja många år, måste man i västerlandet bereda sig på att låna ut dessa pengar till asiatiska, afrikanska och sydamerikanska länder för att inte de ekonomiska klyftorna folken emellan skall leda till allvarliga politiska oroligheter. Sverige är icke ett land som kan hålla sig utanför detta internationella kraftfält. Vi kommer att dragas in i det, vare sig vi vill eller inte, och vi gör därför klokt i att inte konsumera eller investera alla våra inkomster utan spara en del för framtida behov och för anspråk utifrån.

Man vill gärna hoppas, att den senaste räntehöjningen för långa lån är en lagom åtgärd just nu som tankeställare

Vid remiss av propositionen nr 219.

för de stora kapitalinnehavarna här hemma. Den lilla privatmänniskans sparande tror jag för min del påverkas helt obetydligt av räntesatser. Vi lockas knappast att sätta in en större sparslant på postsparbanksboken eller att köpa obligationer, om räntan till äventyrs skulle höjas med någon halvprocent. För den enskilde spararen är inte ränteavkastningen det viktigaste utan tryggheten för att pengarna behåller sitt värde och känslan av trygghet för att inte krig och orlog kommer och snappar bort ens sparkapital. Ur den senare synpunkten kan vi vara glada över den avspänning i det internationella politiska läget, som har ägt rum i höst. När den brittiske FN-delegaten Selwyn Lloyd kallades hem till London i förra veckan för att bli minister of supply, var hans avskedsintervju ett optimistiskt konstaterande av den avspänning, som håller på att ske i FN och en förhoppning att ett samförstånd i nedrustningsfrågan så småningom skulle komma inom räckhåll och förmånligt påverka världsekonomien. Tryggheten mot krig rycker närmare, otryggheten för depression och arbetslöshet — om krigsindustrien skulle behöva rustas ned — skymtar därbakom. Båda bör kunna samverka till ett ökat enskilt sparande, och med ett sådant ökat sparande kan vi i dagens läge också hjälpa till att hålla den motsatta fronten, mot inflationen, intakt.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skulle egentligen velat börja mitt anförande med att säga några kärleksfulla ord om den statsrådsterior, som i dag har utövats mot kammarens ledamöter, men då vi får tillfälle att senare diskutera frågan om riksdagens arbetsformer tror jag att det kan få anstå till dess.

Herr Hagberg i Stockholm har i sitt tal berört frågan om de lägre statstjänarnas löne- och arbetsvillkor. Jag an-

ser frågan vara av så stor vikt och ha en så brännande aktualitet att den förtjänar att något ytterligare belysas.

Det är egentligen ett bedrövligt kapitel att det praktiskt taget konstant skall föreligga skäl till missnöje hos de statsanställda i de lägre graderna. Staten borde ju vara en arbetsgivare — jag vill inte längre ta ordet mönsterarbetsgivare i min mun — som strävade efter att minska missnöjesanledningarna hos sina anställda till ett minimum. Under alla förhållanden borde den undvika att behandla sina anställda så, att det ger näring åt talet om att den betar sig sämre än arbetsgivare i allmänhet.

Som helhetsomdöme kan man säga, att så inte skett. Visserligen har under senare tid vissa ansatser gjorts för att förbättra renomméet, men det har mest varit fråga om sporadiska sådana. 1947 års lönereglering var ett löfte om en nyorientering av statens lönepolitik, tjänsteförteckningsrevisionen år 1952 ett annat. Men löneregleringen 1947 hann inte ens träda i kraft förrän statsmakterna proklamerade lönestopp, och de gjorda utfästelserna i samband med tjänsteförteckningsrevisionen är i inte ringa grad ouppfyllda för de lägre tjänstemännen.

Till detta kommer att staten, när den genomfört en lönereglering eller tjänsteförteckningsrevision för sina anställda, tydligen anser allan rättfärdighet uppfylld för avsevärd tid framåt. Ett slag gällde att lönereglering för statstjänarna borde ske vart femte år. Men inte ens denna regel efterlevdes. Den enda regel som varit orubblig är »hänsynen till det statsfinansiella läget». Vare sig konjunkturerna varit goda eller mindre goda har de statsfinansiella skälen åberopats, och det ligger ingen överdrift i påståendet att statstjänarlönerna ofta fått spela rollen av budgetreglerande faktor. Därigenom har statstjänarnas löner oupphörligen släpat efter i den allmänna

Vid remiss av propositionen nr 219.

inkomstutvecklingen, och det är inte småsummor som särskilt de lägre statstjänarna fått offra för att statsmakterna underlåtit att infria sitt löfte att reglera statstjänarnas löner inte bara med hänsyn till prisutvecklingen utan också med hänsyn till inkomstutvecklingen för övriga samhällsgrupper. En sådan utfästelse gjordes i samband med den senaste löne regleringen, d. v. s. 1947.

I dag befinner sig de lägre statstjänarna åter i ett prekärt läge. Deras löner har varit fastlåsta sedan den 1 januari 1952 eller i snart tre år. Detta innebär att det under sju av de tio efterkrigsåren faktiskt rått lönestopp för statstjänarna utan någon som helst möjlighet för dem att komma i åtnjutande av löneglidning. Under tiden sedan den 1 januari 1952 har levnadskostnadsnivån stigit med 8 enheter eller från 207 i mars 1952 till 215 i juni 1954. Samtidigt har för övriga inkomstagare skett en löneglidning uppåt, som kan beräknas till mellan 9 och 10 procent. Till detta kommer vissa förbättringar av sociala förmåner.

Detta är en betydande eftersläpning. Verkningarna är särskilt kännbara för statstjänarna i lägre grader. Flertalet av dem har nämligen löner, som inte medger en dräglig försörjning. Deras levnadsstandard är låg. Jag vet att det finns de, t. o. m. i riksdagen, som anser ett sådant påstående vara en överdrift. Men de som så tror är att betrakta som offer för den sedan många år tillbaka upprepade legenden om staten som mönsterarbetsgivare och om statstjänarnas förmånsställning framför andra medborgare.

Jag har tidigare här i riksdagen sökt visa, att verkligheten är något helt annat än vad de tror, som inte tillräckligt satt sig in i de invecklade och tillkrånglade avlönings- och andra författningar som reglerar statstjänarnas löne- och andra arbetsvillkor. Jag tillåter mig emellertid att än en gång med

siffror och andra fakta belysa den kalla verkligheten.

Det överväldigande flertalet statstjänare — stationskarlar, banvakter, brevbarare, tullvakter med flera — befinner sig i lönegraderna 10 och 11. I 11 lönegraden är begynnelselönen i lägsta ortsgrupp 634 kronor i månaden och i högsta dyrort 721 kronor. I 10 lönegraden är motsvarande siffror 608 och 690 kronor. Det betyder en veckolön för befattningshavaren i 11 lönegraden på lägsta dyrort av 146 kronor och för den på högsta dyrort — exempelvis Stockholm — 165 kronor.

För befattningshavaren i 10 lönegraden på lägsta dyrort blir det en veckolön av 140 kronor och för sådan på högsta dyrort 159 kronor. Efter att troget ha tjänat staten i 9—10 år kan han uppnå en lön av på lägsta dyrort 711 kronor i månaden eller 163 kronor i veckan och i högsta dyrort 807 kronor i månaden eller 186 kronor i veckan.

Jag ber att eftertryckligt få markera, att detta är allt vad dessa befattningshavare — stationskarlar, brevbarare o. s. v. — får ut i lön för sitt slitsamma och pressande arbete, allt är inräknat såväl grundlön som de tillägg, som enligt de senaste löneuppgörelserna utgår på grundlönen. Jag vill också understryka att de löner jag här angivit tillkommer det stora flertalet av de lägre tjänstemännen. De utgör sålunda inga undantag utan tillhör regeln.

Är det då någon som inför dessa lätt kontrollerbara fakta längre vågar upprätthålla legenden om statstjänarnas undantagsställning till det bättre? Jag vill hoppas att ingen i denna kammar, inte ens herr Rubbestad, kan påstå att detta är löner, som medger en anständig försörjning för dessa befattningshavare och deras familjer. Tvärtom bör det väl vara uppenbart för alla och envar att vi här har att göra med ett upprörande förhållande

för vilket statsmakterna bär hela ansvaret.

Resultatet av denna lönepolitik har blivit att en mångfald av lägre statstjänare måste skaffa sig extraarbete på fritid för att kunna upprätthålla en någorlunda hygglig levnadsstandard. Statstjänare uppträder som expresskarlar, cykelbud, hamn- och speditiönsarbetare, metallarbetare, snickare, vaktmästare; ja, på de flesta verksamhetsområden kan man finna stationskarlar, brevbärare, tullvakter och andra lägre statstjänare i verksamhet på sin fritid för att skaffa sig det tillskott till sin ordinarie lön som fordras för att kunna upprätthålla en acceptabel standard.

Regeln om 8 timmars arbetsdag är satt ut funktion för många lägre statstjänare. Statens lönepolitik driver de anställda till att skaffa sig dubbelanställningar och extraarbete i en omfattning, som är en utmaning mot de principer som staten själv fastslagit i lagen om 8 timmars arbetsdag. Detta medför att arbetskraften slits ut i förtid till skada inte bara för den underbetalde befattningshavaren utan också för staten själv. Ingen kan väl tro att en befattningshavare, som tvingats ut på allmänna arbetsmarknaden under sin fritid, skall kunna utföra ett fullgott arbete för statens räkning någon längre tid. Hans fysik måste förr eller senare brytas ner under tyngden av detta dubbelarbete.

Det blir självfallet staten som får bära de ekonomiska konsekvenserna av en sådan ordning. De privata arbetsgivare, som utnyttjat de underbetalda lägre tjänstemännen, kanske ibland också för underbetalning, behöver inte bekymra sig om följderna av arbetskraftens förslitning i förtid.

Kritiken mot statens lönepolitik brukar ofta besvaras med en hänvisning till de s. k. särskilda förmånerna, och man har till och med visat en sådan beskäftighet därvidlag, att man sökt räkna ut deras värde i pengar och till-

Vid remiss av propositionen nr 219.

fört den kontanta lönen detta. Ingen vill förringa värdet av dessa förmåner, men det bör pekas på några omständigheter, som reducerar talet därom till rimliga proportioner.

För det första måste givetvis en löntagares möjligheter att försörja sig och sin familj bedömas med hänsyn till vad han får ut i kontant lön, icke på någonting han får ut sedan han lämnat tjänsten eller på vad hans hustru och barn får, om han själv avlider.

För det andra bör det fastslås, att de »särskilda förmånerna» — semester, sjukersättning, pension o. s. v. — numera tillkommer även andra medborgare. Avståndet mellan de »särskilda förmånerna» för statstjänarna och de som utgår för andra medborgare blir allt mindre. Åberopandet av de »särskilda förmånerna» är endast att betrakta som ett dåligt försök att ursäktat statens allt annat än fördömliga lönepolitik mot sina anställda.

Ett annat försök i samma riktning är åberopandet av de genom den senaste tjänsteförteckningsrevisionen ökade befordringsmöjligheterna. Jag har i början av mitt tal antytt, att de gjorda utfästelserna icke till alla delar uppfyllts. Till detta kommer emellertid andra omständigheter, som starkt förminskat värdet av tjänsteförteckningsrevisionen och därmed möjligheterna till befordran. Sålunda har som bekant statsmakterna beslutat medge ett frivilligt kvarstående i tjänst efter det att förut gällande pensionsåldrar uppnåtts. Detta innebär självfallet en betydande reducering av möjligheterna att nå en förbättrad ställning genom befordran. En befordrad äldre tjänsteman, som kvarstår i tjänst efter uppnådd pensionsålder, stänger möjligheterna i ett till tre år för hela raden av de befattningshavare i lägre grader, som har chans till befordran.

Ytterligare bör nämnas att personalindragningarna och personalomflyttningarna, särskilt vid SJ, starkt bidrar

Vid remiss av propositionen nr 219.

till att reducera befordringsmöjligheterna för den yngre personalen. Fakta i saken är, att den genom tjänsteförtekningsrevisionen utlovade takten vid befordran icke hålles, varför inte heller återopandet av befordringsmöjligheterna som skäl för en dålig löneställning för statens befattningshavare har något reellt värde.

Missnöjet bland de lägre statstjänarna är därför i ständigt stigande. Det är inte bara frågan om den direkta löneställningen som orsakat missnöjet, ehuru naturligtvis detta är den väsentligaste anledningen. Förhållningen av frågan om ersättning för obekväm arbetstid har också starkt bidragit till att öka inflationen. I flera år har denna fråga varit aktuell genom den omfattande nattjänstgöring och tjänstgöring på sön- och helgdagar som förekommer inom statstjänsten och som söndertrasar, jag upprepar söndertrasar, både tjänstgöring och fritid.

Det provisorium, som pressades fram i riksdagen därför att civilministern vägrade att acceptera utredningens förslag, är av den art, att det utmanar både harmen och löjet. Ersättningen rör sig nu om 40 öre i timmen. Det skall alltså utgöra ersättning för förlust av nattsömn och värdefull sön- och helgdagsledighet. Betecknande var, att civilministern i trots härav inte ansåg sig kunna gå med på det rimliga förslaget till höjning av ersättningsbeloppet, som organisationernas representanter framförde i början av detta år, utan gick till riksdagen med sitt förslag efter att ha brutit förhandlingarna. Detta motiverar civilministern med att han ville infria ett tidigare givet löfte till statstjänarna. Den våldsamma opposition, som utbröt bland statstjänarna efter det förslaget pressats igenom i riksdagen, vittnar knappast om att de riktigt uppskattade infriandet av löftet på det sätt som skedde. Det gav nämligen inte stort mer än vad statstjänarna tidigare hade fått.

Jag har till sist ännu en viktig fråga att behandla i detta sammanhang. Det gäller försöken, framför allt vid SJ, att trots de dåliga löneförhållandena öka utnyttjandet av arbetskraften genom personalindragningar och personalomflyttningar. Betecknande är att den s. k. rationaliseringen vid SJ inte minst drabbar säkerhetstjänsten. Indragningarna gäller givetvis främst den yngre personalen, som sålunda i stället för en vid anställandet utlovad snabb befordran i många fall får avsked ur tjänsten. Den kvarvarande personalen, inte minst lokförarna, pressas på ett sätt, som äventyrar trafiksäkerheten. Fem dygn i sträck kan lokmännen kommenderas till nattjänst och även till viss dagtjänst under samma tid.

Efter den tragiska olyckan vid Rörvik har frågan om SJ:s rationaliseringsraseri fått ny aktualitet. Det är uppenbart, att man inte längre kan undkomma spörsmålet om vilken inverkan personalindragningarna och den därmed följande fysiska och psykiska påfrestningen har på möjligheterna att effektivt upprätthålla säkerhetstjänsten vid SJ. För min del anser jag att om SJ fortsätter på den inslagna vägen, blir följden inte bara ökad irritation hos personalen utan också hos den trafikerande allmänheten, som utsättes för olycksrisker och får dragas med försämrad service.

Allt flera lokmän börjar också protestera. I Norrköping har lokmännen i en skrivelse vänt sig till distriktsledningen och förklarat, att de inte längre kan ta ansvaret för de hundratals människoliv och de miljonvärden som står på spel under deras tjänstgöring. Den direkta orsaken till actionen är den nya vintertidtabellen, som uppgjorts i en missbrukad rationaliserings tecken.

Att det ligger allvar bakom lokmännens varningar bevisas inte minst av SJ:s verksläkare i Norrköping. Han säger i sin årsrapport för 1953 att maskinpersonalen uppvisat många sjuka.

Lokförarnas nerver är hårt pressade på grund av lång och obekväm arbetstid. Arbetet är ohyggligt krävande, och man måste sluta med att utmana döden på detta sätt.

Herr talman! Uppenbart är att den behandling av de lägre statstjänarna, som jag här givit några stickprov på, inte kan fortsätta utan allvarliga konsekvenser för staten själv. Statsmakternas politik gentemot sina anställda måste ges en annan inriktning, och den gamla, falska föreställningen om statstjänarna som någon slags privilegierad samhällsgrupp måste utrotas. Det är äventyrligt för staten och dess funktioner att underbetala sina anställda och påtvinga dem orimliga arbetsförhållanden. Extraarbete på fritid i förening med ökat utnyttjande under arbetstiden måste i det långa loppet bryta ner arbetskraften och leda till förlustbringande konsekvenser för staten.

En snabb förbättring av de anställdas löne- och arbetsvillkor måste ske. Nästa års riksdag kan inte undgå att allvarigare än förr ta befattning med denna fråga. Lönerna måste uppräknas så, att eftersläpningen i fråga om levnadskostnadsstegringen och den allmänna inkomstökningen inhämtas. Därvid måste hänsyn också tas till vad de förestående avtalsförhandlingarna på den privata arbetsmarknaden kan komma att ge. Frågan om ersättningen för obekväm arbetstid måste definitivt få sin lösning vid nästa riksdags vårsession. Enligt vad jag såg i pressen i dag har förhandlingarna om en förbättring av provisoriet slutförts, men ökningen av den ersättning som enligt bestämmelserna skall utgå är så ringa, att den inte torde komma att accepteras av statstjänarna. Enligt min mening bör ersättningen icke understiga en krona per timme.

Arbetstiden måste förkortas så att den motsvarar 40 timmars arbetsvecka. Frågan om rationaliseringen måste omprövas, varvid personalens intresse av

Vid remiss av propositionen nr 219. rimliga arbetsförhållanden och den trafikerande allmänhetens intresse av trafiksäkerhet särskilt beaktas. Beslutet om de fasta pensionsåldrarnas ersättande med pensioneringsperioder bör upphävas och tidigare gällande pensionsåldrar återinföras. Beslut i denna riktning vid nästa års riksdag skulle verkamt bidra till att skapa ökad trivsel och en bättre atmosfär över huvud taget inom statstjänsten.

Allra sist bara några reflexioner i anledning av herr Ohlins anförande i debatten. För ovanlighetens skull lyssnade jag mycket noga till vad han hade att säga i dag. Jag väntade mig nämligen ett avsnitt, där han skulle dra en lans för statstjänarlönerna. Men han hade inte ett ord att säga i den frågan.

Alla vet annars att tjänstemännen i allmänhet och statstjänarna i synnerhet varit föremål för folkpartiets och herr Ohlins speciella uppmärksamhet under valen. Det fanns enligt deras mening intet parti som så energiskt företrädde statstjänarnas intressen som folkpartiet. Att folkpartiet inte tagit ett enda initiativ till en förbättring av de lägre statstjänstemännens läge utan tvärtom accepterat lönestoppolitiken, motsatt sig kommunisternas upprepade försök att bryta denna politik och företrätt den strama linjen i lönepolitiken över huvud taget, det talade naturligtvis inte folkpartiet om. Och det kan man inte heller begära av ett parti, som förklarat sig vara partiet för alla och i anledning därav sökte fiska röster hos både Per och Pål.

Herr Ohlin förklarade i sitt tal i polemik mot regeringen, att man inte kan föra *en* politik före ett val och *en annan* därefter. Det ansåg han vara till skada för demokratin. Men då faller också herr Ohlin för domen som skadegörare mot demokratin. Statstjänarna var, som jag tidigare sade, före valet föremål för hans och folkpartiets särskilda omvårdnad under förklaring att det måste bli ett slut på statsmakternas då-

Vid remiss av propositionen nr 219.

liga lönepolitik, som ställde statstjänarna i ett sämre läge än löntagarna i den heliga privatkapitalismens tjänst.

Men i dag hade herr Ohlin fullständigt tappat bort statstjänarna. Moren har gjort sin tjänst, moren kan gå. Herr Ohlin manade till och med fram inflationsspöket i förklädd form genom förklaringen, att regeringen måste sörja för att arbetsmarknadens parter bibringas förståelse för penningvärdets bevarande, d. v. s. att de bör vara återhållsamma i sina lönekrav.

Nu frågar jag herr Ohlin eller vem som helst inom hans parti, som vill eller får svara i hans ställe: Vad är er mening om statstjänarnas löner och arbetsförhållanden? Anser ni att lönerna för de lägre statstjänarna måste undergå en väsentlig justering uppåt och deras arbetsförhållanden förbättras? Herr Ohlin brukar krypa undan i förnäm avskildhet och inte svara då enskilda ledamöter attackerar honom, men det är nog bäst för honom och hans parti att han denna gång gör ett undantag. Frågan bör nämligen anses vara ställd av hundratusental av statstjänare, som vill se vad folkpartiets löften från valrörelsen är värda. Det kan heller inte vara svårare att besvara denna fråga nu än vad fallet var för folkpartiet och herr Ohlin under valkampanjen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Det har ju i denna debatt, särskilt i dess början, talats mycket om de olika propagandaformerna och diskuterats anledningen både till vissa partiers seger och till vissa partiers nederlag. Jag skulle här endast vilja påpeka en tendens, som också kommit fram i denna riksdagsdebatt, och det är det egendomliga angrepp som Sveriges inrikesminister gör mot högerpartiet.

För ett par månader sedan anslöt bondeförbundet sig i en mängd uttalanden till herr Hjalmarsons yttrande om jordbrukspolitiken, och nu slungar herr Hedlund ut parollen att vi ju vet vad industrihögern är för något. Vi har i valrörelsen liksom tidigare hört ordet storfinansen. Statsministern försökte förklara detta begrepp, och det var i alla fall en viss ideologisk förklaring. Han vände sig mot vad han sade vara en maktkoncentration hos vissa företag. Nu har ju Tidens chefredaktör sagt att begreppet storfinansen är mycket oklart. Jag skulle vilja till bondeförbundets partiledare rikta frågan om han tror att man leker med demokratin på det sättet att man använder kollektiva begrepp och slungar ut anklagelser mot en hel yrkesgrupp. Vad är det herr Hedlund vill komma fram till när han slungar ut begreppet industrihögern? Vill han konkretisera denna sin kritik? Jag tycker detta är litet djärvt av bondeförbundets ledare när man vet att det bara är fyra år sedan bondeförbundets huvudorgan betecknade den socialdemokratiska politiken som en landsskadlig, ja landsförrädisk politik. Och en mycket känd socialdemokrat i denna kammare skrev i sin tidning att bondeförbundet var det mest förljugna av alla svenska partier. Är det någon som tror att inte en sådan onyanserad propaganda skadar demokratien, vare sig man använder ordet storfinansen eller man från regeringsbanken slungar ut detta om industrihögern och diskriminerar vissa människor av det skälet att de har en viss ställning inom Sveriges industri? Det är klart att man från tjänstemannahåll — jag representerar själv en del tjänstemannaorganisationer — kan rikta kritik mot vissa asociala företagare, och jag skulle tro att det inom herr Hedlunds eget parti finns företagare som man skulle kunna rikta denna kritik mot. Men för att komma från ett statsråd är väl detta en ganska egendomlig

beskyllning mot ett parti när anmärkningarna inte konkretiseras.

Det skulle vara lätt att dra upp mycket i det skrivsätt som bondeförbundets tidning tidigare använt. Herr Hedlund är inte inne i kammaren nu, men jag vill dock säga att om vi vill bevara folkstyrelsen, och det vill vi ju alla, så skulle jag önska att det socialdemokratiska partiet — för vars gärningar jag alltid haft den största förståelse och vars sociala patos jag för min del aldrig tvekat att beteckna som en vinning för svensk politik — slungade bort alla allmänna, kollektiva begrepp av detta slag, vilka drar ner hela den demokratiska debatten. Jag tyckte mig i herr Hedlunds anförande finna en återklang av klasskampsparoller, och om bondeförbundet har någon annan representant som vill svara frågor jag: Vad är det nu denna industrihöger har gjort i svensk politik av i dag som förtjänar den allmänna nedsättning man här gör sig skyldig till? Vilken föreställning tror man skapas hos den svenska väljarkåren om man går ut med sådana onyanserade slagord? Är det detta som stärker demokratin? Vi minns alla hur den tyska demokratin gick under därför att man använde just dessa kollektiva slagord. Man talade där om rasen. Här talar man om en viss grupp som är satt att förvalta stora värden.

Från detta skall jag, herr talman, övergå till att säga några ord om statsrådet Lindströms anförande, som jag tyckte var mycket intressant. Jag kan ansluta mig till det patos hon hade när det gällde de underutvecklade länderna. Jag skulle visserligen kunna säga som Knut Wicksell, som stod socialdemokratien nära: Kapitalisten är inte alltid en utsugare. Kapitalisten är, sade Wicksell i sina föreläsningar i nationalekonomi, arbetarens bästa vän. Och kommer man till de underutvecklade länderna kan man i varje fall säga att en form av kapitalism kanske har sin betydelse.

Vid remiss av propositionen nr 219.

Det var bara ett litet uttryck i statsrådet Lindströms anförande som jag fäste mig vid. Det är möjligt att jag missuppfattade henne, men jag tyckte hon sade att inflationsfaran i Sverige var någonting av ett spöke. Jag tror inte man kan se så enkelt på frågan om prisstegringar. Det är möjligt att man i Amerikas förenta stater i dag liksom man gjorde för ett år sedan räknar med en deflation, men man såg att det i Amerika inte blev det prisfall man räknat med. Det är kanske möjligt att Sovjetunionen går med de andra makterna i ett avrustningsförslag, det kan jag inte säga något om, men det finns vissa yttranden som kanske kan tolkas dithän att man skulle kunna få fram vissa tendenser som gynnade ett prisfall. Jag tror emellertid inte att man utan vidare här kan säga att inflationsfaran är ett spöke. Detta var bara en bagatell, som jag tror man måste ta med i bilden när man diskuterar detta spörsmål.

Jag ser att hans excellens utrikesministern är inne i kammaren. När jag läste hans anförande om Förenta Nationerna tyckte jag mig där spåra en viss besvikelse i fråga om Förenta Nationernas värde, och när man läser generalsekreterare Hammarskjölds yttrande om Förenta Nationerna kan man väl inte tveka om att Förenta Nationerna har åsidosatts i mycket stora centrala sammanhang. Om jag inte tar fel blev inte generalsekreteraren underrättad om Genèvekonferensen. Man försöker från stormaktshåll i viss mån sätta Förenta Nationerna ur spel. Jag vill inte säga att det är på det sättet i så många fall, men det är det i en hel del centrala fall, och då måste vi, som är med i Förenta Nationerna, ställa samma fråga som man gjorde på 1930-talet när det gällde den kollektiva säkerheten. Om Förenta Nationerna skall degraderas ännu mer, om stormakterna där skall utgöra, för att använda ett talesätt som förekommer när det gäller regeringar, ett inre kabinett, som sätter

Vid remiss av propositionen nr 219.

Förenta Nationerna ur spel, då har vi stor anledning att fråga oss vad man kan göra för att skapa en verklig säkerhetsanordning av Förenta Nationerna. Om jag inte har tolkat hans excellens utrikesministerns senaste anförande utanför detta hus fel kunde man däri spåra en viss skepsis.

För ett par år sedan fäste utrikesministern i denna kammare en viss vikt vid Achesonplanen, enligt vilken man i generalförsamlingen skulle kunna få fram vissa möjligheter till diskussion och kanske beslut där man så att säga skulle förbigå vetot i säkerhetsrådet. Jag har inte under de sista månaderna, kanske inte under det sista året, hört utrikesministern säga någonting om Achesonplanen. Är den alldeles avförd från dagordningen?

När jag talar om Förenta Nationerna vill jag också säga att även den som är mycket positivt inställd till Unesco måste finna det egendomligt att denna stora institution kan komma fram med en rad undermåliga skrifter. Det finns många bra skrifter, men det finns också på centrala områden Unescoskrifter som såvitt jag förstår är utomordentligt dåliga.

Det har ju under de sista dagarna uppstått en ganska tråkig debatt mellan Finland och Sverige. Det har från finsk sida dragits upp att det har funnits s. k. läckor, genom vilka man har fått information. Jag har väldigt svårt att förstå vad den diskussionen skall tjäna till. Visst kan misstag begås, men nog borde man i Finland förstå att vi med stora sympatier följer Finlands politik och Finlands utveckling. Jag tror inte det är lyckligt för det nordiska samarbetet om man på detta sätt blåser upp saker som i grunden är bagateller. Jag skulle för min del finna det lyckligt om Finland kunde gå med i Nordiska rådet. Jag tror visserligen att det är så att de som nu sitter vid ledningen i Finland kanske inte har det önskemålet, men det finns ju i Finland star-

ka sympatier för att landet skall gå med i det nordiska samarbetet. Jag tror att det vore önskvärt, om man vill skapa ett intensifierat nordiskt samarbete, att man i vårt land, men kanske också i våra nordiska grannländer, inte använde alla möjliga nålstick för att komma åt varandra i bagateller. Jag tycker att Nordens folk borde vara ett föredöme för varandra och skapa en sammanhållning som kunde betyda rätt mycket för ett verkligt nordiskt samarbete.

Jag vill ta upp ytterligare en punkt, som hans excellens statsministern tog upp och som gäller valsättet. Om jag inte missförstod honom menade han att majoritetsvals systemet kunde vara till en viss fördel. Det är möjligt att så är fallet, men jag undrar ändå om man kan säga sig att t. ex. det partisystem som har skapats genom majoritetsvals systemet i Amerikas förenta stater alltid är så lyckligt för ett land, detta system som leder till att motsättningarna går inom själva partierna och att regeringen inte alltid kan veta vilka den har att stödja sig på. Jag är inte säker på att majoritetsvals systemet ger den klarhet som statsministern efter vad jag kunde förstå ville göra gällande att det ger i jämförelse med proportionella val. Jag tror inte att man kan dra generella slutsatser på den punkten.

Jag vill också framhålla — och i det fallet kan jag instämma med folkpartiledaren — att frågan om det svenska skolväsendets framtid verkligen inte är någon bagatell. Det är lätt att skriva framtidsplaner om enhetsskolan, men det är mycket svårt att få fram en individuell undervisning om en skollärare skall ha 35 eller 40 elever. Jag tycker, att innan man talar vackra ord om den framtida skolan skall man lösa detta problem, som är ett av de mest centrala problemen för vårt skolväsende, hur man skall få ned lärjungeantalet i klasserna och få bort de stora klasserna. Detta är en verklig reform för att undvika den standardförsämring

i svenskt undervisningsväsende som jag tror att man står inför.

Och så, herr talman, skall jag sluta med att ta upp en fråga som jag har tagit upp flera gånger i denna kammare. Åren går, och vi får ingenting höra om Raoul Wallenbergs öde. Vi vet att det finns någonting som heter en järnridå. Vi vet att miljoners lidanden förorsakas av det statssystem där man inte har den fria kritikrätten och de fria valen. Men varje människas öde är lika betydelsefullt som någon annans, och från svenskt håll hyser man dock ett levande intresse för att få reda på det öde som Raoul Wallenberg har gått till mötes.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! I anledning av herr Bräconiers sista ord vill jag bara säga, att regeringen också hyser ett starkt intresse för Raoul Wallenbergs öde, att vi allttjämt håller på att göra vad vi kan för att få närmare vetskap om det, och att vi ingalunda har uppgivit detta fall.

Herr **CASSEL** (h):

Herr talman! Det kan kanske synas litet märkvärdigt, att jag i dag tar upp den stora och många gånger förut debatterade frågan om landsbygdens avfolkning, eftersom jag ju vet, att denna fråga ganska snart måste bli föremål för uppmärksamhet i denna kammare i anledning av en stor motion vid vårmötena.

Jag skall emellertid inte gå in på några detaljer och inte heller försöka komma med några preciserade förslag. Det enda jag vill göra i dag är att peka på och understryka hur utomordentligt betydelsefullt och svårlöst hela detta stora problemkomplex är och hur nödvändigt det är, att det angrips med all kraft, och att detta sker så snabbt att inte motåtgärderna kommer för sent.

I augustinumret av SLU:s tidning Po-

Vid remiss av propositionen nr 219.

litisk tidskrift kunde man läsa en artikel, som stod intagen under rubriken »20 års lokaliseringspolitik», vari författaren som ett allmänt omdöme säger, att denna politik har präglats av förvirring, planlöshet och ineffektivitet. Det är möjligt, att detta uttalande är litet för hårt tillspetsat, men kvar står det, att den förda politiken på intet sätt har lyckats uppnå sina mål. Man har knappt ens lyckats vinna full klarhet om vilka mål man vill uppnå.

Den folkvandring, som just nu är i full gång, betyder en åderlåtning av vår landsbygd, som är fullt jämförlig med den som emigrationen åstadkom under de år på 1880-talet, då den pågick som värst. Enligt tillgängliga siffror har den egentliga landsbygden sedan år 1946 förlorat ungefär 400 000 människor, som flyttat in till städer och tätorter. Toppåret 1946 flyttade inte mindre än 73 000 personer. Avfolkningsen tycks fortgå i en takt av 40 000 à 50 000 människor om året. Det är, som vi alla vet, i första hand ungdomen som ger sig i väg, och främst då de unga kvinnorna. Följden blir en bygd, som är befolkad av gamla och ungar, en bygd som så sakteliga håller på att dö bort och där missmod och tristess växer sig allt starkare. Storkommunerna tycktes på sin tid kanske ibland t. o. m. i största laget, men om avfolkningsen får pågå bara några år till, torde det ganska snart visa sig, att de kommunala uppgifterna blir övermäktiga för dem som stannar kvar genom att skatteunderlaget inte räcker till ens för nödvändiga reformer. Busslinjerna och järnvägarna bär sig inte längre med påföljd att man måste glesa ut turerna eller t. o. m. lägga ned linjer. Det har vi inte minst i Värmland fått kännning av. Skolorna, även för små barn, måste koncentreras med påföljd att barnen får långa resor och de små kulturhårdar som bygdeskolorna utgjorde försvinner. För dem som stannar kvar på landet blir livet allt ensli-

Vid remiss av propositionen nr 219.

påföljd att de också snart nog tvingas att bryta upp.

Vad händer då med de bortdragande? Jo, de sugs upp till de små och stora städerna, och där har de många gånger ganska svårt att slå ordentlig rot, åtminstone i första generationen. De känner sig i rätt stor utsträckning lösryckta, utan hemkänsla och utan tradition. Både för de kvarvarande och de bortflyttande är processen smärtsam, kanske t. o. m. litet tragisk, och likväl pågår den ständigt med en naturkrafts obehaglighet. Detta förhållande har blivit ett socialt problem som vi inte kommer ifrån.

I jordbruket, som ännu 1930 sysselsatte nära 40 procent av folkmängden, arbetade 1950 bara 25 procent. Insiktsfulla bedömare tycker sig kunna förutse, att det svenska jordbruket för att producera de förnödenheter som vi behöver för vår försörjning här i landet i en framtid när rationaliseringen blir bättre genomförd skall kunna reda sig med omkring 15 procent av totalbefolkningen. Hela jordbruksbefolkningen skulle alltså uppgå till något mera än en miljon människor mot 2,4 miljoner 1934, 2,1 miljoner 1940 och 1,7 miljoner 1950. Om vi räknar från 1950, skulle alltså ytterligare cirka 700 000 människor snart nog kunna friställas från jordbruksnäringen.

Detta är i och för sig en naturlig utveckling i ett samhälle, som går emot en allt högre levnadsstandard. Vi skall inte försöka rida spärr mot en sådan utveckling. Problemet är emellertid hur det skall vara möjligt för de cirka 700 000 människorna att lämna jordbruksnäringen utan att detta skall behöva betyda, att de med eller mot sin vilja också tvingas bort från landsbygden, hur det skall kunna ordnas, att, trots att de bor kvar i sin bygd, effekten av deras arbete i folkhushållet blir lika stor, som om de hade dragits samman i större enheter i städer och andra tätorter.

Hur skall det gå till att ge dem sådana

arbetsbetingelser i hemorten, att det för dem själva måste förefalla både klokare och förmånligare att stanna än att resa? Utgångspunkten måste ju hela tiden vara att den enskilda människan skall ha sin fulla frihet att själv välja det, som för henne framstår som det mest fördelaktiga. Vi varken kan eller skall försöka att hålla fast dem, som vill ge sig av, och vi skall inte heller försöka sätta upp några konstlade hinder mot inflyttning vare sig till Stockholm eller andra städer. Vad vi alla önskar och har talat om i årtal är ett rikt differentierat näringsliv ute på landsbygden med möjlighet till industriell verksamhet för den del av landsbygdsbefolkningen, som inte behövs i jordbruk och skogsbruk.

Till landsbygden får man i detta sammanhang räkna också de små och medelstora tätorterna, och dessa tätorter erbjuder säkert såväl större industri som småindustri och hantverk de bästa naturliga förutsättningar. Med nutida kommunikationsmöjligheter kan folk mycket väl bo kvar i sina hem, även om arbetsplatsen skulle komma att ligga på någon mils avstånd därifrån.

Det har från statsmakternas sida gjorts en del för att åstadkomma en sådan lokalisering av näringslivet. Detta är i och för sig både tacknämligt och värdefullt, men det förslår inte långt. I samråd med lokaliseringsorganet i arbetsmarknadsstyrelsen, industriens produktionsråd och företagarföreningarna kommer det till en småindustri här och en där eller kanske någon filial till en större industri. Det är ju gott och väl, men under tiden fortgår dock den stora strömmen av ungdom från landsbygden. Man kan ju också fråga sig, om staten över huvud taget har möjlighet att göra någonting effektivt på detta område. Det är ett av de stora problem som i detta sammanhang måste undersökas. Vi måste emellertid hela tiden se saken realistiskt och försöka befria oss från romantiska önskedrömmar. Annars kom-

mer vi ingen vart med våra problem-lösningar. Vi måste hela tiden komma ihåg att det är bråttom, ty varje år lämna 40 000—50 000 ungdomar landsbygden. Det sker i år, och det kommer att ske 1955, 1956 och 1957. Dessa pojkar och flickor kommer aldrig tillbaka till landsbygden, om de en gång hunnit flytta därifrån. Därför är det farligt att dröja med åtgärder.

Förmodligen är det här som i andra sammanhang de stora generella åtgärderna som måste till. Vi måste försöka skapa ett klimat som gynnar nyföretagande, särskilt på landsbygden. Nyföretagande såväl i stad som på landsbygd kan stimuleras på olika sätt. I år har vi på högerhåll i en motion föreslagit att enskilda företagare skall ha rätt att göra en resultatutjämnning mellan flera år. Detta är naturligtvis framför allt av stor betydelse för den som just startat ett nytt företag. Högerns och folkpartiets företrädare i företagsbeskattningskommittén har gått på precis samma linje. Tyvärr har vi inte vunnit gehör för saken inom regeringspartierna.

Över huvud taget är det nödvändigt att beskattningen i dess helhet lindras, så att folk vågar sig på ett företag, som kan ge vinst men som också kan misslyckas, åtminstone till en början. Ett sådant misslyckande får företagaren själv betala till 100 procent, medan det allmänna lägger beslag på en väsentlig del av den vinst som kan uppkomma.

För att nyföretagande skall komma till stånd är det ofta absolut nödvändigt att företagaren kan få mera kredit än han kan skaffa bankmässig säkerhet för. Vi hade därför i en motion till årets riksdag föreslagit att bankerna skulle kunna lämna förtroendekrediter, men detta förslag avslogs i våras av regeringspartierna.

Slutligen går högerns allmänna strävanden i alla möjliga sammanhang ut på att öka rörelsefriheten för den enskilde som vill åstadkomma någonting,

Vid remiss av propositionen nr 219.

genom att man försöker röja undan något i den snårskog av bestämmelser som kommit att karakterisera dagens Sverige. Liksom det emellertid inte går att tvinga arbetskraften att stanna på landsbygden, bör inte heller företagarna tvingas att förlägga sina industrier till landsbygden. En företagare måste ha sin fulla frihet att välja det som ur hans egen synvinkel förefaller mest förmånligt. De som härvidlag ropar efter tvång och förbud är inne på mycket farliga vägar. Vad samhället kan göra är att försöka rycka undan några av de argument som talar mot att företagare söker sig med nyanläggningar till landsbygden. Detta kan ske genom att förbättra vägar och kommunikationer, genom att hålla fordons- och bensinskatterna inom rimliga gränser, genom att se till att det finns tillgång till billig arbetskraft och att postgången är någorlunda tidsenlig och genom att släppa fram bebyggelse, så att fabriksbyggnader och egna hem för de anställda kan komma till stånd utan oändligt krångel och stor tidsutdräkt.

Vid alla dessa åtgärder måste man beakta både samhällsekonomiska och företagsekonomiska synpunkter. Lika viktigt som att den jordbrukande befolkningen får sin arbetskraft hundra procentigt utnyttjad, lika viktigt är det att hantverkets och industriens folk får utföra sitt arbete under gynnsammast möjliga betingelser. Att pruta på dessa näringars effektivitetskrav för att i stället gynna landsbygden skulle medföra att vår produktionsapparat blev snedvriden på ett ur hela landets synpunkt olyckligt sätt.

Senast 1952 samlade sig högerpartiet kring en omfattande motion, där vi försökte lägga fram hela detta komplex av problem till riksdagens skärskådande och där vi begärde en generalplan beträffande åtgärder i syfte att stoppa landsbygdens avfolkning. Vår motion avslogs, vilket enligt min mening var olyckligt. De frågor det här gäller är

Vid remiss av propositionen nr 219.

alltför betydelsefulla för att bli behandlade ur snäva partitaktiska synpunkter. Nu har man förlorat tillräckligt genom att planlägningsarbetet inte då omedelbart kom i gång. I dag står man fortfarande lika rådvill beträffande de åtgärder som bör vidtagas, men under de år som gått har 100 000—150 000 ungdomar lämnat landsbygden, ungdomar som landsbygden för alltid gått miste om.

Vi bör försöka lyfta denna fråga över partistriderna på samma sätt som skett med jordbrukspolitiken, ty endast därigenom blir det möjligt att åstadkomma något som visar sig bärande på längre sikt. Vill vi det, vill vi att det verkligen skall ske en ändring, så är det hög tid att vi snarast tar oss samman, gör en snabb men grundlig inventering av våra möjligheter till motåtgärder och sedan utan vidare dröjsmål sätter våra planer i verket. Vill vi inte detta, vill vi inte vidta omfattande åtgärder, då är det lika bra att vi låter saken ha sin gång. Med en pilsnerkork stoppar man inte vattenflödet i ett femtumsrör.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Redan har väl sagts allt, som bör och kan sägas om den allmänna ekonomiska politiken. Som väntat har meningarna starkt brutit sig mellan regerings- och oppositionspartierna. Litet sid sidan om allfarvägen tänkte jag en stund ta upp till skärskådande en fråga, om vilken vi alla är praktiskt taget överens. Regering och riksdag har här i stort sett samma inställning. Båda har vid upprepade tillfällen mer eller mindre öppet deklarerat sin positiva inställning till spörsmålet. Genomförandet och slutförandet av detsamma, och det inom en snar framtid, är en oundgänglig nödvändighet. Och dock väntar man alltfört för länge på det avgörande beslutet i frågan. Regeringen har hittills icke funnit tiden mogen för ett förslag, och

enskilda riksdagsmotioner i ärendet har rönt ödet att bli avslagna. Det spörsmål, jag här syftar på och om vilket de flesta av oss i princip säkerligen är eniga, ligger inom kulturbudgetens ramar och heter: upprustningen av våra skolbibliotek.

Under de senaste tio åren har vårt skolväsen varit på tal i mångfaldiga debatter. Därvid har gång på gång betonats och understrukits nödvändigheten av obligatoriska skolbibliotek. Det räcker kanske med att jag erinrar om huru dessa biblioteks stora betydelse för den moderna svenska skolan med stort eftertryck framhållits av bl. a. 1940 års folkskolebibliotekskommitté, 1940 års skolutredning, 1944 års folkbildningsutredning och 1946 års skolkommision. Med en mun har alla dessa kommittéer och utredningar framhållit de obligatoriska skolbibliotekens som oundgängligen nödvändiga för att skolans arbete skall nå full effekt. Och folkbibliotekssakkunniga hävdade i sitt betänkande för omkring fem år sedan mycket bestämt, att obligatoriska skolbibliotek bör upprättas vid alla folkskolor och att kostnaderna därför helt bör bestridas av statsmedel.

Till detta kommer skolöverstyrelsens praktiskt taget årliga påpekanden. Överstyrelsen, som givetvis bättre än någon annan »drar känsel» på förekommande brister inom skolväsendet, har upprepade gånger kunnat konstatera frånvaron av skolbiblioteken. Fortfarande saknar ungefär ett tredtiotal skoldistrikt över huvud tillgång till skolbibliotek. Dessutom finns en mängd skoldistrikt, som visserligen har centralt skolbibliotek men vilkas flesta skolor saknar eget bibliotek. I skolnybyggnaderna reserverar man i regel utrymme för skolbibliotek. Samtidigt kan man konstatera, att frågan om bibliotekens fyllande med böcker helt ställes på framtiden. I sin petitaskrivelse från i fjol avgav skolöverstyrelsen nästan ett nödrop: en upprustning av skolbiblioteken

Vid remiss av propositionen nr 219.

vore en av skolans mest angelägna reformer.

Jag har här sökt ge besked om de sakkunnigas ståndpunkt i fråga om skolbiblioteken. Vid vårriksdagen slöt också statsutskottet upp vid deras sida. Med anledning av ett par motioner i ärendet uttalade sig utskottet mycket positivt för frågans snara lösning. Så här skrev man: »I betraktande av skolbibliotekens betydelse för undervisningen torde de nuvarande förhållandena på skolbiblioteksväsendets område icke vara tillfredsställande.» Utskottet delade motionärernas uppfattning om att skolbibliotek med tillräckliga resurser vore en nödvändig förutsättning för genomförandet av de moderna undervisningsmetoderna. Det vore synnerligen angeläget att skolbiblioteksverksamheten icke eftersättes under den nuvarande betydelsefulla utvecklingsperioden. Utskottet underströk vidare betydelsen av att en allmän upprustning av skolbiblioteken komme till stånd men också vikten av att denna skedde samtidigt med övrig, nu pågående reformverksamhet på skolväsendets område. För att en dylik upprustning skulle kunna genomföras — så slöt utskottet sin skrivning — fordrades icke blott intensifierade lokala initiativ utan även väsentligt ökade insatser från statens sida. Riksdagen beslöt också en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet med anhållan om en förnyad prövning av frågan om ökade statsbidrag till skolbiblioteksverksamheten.

Så ligger det för närvarande till med frågan om skolbiblioteken. Regeringen har saken om hand. Ännu vet vi inte ens om proposition kommer att avgivas i detta ärende. Av den anledningen vore det skäl att säga: Låt oss vänta och se. Tids nog att stämma upp en klagolåt eller eventuellt en jubelsång vid remissdebatten i januari 1955. Resonemanget låter bestickande, och måhända är det också klokt. Av vissa erfarenheter från

tidigare år vet jag emellertid, hur svårt det är för en enskild motionär att åstadkomma en ändring av de förslag, som en kungl. proposition redan har kommit med. Mitt inlägg i dag vill vara ett litet men dock försök att innan budgeten definitivt fastställts ånyo aktualisera skolbiblioteksfrågan. Kanske vad jag säger verkar både omotiverat och tjatigt. Den risken får man emellertid ta, när man menar sig förfäktat en stor och berättigad sak, menar sig ha ett angeläget ärende att komma med.

Redan har skolöverstyrelsen inkommit med sina anslagsäskanden för budgetåret 1955/56. Det är mig bekant att den tagit upp frågan om ett genomförande av skolbiblioteksreformen från delvis nya utgångspunkter. Förslaget innebär, att kommunerna skall delta i kostnaderna för skolbiblioteksverksamheten och att kommunens del bestämmes till hälften av kostnaderna. Enligt förslaget skall till de skolbibliotek, som har ett kommunalt bidrag på 5 kronor per elev och år, utgå sammanlagt med statsbidraget 10 kronor per elev och år. Skolöverstyrelsens ändrade utgångspunkter gäller som synes den ekonomiska sidan av biblioteksreformen. Överstyrelsen menar tydligen, att om det av statsfinansiella skäl är omöjligt att låta hela kostnaden bestridas av statsmedel synes det ur saklig synpunkt vara en lyckligare lösning att låta kommunerna delta i kostnaderna än att genom en försämring av villkoren beskära bibliotekens möjligheter att göra den erforderliga insatsen.

Har jag rätt fattat skolöverstyrelsens resonemang, innebär detta, att överstyrelsen frånträtt sin tidigare ståndpunkt, att staten helt skulle svara för skolbiblioteken. I stället har man föreslagit hälftenbruk med kommunerna. Det är för tidigt att yttra sig i saken. Ännu föreligger ju icke någon kungl. proposition i ärendet. Det är emellertid mycket möjligt, att det för närvarande finns små utsikter för staten att i sin helhet

Vid remiss av propositionen nr 219.

lösa den aktuella skolbiblioteksfrågan. Ännu står det i vida fältet, huru regeringens kommer att ställa sig till skolöverstyrelsens nya giv. Men så mycket må dock sägas, att det är ytterst nödvändigt att skolbiblioteksreformen genomföres och att inte frågan om bibliotekens upprustning skjutes till en oviss framtid. Det synes mig därför angeläget att också den aspekten lägges på frågan, när man går att bedöma ett eventuellt skolbiblioteksförslag. Kommer Kungl. Maj:t att följa skolöverstyrelsens hemställan innebär detta — åt oss först som sist fastslå den saken — en icke obetydlig anslagsförbättring för skolbibliotekens del.

Herr talman! Med det här anförda har jag sagt nästan allt vad jag har på hjärtat. Mitt inlägg berör en jämförelsevis liten men ingalunda oviktig sektor av den allmänna ekonomiska debatten, nämligen kulturbudgeten. Detta får också betraktas som en vädjan till ecklesiastikministern att beakta de synpunkter, som här har framkommit. Det är så sant som det är sagt, att vi ej helt kan utnyttja de materiella framstegen, om vi icke samtidigt söker täcka de nya kulturella behoven. Och frågan om skolbiblioteken är en kulturfråga och därtill en landsbygdskulturfråga av allra största vikt.

Innan jag slutar, låt mig fästa uppmärksamheten vid ännu ett spörsmål av betydelse, det som gäller våra folkhögskolor och yrkesskolor. Redan föreligger utredning rörande dessa skolformer. Tiden synes mig därför vara inne att ta upp de frågorna till en allsidig lösning inom en inte alltför avlägsen framtid. Kort sagt: tiden synes mig vara inne att övergå från ord till handling! Men till detta, herr talman, får jag måhända återkomma vid ett annat tillfälle.

Herr talmannen återtog under detta anförande ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Eftersom statsministern är inne i salen, ber jag att få börja mitt korta anförande med att erinra om att hans excellens i morse talade vackra ord om folkets sunda instinkter och andliga beredskap mot en enkel propaganda. Han såg just i socialdemokraternas framgångar vid årets val ett uttryck för denna folkets säkra reaktionsförmåga. Jag har inte mycket att invända i sak mot vad hans excellens här har anförat, men jag kan inte underlåta att göra en reflexion. Det var inte detta vi fick höra när frågan om referendum diskuterades. Då hade man allehanda invändningar att göra. Framför allt framhöll man hur överlägsna representanterna var folket i fråga om sakkunskap och insikter. Vidare betonade man hur stort och obehörigt inflytande pressen hade. Jag erinrar särskilt om vad herr Rehn i socialdemokratiska partiet i tal och skrift utvecklat på detta område.

Det finns en mycket stor distans mellan vad herr statsministern här har yttrat och vad som yttrades exempelvis i konstitutionsutskottet från statsministerns anhängare när referendum den gången diskuterades. Den dag denna fråga kommer åter hoppas jag att statsministern vidhåller dessa uppfattningar och därav drar de konsekvenser vi finner vara de naturligaste.

Sedan ett par ord om valsättet, eftersom det här kommit att diskuteras i debattens början. Det var egentligen detta som gjorde att jag anmälde mig till denna remissdebatt.

Vi har i dag fått höra två förklaringar till de nederlag som partier har lidit. Först och främst har det från folkpartiets sida sagts — låt vara inte lika starkt i denna kammare som annorstädes — att folkpartiet inte har samma förmåga att tävla vid kommunalval som eljest. Det är möjligt att denna teori är riktig, men den saknar stöd i folkpartiets tidigare historia, och den har kom-

Vid remiss av propositionen nr 219.

mit i bruk först nu. Jag ställer frågan: Vad gäller ett förstakammarval nu för tiden? Det gäller sammansättningen av första kammaren — som ännu inte är avskaffad — fram till 1966, det gäller majoriteten i alla stora städer såsom Stockholm, Göteborg o. s. v., och det gäller dessutom sammansättningen av kommunalfullmäktige, vilket otvivelaktigt har stort intresse för många väljare. Jag frågar: Har inte denna tredubbla betydelse hos de kommunala valen gått upp för folkpartiets väljare? Jag vill också erinra om att valdeltagandet vid kommunalvalen 1950 var högre än vid andrakammarvalet 1952 liksom det var högre än vid årets kommunalval.

Vidare har bondeförbundets ledare framhållit, att bondeförbundets motgångar vid årets val — vilka ju inte var så stora — nog kan förklaras av den fortgående urbaniseringen. Det är möjligt och väl ganska troligt, att den pågående inflyttningen till städer och samhällen i någon mån påverkar bondeförbundets storlek, men jag måste ändå ställa den frågan till herr Hedlund, hur man i så fall skall förklara högerns röstökning på landsbygden. 1952 ökade högern mycket och även folkpartiet ökade, medan bondeförbundet däremot gick tillbaka. Högern måste väl ändå delvis ha fått sina röster från bondeförbundet. Och detsamma gäller väl vid årets val, om det är riktigt som bondeförbundets partisekreterare har uttalat, att bondeförbundet har fått mottaga en stor kontingent väljare från folkpartiet på grund av folkpartiets politik i jordbruksfrågan. Därtill kommer att om något parti har lidit intrång på grund av urbaniseringen, måste det väl gälla socialdemokraterna i minst lika hög grad som bondeförbundet, eftersom rationaliseringen mest går ut över lantarbetarna och de i skogsbruket anställda. Yttermera framhöll ledaren för bondeförbundet här i dag, att bondeförbundet till en betydande del består av småhandlare

och småhantverkare, som han sade, och även detta bör medverka till att reducera giltigheten av förklaringen om urbaniseringens inverkan. Ett faktum är i alla fall, att bondeförbundet under de två senaste åren har förlorat inemot 100 000 väljare, och det motsäger i någon mån vad herr Hedlund sade om att de djupa leden i hans parti skulle reagera mot ett samarbete med högern. Väljarna har ju dragit en helt annan konsekvens av bondeförbundets politik under de senaste åren än partiledaren vill göra.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga några ord om själva valmetoden. Herr Ohlin har i dag på ett tydligt sätt angivit, att kompromissen om 1,4-metoden ingicks under vissa bestämda förutsättningar, nämligen dels att anordningen skulle vara provisorisk och dels att valkretsarna skulle ökas liksom antalet mandat. Jag var tidvis med i dessa partiledarförhandlingar i stället för herr Hjalmarson, som var utomlands, och jag hade det bestämda intrycket, att det inte minst hos statsministern fanns en redobogenhet att försöka åstadkomma ett rättvist valresultat. När jag nu läser Skånska Dagbladets valkommentar finner jag emellertid följande: »Det är intressant att se, att bondeförbundet, folkpartiet och socialdemokraterna fick betala ungefär lika många röster för landstingsmandaten. Märkligt är att bondeförbundet trots mandatförlusterna kom billigast undan. Partiet är fortfarande överrepresenterat. Man kan konstatera att uddatalsmetoden bestått provet.» Jag frågar damerna och herrarna, om det verkligen var denna överenskommelses mening, att mandatmetoden skulle garantera bondeförbundet en överrepresentation. Jag vill säga — och jag tror mig tala för mina partikamrater i denna fråga — att om regeringspartierna inte vill medverka till att åstadkomma en verkligt rättvis valmetod vid dessa förhandlingar, kan inte någon medverkan påräknas från mina

Vid remiss av propositionen nr 219.

meningsfränder. Jag vill än en gång betona, att en rättvis metod måste vara förutsättningen. Jag hade den uppfattningen, att statsministern liksom herr Hedlund under dessa förhandlingar verkligen strävade efter att inom 1,4-metodens ram åstadkomma ett så rättvist resultat som möjligt genom ändring av valkretsarnas storlek och genom ökning av antalet mandat.

Trots detta kanske jag får göra ett par kommentarer. De som har läst propositionen till årets riksdag rörande valmetoden har där funnit en beräkning över vad 1,4-metoden med dessa stora valkretsar och denna ökade mandattilldelning per valkrets skulle ge. Förutsättningen var ju visserligen att det skulle finnas 159 kretsar, men skillnaden mellan 159 och 166, som det kom att bli när landstingen hade fattat sina beslut om valkretsindelning, kan inte betraktas som konstitutiv. År 1946 skulle högern ha blivit underrepresenterad med 5 mandat, bondeförbundet överrepresenterat med 4, folkpartiet med 2 och socialdemokraterna med 17, medan kommunisterna skulle ha blivit underrepresenterade med 18 mandat. År 1950 skulle högern ha blivit underrepresenterad med 12 och bondeförbundet med 1, folkpartiet överrepresenterat med 19 och socialdemokraterna med 17 samt kommunisterna underrepresenterade med 23 — den siffran spelade ju en stor roll vid förhandlingarna. År 1952 skulle högern ha varit underrepresenterad med 8, bondeförbundet överrepresenterat med 4, folkpartiet med 3 och socialdemokraterna fortfarande med 17, medan kommunisterna skulle vara underrepresenterade med 16.

Vad har nu inträffat i år? Hur ställer sig dessa siffror mot bakgrunden av den verklighet som vi upplevde den 19 september? Resultatet¹ har för högerens vidkommande blivit en underrepresentation med 14, för bondeförbundet en överrepresentation med 7, för folkpar-

tiet en överrepresentation med 6, för socialdemokraterna en överrepresentation med 33 och för kommunisterna en underrepresentation med 32. Märk väl att jag här talar om landstingsproportionalitet och inte om riksproportionalitet. Jag har själv inte sammanställt siffrorna, men de har gjorts upp på högerens expedition, och jag förutsätter att de är riktiga.

Vad ser vi nu av dessa siffror om vi jämför dem med 1952 års valresultat? Jag skall inte kvida å högerens vägnar, men vi upptäcker här kort och gott att denna valmetod, den modifierade 1,4-regeln, ger mycket mera slumpartade och oväntade utslag än man i förväg har beräknat. 1952 hade man ju räknat med att socialdemokraterna skulle få en överrepresentation på i genomsnitt mellan 6 och 7 mandat. Det var ju detta, som bl. a. låg till grund för den kritik som riktades mot att man valde 1,4 och inte 1,3 som första divisor. Det verkliga resultatet blev dock en överrepresentation på 4, alltså ett slumputslag åt ett håll som var mindre förmånligt för socialdemokraterna än man i förväg hade beräknat. Nu skulle socialdemokraterna enligt dessa beräkningar, om dessa är riktiga, aldrig komma upp till en överrepresentation av mer än 17 mandat, men i verkligheten har socialdemokraterna nu fått en större överrepresentation. Varje betydande felutslag är i detta sammanhang av vikt, eftersom den sista rösten ju i regel påverkar förstakammarvalet.

Om vi sedan också tar det fall som herr förste vice talmannen i förmiddags berörde, nämligen Blekinge län och Kalmar läns norra landstingsområde, så såg vi ju där hur en minoritet plötsligt hade blivit majoritet i vederbörande ting; i ena fallet gällde det de borgerliga och i andra fallet socialdemokraterna. Jag kan tillägga att i ett så stort område som Stockholms län, som ju väljer ett 90-tal landstingsmän, hängde det på 20 röster i Hud-

¹ Rättelse, se protokoll 2/11 sid. 9.

Vid remiss av propositionen nr 219.

dinge att det hade blivit borgerlig majoritet i detta ting, där dock socialdemokraterna var starkare än de borgerliga. Därför menar jag att det från rent valteknisk synpunkt sett finns ett mycket större osäkerhetsmoment i denna modifierade valmetod än man från början räknat med. Och det är väl ändå ett minimikrav på en valmetod, att den skall lämna mycket stor säkerhet för att rätt majoritet väljes i de olika tingen.

Jag vill alltså för den fortsatta diskussionen bara peka på dessa egendommiga utslag. Jag vill därav dra samma slutsats som herr Skoglund i Doversborg gjorde i förmiddags, att den gamla d'Hondtska metoden med karteller — som kanske inte är praktikabla under nuvarande politiska förhållanden — gav nästan hundra procentig säkerhet för att det blev rätt huvudmajoritet i tinget, medan 1,4-metoden inte gör det. Vi får inte glömma, att när vi kommer till andrakammarvalet 1956 har vi att göra med valkretsar, som är mycket mera oregelbundna och i varje fall delvis mindre än de valkretsar vi fick vid landstingsvalen till följd av kompromissen mellan partierna i våras.

Nu vet jag att man säger från majoritetens sida, både från bondeförbundets men framför allt kanske från socialdemokraternas och statsministerns sida, att tilläggsmandatsystemet uppmuntrar till partisplittring. Låt mig bara dröja en minut vid detta. Är inte detta att ställa verkligheten på huvudet? Vad vill man med denna valmetod? Jo, man vill genom ett visst utjämningsförfarande ge små partier en större chans att hävda sig. Det är enligt min mening normalt lättare för ett litet parti att komma fram vid denna uddatalsmetod, vare sig man skulle välja 1,3 eller 1,4, än det är vid det d'Hondtska systemet. Faktum är alltså, att detta system liksom är anlagt på att uppmuntra till bildande av småpartier. Att det nu inte har skett beror sannolikt på den tröghet, som alltid finns

inom en stor väljarkår och som i hög grad utmärkt det svenska elektoratet under de sista 40—50 åren. Nej, vill man ha ett något så när rättvist valresultat och vill man samtidigt förekomma uppkomsten av småpartier, vilket nog från parlamentariska synpunkter kan vara mycket väl motiverat, då är det ändå tilläggsmandat plus spärr, som erbjuder den riktiga lösningen. Jag vill fästa statsministerns och inrikesministerns uppmärksamhet på de erfarenheter som man i detta hänseende nu kan hämta från Tyskland och Danmark, där man har använt spärrmetoden.

Sedan ytterligare ett par ord. Det var intressant att höra vad hans excellens statsministern i dag på tal om valsyste- met anförde om Churchill. Jag har nu ändå inte så stor respekt för vad man från labourhåll eller konservativt håll i England säger i fråga om valsystem. De är ju båda lika angelägna att utestänga det liberala partiet och bägge därför lika deciderade motståndare till proportionalism, och jag tror att man bör ta varje uttalande om valsystem av personer i ledningen för dessa två partier med mycket stor misstänksamhet. Men det finns, tycker jag, ändå hos statsministern liksom i justitieministerns direktiv för författningskommis- sionen ett visst lättsinne i fråga om majoritetsvalet. Man odlar ett slags roman- tik i fråga om majoritetsvalet, som jag tror att man bör bortarbeta så fort som möjligt, om man vill föra en grundlig diskussion. Herr Braconier snuddade vid detta nyss, och jag har sagt det tidigare i en debatt med herr Edberg i denna kammare. Om vi får majoritets- val i detta land kommer naturen att sörja för, även om inte partierna vill det, att vi får ett tvåpartisystem. Hur detta tvåpartisystem kommer att vara beskaffat är svårt att säga, men det finns inte något exempel på ett land, där tre eller fyra partier splittrat sig och motståndslöst låtit det största par-

Vid remiss av propositionen nr 219.

tiet kamma in mandaten, 210 eller 220 mandat som socialdemokraterna då skulle få.

Att få ett tvåpartisystem är inte något ideal att sträva efter. Jag har den uppfattningen från England, att England är en nation som är uppdelad i två nationer. Där råder den verkligt djupa splittringen. Den är inte mycket för oss att ta efter. Naturligtvis kan engelsmännen individuellt vara framstående och realistiska politiker, men det engelska valsystemet har inte mycket att ge oss. Ty vad ger det engelska systemet? Jo, en kamp om makt. Varje insats är en strid om makt. Detsamma gäller i Amerika med dess tvåpartisystem. Man strider om makt, inte så mycket om sakfrågor, som vi i Sverige i stort sett dock gör vid våra överläggningar. Ingen beskyller mig för att eftersträva det eller det ämbetet, då jag stiger upp och håller ett anförande mot regeringen; jag har anledning tro att man utgår ifrån att jag blott vill föra en saklig uppfattning till torgs. Hur var det med Churchill själv, när han efter att ha vunnit kriget skulle delta i valrörelsen 1945, när den stora striden om makten utkämpades? Han hindrades av folkmassan i en stad i norra England från att tala. Så hårt var man i England engagerad av det klasshat, som där existerar och som enligt min mening detta majoritetsvals system uppfordrar till.

Vi har fyra demokratiska partier, och vi kan naturligtvis säga att vissa svagheter är förenade med detta system. Någon ideal lösning finns inte. Men i stort sett tror jag att den omständigheten att vi ha dessa fyra partier har befordrat dels ett mera nyanserat och dels också ett mera sakligt meningsutbyte.

Det finns mycket mera att säga om majoritetsval, och de som överlever nästa val kommer förvisso att få vara med om mycken diskussion i denna fråga. Men jag skulle vilja från början, innan denna stora principdebatt om

valsättet startar under dessa romantiska föreställningar, säga ifrån, att det finns något i majoritetsvals systemet som verkar så splittrande på nationen, att vi sannerligen bör hysa en instinktiv rädsla för det.

Till sist, herr talman, ett par ord om en helt annan fråga. Det skall inte bli många synpunkter, egentligen endast en.

Vi hörde herr förste vice talmannen liksom statsministern säga några kloka och behjärtansvärda ord om det nordiska samarbetet. Vi hälsar alla de framsteg som redovisats inom Nordiska rådet med stor tillfredsställelse. Ingen kan ju i och för sig ha något att invända emot att en sådan samverkan på så många områden som möjligt kommer till stånd bland de tre tidvis splittrade nordiska länderna. Men från rent parlamentariska och från rent formella synpunkter tycker jag, att riksdagen skulle dröja något vid denna samverkansfråga och ställa problemet ungefär så här: Hur mycket får vi riksdagsmän delta i detta arbete? Vad vet den svenska riksdagen egentligen om det nordiska samarbetet? Här reser regeringsledamöter till rådet och gör stora utfästelser, t. ex. om tullunion. Dit reser de främsta representanterna för partierna, åtminstone från socialdemokraterna och bondeförbundet; högern och folkpartiet har visserligen inte valt sina ledare men har valt mycket framstående och auktoritativa män. Alla gör de där visserligen formellt icke bindande men dock utfästelser — det må vara deras sak, men jag ställer ännu en gång frågan: När får den svenska riksdagen tillfälle att i normal ordning utan att förhastat sig diskutera dessa frågor? Jag ställer speciellt denna fråga: När har den svenska riksdagen beslutat att uttala sig för en tullunion? När har vi fått material för detta? Är det någon som har sett att något material har levererats till riksdagen i denna fråga?

I Norge är man, så vitt jag vet, mycket mera känslig på denna punkt. Där

Vid remiss av propositionen nr 219.

tar man större hänsyn till stortinget och dess uppfattning i enlighet med den gamla traditionen från unionsstriderna och från Johan Sverdrups tid, när han kämpade emot Sverige och unionen under parollen för att all makt skulle samlas, som han sade, i denna sal, d. v. s. stortingssalen. Om jag är riktigt underrättad, gjorde de norska representanterna vissa reservationer med hänsyn till stortinget. Jag betonar att jag uttalar mig inte alls emot tullunion på det nordiska området. Å andra sidan får jag säga, att jag saknar helt och hållet material för att bedöma denna fråga. Vad jag tycker är att vi måste gå till en diskussion om formerna för den nordiska samverkan, förhållandena mellan Nordiska rådet och den svenska riksdagen. Det är bara den frågan som jag skulle vilja sätta fingret på, så att vi inte här till slut faktiskt till händer och fötter blir bundna av uttalanden, som Sveriges representanter där gör och som är så auktoritativa att det är svårt för de svenska partierna att rygga dem.

Jag vill, herr talman, helt och varmhjärtat instämma i fråga om behovet av nordisk samverkan, men jag tror att vi här liksom på alla andra områden skall vara måna om de konstitutionella formerna.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det hade för visso varit av betydande intresse att ta upp en diskussion om de intressanta statsvetenskapliga problem, som herr Håstad rullade upp. Jag skall inte göra det nu. Vi får säkert många tillfällen att resonera om tvåpartisystem, majoritetsval, nationens splittring och nationens enhet.

Jag vill bara säga, att i någon särskilt romantisk sinnesstämning har jag inte tänkt, att man skulle föra denna diskussion. Jag skulle tro att jag har varit kolossalt nykter i mina uttalan-

den om valsystemet. Jag har gjort ett mera offentligt uttalande, och det var vid den socialdemokratiska partikongressen 1952. Det är som sagt offentligt. Jag hänvisar herr Håstad att ta del av vad jag där sagt. Jag tror det i långa stycken var identiskt detsamma som herr Håstad nyss sade. Är jag romantisk, är väl herr Håstad också romantisk. Jag har inte försvurit mig åt någon majoritetsvalsromantik, men jag har å andra sidan heller aldrig försvurit mig åt någon proportionalitetsidioti utan försökt hålla huvudet kallt och sagt att vad det gäller är att få ett valsystem, som så nära som möjligt avspeglar det svenska folkets olika åsiktskiftningar, medan man samtidigt skall försöka få ett parlament, som blir arbetsdugligt, och då kan det hända, att man får kompromissa sig fram till lösningar.

Jag måste emellertid säga, att det var ju omöjligt för mig som statsminister att låta herr Håstads slutord stå oemotsagda. Jag förstod över huvud taget ingenting av vad herr Håstad där tog upp. Han frågade: Vad har denna kammares ledamöter för material att bedöma frågan om nordisk tullunion? Kommer det inte att gå till på det sättet, att regeringsledamöterna och andra kommer att binda oss, så att riksdagen, där hela den politiska makten bör vara samlad, får stå utanför.

Vi har inget annat material, herr Håstad, för bedömande av ställningstagandet till tullunionsfrågan än den offentliga utredning, som under överdirektör Karin Kocks ledning har utförts. Det finns inget annat material än det. Var och en av kammarens ledamöter har möjlighet att ta del av det på samma sätt som jag hoppas regeringens ledamöter redan har gjort.

För det andra har vi fört upp det nordiska samarbetet i Nordiska rådet. Det är ingen regeringsdelegation utan det är valda representanter för bl. a. denna kammare, som samlas till över-

Vid remiss av propositionen nr 219.

läggningsar om icke några små obetydliga frågor utan om högst väsentliga ting. Det nordiska samarbetet blir därför på grundval av det material, som där redovisas, föremål för jag vågar påstå mycket noggranna undersökningar och diskussioner.

Det har visat sig, att inom den svenska delegationen fanns det inga delade meningar om den allmänna principiella uppläggningsen av arbetet på ett ekonomiskt närmande mellan de nordiska länderna. Det var så långt ifrån delade meningar att en framträdande, numera tyvärr avliden representant för det största oppositionspartiet, Elon Andersson, var den man som formade den svenska ståndpunkten på sådant sätt, att den blev en samlingssignal i ett läge, då det såg ut som om vi inte kunde nå enighet mellan Danmarks och Norges delegationer.

Under sådana förhållanden har jag tillåtit mig bedöma det så, att det inte finns några delade meningar, när det gäller de allmänna riktlinjerna. Kanske kommunisterna har en annan uppfattning. Jag föreställer mig emellertid, att vederbörande delegater hade tagit sådan kontakt med de partier, som var representerade i Nordiska rådet, att de kunde ge uttryck för respektive partiers uppfattning om de allmänna riktlinjerna för ifrågavarande samarbete. Längre har vi inte kommit.

I Norge är ju situationen en helt annan. Där sitter en mycket knapp stortingsmajoritet i hård kamp mot samtliga oppositionspartier. Det är väl naturligt, att i ett läge, när nationen är splittrad, vill norska regeringen ha Nordiska rådets allmänna rekommendationer underställda stortinget med en votering efteråt för att få veta om det representerar en majoritet eller inte. Det behövs ju inte att många från majoritetspartiet går över till oppositionen, så finns det inte någon norsk uppslutning kring Nordiska rådets rekommendationer.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att norska regeringen i motsats till de svenska och danska regeringarna, som kan glädja sig åt en så vitt vi vet enhällig uppslutning, går till stortinget för att där få ett uttalande i ena eller andra riktningen. Jag tycker det är nästan obegripligt, att herr Håstad kan ta denna omständighet till utgångspunkt för en uppmaning till oss att i fortsättningen hålla bättre kontakt mellan riksdag och regering.

Jag kan försäkra herr Håstad och naturligtvis även kammarens ledamöter i övrigt, att vi icke ämnar göra några bindningar utan att ha tagit kontakt med riksdagen. Och jag kan försäkra att kommer på allvar planer om tullunionen att bli föremål för diskussioner, så nog kommer Sveriges riksdag att få under full frihet ta ställning till den frågan.

Herr HÅSTAD (h) kort genmälle:

Herr talman! Jag kan inte alls på något sätt känna mig övertygad om att statsministern med sin framställning träffat de faktiska förhållandena rätt. Jag är alldeles övertygad om att vare sig den regering som sitter i Norge, den Torpska, har stor eller liten majoritet, så fordrar norsk tradition att stortinget först skall konsulteras innan utfästelser görs å Norges vägnar. Stortinget har en helt annan ställning än den svenska riksdagen, och det är väl inte heller obekant att ordföranden i den svenska delegationen i Nordiska rådet vid avslutningen av rådets arbete i år särskilt betonade just den principiella och konstitutiva skillnaden mellan betraktelsesätten i Norge och Sverige. Då återstår frågan: Är den norska uppfattningen felaktig, är det något oriktigt i att först konsultera den svenska riksdagen i en så oerhört viktig fråga som låt mig säga frågan om en tullunion? Jag kan inte finna att det är något principiellt felaktigt i det. Tvärtom. Vad är nu en tull-

union? Jo, det är vad § 60 regeringsformen handlar om, nämligen om beviljningar. Och vad beträffar beviljningar har Kungl. Maj:t ingen makt alls, utan riksdagen har ensam beslutanderätten. Det är en makt som ända sedan urminnes tid har tillhört riksdagen.

Jag vill betona, att jag i detta fall mycket väl kan tänka mig att enskilda ledamöter i Nordiska rådet haft kontakt med grupper — jag har dock ej hört talas därom — men det är inte det för mig avgörande, utan det är kravet att den svenska riksdagen skall ha möjlighet att i förväg säga sitt ord. Även om politiker, som gör utfästelser, är eniga, så ser jag däri icke någon konstitutionell täckning. Det avgörande för mig är just riksdagens ställning.

Nu kanske jag har gjort ett fel genom att jag tagit upp denna fråga så sent på natten, och den är måhända för stor för att nu diskuteras. Jag finner emellertid att det borde vara ett minimum, att Nordiska rådet avgav en berättelse till den svenska riksdagen, i likhet med vad som sker beträffande FN och Europarådet.

Ju viktigare frågorna är och ju klarare riksdagens makt är inskriven i regeringsformen samt har historisk hävd, desto viktigare finner jag också vara att riksdagen som institution konsulteras i de frågor, som Nordiska rådet behandlar, på ett så tidigt stadium som möjligt.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Håstad, att i det ögonblick det blir fråga om konkreta förslag av en typ, som fordrar ett beslut, är det självklart att den svenska riksdagen blir inkopplad. Men här är det fråga om förhandlingar, som icke innebär någon form av ställningstagande. Var så vänlig, herr Håstad, och skissera den proposition, som enligt herr Håstad borde ha förelagts Sveriges riksdag!

Vid remiss av propositionen nr 219.

Härmed var överläggningen slutad. Propositionen remitterades till utrikesutskottet, till vilket utskott jämväl de i anledning av propositionen avgivna yttrandena skulle överlämnas.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Senander* vid kammarrens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående regeringens uppfattning i fråga om utnyttjande av lagstiftning och domstol som vapen mot arbetarna i vissa intressetvister.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till förevarande anhållan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Sjölin* begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller herr *Senanders* anhållan att få framställa förevarande interpellation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit denna anhållan.

Sedan kammarrens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarrens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr förste vice talmannen *Skoglund* begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 48 ja och 20 nej, varjämte 10 av kammarrens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit herr Senanders anhållan att få framställa interpellationen.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Nihlfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet i anledning av det ökade inslaget av finska brottslingar i Sverige.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Anmälades, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält, att till utskottet från fullmäktige i riksbanken inkommit framställningar dels angående anskaffande av en ny ångpanna för Tumba bruk dels ock angående sjukpension åt förre förste kammarskriva-

ren vid riksbankens huvudkontor Karl Ivar Harry Dahl.

Dessa anmälningar bordlades.

§ 5.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, angående statstjänstemännens sjuklöne- och sjukvårdsförmåner efter den allmänna sjukförsäkringens ikraftträdande m. m., nämligen:

nr 715 av herr *Nelander m. fl.* och
nr 716 av fröken *Wetterström*.

Dessa motioner bordlades.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 23.24.

In fidem
Gunnar Britth.